

SNAGA UTOPIJE

anarhističke ideje i prakse u drugoj polovici 20. stoljeća

DRAŽEN ŠIMLEŠA

SADRŽAJ

Predgovor drugom izdanju	1
Uvod	5
Neke dileme o anarhizmu i unutar anarhizma	11
Tradicionalni anarhizam	24
Sukob na ljevici	33
Razdoblje poslije Drugog svjetskog rata	41
Mali tečaj demokracije – COINTELPRO	74
Noviji teorijski doprinosi anarhizmu	82
Grupe i akcije	122
Zaključak	149
 PRILOZI DOPUNJENOM IZDANJU	 153
Goran Ivanović	
Osnovni smjerovi suvremenog anarhizma	154
Iva Kraljević	
Mediji	170
Marko Strpić	
Anarhizam u Hrvatskoj u drugoj polovici 20. stoljeća	202
 Literatura	 223

O autoru	230
Impresum	231

PREDGOVOR DRUGOM IZDANJU

Moram priznati kako nisam nikada mislio da će mi biti tako teško napisati predgovor drugom izdanju *Snage utopije*. Iskreno, nisam niti mislio da ćemo uopće doći do drugog izdanja. Barem je tako bilo na početku.

Sjećam se kako smo nakon što se prvih petsto komada prodalo za mjesec-dva, Marko (moj izdavač, ali prije svega jedna od najbližih osoba u mom životu i dragi prijatelj) i ja čudili se da tko to kupuje. Naravno, bilo je čudno kako nešto što smo napravili kupuju ljudi koje ne poznajemo. To ti je tako kad dolaziš iz fanzinaške priče gdje se svi znaju. No, nakon što smo se par puta zagrcnuli od uzbuđenja, bilo je i više nego očito kako literatura koja se direktnije ili indirektnije bavi anarhističkim idejama i akcijama ima dosta plodnog tla u Hrvatskoj.

Poslije ove knjige mala izdavačka kuća Što čitaš? je zapravo počela s pravim radom tako da je izašlo negdje desetak naslova, izdavačka kuća D.A.F. također drži korak premda bismo mogli reći da ide mnogo koraka unazad s obzirom na glavnu usredotočenost prema autorima iz prošlosti (no i to se mijenja), a i neke druge izdavačke kuće koje nisu toliko vezane za ovo područje su počele sramežljivo tiskati knjige bliske anarhističkoj svaštari. Drugi naslovi koji su izašli unutar Što čitaš? su ujedno i razlog zbog kojeg je prošlo toliko vremena od rasprodanog prvog izdanja do ovog drugog. Jednostavno, smatrali smo kako je potrebnije proširiti fond nabavljivih knjiga na hrvatskom vezanih za ovu temu, negoli forsirati jednu jedinu. Nikada nije bilo dovoljno novca za spojiti sve to.

Još što je meni posebno bitno spomenuti za razvoj Što čitaš?, a vezano je za *Snagu utopije* jest sam nastanak knjige, a onda posredno i čitave izdavačke kuće. Naime, novac za tiskanje prve *Snage utopije* je dobiven isključivo dobrovoljnim priložima i akcijama solidarnosti i podrške. Pri tome treba posebno izdvojiti jedan skvot u Švicarskoj, gdje su ljudi ukupnu dnevnu zaradu u restoranu skvota, odlučili donirati nama. Također je i ekipa iz Varaždina organizirala benefit koncert. Njima jedno veliko hvala i isprika za propust što to nije bilo spomenuto u prvom izdanju. Gotovo je nevjerojatno što je sve proizašlo iz takvih par akcijica.

Kakav je bio utjecaj prvog izdanja? Hm, u medijima, osim par intervjua i nekoliko komentara, nije baš bilo velike reakcije. Gotovo svi kritičari su u pravu prilikom naglašavanja slabe teorijske baze knjige. Mnoga pitanja su ostala neodgovorena, neke dileme nedorečene, a "uspaljena žar" se često pretvarala u nelagodnu maglu. Moji

kapaciteti u trenutku pisanja knjige su bili prilično ispod mogućnosti teoretske razrade svih pitanja i kritika upućenih anarhizmu kao i ponuđenih odgovora, a i bitnije mi je bilo ponuditi pregled što sve ljudi pozitivno rade u ovom trenutku. Zato je zadnji dio knjige baš moj. Tu dolazimo do problema ove knjige koji ja zaista ne znam kako riješiti. Meni uopće u ovom trenutku nije stalo (a mislim da niti nemam intelektualnog kapaciteta) raspraviti svaku sitnu teorijsku začkoljicu oko i unutar anarhizma. To je zato što meni anarhizam nije kao takav važan. Meni horizontalna organiziranost, solidarnost, međusobno pomaganje, ljubav prema slobodi za svakog pojedinca i pojedinu dok on/a poštuju tuđu, tolerancija, inicijative odozdo i drugi aspekti anarhizma koji se spominju u knjizi predstavljaju zapravo metodu; metodu svakodnevnog ponašanja i življenja koju više ili manje uspješno pokušavam širiti oko sebe. Meni je važnije predstaviti i ponekad sudjelovati u akciji kao što je Hrana, a ne oružje, negoli pisati budući "statut" nekog imaginarnog anarholanda. Vjerojatno je to nekakva teorijska manjkavost, no opet i bilo koja društveno korisna i konkretna akcija bi trebala proizaći iz nekakve ideje ili ozbiljnije teorije. Smeta mi vucanje anarhizma na sebi kao etikete. Zbog toga je došlo da se neki moj put i viđenje anarhizma sve više mimoilazi i odvaja od velikog broja vidljivih zastupnika te ideje u Hrvatskoj. Problem nastaje što se djelomično anarhizam u Hrvatskoj prepoznaje po ovoj knjizi, a ja sve manje osjećam da bih ja koji sam je napisao trebao reprezentirati nešto takvo u Hrvatskoj. Mene zapravo jako ždere to opratičavanje anarhizma, pa mi se više ne da uživati ili zanositi se beskrajnim raspravama kada i kako do revolucije. Zato pokušavam anarhizam ne shvaćati kao ideologiju, premda mi je i u samoj knjizi pobjeglo par podijeljenih packi. To je većina komentatora i kritičara/ki knjige odlično primijetila. Njima svima isto tako sam zahvalan. Jedino mi nije jasan zadnji dio kritike novinara Slobodne Dalmacije Frenkija Laušića u kojem očito zlonamjerno uspoređuje skvotere s "hrvatskim herojima" koji su zauzimali kuće građana srpske nacionalnosti tokom rata u Hrvatskoj. Ima loš smisao za humor. Isto vrijedi i za cmizdrenje za autoputovima u Hrvatskoj. Naime, Laušić staromodno smatra kako podržavljanje anti-roads akcija u Europi iz Hrvatske pozicije je licemjerno pošto mi imamo loše ceste i bez autoputova smo. No, u knjizi je dovoljno jasno naznačeno kako je cijeli pokret u Europi upravo i nastao kao reakcija na nasilje asfalta na prirodu i prostore u kojima se kreću ljudi, a poziv povratku kočijama. Upravo na primjeru uništavanja rijeke Gacke i puno tišeg skandala premošćivanja riječice Kamačnik u Hrvatskoj smo imali prilike vidjeti kako nedostatak dugoročne vizije i kratkoročni profit kroji puteve kojima ćemo se kretati. To mi je sve bilo još žalosnije jer se radi o novinaru čije tekstove volim čitati. Tjah...

Bez obzira na sve, moje velike nade padaju na one koji su došli poslije knjige, premda to, naravno, nije uzročno-posljedično povezano. No, današnje generacije aktivista i aktivistkinja

u Hrvatskoj mogu poslužiti kao primjer direktnog reagiranja na probleme u društvu. Neke njihove priče u ovom izdanju ispisao je Marko. Donekle je čudno kako je većina ljudi u Hrvatskoj sve više apatična gotovo do samodestrukcije, dok se ti mladi ljudi sve više upinju reagirati na probleme nejednake raspodjele sredstava za normalan život i uništavanje prirode. Ne samo to, već se priča sve više širi i na ostale gradove, čime se nadam da će barem u aktivizmu Zagreb prestati toliko stršiti. Split-Solin, Rijeka-Opatija, Pula, Zadar, Čakovec, Kostajnica i drugi manji gradovi sve više nude vlastite priče i inicijative ne samo u smislu otpora, već i kreiranja alternativa. U ovom trenu manje je bitno koliko su te sve priče bliže ili dalje uskom definiranju i gledanju na anarhizam kao na paket propisanih ideja i pravila. Dapače, koga još to zanima. Naravno, predstoji još veći angažman, učenje, dijeljenje znanja, vještina i iskustva između aktivista i aktivistkinja u Hrvatskoj. Pogotovo zato što se često čini da raspoloženje ljudi u Hrvatskoj nikada nije bilo bliže potpunom rezigniranosti, gdje osmijeh na lice jedino vraćaju poneki sportski uspjesi. To me osobno zaista često ljuti, znajući u kakvim uvjetima i iz kojih pozicija ljudi u cijelom svijetu daje konkretne alternative svaki dan i bore se. Što je više kontakata i s tim pričama i ljudima, brže će ići proces učenja, konkretizacije vlastitih ideja i stvaranja logistike koja je u stanju reagirati na bilo koji društveni problem. Naravno, puno je unutar aktivističke priče i praznog hoda, međusobnog nepovjerenja, nesposobnosti da se stvore vjerodostojnije te jasnije koalicije eko-socijalnog civilnog sektora. Na nama je to da mijenjamo.

Knjigu bi naravno, kako to već često biva, danas napisao drugačije. Između ostalog i zbog gore naznačenih razloga. Premda mi je većina ljudi izrazila zadovoljstvo brojnim novim i ne baš poznatim podacima, informacijama, opisima i slično, vrlo brzo sam osjetio koliko je tu još neistraženog prostora i koliko je knjiga puna rupa. Neke od njih su pokušali popuniti ljudi koji su dopisali ili prepravili neka moja poglavlja, ali i napisali potpuno nova poglavlja čime su uvelike obogatili knjigu. Uostalom, i u prvom izdanju naznačeno je kako knjiga nije privatizirana te kako je svačiji doprinos dobrodošao. Hvala Marku, Ivi i Posu što su taj poziv prihvatili. Naravno, komentarima i kritikama za ta poglavlja obratite se njima. Super, sada knjiga više nije sva na meni. Za sve vas druge poziv da dopunite knjigu tamo gdje vidite njenu manjkavost je i dalje otvoren. Tko zna, možda doguramo i do trećeg izdanja. Njihovi doprinosi knjizi su još važniji pošto sam ja donekle prebacio svoj interes na neka od područja u knjizi, pa sam sve manje truda ulagao u nju kao cjelinu. Zato i je moj doprinos za drugo izdanje gotovo zanemariv, a i da Marko to nije forsirao, teško da bi se ono i ostvarilo. Stoga isprika njemu, ali ionako će i ta druga knjiga na kojoj trenutno više radim izaći također unutar Što čitaš? pa ću se tako iskupiti. Knjiga je doživjela neke promjene i pored povećanog broja ljudi koji su radili na njoj. Izbacili smo korištenje ženskog roda u većini glagola, priloga

i imenicama. To je eksperiment koji je očito propao. Većina ljudi se žalila da im čitanje knjige za oči i mozak što se tiče sintakse ostavlja osjećaj mučnine kao nakon vožnje ringišpilom ili lošeg vina. Nema smisla forsirati stvari koje očito imaju kontraproduktivan učinak. A tako više niti neću biti Dražen/ka što je nekim kritičarima zauzelo i više od pola komentara. Kada forma počne gušiti sadržaj, vrijeme je za promjene. Uostalom, revolucija jede svoju djecu.

S jednim jugoslavenskim izdavačem literature također bliske anarhizmu imao sam raspravu oko svih tih pitanja o kojima i raspredamo po knjigama. U malo stvari smo se složili i zapravo je cijelo vrijeme bio prisutan neki ne baš prijateljski ton. No, on mi je na kraju jednog maila rekao odličnu stvar: "Jebeš anarhizam. Jebeš drugo izdanje *Snage utopije*. Pazi – Stvarnost! Ima toliko toga između neba i zemlje. U to ime te i pozdravljam i želim svako dobro". Time ne želim reći kako je kontradiktorno što ističem jebeš knjigu, a opet je nudim na čitanje, već kako ukoliko sve završi samo na čitanju, onda jebeš to. Upravo zato što ima toliko toga između neba i zemlje.

Dražen Šimleša

UVOD

Snaga je cijele kontrakulture '90-ih što se ne borimo protiv samo jedne stvari koju ne volimo; imamo kompletnu viziju kako bi život mogao i trebao biti dobar, i borimo se protiv svega što to blokira. To nije samo kampanja, čak niti pokret; to je cijela kultura.

Merrick, aktivist iz Britanije

Krizom "države blagostanja" počeo je trend približavanja tradicionalno suprotstavljenih pozicija ljevice i desnice koje su proizašle iz Francuske revolucije. Danas se te razlike očituju eventualno u visini poreza. Zaista, ako zanemarimo sveprisutnu šminku i spektakl, pozicije tradicionalne ljevice i desnice izgubile su se u stapanju političara s birokratskom i menadžerskom klasom. Ne može se poreći određeno zadovoljstvo među anarhistima zbog opće "uravnjilovke" među političarima. Uostalom uporno tvrde: "Suština je politike korumpiranost, podmetanje, žrtvovanje vlastitih ideala i poštenja za uspjeh".[1] Stav da se odgovarajući političari mogu slobodno izabrati svakih par godina na izborima gubi se sve više u magli vremena, kada ekonomija drži i izmiče stolac politici. Okupljanje oko multinacionalnih kompanija s raznim trgovinskim organizacijama i ugovorima, poslušnim bankama i vladama, sve više na piramidu moći stavlja ekonomske proždrljive aspekte koji se, gladni novca, prelijevaju po ostatku piramide bez straha i obzira za posljedice. Zato se kao najveći problem i opasnost postavlja, ne eventualna mogućnost kontrole političara putem izbora (u što anarhisti/ce ne vjeruju), već nemogućnost da se kontrolira stvarna moć u društvu koja se skupila u svjetskim korporacijama: "Politička demokracija ne znači ništa bez ekonomske demokracije (kraja privatnog izobilja), isto kao što pravo da se kupi nešto ne znači ništa ako se nema novaca." [2] Pogrešno bi bilo iz ovoga izvući stav da su anarhisti apolitični. Dapače, samo što za njih političnost ne znači sudjelovanje u izbornim igricama i dosadnom spektaklu, već "biti svjestan sebe kao dijela kompleksnog ljudskog društva i biološkog ekosistema". (Wakenfield & Grrrt, 1995; 3)

Iako bi Norberto Bobbio i ovakav stav okarakterizirao kao ideologičan[3], možemo s punim pravom govoriti o prolazećem stoljeću kao o "grobљу ideologija". Kao dio lijeve političke misli, anarhizam tu zauzima posebno mjesto.[4] Ili se pored zaustavi pokoji dobronamjerni znatiželjnik s cvijećem i obilnom literaturom po kojoj će za par godina početi kliziti prašina i

žuto ili kritika i dalje gazi po zemlji optužujući “pokojnika” za destrukciju i kaos. Dva najveća prigovora anarhizmu, ili točnije predrasude, jesu da “je nepraktičan, premda prekrasan ideal te da se zalaže za nasilje i destrukciju pa ga treba odbaciti kao lošeg i opasnog”. (Goldman, 1911; 12) U ovoj knjizi pokušat ću demantirati obje predrasude kroz prikaz novijih teorijskih koncepata i direktnih akcija koje se svakodnevno događaju u svijetu. Godine 1936. u već dubokom pesimizmu i uznapredovanoj bolesti Alexander Berkman izražavao je sumnju u nadolazeće snage i mlade ljude. Samo tri tjedna poslije njegova samoubojstva počela je revolucija u Španjolskoj, jedna od najljepših (i najtužnijih) priča. Godine 1967., teoretičar anarhizma, George Woodcock pričao je o anarhizmu kao o dobroj ideji koja je propustila svoju šansu da se realizira. Slijedeće godine cijeli svijet se zapalio slobodarskim plamenom studenata, radnika i manjina, premda treba priznati da se tu radilo o manifestaciji čitavog niza različitih ideja i misli. Stoga se ne ustručavam tvrditi kako još nije došlo vrijeme proglašavanja plesa anarhista plesom zombija.

Ako već uporno odbijaju prihvatiti legitimnost ritualizacije konflikta, postavlja se pitanje što nam to anarhisti mogu ponuditi? Bez obzira na njihove unutarnje razlike: sklonost pacifizmu ili opravdavanje nasilja, individualizmu ili kolektivizmu... anarhisti ne dovode u pitanje opravdanost i poželjnost samoorganiziranja, odnosno direktne akcije: “Direktna akcija nije nekakva nestrukturirana dinamičnost ili poziv na akciju po svaku cijenu; to je odbijanje strukture kontrole i sklonost autonomiji u svim aspektima društvenog života – borba za utopiju.”[5] Direktna akcija nije anarhistička taktika koja se može prihvatiti ili odbiti s obzirom na njenu “efektivnost” ili popularnost; to je moralni princip, ideal, osjećaj. Anarhisti direktnu akciju vide kao “nadahnuće za svaki aspekt našeg života, ponašanja i ciljeva”. [6] Dakle, za anarhiste direktna akcija nije pomodna ekskluzivnost koju potpaljuje trenutak, već sam nukleus slobodarske borbe, svakodnevne slobodarske borbe.

Anarhospacijalizam kao temelj uzima kraj dominacije nad zemljom.[7] Za anarhiste zemlja nije za vlasništvo, već za obrađivanje i upotrebu. Jedna od manifestacija takvog određivanja prostora i zemlje, pa i vlasništva, je skvotiranje, kada skupina ljudi nelegalno zauzima prazne i napuštene prostore za organiziranje života. U tom smjeru može se spomenuti ideja Temporary autonomous zones – TAZ (Privremene autonomne zone) koje su za državu neuhvatljive i nevidljive, festivalske oaze slobodnog plesa, zabave, slavlja, druženja... Praksa organiziranja neprijavljenih ili nelegalnih slobodnih festivala i partyja na javnim površinama također je otvoren izazov i napad na koncept vlasništva.

Ovaj knjiga će pokazati svu živahnost i sveprisutnost anarhističkih ideja i njihovog

manifestiranja, prilagodljivost novonastalim uvjetima i sukladno tome razvijanje novih strategija. Zaključak o teorijskom zaostatku, jer se čini da više ne postoje tako velika imena kao što su bili Bakunjin, Kropotkin... bi u najmanju ruku bio brzoplet jer ću izložiti radove dostojne izvora, nove prikaze i promišljanja koja plijene svojom inovativnošću i praktičnošću. Možemo se ovdje zapitati da li postoji razlika između anarhizma 19. stoljeća do Španjolske revolucije i anarhizma druge polovice 20. stoljeća. Naslov ovog rada nije slučajna. U drugoj polovici 20. stoljeća zaista ne možemo govoriti o anarhističkoj ideji, već o anarhističkim idejama. Eventualno jedninu možemo koristiti prije Španjolske revolucije 1936. godine s anarhosindikalizmom kao najprihvaćenijom taktikom među anarhistima, no danas je prisutno obilje raznih, različitih pa ponekad i suprotnih ideja i pravaca unutar anarhizma. Naime, u drugoj polovici 20. stoljeća dolazi do određene disperzije anarhističkog pokreta u ekološke, feminističke, antirasističke/fašističke, radničke... grupe i organizacije koje nisu pokušavale sintetizirati sva pitanja koja muče čovječanstvo u jednu političku misao, već su se orijentirale na rješavanje problema prema svojim afinitetima. Takva situacija prevladava i danas, iako su svakodnevni pokušaji sinteze u jednu federaciju ili sveobuhvatnu organizaciju. Umjesto reanimacije dinosaurus, skloniji sam prihvatiti grupnu organiziranost na principima afiniteta, kao što predlažu insurekcionisti. Ova idejna i praktična heterogenost ne treba zabrinjavati ili plašiti. Ona je s obzirom na nagomilane probleme koje rađa naše doba i očekivana, pa i stimulativna i poželjna. Bez obzira što ne postoji masovna organizacija kao španjolski CNT (Nacionalna konfederacija rada, anarhistički sindikat) '30-ih godina, ljudi u cijelom svijetu govore o pokretu. Meni bolje odgovara termin grupe, čisto radi dosljednosti same knjige jer se uglavnom i bavim grupama, neformalnim skupinama i organizacijama, a ne problematiziram pokretom općenito. Ne želim ovime reći da se o anarhističkom pokretu ne može govoriti, već samo skrećem pažnju na nove smjerove za realizaciju jačine i prepoznatljivosti pokreta, bez velikih ličnosti i vidljive unificiranosti. Umjesto izolacije i sivih govoranija, D.I.Y. (engl. do it yourself – uradi sam) kultura slavi šarenilo i nesputanost.

Osobno i pozdravljam skretanje od kongresnih dvorana i nemaštovitih programa u susrete koji se manifestiraju na direktnim akcijama kao što je Reclaim the Streets, kroz zauzimanje gradskih ulica i zajednički ples tisuća aktivista i običnih ljudi – slučajnih prolaznika. Susreti se manifestiraju na raznim okupljanjima/druženjima gdje se razmjenjuju iskustva i razmišljanja. Susreti se manifestiraju kroz različite oblike solidarnosti i međusobnog pomaganja. Uporno odbijanje autoriteta i vlasti je most između "tradicionalnog" i današnjeg anarhizma. Bez podanika – bez gospodara ostaje kao konstanta, najbitniji temelj anarhističke misli i prakse. Za razliku od prijašnjeg širenja iz jedne jezgre, danas se bezbroj

različitih kapi skuplja u val koji udara u metastazirane hridi države, a ta promjena smjera nas ne treba čuditi ako smo svjesni disperzije autoriteta na sve aspekte društva.

Radi pojašnjenja i olakšavanja shvaćanja osnovnih kategorija s kojima anarhizam operira, potrebno je detaljnije razjasniti pojmove nasilja, pacifizma, individualizma, kolektivizma, vlasti... U radu ću kao sinonime za anarhizam – anarhisti[8] upotrebljavati slobodarstvo – slobodari[9] , a na našim područjima često se koristi i izraz liberterstvo – liberteri. Ovdje moram napomenuti da se pojam liberterstvo/liberterijanizam na zapadu često koristi za zagovornike liberalnog kapitalizma, koji je prevladavao od kraja 18. stoljeća do druge polovice 19. stoljeća pod imenom *laissez faire*. Pošto se u liberterijanzmu zagovara nemiješanje države u privredni sistem i poslovanje ljudi, ta misao je poznata i kao desni anarhizam. Ako samo površinski poznajemo anarhizam, lako uviđamo idejnu i praktičnu razliku od marksizma i komunizma kako su manifestirani u SSSR-u i njegovim satelitima širom svijeta. Pogotovo nam to postaje kristalno jasno nakon upoznavanja sa sukobom na ljevici, koji se najžešće manifestirao u Rusiji poslije Oktobarske revolucije i za vrijeme Španjolske revolucije. No, moram skrenuti pažnju da se neke današnje grupe i organizacije pozivaju na anarhokomunizam, revolucionarni komunizam ili *class war* komunizam. Kropotkinov ekonomski program se također zvao komunizam, nasuprot Proudhonovom mutualizmu i Bakunjinovom kolektivizmu. Potrudit ću se naglašavati kada govorim o autoritarnom komunizmu, a kada o varijacijama slobodarstva, kako bi izbjegao zapletanje naizgled sličnih ideja.

Svjestan potrebe za neodgodivim djelovanjem protiv totalitarizma monopola korporacija i njihovih neoliberalnih tegljača iz WTO-a, Svjetske banke, Međunarodnog monetarnog fonda... ciklonskom procesu globalizacije sam posvetio nešto više pažnje, pošto je to i problem s kojim se namjeravam detaljnije posvetiti u budućnosti. Ovdje bih samo htio napomenuti čitatelju/ici neodvojivost poglavlja Noam Chomsky i Borba protiv neoliberalizma, globalizacije i multinacionalnih kompanija, jer se navedene teme obrađuju na tim mjestima.

Neke teme su obrađene bolje, neke slabije, a to je uglavnom ovisilo o meni dostupnim materijalima. No, to me ne zabrinjava previše jer sam cijelu knjigu i zamislio kao otvorenu stranicu u kojoj se još puno toga može dopisati i korigirati. Povijest i sadašnjost anarhizma na ovim našim područjima nisam spominjao jer nisam više imao ni snage ni volje nakon višemjesečnog rada na ovoj knjizi. Uostalom, povijest anarhizma na našim područjima je u procesu prikupljanja materijala i obrade istog pa ćemo i to za koju godinu imati na jednom

mjestu. Nažalost, što se tiče sadašnjeg stanja, anarhistička priča je u popriličnom zaostatku. Bez obzira na postojanje određene slobodarske tradicije naših krajeva nismo naslijedili nikakvu logistiku koja bi nas dočekala u '90-ima te se ovdje krenulo otpočetak. No, kada se osvrnem na tih desetak godina vidim koliko se puno uradilo. Razvijanje horizontalnog/mrežnog organiziranja, rad protiv militarizacije društva, mirovne inicijative, prvi pokušaji skvotiranja... Sve više ljudi nalazi zadovoljstvo u slobodarskoj priči: od organiziranja Reclaim the Streets akcije (Ulice ljudima u Hrvatskoj) do grupa za spašavanje životinja od daljnjeg mučenja, od raznih uličnih artista do stvaranja grupe Food not Bombs (Hrana ne oružje u Hrvatskoj), od nezavisnih kazališnih skupina do feminističkih direktnih grupa... Spor i često frustrirajući rad na ovim temama, zapravo je pun divnih ljudi, zabavnih trenutaka i mješavine finog prkosa i ljubavi. To je nezamislivo vrijednije od cendranja za bogatstvom scene na zapadu.

Ne žuri s odgovorom na pitanje da li je anarhizam utopija.

BILJEŠKE

1 Alexander Berkman, vidi: Angry People No. 14/1997.

2 Isto.

3 Bobbio, N., Ljevica i desnica, 1998.

4 Wayne Price spominje i desni anarhizam koji se još naziva i liberterijanzmom, unutar kojeg se izražava protivljenje državi i njenim regulatorskim mehanizmima, ali ne i samom kapitalizmu. Također spominje i anarhofašizam(?!). Vidi: Price, W., Revolutionary Anarchism: Part of The Left, u Love and Rage Vol 2, No. 8/1991; 15.

5 Vidi: Direct Action No. 5/1998; 8.

6 Isto.

7 Detaljnije o postavkama anarhospacijalizma te promišljanju prostora i zemlje vidi: Corr, A., Anarcho-Spatialism - Towards an Egalitarian Land Tenure, u Kick it Over, No. 34/1994; 19-23.

8 Amedeo Bertolo predlaže upotrebu riječi "anarhičar/ka, jer po njemu otrcan i besmislen

pojam anarhist/ica ne znači ništa. Bertolo smatra: "Čim je posrijedi neki -izam (materijalizam, idealizam, komunizam, primitivizam,...), a pogotovo -ist, onda to nije ono o čemu govorimo (ili fantaziramo da govorimo). Tada iščezava individualnost, sa svom svojom jednokratnom i neponovljivom osebnosti i neiscrpnim bogatstvom duha i tijela." Tako bi liričar/ka mogao/la biti pjesnik/inja i to divan/na, ali liričar/ica je samo pripadnik/ica "kvazipoetskog krda i njegovih impotentnih pristaša i takozvanih obožavatelja...". Vidi: Bertolo, A., Subverzivna mašta ili o anarhijskoj utopiji, u Revija za sociologiju, Vol. XXI, No. 4/1990; 613.

9 Bez obzira što u postmodernom koktelu i eklekticismu slobodarstvo koriste i takvi neofašistički političari kao Heider u Austriji, slobodarstvo smatram važnom odrednicom anarhizma kao najdalekosežnije slavljenje slobode. Ovdje napominjem da mislim i na individualnu i društvenu slobodu jer često i sami/e anarhisti/ce ograničavaju ove pojmove (npr. Bookchin).

NEKE DILEME O ANARHIZMU I UNUTAR ANARHIZMA

ANARHIZAM I VLAST

Ah, Imali smo mnoge gospodare I tigrove i hijene
Imali smo svinje i volove.
Ali, ipak, hranili smo te i ove bili bolji il' lošiji.
Ah, čizma čizmi uvek liči.
I gazi nas. Ja mnim shvatit ćete:
ne treba nam drugih gospodara već nikakvih.

Berthold Brecht

Anarhija dolazi od dvije starogrčke riječi: an i arhe, a znači nedostatak autoriteta ili vlasti. Da bismo opisali cilj anarhizma mogli bismo upotrijebiti riječ: razvlastiti. Stoljećima se stvarala predrasuda da se ne može živjeti bez autoriteta ili vlasti te je anarhija shvaćana u pejorativnom smislu kao nered, rasulo, kaos. Naravno da su tu predrasudu širili upravo oni koje su anarhisti željeli razvlastiti. Misao Octavea Mirbeaua izrečena potkraj 19. stoljeća da upotreba pojma anarhizam podsjeća na neispisani papir koji podnosi sve, ostala je aktualna i danas. Zanimljiva je činjenica da anarhiju kao kaos i nered tumače upravo najmanji poznavatelji anarhističke ideje. Anarhisti stoljećima odbijaju prihvatiti te etikete ističući da su upravo vlade najveći krivci za nered. Pierre-Joseph Proudhon je prva osoba koja je upotrijebila riječ anarhija izražavajući svoj politički stav i uporno se trudio razlučiti termine: ne-vlast i ne-red. Ipak ostaje nejasno zašto su, osim iz čiste provokacije i plašenja protivnika, i Proudhon i njegov nastavljatelj Bakunjin uživali u tom poigravanju sa značenjem riječi anarhija, pa su i sami znali biti dvosmisleni, no time su samo još više zbunjivali ljude. Vjerojatno je tomu razlog tipično buntovna težnja da se šokira okolina u nedostatku pametnijih rješenja i u obilju dosade, iako su kvalitativni rezultati neznatni. Ipak, u njihovim djelima, kao i u većine anarhista/ica, vidljiv je koncept društva koje zahtijeva prije svega moralnu odgovornost i visoku razinu svijesti o međusobnom pomaganju, a ne ukidanje semafora i besplatne cigarete za vrtiće.

Možemo se složiti s Emmom Goldman (1911): "Anarhizam je filozofija novog društvenog uređenja, bazirana na slobodi neograničenoj od strane ljudskih zakona. Teorija koja kaže da

svi oblici vlasti počivaju na nasilju te su stoga krivi i štetni, a ujedno i nepotrebni.” Alexander Berkman (1920) zaključuje da je “anarhija baš oprečna neredu i kaosu, a znači nepostojanje države, tj. slobodu i nezavisnost” i dodaje: “Nered je dijete autoriteta i prinude. Sloboda je majka reda.” Također je kod anarhizma prisutna i težnja da se autoritet demistificira, imajući u vidu da se vlast uvijek poziva na svoj autoritet koji joj je dan od strane boga, tradicije i naroda.[1] Nakon što je “povijesni razvoj” ustalio uglavnom ovaj posljednji tip autoriteta, anarhisti upozoravaju da se tu krije sofistička zamka. Naime, teorija narodnog suvereniteta već u sebi sadrži vlastitu negaciju, jer ako je cijeli narod zaista suveren, onda nisu potrebni ni vlada ni podanici. Suverena onda nema. Anarhisti ističu da se protiv predaji svog suvereniteta – odgovornosti političarima i potvrđivanju istog svakih par godina, jer u tome vide gubitak vlastite slobode i podvalu vladajuće klase. Iako će ponekad priznati da je bilo kakva republika ipak progres u odnosu na monarhiju, anarhisti su žestoki protivnici parlamentarne demokracije kao zamaskiranog oblika moći. Tako se tvrdi da su “liberalna demokracija i fašizam alternativne forme kapitalističke države. Demokratska država prakticira sva oruđa fašizma, čak je i uspješnija, jer integrira radnike bez potrebe da ih razori”. (Barrot, 1979: 7) Barrot u svome djelu Fašizam/antifašizam daje povijesni pregled radničke borbe i naglašava da nije diktatura porazila radnike, već upravo pristalice demokracije uz pomoć sindikata i stranaka lijevice. Barrot navodi ulogu Socijaldemokratske stranke u Njemačkoj u Prvom svjetskom ratu, pomaganje u dovođenju fašizma na vlast i borbu protiv spartakovaca što je završilo ubojstvom Rose Luxemburg i drugih. Također spominje i suradnju Socijalističke stranke radnika Španjolske (PSOE) i bliske joj sindikalne podružnice (UGT) s diktatorskim režimom na čelu s Primom de Riverom u Španjolskoj.[2]

Naravno da anarhisti kod osporavanja autoriteta misle na onaj “nepogrešiv” i nametnut, jer bilo bi apsurdno ne tražiti od doktora pomoć za vrijeme bolesti. Graham Purchase (1990) pravi razliku između “iracionalnog autoriteta gomile političara (čija je jedina stručnost stjecanje prestiža i moći) i racionalnog autoriteta stručnjaka”.

ANARHIZAM I ORGANIZACIJA

Sistem koji donosi nebrojena društvena i prirodna uništenja počiva na ljudskom uvažavanju i podvrgavanju hijerarhiji.
Ne imitirajte sistem – borite se protiv njega!

Road Alert

Uopće ne dvojim da anarhizam nije suprotan organizaciji. Tu uopće nije riječ o organiziranosti i neorganiziranosti, već o dva različita načina poželjnog organiziranja. Velika je zablude kako organiziranje nije moguće bez autoriteta. Uostalom, u anarhizmu autoritet se smatra kočnicom slobodi i vlastitom afirmiranju. Sve su autoritarne organizacije (država, vojska, crkva...) organizirane u obliku piramide sa strogim hijerarhijskim redom. Anarhizam kao alternativu nudi organiziranje u obliku mreže. Tu nema jednog središta koje naređuje i odlučuje o aktivnostima, već svatko prema svojim afinitetima preuzima odgovornost za određeni zadatak. Naravno, uvijek se naglašava slobodan izbor. Anarhizam, nasuprot autoriteta i naređivanja, slavi slobodu i spontanost. Noam Chomsky (1969) govori o toj spontanosti reda: "Ondje poredak nametnut terorom, ondje poredak nametnut birokracijom (s policijom u koridorima), a ovdje red koji razvija spontanost iz činjenice da smo mi najdruštvenije životinje sposobne oblikovati vlastitu sudbinu." [3] No, ne ide sve tako glatko u tom balansiranju između spontanosti (ponekad i neobuzdanosti) i potrebe za koherentnim programom za promjenu društva. Uglavnom dolazi do sukoba između individualaca, koji su smatrali da je imanentno organizacijama da ograničavaju i socijalnih anarhista koji su naglašavali neophodnost razvijene baze za uspjeh revolucije. Klasičan primjer je jedna od rasprava na kongresu Anarhističke internacionale u Amsterdamu 1907. godine. Malatesta je upozoravao da moć građanskog društva ništa više ne zadovoljava nego kad se nalazi nasuprot neorganiziranim masama, te kako bi se jakoj organizaciji bogatih trebalo suprotstaviti s još jačom organizacijom siromašnih. Na to mu je F. Domela Nieuwenhuis, individualizmu jako sklon, uzviknuo: "Ako tako misliš, dragi prijatelju, tada idi mirno u socijaldemokraciju! Tamo kažu posve isto." [4] Robert Michels, u svome djelu Sociologija partija u suvremenoj demokraciji (1925), smatra da anarhisti još nisu uspjeli u oživljavanju svoje teorije te da i za njih kada se praktično udruže vrijede zakoni oligarhije. Petar Aršinov se nakon boljševičkog terora sklonio u Berlin 1922. godine i počeo pronalaziti uzroke pada ruskog anarhizma u njegovom "vječitom stanju zbrke", što je onemogućilo suprotstavljanje puno bolje organiziranim komunistima. Zato je 1926. godine predstavio svoju Organizacijsku platformu u kojoj je tražio formiranje Generalne unije anarhista/ica s jakim centralnim komitetom da koordinira akcije i politiku. Podržan samo od Nestora Mahna i još nekih ruskih emigranata, doživio je val osuda od Emme Goldman, Alexandera Berkmana, Voljina i drugih. Berkman ga je optužio da hoće osnovati anarhističko-komunističku partiju, smatrajući da je problem s većinom ljudi što ne žele vidjeti kako boljševičke metode ne mogu voditi do

slobode. Rezultati i posljedice se ne mogu razdvojiti od metoda. Posebno su bili kritizirani sindikati bliski anarhizmu zbog sklonosti birokratiziranosti i funkcionerstvu. Te podjele su i danas vidljive između organizacije malih grupa ili kolektiva s jedne strane i organizacija koje se temelje na Platformi iz 1926. godine s druge strane.

INDIVIDUALIZAM I KOLEKTIVIZAM

Tražiti svoju sreću u tuđoj sreći, svoje dostojanstvo u dostojanstvu svoje okoline, biti slobodan u slobodi drugih. To je sva moja vjera.

Mihail Bakunjin

Pitanje individualizma i kolektivizma u anarhizmu je, usudujem se reći, jedno od najvažnijih. Ova dva kraja istog štapa često su se, od samih početaka razvoja anarhističke misli pa do danas, svađama i sukobima pretvarali u dva odvojena štapa. Sukob je po meni umjetan i ne vidim razloga za međusobnim isključivanjem, već dapače za prožimanjem i nadopunjavanjem. Stoga bi se potpuno složio s Bakunjinovim stavom da će biti moguće uspostaviti slobodno društvo, samo ako polazimo od slobodnog pojedinca/ke. Bakunjin odbija egoizam u onom krajnje vulgarnom smislu kojem je ponekad bio sklon Stirner i zaključuje (1873): "Ljudski osamljena i apstraktna jedinka je fikcija, slična božjoj... Potpuna izolacija isto je što i intelektualna smrt, pa i ona moralna i materijalna." Dakle, možemo se osjećati slobodno samo uz podjednako slobodne ljude. Bakunjin smatra da su svi slobodani udružiti se s ostalima ili otići živjeti u prašume i pustinje među divlje zvijeri.

Iako je Stirner znao izražavati pretjerani egoizam, i on je bio svjestan potrebe da se ljudi udružuju. Anarhizam polazi od afirmacije pojedinca kao teorija oslobođenja i ne zauzima, kao autoritarne teorije, pesimističan stav o potrebi kontroliranja "zle ljudske prirode" i permanentnoj nezrelosti i nesposobnosti čovjeka da sam upravlja vlastitim životom. Alexander Berkman je jedan od onih koji prihvaćaju oštru podjelu između "komunističkih anarhista", koji tvrde da samo socijalna revolucija može srušiti vlast, nasuprot "individualnih anarhista" i "mutualista" (po Proudhonovom ekonomskom programu), koji smatraju da će se sadašnje uređenje progresivno preobraziti u društvo bez vlade. Ovdje se ne bi u potpunosti složio s Berkmanom, jer je Proudhon, iako je zagovarao nenasilje vjerujući u mehanizme

ekonomske organizacije, nakon što je general Cavaignac nasilno ugušio narodni ustanak iz 1848. godine, zauzeo stav da je nada za promjene u društvenim odnosima mirnim putem čista utopija. Berkmanova tvrdnja da "individualni anarhisti", kao na primjer Stirner, i anarhisti koji ne pružaju otpor(?!), kao na primjer Tolstoj, nemaju razrađen ekonomski plan koji bi funkcionirao u anarhističkom društvu, nepotrebna je kao značajna za podjelu među anarhistima, jer nije ni poželjno ni stimulativno da se svi bave ekonomskim pitanjima, iako ona jesu važna. Ne treba ignorirati, a niti zanemarivati, Tolstojev pokušaj sa slobodnom školom koju je otvorio 1860. godine, jer su edukacija i kultura važni aspekti nekog društva, bez obzira što ekonomski deterministi mislili.

Eventualni problem proizlazi iz potrebe da se pojedinac oslobodi nametnutih stega i autoriteta, i vjere u premoć spontanosti masa kao izvora energije. Problem je kako prevladati vakum između spontanosti masa i svjesnih revolucionarnih gibanja. Jednostavno se nameće potreba za određenom revolucionarnom jezgrom. Stoga su ponekad anarhisti (npr. Emma Goldman) tražili nadahnuća u herojskim osobama i njihovoj borbi protiv nepravdi, a ne u radničkoj klasi koja "uvijek kao ovce odlazi na klanje".[5] No, razmatrajući ovaj problem, potrebno je upozoriti na opasnost "glorifikacije individue u kombinaciji s preziranjem masa jer može ili širiti egoizam ili fašistički tip lidera, sve dok postoji kult autoriteta" (Fenn, 1986: 47). Spomenutu opasnost najbolje je izrazio Bakunjin predlažući anarhistima da budu "nevidljivi piloti" usred narodne oluje.

Neki autori su pokušali izjednačiti antitezu individualizam/kolektivizam s antitezom "propaganda djelom"/anarhosindikalizam. Murray Bookchin tako smatra da je anarhizam u prošlosti, a i danas, osuđivan kao baza terorizma upravo zbog anarhista individualista koji su za razliku od "socijalnih anarhista" prakticirali terorizam. Takav stav smatram čistim simplificiranjem problema i nepotrebnim generaliziranjem. Tu je posrijedi optuživanje i prije nego li je "zločin" počinjen, jer je logično da u atentate neće ići velika skupina ljudi. Bob Black zauzima potpuno suprotan stav od Bookchina te navodi kako ne smijemo zaboraviti da je većina atentatora nastupala kao predstavnici svoje klase i svojih grupa, a ne isključivo u svoje ime. Black ističe da su takve akcije, za dobro ili loše, sastavni dio anarhističke borbe. Također ukazuje na Bookchinovu nedosljednost kada zbog svoje općinjenosti španjolskim revolucionarima, što je inače česta sklonost anarhista/ica, akcije pistolerosa proglašava legitimnom samoobranom. Pistolerosi su izveli preko tristo ubojstvenih akcija i najpoznatiji ljudi Federacije španjolskih anarhista (FAI) od kojih možemo navesti Duruttija, braću Ascaso, Garciu Olivera... su zastupali slobodno obrazovanje s najjačim izvorom Franciscom Ferrerom, organiziranje komunalnih zajednica, ali i militantni oblik borbe protiv države i

njenih institucija, a taj je uključivalo atentate i pljačku. O odnosu i stupnju nasilja/nenasilja u anarhizmu detaljnije ću govoriti u slijedećem poglavlju. Ovdje bih još samo dodao da se u potpunosti slažem sa slijedećim stavom: "Svi anarhisti su individualisti u smislu da vjeruju da svaka osoba individualno treba biti autonomna i u mogućnosti voditi vlastiti život slobodno od prisilnih institucija. Svi anarhisti su za klasnu borbu u smislu da se članovi siromašne i podčinjene klase trebaju boriti protiv siromaštva i represije." (Rooum, 1992.)

Krajem 19. stoljeća, anarhisti/ce su počeli stvarati sindikate koji su širili slobodarske ideje među radništvom. Pošto je anarhosindikalizam povezan s kolektivizmom o njemu ću reći nešto više. Pierre Monatte (1907) je najavio novi put: "Sindikalizam anarhizmu, koji je bio predugo začahuren, utire perspektive i nove nade." [6] Početak udruživanja revolucionarnih radnika možemo smjestiti u Francusku 1906. godine, kada je osnovana Generalna konfederacija rada (CGT) [7] i možemo spomenuti aktivne ličnosti u tom smjeru: Fernand Pelloutier, Emile Pouget, već spomenuti Pierre Monatte u Francuskoj, Diego Abad de Santillan u Španjolskoj i drugi. Također je u to doba na tim pozicijama aktivan i Georges Sorel kontroverzni teoretičar revolucionarnog sindikalizma, koji je dovodio u pitanje stavove "pristaša blagosti" vjerujući u generalni štrajk. Temelj anarhosindikalizma bile su direktne akcije – od uništavanja strojeva i raznih oblika bojkota do nasilja nad šefovima i njihovim slugama. Takve akcije u kombinaciji sa slobodarskom edukacijom trebale su dovesti do povećanja solidarnosti među radnicima i istovremenog proširivanja klasnog jaza. Naglašavano je protivljenje nužnosti političkog organiziranja te su partijama suprotstavljeni sindikati i ekonomska borba kao jedini ispravni za oslobođenje radnika, što bi počelo jednim velikim generalnim štrajkom. Iako je, bar u početku, apolitičnost revolucionarnog sindikalizma bila više usmjerena prema političkim strankama, neki anarhisti su u toj tendenciji vidjeli odmak od slobodarske ideje i prakse. U polemici s Monatteom na kongresu 1907. godine, Malatesta je izjavio da "anarhistima radnički pokret predstavlja samo jedno sredstvo, a ne cilj". Sve su više izbijale optužbe da se sindikalizam zadovoljava neposrednim koristima, da također stvara birokratske strukture, te da sveprisutan ekonomizam vodi u reformizam. Tako je izgledalo da će "željezni zakon oligarhije" pustiti svoj korijen tamo gdje ga teoretski nema tko zalijevati.

Kritika koja anarhiste vjerojatno najviše boli je činjenica da su u određenim povijesnim događajima bili na krivoj strani barikade. No, čak i prije poznatog previda i očite naivnosti vodstva CNT/FAI-a u Španjolskoj revoluciji, kada su prihvatili ulazak u vladu i revoluciju podredili "antifašizmu", u Meksiku su anarhosindikalisti iz Casa del Obrero Mundial (Kuća radnika svijeta) sa svojim Red Battalions (Crvenim bataljunima) branili meksičku vlast od

napada pobunjenih seljaka Zapatista i njihovih saveznika. Njihovi razlozi su još više šokirajući: smatrali su industrijalizirane radnike predvodnicima socijalne revolucije, iako su tada činili mali dio radne populacije u Meksiku; smatrali su seljački pokret reakcionarnim, nazadnim, antitehnološkim i pretjerano religioznim i najgore od svega što su smatrali da državu (koja ih je stimulirala da se organiziraju) treba braniti od takve reakcije. Naravno, nakon odigrane uloge vlast im je zapljeskala i zabranila im djelovanje. Nakon dolaska boljševizma na vlast u Rusiji i fašizma u Njemačkoj i Italiji, revolucionarni sindikalizam je praktički prestao postojati i sveo se na par poluilegalnih grupica ili na egzil u druge zemlje. Jedina revolucionarna organizacija koja je i dalje ostala na sceni s velikim utjecajem je španjolski CNT sa svojih 1-2 milijuna članova i simpatizera, koji će odigrati povijesnu ulogu u Španjolskoj revoluciji.

PACIFIZAM/NASILJE

Bilo bi apsurdno i kontradiktorno s našim ciljem htjeti nametnuti slobodu, ljubav među ljudima i integralni razvoj svih ljudskih mogućnosti putem sile.

Errico Malatesta

U njihovom zajedničkom djelu *War Delinquency and Power* (1990), Alex Comfort i Ronald Sampson smatraju rat "psihopatološkim stanjem u kojem se manifestira grupna delikvencija, pri čemu je nerealno za očekivati minimaliziranje uloge vlade". Još je bolji stav da "rat svojim oskrnućem i destrukcijom života, ponajprije najslabijih i najranjivijih, ali i svojom rigidnom organizacijom na dvije oštro kontrastne grupe, onih koji naređuju i onih kojima se naređuje, predstavlja najveću povredu principa jednakosti." (Tolstoj, 1855) Svi anarhisti se smatraju antimilitaristima jer ne podržavaju vojsku kao silu temeljenu na upotrebi nasilja, te ne podržavaju oružane sukobe unutar i između država, pošto se oni vode samo u korist vladajućih klasa. No, to još ne znači da se smatraju pacifistima koji odbijaju pod bilo kakvim okolnostima nanositi bol. Geoffrey Ostergaard (1982) upotrebljava i dodatni termin "pacificisti", koji označava osobe koje mogu podržati vojne snage u nekim mirovnim operacijama. Polarizacija između anarhopacifista i militantnijih pripadnika ove ideje je vjerojatno najvidljivija unutar anarhizma. U raznim knjigama, publikacijama i pamfletima ograđuju se jedni od drugih. Tako anarhisti koji smatraju revolucionarno nasilje legitimom

metodom u borbi protiv vlasti, koja je sama po sebi nasilna, optužuju pacifiste za pasivnost i nedovoljnu odlučnost za promjene. Za jednog od utemeljitelja pacifizma kao oblika političke prakse, Gandhija, ističu u časopisu Organise No.46/1997 da je bio sluga kapitalističkih klasa u Indiji, nedosljedan u pacifizmu zbog podrške Saveznicima u svjetskim ratovima, nedovoljno aktivan u borbi protiv kastinskog sistema, te ga osuđuju zbog neprihvatanja muslimana u redove Kongresne stranke. Isto tako pacifisti uvijek naglašavaju da anarhizam treba naglašavati prijateljstvo, a ne rat pa niti class war (klasni rat). Ovo ne znači da pacifisti podržavaju klasnu dominaciju, samo ne žele upotrebljavati nasilne oblike borbe protiv nje. Njihovu filozofiju najbolje izražava stav: "Ratovi će stati, kada se ljudi odbiju boriti." (Sampson, 1970: 7) Dok pacifizam teorijski uskraćuje pravo državi da ratuje, anarhizam ide još dalje i teorijski uskraćuje pravo državi da postoji. Utjecaji pacifizma sežu još od ranog kršćanstva, raznih srednjovjekovnih sekti, anabaptista, kvekera... Anarhopacifisti naglašavaju, bez obzira da li zastupaju te stavove iz religioznih pobuda, različitost od "eshatološkog" pacifizma kojeg zastupaju razne sekte (npr. adventisti sedmog dana, Jehovini svjedoci...) u očekivanju Sudnjeg dana kada će početi rat protiv grešnika. Treba napomenuti da je nakon prihvatanja "propagande djelom" anarhizam imao potpuno različit put od pacifizma, te je utjecaj anarhopacifizma bio znatno slabiji. Geoffrey Ostergaard ističe "da su ti 'tamni anđeli' anarhizma najveći krivci za popularno, ali krivo mišljenje o anarhistima kao o teroristima". Nakon poraza "festivala potlačenih", Pariške komune 1871. godine, 30.000 komunara je ubijeno u odmazdi. Radnici postaju sve nemoćniji i zapadaju u sve veću bijedu. Sve se više stvaraju ilegalne grupice koje uzvraćaju vladajućim slojevima jednakom brutalnošću. Nedugo nakon smrti Bakunjinca, koji je i sam imao udjela u spremnosti na takve metode, u Bernu je prihvaćena metoda "propagande djelom" iza čega su se zaredali atentati na državnike, činovnike, poslovođe... Sporenja o kvalitativnosti ovakvih akcija traju i danas na anarhističkoj sceni. Daniel Guérin smatra da je "propaganda djelom" odvojila anarhiste od radničkog pokreta, dok Clifford Harper ističe da ih je upravo probudila iz sna i utrla put anarhosindikalizmu. Predrasuda da je nasilje imanentno anarhizmu svoj najčvršći oblik dobila je poslije hajmarketške afere 1886. godine. Nakon što je policija nekoliko puta početkom svibnja napadala mirne štrajkače i ubijala ih, anarhisti su pozvali ljude na veliki protestni skup na tržnicu Haymarket. Sam prosvjed je protekao mirno i većina je otišla kućama nakon što je počeo pljusak. Kada je preostalo svega 200-tinjak prosvjednika policija ih je ponovo napala i u općoj gužvi bačena je bomba koja je eksplodirala među policijom usmrтивši jednog i ranivši sedamdeset. Policija je kao odgovor ubila četvero radnika i više ih ranila. Uhapšeno je osmero anarhista od kojih šestoro uopće niti nije prisustvovalo događaju. Unatoč nedostatku i besmislenosti dokaza, država je lažnim

svjedocima, namještenom porotom, pristranim sucem i histeričnim medijima, osigurala najtežu presudu koja će se zadržati do danas, iako je državni guverner šest godina poslije pustio preživjele (četvero ih je obješeno u međuvremenu), priznajući da nije bilo dokaza.

U doba prevladavanja "propagande djelom" čak i Kropotkin (1880) izjavljuje: "Stalan bunt riječju, pismom, bodežom, puškom, dinamitom... nama je dobro sve što nije legalno." [8] Bio je potreban samo mali korak da se dinamitom pokuša doći do anarhije. Tako su anarhisti počinili uspješne atentate na: šefa ruske tajne policije, španjolskog premijera Del Castilla, austrijsku caricu Elizabetu, talijanskog kralja Umberta, predsjednika SAD-a McKinleya... Teško je ocijeniti uspješnost ovih tendencija u anarhizmu, bez nepotrebnog generaliziranja i ideologiziranja. Sukobi i rasprave između fluffy (mekušast, pahuljast) i spiky (šiljast, bodljikav) struja unutar anarhističkih krugova rijetko dovode do rezultata jer se i jedna i druga struja ne znaju maknuti od svoje dogme. Zastupnici oružane borbe često znaju cijeli dio pokreta koji se temelji na nenasilju nazivati mekušcima, mlakonjama i slično, optužujući ih za pasivnost. Iako se kod dogmatičnih sljedbenika pacifizma mogu naći besmisleni stavovi, optužbe ne stoje za većinu aktivista. NVDA (Non-Violent Direct Action) se stalno razvija upijajući nove strategije i smjerove, a uspješnija je od oružane borbe na dugoročnom planu. Aktivisti skloni pacifizmu rade odlično na edukaciji, protestima protiv nuklearnog naoružanja i ekoloških problema općenito, u zadnje vrijeme prakticiraju akcije uništavanja genetski manipulirane hrane... Neću sada ovdje posebno problematizirati pitanje što je nasilje i gdje ono počinje, jer bi me to odvelo u predaleko filozofiranje, već ću samo dodati da smatram iluzornim, ako ne i suprotnim anarhizmu, očekivati da će nasilne akcije uništiti sve "neprijatelje slobode". Država koja raspolaže sa znatno jačim snagama i mašinerijom nasilja nije uspjela do danas uništiti otpor, pa to dovoljno govori o bezizlaznosti iz takvog kruga. Dapače, inzistiranje na isključivo nasilnim akcijama je neodvojivo neegalitarno i može odvesti u besmisleni terorizam, odnosno time se odlazi u izolaciju od ostatka pokreta i neminovno se grupa pretvara u vojno-političku organizaciju protiv kakve je prvotno i započela borbu. Tako Slobodan Drakulić (1980) s punim pravom govori o "gerilskom etatizmu" i "revolucionarnoj ekspertizi" u čemu su završile maoističke i marksističko-lenjinističke terorističke skupine '70-ih godina ovog stoljeća.

Isto je tako pogrešno pasivizirati pokret i čekati slobodu dok se sunce ne ugasi. Upravo takvi stavovi ponekad i stižu iz pacifističkog dijela priče. Tako Vernon Richards kritizira s pravom Barta de Ligta koji iznosi apsurdnu ideju da bi najbolji način borbe protiv Franca bio - dopustiti mu da osvoji cijelu zemlju "privremeno", a onda pustiti da se razmaše veliki pokret nenasilnog otpora (bojkoti, nekooperativnost...) protiv njega. [9] Slično zaključuju pacifistički

orijentirani pripadnici grupe Las Abejas u Chiapasu nakon što su vladine trupe pobile 45 njihovih pripadnika: "Mi znamo da je bog primio 45-ero i da je bog spreman primiti i nas. Zato što se borba nastavlja. Ne bojimo se umrijeti. Spremni smo umrijeti, ali ne i ubiti. Ako nam bog dozvoli još par dana ovdje, dobro. Ako ne, to je isto dobro." [10] Per Herngren smatra da je "nasilje bilo koja akcija koja uzrokuje psihološku ili fizičku štetu, uključujući akcije koje uzrokuju paničnu situaciju". [11] Ovaj stav je fluffy dogma par excellence i puno je pošteniji stav australskog ekoaktiviste Johna Seeda o opravdanosti činjenja materijalne štete korporacijama kroz uništenje njihovog vlasništva: "Uništenje buldožera je unapređenje osobina nekog područja." [12] Nenasilje se, posebno unutar ekoloških direktnih akcija, prihvaća kao taktika, jer daje dobar putokaz prema manje nasilnom društvu, te odaje pravo (nasilno) lice korporacija, sistema, policije, redara... a i javno mnijenje gleda sa simpatijama na takvu taktiku. Denis Goulet smatra: "NVDA zazivaju etiku respektiranja prirodne različitosti." [13] Negirati nekome pravo na samoobranu je krajnje licemjerno. Na protestu protiv autoceste M11 redari su bili izrazito nasilni u svojoj macho erekciji. Kada bi im ljudi dobacili "Scums!", uvijek bi se našli dežurni higijeničari koji bi to kritizirali stavom da su i redari ljudska bića. Naravno da su i redari ljudska bića, ali to ne znači da ljudska bića ne mogu biti pokvarena niti da im se to ne smije reći u slavu nekakve ontološke jednakosti svih ljudi.

Samoobrana, direktne akcije, sabotaže, demonstracije... ostaju otvorene slobodarima u borbi za bolji svijet. Kroz knjigu će biti jasnije kakve akcije smatram vrijednima i uspješnima.

DA LI JE ANARHIJA UTOPIJA?

Kada utopijske oaze presuše, širi se pustinja banalnosti i bespomoćnosti.

Jürgen Habermas

Dobronamjerni kritičari anarhizma često ističu da je anarhizam primamljiva i pravedna ideja i vizija, ali da je zbog raznoraznih okolnosti i odnosa u svijetu neostvariv. Od najstarijih dana ljudi se pokušavaju organizirati na principima suradnje i kooperacije, razumijevanja i uzajamne pomoći. Pokušaji anarhista da organiziraju život na slobodnijim temeljima uglavnom nisu bili dugotrajni, no to najčešće nije bila njihova krivica. Često rađane u

siromaštvu, takve komune su imale velikih problema sa zadovoljavanjem najosnovnijih potreba, a vlast koja nije mogla dopustiti da takvo što uspije ili bi ih nasilno gasila ili gurala prema još većoj bijedi. Jedna od prvih anarhističkih komuna bila je Cecilia u Brazilu, koja je trajala od 1891. godine do 1894. godine. Njen inspirator Giovanni Rossi naglašavao je kao razloge propasti komune: siromaštvo koje je zbog unutarnjih i vanjskih faktora sve više raslo i događaj koji je definiran kao "epizoda slobodne ljubavi". S jednim od konvoja došla je i mlada žena koja je prakticirala slobodnu ljubav, te održavala veze s brojnim muškarcima. Pošto anarhisti i zagovaraju slobodnu ljubav bez sustezanja i ceremonija, svi su se nadali da će to dovesti do novih slobodnih i harmoničnih odnosa u zajednici, ali su se međuljudski odnosi rapidno pogoršali i doveli do završne krize.

Ne smijemo zaboraviti niti uspjeh španjolskih kolektiva ili komuna koje su uspješno trajale dok ih nije uništio general Lister sa svojim staljinističkim trupama.

Današnja manifestacija ovakvih težnji je skvotiranje, odnosno bespravno zauzimanje praznih prostora. Takva mjesta uglavnom su organizirana na egalitarnim principima s konsenzualnim načinom donošenja odluka. Danas postoje skvotirani i cijeli kvartovi u pojedinim gradovima.

Možemo reći da je anarhizam utopija, ali samo dok je država stvarnost ili još bolje realnost. Iako još ne postoji neko veće područje na kojem je zaživjela anarhistička ideja, razne komune, farme i grupe dokazuju nam da je anarhizam moguće realizirati. Uglavnom do prekida ili uopće do nemogućnosti stvaranja takvog oblika udruživanja dolazi zbog represije države koja nudi upravo suprotan model. Pošto snaga i netolerantnost država sve više raste, zadnjih godina se pojavio i koncept TAZ, gdje se manifestira prazničko veselje, ples, muzika... a zbog svoje je nevidljivosti i pokretljivosti daleko od očiju i čvrste ruke države. O TAZ-u ću reći nešto više kasnije.

Ovo sve što sam nabrojao ne znači da se anarhizam ograđuje od utopije, samo da njenim ključnim elementom ne smatra nadu, već želju. Bez obzira što se ne slažem s Karlom Mannheimom koji je proricao nestanak anarhizma s političke pozornice, kao najčistijeg oblika moderne hilijastičke svijesti, Mannheim (1929) također primjećuje da "hilijasta ne ispunjavaju optimistična nadanja u budućnosti niti romantično sjećanje, već neprestana napetost i pripravnost... kao jedini stvaralački princip... kao željeno probijanje u svijet". U anarhizmu se uvijek naglašava da ne smijemo prestati sanjati, jer kao što tvrdi Lewis Mumford: "Najvažniji zadatak koji se očekuje je građenje kula u oblacima". Amedeo Bartolo (1990) naglašava: "Anarhistička utopija ne završava u zatvorenom sistemu kao utopije vlasti,

već je permanentna utopija, možda jedina utopija koja ne može postati ideologijskom u mannheimovskom smislu, ne može opravdavati postojeće... Anarhistička utopija premješta društvo u prostor beskonačnih mogućnosti istraživanja... jer nitko nikada neće moći tvrditi da su iscrpljeni beskonačni oblici slobode.” Stoga i ne treba čuditi što se ne slaže s Ralfom Dahrendorfom kada ovaj tvrdi da bi totalno egalitarno društvo bilo ne samo nerealistično, već i užasno, jer tu ne bi vladala sloboda, već savršenstvo terora ili apsolutna dosada. Dahrendorf tu radi čestu pogrešku kada pri anarhističkom zagovaranju i jednakosti i različitosti, brka jednakost s istosti.

U magazinu Direct Action (1998) nepotpisana osoba ističe da je “funkcija utopije da osigura igralište ili prostor za naše želje... a ako ne dopustimo našoj mašti da bude slobodna, ostat ćemo zauvijek zarobljeni u hijerarhijskom i represivnom društvu”.

BILJEŠKE

1 Stephen Booth navodi četiri vrste autoriteta u koje ljudi vjeruju: Mit o demokraciji znači laž da ljudi imaju nekog udjela u donošenju odluka; Mit o nepogrešivosti autoriteta; Mit o uredu koji znači raspored uloga i negiranje odgovornosti za vlastite postupke i Mit o reprezentaciji koji znači uvjerenje da osobe s moći rade u korist ostalih. Vidi: Booth, S., Why I am an Anarchist, u Freedom No. 23/1991.

2 Isto mišljenje zastupa i grupa Durrutijevi prijatelji koja je isticala da je “demokracija porazila Španjolce, a ne Franco. Bez komunističke partije i Negrina Franco ne bi nikada pobijedio”. Vidi: Friends of Durutti, Towards a fresh revolution, 1995.

3 Vidi: Ward, C., Anarchy in Action, 1988; 36-37.

4 Vidi: Michels, R., Sociologija partija u suvremenoj demokraciji, 1925; 288.

5 Takvi stavovi su karta Emmi Goldman za ulazak na nepreglednu listu Bookchinovih neprijatelja i “lažnih” anarhista/ica pa ju je bez obzira na njenu “anarhokomunističku ideologiju” optužio za “ničeanstvo” i traganje za nekakvim anarhističkim Nadčovjekom. Vidi: Bookchin, M., Social anarchism or lifestyle anarchism an unbridgeable chasm, 1995.

6 Vidi: Guérin, D., Anarhizam, 1980; 81.

7 Industrial Workers of the World (IWW) u SAD-u stvoreni su 1905. godine, prakticirajući

direktne akcije – širenjem radničke solidarnosti i edukacijom. Sindikat je bio aktivan u organiziranju masovnih štrajkova i podržavano je “pregovaranje dinamitom”. Njihov krajnji cilj bio je “jedan veliki sindikat” za “jedan veliki štrajk”. Nakon što su zauzet antiratni stav za vrijeme Prvog svjetskog rata, vlast je počela žestoku akciju protiv njih osobno i njihove imovine. Za dvije godine IWW je slomljen. Anarhisti/ce su imali/e utjecaja do Prvog svjetskog rata, ali IWW se nikada nije smatrao anarhističkim sindikatom, a taj utjecaj se smanjuje do danas kada se sveo na sudjelovanje u nekim akcijama i par anarhističkih ostataka u IWW-u. U novinama IWW-a glavni urednik u odgovorima na pisma čitatelja/ica izričito je odbio pomisao da bi IWW mogao biti anarhistički sindikat te je priznao kao potencijalne članove/ice “revolucionarne radnike/ice” od anarhista/ica do staljinista/ica (!)”. Vidi: Bekken, J., u *Industrial Worker*, No. 1592/1996.

8 Vidi: Guérin, D., *Anarhizam*, 1980; 81.

9 Vidi: Richards, V., *The Lessons of the Spanish Revolution*, 1995; 203.

10 Vidi: *Peace News*, No. 2427/1998; 14.

11 Vidi: *D.I.Y. Culture – Party & Protest in Nineties Britain*, 1998; 16.

12 Isto.

13 Vidi: McKay, G., *D.I.Y. Culture – Party & Protest in Nineties Britain*, 1998; 165.

TRADICIONALNI ANARHIZAM

Gospodo, za koju minutu vi ćete zadati udarac, ali primajući vašu osudu imati ću bar zadovoljstvo što sam ranio postojeće društvo, to proketo društvo u kojem je moguće vidjeti jednog jedinog čovjeka kako nepotrebno troši onoliko koliko bi nahranilo hiljade porodica...

Vaillant, prije osude zbog podmetnute bombe u narodnoj skupštini u Parizu

Iako se razvio u prepoznatljiv program tek u drugoj polovici 19. stoljeća, anarhizam kao ideja seže daleko u povijest pa neki nalaze njegove obrise i naznake već u antičkoj Grčkoj.[1] Tako se ide daleko u povijest do kineskog taoizma, grčkih sofista, cinika i stoika zbog njihove sumnje u moralni autoritet države, univerzalnog pogleda na svijet... Odličan prikaz najranije povijesti slobodarskih pokreta možemo naći u djelu Anarhija – grafički vodič, Clifforda Harpera. On počinje od 13. stoljeća s Free Spirit pokretima (zajednički naziv za seljačke pokrete srednjeg vijeka) koji su bili izrazito anticrkvene orijentacije. Propagirali su nativizam, odbacivanje autoriteta (posebno crkvenih), nezavisnost žena... s uvijek prisutnim usklikom: "Kruha, za ime Božje!"[2] Svoju poruku pripadnici pokreta Free Spirit su širili usmenom predajom: "Bog je bio slobodan i stvorio je sve stvari zajedničkima... Krađa je zakonita. Jedi u svratištu i odbij platiti. Ako zemljoposjednik traži novac, treba ga istući... Slobodna osoba ima pravo učiniti sve što joj pruža zadovoljstvo. Ja pripadam slobodi prirode i sve što moja priroda želi, ja izvršavam... Seks je rajski užitak; rajski užitak ne može biti grijeh." Već ovdje možemo naći začetke slobodarskog individualizma koje će kasnije razviti Max Stirner. Jedna od mnogih pripadnica ovog pokreta je izjavljivala: "Ja sam stvorila sve. Stvorila sam više od Boga. Moja ruka podržava Raj i Zemlju. Bez mene ništa ne postoji."[3] Takve ideje naišle su na plodno tlo među studentima Oxforda koji su zajedno s radikalnim lutajućim svećenstvom, Svećenicima iz Hedgerowa širili po Engleskoj takve ideje. Najpoznatiji od njih bio je John Ball koji se pridružio seljacima (nakon što su ga oslobodili poslije 15 godina zatvora) u pohodu na London 1381. godine u velikom seljačkom ustanku. Stanovništvo Londona im je otvorilo gradska vrata u znak dobrodošlice, a prestravljena vlada pristala je na sve uvjete seljaka. Većina je tako otišla kućama, vlada je potajno pripremala protuudar i na jednom od pregovora sam gradonačelnik Londona ubio je seljačkog vođu Wat Tylera, a Ball je okrutno mučen i pogubljen. Pokret Free Spirit

nadahnuo je, unatoč porazu u Engleskoj, mnoge slobodarske pokrete diljem Europe od kojih su najpoznatiji taborićani iz Češke. Ne smijemo zaboraviti ni buntovnog svećenika Thomasa Münzera koji je predvodio seljačke ustanke na području današnje Njemačke i zahtijevao ukinuće svih klasnih razlika. Slične tendencije možemo pratiti i na našim područjima kod bogumila koji su odbijali crkveni autoritet, a bili su poznati i kao prvi vegani (treba ipak napomenuti da učenje bogumila možemo pratiti već od 10. stoljeća). Dalje na scenu dolaze antinomisti (ranters – antinomisti; engl. to rant – brbljati) iz 17. stoljeća koji su se u hedonističkim seansama skupljali u tavernama i tamo pili i pušili, pjevali, fučkali, opijali se, derali i previše pričali/brbljali. Kao pacifisti, isticali su da je bolje biti “mrtav pijan svaki dan u tjednu, nego ubiti čovjeka”. [4] Tada se javio i pokret kopača (diggers – kopači; engl. to dig – kopati) koji su osnovali zajednicu i počeli obrađivati (kopati) napuštenu zemlju pod vodstvom Gerarda Winstanleya. Njihov eksperiment je natjerao Winstanleya da napiše prvo opsežno objašnjenje anarhističkog komunizma Zakon slobode, gdje je kao najvažnije izražena težnja za ukidanjem privatnog vlasništva nad zemljom, što je preduvjet za slobodu. Velika Francuska revolucija, iako nije bila anarhistička s obzirom na svoje ciljeve i metode, iznjedrila je slobodarske ideje najradikalnijih aktera revolucije, sankilota i bijesnih (franc. Les enragés – bijesni), od kojih su najpoznatiji bili Jacques Roux, Jean Varlet i Theophil Leclerc. Tako je Roux tvrdio: “Sloboda je samo prazna tlapnja, kad jedna klasa ljudi može nekažnjeno da izgladni drugu. Jednakost je prazna tlapnja, kad bogati imaju monopolsko pravo na život i smrt sebi jednakog.” [5]

Možemo zamjeriti s anarhističkog stajališta nedovoljnu dosljednost u zahtjevima za ukinućem privatnog vlasništva, ali bijesni su bili onaj dio Francuske revolucije koji je u ostao zgnječen u zagrljaju politike i ekonomije, što će, nažalost, postati pravilo i svih kasnijih revolucija. Različito shvaćanje revolucije sankilota, bijesnih, revolucionarnih republikanki s jedne strane i pristaša jakobinskog terora s druge strane, kasnije će se očitovati u sukobima anarhista i drugih ljudi slobodarskih uvjerenja s autoritarnim komunistima i staljinistima.

Osoba koju je inspirirala ova velika revolucija i koju većina teoretičara smatra pretečom anarhističke ideje i misli je William Godwin (1756-1836). Svojim djelom Istraživanje o političkoj pravednosti (1793) nadmašio je i Thomasa Painea koji je imao veliki utjecaj na njega. Pod utjecajem prosvjetiteljskih ideja, Godwin je vjerovao u progresivistički smjer čovjekovog razvoja i u mogućnost promjene svijeta širenjem ideja i edukacijom. Zato je propagirao individualnu i direktnu akciju, a ne klasnu borbu i političke grupe jer se ove potonje više oslanjaju na težinu brojeva, nego razum. I kod Godwina možemo uočiti veličanje individualizma, pa tako 1793. godine piše: “Društvo nije ništa drugo nego skupina

pojedina. Društveni zahtjevi i dužnosti moraju biti skupina zahtjeva i dužnosti tih pojedinaca, i niti jedan niti drugi ne smiju biti svojevoljni.” Dakle, društvo postoji u korist pojedinca, a ne obrnuto.

Svi nabrojeni pokreti i ideje predstavljaju važan i divljenja vrijedan izvor informacija o permanentnoj težnji ljudi da se oslobode strahova i pokušaju sami organizirati vlastite živote. Ipak, anarhizam kao zasebna i prepoznatljiva politička ideja (i ideologija) razvio se tek pojavom “velike četvorke”: Maxa Stirnera[6] (1806-1856), Pierrea Proudhona (1809-1865), Mihaila Bakunjin (1814-1876) i Petra Kropotkina (1842-1921).

Po jednom istraživanju unutar anarhističke sredine potkraj prošlog stoljeća koje je proveo Augustin Hamon, anarhisti su se ponajprije smatrali revoltiranim pojedincima. Stirnerov cijeli opus, koji se razvija u doba prevlasti Hegelovog antiindividualizma, mogli bismo sažeti u tezu – ja sam najvažniji meni. Društveno moralna uvjerenja služe samo ometanju čovjekova slobodnog razvoja i apstraktno “zajedničko dobro” potrebno je zamijeniti “asocijacijom egoista”. Državu smatra najvećim tiraninom koji sprečava “sebeužitak”. Tako u svom najpoznatijem djelu Jedini i njegovo vlasništvo (1844) kaže: “Protiv slobode Ja nemam ništa primijetiti, no Ja želim Tebi više od slobode... Ti bi morao biti ne samo ‘slobodnjak’ već i ‘vlastitelj’.” Ovakva kritika društva nije usmjerena samo protiv države, već i protiv cijelog društva. Stoga, dok Bakunjin i Kropotkin izoliranog pojedinca smatraju zapravo pseudopojedincem, jer ne postoji međuodnos, Stirner sa zadovoljstvom tvrdi: “Sloboda naroda nije moja sloboda.” Ipak treba priznati da i takav pustinjač kao Stirner shvaća potrebu za međusobnim ljudskim odnosima, pa ističe da onaj tko shvati svoju “jedinstvenost” može održavati odnose sa sebi sličnima. Mišljenja oko Stirnera i danas ostaju podijeljena, a citati i misli se vade iz konteksta kako bi se dokazivale vlastite tvrdnje.[7]

Prva osoba koja se javno izjašnjavala anarhistom imajući u vidu određeni politički stav bio je Pierre-Joseph Proudhon. Kao jedan od klasičara anarhizma, Proudhon je razvio svestran i cjelovit društveni i politički sistem. Njegovo djelo Što je vlasništvo? (1840) pohvalio je i sam Marx. Kako bi učinio razumljivijima svoje stavove služio se raznim dosjetkama, kao na primjer: “Vlast je po svojoj prirodi kontrarevolucionarna.” Vjerovao je da će pomoću svog ekonomskog programa – mutualizma na principu razmjene ekvivalentnih usluga promijeniti društvo. Time bi se cijene svele na minimum i nestao bi kapitalistički način proizvodnje. Predlagao je ukinuće vlasništva, ali ne i osobnog, pošto je efektivnu kontrolu nad sredstvima za život smatrao preduvjetom za individualnu slobodu. Umjesto države zauzimao se za

organiziranje na principima federalizma, gdje bi se komune strukovno-ekonomski (kao samoupravna radnička udruženja), teritorijalno i administrativno slobodno udruživale. Globalno je htio vidjeti svijet kao "konfederaciju konfederacija". Takav koncept samoupravljanja radikalno je suprotan paternalističkom i etatističkom konceptu autoritarnih komunista (npr. Louisa Blanca). Optimizam ga je odveo i do stvaranja Narodne banke, koju je zamislio kao ustanovu izdavanja besplatnih i uzajamnih kredita, gdje bi se plaćalo s radnim bonovima. Njegov je koncept završio neslavno, a došao je na udar kritike Malateste, Reclusa i drugih koji su isticali inkompatibilnost anarhije s takvim sistemom, jer se različiti poslovi moraju različito vrednovati s obzirom na težinu posla, veličinu obitelji... Također je kritiziran zbog dvosmislenih stavova o konkurenciji koju je vidio kao "izraz socijalne spontanosti" i garancije slobode u asocijaciji, ali i kao izraz nejednakosti u svijetu. Proudhon je u kasnijem djelu Teorija svojine (1865) dodatno razjasnio neke svoje stavove.

Mihail Bakunjin je jedno od najvećih imena teorije i prakse anarhizma. Nakon opće socijalističkih i posebno panslavističkih stavova, počeo je razvijati Proudhonove ideje s više kolektivističkim karakterom i prebacio je Proudhonov temelj kritike vlasništvo/vlada na odnos bog/država. Bakunjin naglašava (1873) da su "poniznost i uhodanost, to neiscrpno pojilo zajednice, pomanjkanje pobune u volji i inicijative u mišljenju kod pojedinca, glavni razlozi očajne sporosti povijesnog razvoja društva". Njegov ekonomski sistem poznat je pod nazivom kolektivizam, koji provodi osnovnu ideju "svakome prema sposobnostima, svakome prema zaslugama". Njegov politički program posebno će biti prihvaćen u Španjolskoj sa vrhuncem u 1936. godini. Bez obzira što se smatra zastupnikom kolektivističkog anarhizma, Bakunjin nikada nije zapostavljao individualnost i slobodno društvo je smatrao mogućim samo ako se polazi od slobodnog pojedinca koji postaje slobodan samo slobodom drugih. Bakunjinov revolucionarni žar i lakovjernost prema ljudima koštale su ga nepromišljene avanture s mračnom ličnošću N(j)ečajevim. Zločinačkim idejama koje je ovaj potonji dugo skrivao od zaljubljenog Bakunjina pozabavio se i Dostojevski u romanu Zli dusi s prototipom u liku Petra Verhovenskoga. Od prvih dana N(j)ečajev je lagao Bakunjinu predstavivši se kao predstavnik revolucionarnog komiteta iz Rusije i kao bivši zatvorenik. Iako su ga upozoravali njegov stari prijatelj Hercen i drugi ruski emigranti koji nisu povjerovali sirovom zanesenjaku, Bakunjin je smatrao N(j)ečajeva "divnim fanatikom, vjernikom bez boga, junakom bez fraza". Došlo je do definitivnog prekida suradnje zbog otkrivenog ubojstva jednog studenta u Rusiji koje je počinio N(j)ečajev, iznuđivanja novca od Hercenove kćeri i intriga protiv samog Bakunjina. Čak i poslije kad je N(j)ečajev uhapšen Bakunjin ga je žalio i pokušavao se prisjetiti i pronaći obrise ljubavi u čovjeku koji je slavio pljačkanje, kriminal i željeznu diktaturu "našeg komiteta". To koketiranje Bakunjinu nije donijelo ništa dobrog,

već se od tada i Bakunjinovo ime povezuje s terorom tajnih društava i slavljenjem nasilja radi samog nasilja, iako je iz njegova života i općenitog rada jasno vidljivo da je bio premoralan za prakticiranje takvih metoda. Jasno je da N(j)ečajevu nije imponirao anarhizam Bakunjina kod poštovanja naroda, jer ovaj ne samo da je prezirao narod, već ga je smatrao i objektom socijalnog eksperimentiranja: "Voljeti narod, znači voditi ga na mitraljesku vatru." [8]

Petar Kropotkin iz poznavanja geografije i geologije te iz ljubavi prema biologiji izražava "uzajamnu pomoć" kao temelj opstanka živih vrsta na planetu i tu smješta centar svake etike. Tako izravno reagira na pisanje Darwinovih nastavljača, posebno T. H. Huxleya koji je smatrao borbu za opstanak jedinim pokretačem evolucije, a samim time socijalizam općenito protuznanstvenim. U knjizi *Uzajamna pomoć* (1902) sakupio je impresivna iskustva sa svojih znanstvenih putovanja po Sibiru i Mandžuriji kako bi dokazao neodrživost borbe gladijatora među živim bićima i naglašava "društvenost kao najveću prednost u borbi za preživljavanje". Kropotkin u svom ekonomskom sistemu odlazi još dalje od svojih slavnih prethodnika i razvija komunizam; ekonomski sistem kojem je polazišna točka: "od svakoga prema sposobnostima, svakome prema potrebama". Ovdje se za razliku od mutualizma i kolektivism traži ukinuće svakog oblika plaće za rad pošto se i sredstva i proizvodi smatraju zajedničkim. Treba priznati da su i Proudhon i Bakunjin izražavali određenu bojazan da kao pioniri u stvaranju slobodarskog ekonomskog sistema ne odu predaleko, odnosno da mu ne zadaju preuske okvire. Uostalom i sami anarhokomunisti su priznavali da je za taj oblik potrebna velika moralna odgovornost i razvijen osjećaj solidarnosti, što sam revolucionarni nalet možda neće donijeti. Ovu teškoću najbolje je izrazio Alexander Berkman 1929. godine upozoravajući da "revolucija ne znači samo ulične borbe i barikade... to je manji i manje važan dio... Upamtite da borba nije cilj ili svrha, niti revolucija, to je samo preduvjet za revoluciju". [9] Iako je jedno vrijeme i Kropotkin iz "pragmatičnih" razloga prihvatio "propagandu djelom", vrlo brzo se odlučio za pisanu riječ i širenje propagande. Tako je predlagao revolucionarima za razliku od n(j)ečajevštine "da budu s narodom i među narodom, a ne da djeluju izolirano". Umjesto kilograma eksploziva, želio je razviti masovan sindikalan pokret koji bi obuhvatio "milijune proletera". Pred kraj života Kropotkin je bio prilično nesretan. Za vrijeme Prvog svjetskog rata podržao je Saveznike, vjerujući da je Njemačka autoritarnija od drugih država. Njegov Manifest (1916) u kojem upozorava na njemački imperijalizam napala je većina anarhista toga vremena koji su zadržali dosljedniji stav o ratovanju država i žrtvama rata (kritike su uputili među ostalima i Malatesta, Rocker, Emma Goldman...). Kad je revolucija 1917. u Rusiji srušila carizam Kropotkin je oduševljen otišao u svoju matičnu zemlju, a tako je i dočekan od strane radništva i seljaka. No, ubrzo je,

kao i većina slobodoumnih ljudi, došao u sukob s lenjinističkom vlasti i povukao su u selo Dimitrov gdje je preživljavao od vrta koji je obrađivala njegova žena i pomoći ukrajinskih drugova. Umro je razočaran, a njegov sprovod se smatra zadnjom slobodnom manifestacijom u Rusiji. U kilometarskim kolonama vijorile su se crne zastave i transparenti Tamo gdje je autoritet, nema slobode.

Errico Malatesta (1853-1932), smatra se uglavnom aktivnim borcem, pokretačem i organizatorom anarhističkih akcija, iako je i njegov teorijski rad ostavio zapise vrijedne pažnje. Razlog što ga se u neku ruku odvaja od prethodnika je i taj što Malatesta predstavlja postpozitivističku i postmaterijalističku koncepciju anarhokomunizma. Stoga odbija mehanicistički determinizam i Kropotkinovu tezu da se anarhizam može utemeljiti na znanosti te naglašava slobodnu volju kao etičku i društvenu potrebu. Temelji etike i anarhizma trebaju se tražiti iznad zakona prirode, a ne u njima kao što je to činio Kropotkin. Iako se slaže s Kropotkinom u smatranju komunizma idealnim ekonomskim sistemom, Malatesta je bio sklon eksperimentiranju i s drugim slobodarskim oblicima, te je zauzimao realističan stav. Cijeli je život zastupao kolektivistički tip anarhizma s dobro postavljenom organizacijom i uvijek je bio u žestokim sukobima s individualističkom strujom u pokretu (1899. godine jedan od individualista ga je pokušao u nedostatku argumenata ubiti, ali se Malatesta izvukao s prostrijeljenom nogom). Tako je Malatesta s jedne strane uporno pokušavao braniti anarhističko organiziranje i ulazak anarhista u sindikate, a s druge strane se suprotstavljao onima koji su u simbiozi anarhosindikalizma željeli smanjivati sadržaje i ciljeve prvog na sadržaje i ciljeve drugog. Malatesta je kao i većina anarhista u to doba imao ambivalentan stav prema nasilju. Osuđivao je nasilje kao originalni proizvod države i njenih plaćenika. Opravdavao je nasilje u nuždi da se obrani od tuđeg nasilja. Uvijek je napominjao da "kada nestane nužde počinje kriminal". No, Malatesta se nikada nije ustručavao naglasiti da će revolucija morati biti nasilna, jer bilo bi iluzorno očekivati od vladajućih slojeva da prepoznaju nepravdu koju čine ostatku stanovništva. Stoga je opravdavao revolucionarno nasilje (1905): "Narodu koji se želi emancipirati ne preostaje ništa drugo nego da na silu odgovori silom" ili (1920): "Namjeravamo upotrijebiti silu protiv vlasti, zato jer smo pomoću sile podjarmljeni vlasti". Naglašavao je da anarhisti nisu pacifisti, jer je za mir potrebno dvoje, a Tolstojev pacifistički anarhizam nazivao je pomalo podrugljivo pasivnim anarhizmom. Malatesta je uvijek zadržao srednji put između pohvale terorizmu i pacifizmu, ističući za prvog da je spreman uništiti pola svijeta za pobjedu ideje, a za drugog da je spremniji ostaviti cijeli svijet u patnji, nego se pobuniti.

Alexander Berkman i Emma Goldman nadahnuli su također mnoge ljude na aktivniji otpor

represivnim elementima u društvu i mnogo teoretičara ih i spominje u paru zbog njihova prijateljstva i ljubavi. Oni su također važni za anarhističku ideju i zbog činjenice da su među prvima širili vijesti o komunističkom teroru u Rusiji pod plaštem partije. Oboje su u mlađim godinama bili zagovornici "propagande djelom", ali su kasnije došli do uvjerenja o nekorisnosti, pa i štetnosti takvog pristupa. Berkman je i pokušao ubiti Henryja C. Fricka koji je za vrijeme velikih štrajkova i ubojstava desetaka radnika 1892. godine, kao poslovni partner kapitaliste Andrewa Carnegia, izjavljivao da bi radije ubio svakog štrajkača, nego li mu ispunio ijedan zahtjev. Berkman je ušavši u Frickovu kancelariju ispalio u njega tri metka, ali je Frick preživio, a Berkman je osuđen na 22 godine zatvora, od čega je odležao 14 godina. Emma Goldman koja je i sama bila osumnjičena da je pomagala u pripremi atentata, kao istaknuta anarhistkinja i feministkinja često je poslije svojih nastupa i govora o zločinima države, slobodnoj ljubavi, kontracepcijskim sredstvima... bila hapšena, pa je nakon nekog vremena na svako svoje predavanje nosila knjigu koju bi čitala za vrijeme očekivanog boravka u zatvoru. Berkman je također bio protivnik determinizma, kao i Malatesta, i dokazivao je relativnost vrijednosti. Bio je veliki protivnik "historijskih misija" i zagovarao je emancipaciju radničke klase vlastitim snagama, što će mu kasniji događaji u Rusiji dati za pravo. Pokušavao je pisati što jednostavnijim stilom kako bi ga što više ljudi moglo razumjeti i trudio se približiti filozofiju anarhizma običnim ljudima. Kada je počeo Prvi svjetski rat, Berkman se svim silama baca na antiratnu propagandu i počinje izdavati novine Blast. U ratu je vidio kapitalističku borbu za profit i moć, te patnju ljudi koji su bili "hrana za topove". Kada i SAD ulaze u rat 1916. godine osniva s Emmom Goldman, M. Eleanor Fitzgerald i Leonardom Abbotom Ligu protiv novačenja koja je izražavala protivljenje netom proglašenoj općoj mobilizaciji. Emma i Alexander su osuđeni na dvije godine zatvora i 1919. godine deportirani u Rusiju gdje su dočekani kao heroji. Berkmana je posebno potresao postrevolucionarni teror u Rusiji s neistomišljenicima lenjinizma i možemo reći da je to uvelike pridonijelo njegovom kasnijem pesimizmu. Iako su srdačno dočekani, i Berkman i Goldman su se brzo sukobili s komunistima u Rusiji. Odnosi s vlastima su se posebno zaoštrili kad je Berkman odbio prevesti Lenjinovu Državu i revoluciju, jer je izjavio da se ne slaže s djelom. Njihov posljednji pokušaj bilo je zagovaranje mirnog razrješenja sukoba s kronstadskim mornarima, ali je Partija imala brutalniji plan. Već uvelike bolestan, Berkman piše 1935. godine Pierreu Ramusu: "Stara garda sada odlazi, a gotovo da nema nikoga od mlađih da zauzme njena mjesta ili da obavi posao koji mora biti obavljen da bi svijet vidio bolje dane". Šteta što je svojom rukom zaustavio vlastiti život nakon dvije neuspješne operacije ne dočekavši uspjeh i polet Španjolske revolucije. Alexander Berkman ubio se iz pištolja 1936. godine tri tjedna prije početka revolucije u Španjolskoj. Emma Goldman

inspirirala je nebrojene mnoge svojim nastupima i tekstovima u Mother Earth, časopisu koji je osnovala 1906. godine (među ostalima i Leona Czolgosza koji je izvršio uspješan atentat na američkog predsjednika Williama McKinleya). Iznimno je bila aktivna na ženskim problemima i među prvima je objašnjavala i zagovarala kontrolu rađanja, pričala o ljubavi kao o najvećoj snazi, ali je nikad nije brkala s brakom. Za vlast je zaista predstavljala pravu prijetnju zbog svoje hrabrosti i utjecaja, pa su je pokušavali izolirati i onemogućiti na sve načine. Iz razdoblja kad je u suradnji s Berkmanom i ostalima zastupala antiratni stav i pričala protiv patriotizma poznata je anegdota, koju je Emma poslije često prepričavala. Mladi vojnik William Buwaldi, koji se usudio stisnuti Emmi ruku i čestitati joj u javnosti na njezinom radu, osuđen je od vojske na tri godine zatvora, jer je taj postupak okvalificiran kao veleizdaja.

Neumorna duha je nakon poraza španjolskih revolucionara prikupljala iz Kanade novac za žene i djecu izbjeglice. Emma Goldman umrla je 1940. godine i pokopana u Chicagu nedaleko od mučenika s Haymarketa, koji su je prvi nadahnuli 1887. godine.

BILJEŠKE

1 Frank Mitz navodi kako Kropotkin nalazi dijelove anarhističke ideje već kod Lao-Cea i starogrčkih filozofa, a on sam spominje Spartakove i nehijerarhijski vođene pobune; na istom tragu kao i Kropotkin je i Angel J. Cappelletti; Rudi Rizman navodi utemeljitelja stoičke filozofije Zenona s Krete i Karpocratesa, osnivača gnostičke anarhističke sekte u Egiptu. Vidi: Mintz, F., Anarhizam jučer i anarhizam danas, u Revija za sociologiju, No. 1-2/1984; 109; Cappelletti A. J., Anarhistička ideja, 1985; 15. i Rizman, R., Anarhizam i marksizam, u Argumenti, 1/1978; 73.

2 Vidi: Harper, C., Anarchy – A graphic Guide, 1986; 4.

3 Isto; 5.

4 Isto.

5 Vidi: Hebertisti i Bijesni, poglavlje Manifest bijesnih, 1958; 478.

6 Neki autori osporavaju Stirneru epitet anarhiste pogotovo što ne nudi nikakav konkretan program za promjenu socijalnih odnosa (bar na prvi pogled) te ga stavljaju u skupinu preteča s Godwinom. Tako A. J. Cappelletti smatra Stirnera više moralnim solipsistom, iako

mu priznaje neke vrijedne elemente u teoriji. Vidi: Cappelletti, A. J., Anarhistička ideja; 16. Na ovaj stav će se u današnje doba nadovezati Murray Bookchin u svome križarskom pohodu na tzv. lifestyle anarhizam.

7 Stirner zaista ponekad zapada u krajnji egoizam za kojeg nisam siguran da bi zadovoljio anarhiste/ice. Tako urla da "mi ne težimo zajedničkom, već odvojenom životu... Smrt je narod... Dobar dan Meni!... Sreća naroda je moja nesreća..." ili: "Ja odlučujem da li je u meni ono Pravo; izvan Mene nema prava. Ako je Meni pravo, onda je pravo. Moguće je da zato inima još nije pravo; to je njihova briga, ne moja; nek se brane". Vidi: Guerin, D., Anarhizam, 1990; 25-30. i posebno Stirner, M., Jedini i njegovo vlasništvo, 1976.

8 Postoji nesuglasje oko autorstva Revolucionarnog katekizma u kojem se navode slijedeća pravila za svakog pravog revolucionara: "Revolucionar mora poznavati samo jednu znanost: znanost destrukcije" ili "Revolucionar je grub prema sebi, a takav mora biti i prema ostalima da ga osjećaji ne smekšaju." Tako Rizman R. ističe da je to djelo i plod zajedničke suradnje Bakunjin i N(j)ečajeva, u zborniku Bakunjinovih tekstova Država i sloboda također je to djelo navedeno. S druge strane u Bakunjinovoj biografiji Natalije Pirumove autorica negira umiješanost Bakunjin u pravljenje tog opskurnog djela. Vidi: Rizman, R., Anarhizam i marksizam; 78-79.; Bakunjin M., Država i sloboda, 1979. i Pirumova, N., Bakunjin, 1975.

9 Berkman tu upotrebljava riječ "fight" i misli se na oružanu borbu, a ne na borbu općenito.

SUKOB NA LJEVICI

Bez obzira što mislili o anarhizmu, ostaje nepobitna činjenica da su anarhisti bili u pravu kad su upozoravali na diktaturu i teror koji je autoritarni komunizam nosio u početku latentno uz sebe. Stirner je, dosljedno svom individualizmu, uviđao strah od još većih ovlasti države nad pojedincem kod marksista. Proudhon je u prepisci s Marxom upozoravao na opasnost stvaranja poglavara nove religije. No, ovaj sukob će doseći svoj vrhunac u sudaru dviju jakih ličnosti: Mihaila Bakunjin i Karla Marxa, iako su se u nekim stvarima uvažavali, pa je i sam Bakunjin hvalio i preveo Kapital na ruski. Anarhisti uglavnom i nisu previše kritizirali ekonomske koncepcije Marxa, već su bespoštedno kritizirane marksističke metode i sredstva koje bi vodile do njihovog svetog cilja – diktature proletarijata. Bakunjin je pravilno predvidio da komunizam teži poricanju slobode, centralizaciji moći i crvenoj birokraciji apsorbirajući sve snage društva u državu. Također se nije slagao ni s Marxovim omalovažanjem lumpenproletijata, najsiromašnijeg sloja u društvu. Bez obzira što su na početku kongresi Prve internacionale bili uvelike prožeti anarhizmom, sve su više izbijali sukobi između anarhističkih i marksističkih članova. Posebno je s anarhističke strane kritizirano sudjelovanje u parlamentarnoj politici socijaldemokrata iz Njemačke, te zagovaranje centralizacije i diktature sljedbenika Louisa Blanca. Ubrzo je Bakunjin pod smiješnim optužbama za kontrarevolucionarnost izbačen iz redova Prve internacionale. Garcia Pradas je u svojoj kritici Marxa i Engelsa istaknuo kako su, isto kao i njihov učitelj Louis Blanc, nasljednici jakobinske demokratske tiranije.

Poslije krvavih sukoba na ljevici sve su jači bili stavovi, kakve smo upoznali kod Jeana Barrota, da su demokracija i komunizam uspjeli nanijeti više štete slobodarskom pokretu u svijetu, nego najveća suprotnost fašizam.

RUSIJA I UKRAJINA

Kad u svoje ruke preuzme revoluciju, kad njome vlada i kad je obuzda, vlast je prisiljena stvarati svoj birokratski i prinudbeni aparat, neophodan svakome autoritetu koji se želi održati, naređivati, nalagati, jednom riječju vladati...

Voljin

Sukob između slobodara i marksista manifestirao se najviše u pitanju organizacije države, odnosno anarhisti su bili protiv bilo kakve države, dok su se komunisti pokušali opravdati tvrdeći da će prvo biti uništena dominacija kapitala, a onda će država sama od sebe nestati kroz vrijeme. Luigi Fabbri (1921) ispravno kritizira to marksističko učenje o odumiranju države i pita se: "Kakav li je to interesantan sistem koji treba da ukine jedan svoj organ time što će mu umnožavati njegove funkcije i davati mu nove snage!"[1] On smatra da nije država instrument revolucije, već sloboda. Poslije Oktobarske revolucije 1917. godine došlo je do prvog fizičkog sukoba na ljevici, točnije do prvog progona slobodarskih ideja i ljudi od strane Marxovih učenika. Tu kao predvodnika marksističkih nasljednika možemo upoznati jednog od najlicemjernijih političara i mislioca – V. I. Lenjina. Lenjin je lukavo skrivao svoje stavove, te je javno i nemilosrdno napao anarhizam tek kad su boljševici zauzeli ključne položaje u vlasti. Tako je u djelu Država i revolucija (1917) kritizirao njemačku socijaldemokraciju, zato što je "anarhistima prepušten monopol kritike parlamentarizma" i brošuru G. V. Plehanova Anarhizam i socijalizam (1894) u kojoj je ovaj tvrdio da "anarhista ne možemo razlikovati od bandita". Iako su anarhisti u Oktobarskoj revoluciji bili tek jedni od sudionika, sam narod je bio izrazito revolucionarno i slobodarski raspoložen. Polazišta su bila u 1905. godini i sovjeticima – revolucionarnim organima koji su se tada pojavili. Stvaranje sovjeta pomagao je i anarhist Voljin, a oni su u nedostatku sindikalnog pokreta predstavljali revolucionarne organe radnika u tvornicama. Tada će čak i Trocki, koji će kasnije postati poznat po brutalnosti prema bilo kakvim kritičarima komunizma, postavši predsjednikom jednog sovjeta izjaviti: "Aktivnost tog sovjeta značila je organiziranje anarhije. Njegovo postojanje i njegov kasniji razvoj obilježavali su konsolidiranje anarhije."[2] Ljudi su bili ispunjeni htjenjem i poletom, ali pošto nisu imali revolucionarno iskustvo i jasnoću ciljeva postali su lak plijen profesionalnim i etatističkim revolucionarima tipa Lenjina. Kako bi pridobila mase boljševička je vlast prihvaćala parole Sva vlast sovjeticima, a na trećem kongresu sovjeta 1918. godine Lenjin je izjavio: "Anarhističke misli sada prožimaju žive oblike." Lenjin je lagao i na sastanku sa starim Kropotkinom izjavljujući da se boljševici protive birokraciji. S vremenom više počinje isticati i hvaliti državni monopol i organiziranje krupne industrije, a želju za oslobađanjem od autoriteta i podređenosti kvalificira kao anarhističke snove. Također ističe da ne postoji suprotnost između socijalističke demokracije sovjeta i upotrebe diktatorske vlasti pojedinca(?!). Anarhisti su već krajem 1917. u listu Glas rada upozoravali na opasnost od boljševičke diktature. Poduzeća i tvornice su sve više centralizirana i birokratizirana unatoč negodovanju samih radnika. Iako je u razdoblju od 1919. do 1921. godine porastao broj štrajkova u velikim gradovima, vlast je, osiguravši nadzor nad policijom

i vojskom, gušila te pobune bez da se za njih znalo izvan granica Rusije. Trocki tada zahtijeva ne samo političko suzbijanje, već i fizičku likvidaciju "anarhističkih bandita". Godine 1918. tajna policija je upala u prostorije lista Anarhija, dnevnog glasila Moskovske federacije anarhističkih grupa, i u još 26 drugih sjedišta u kojima su se okupljali anarhisti. Anarhistička federacija Nabat također je razbijena i njeni najpoznatiji pripadnici su pogubljeni. Pogubljeni su čak i oni anarhisti koji nisu prihvatili nasilje (tzv. Tolstojevci), jer su sukladno svom pacifizmu odbijali služiti Crvenoj armiji. Kropotkin je 1920. godine uputio svoje profetsko pismo Lenjinu u kojem ga upozorava: "Ako se sadašnje stanje produži, sama riječ socijalizam pretvorit će se u kletvu, kao što je to bilo s jednakošću četrdeset godina nakon vladavine jakobinaca." Čak se i među redovima samih boljševika rađala Radnička opozicija koja je upozoravala na smanjenje slobode govora i porast nepovjerenja samih radnika prema vlasti.

Malobrojne skupine anarhista bilo je lako likvidirati u gradovima. Sasvim drugačije je bilo na jugu Ukrajine, koje je bilo tradicionalno buntovno područje, gdje je seljak Nestor Mahno predvodio anarhističku organizaciju koja je istovremeno bila privredna i vojna. Njegove trupe su 1918. godine zauzele Gulaj-polje, središte pokrajine, i otjerale njemačko-austrijske trupe. Tada su počeli zajednički obrađivati zemlju, okupljeni u komune ili slobodne radne sovjeete participirajući direktnu demokraciju. Kada bi ušli u neko selo, poticali bi ljude da se sami organiziraju. Kada je Nabat razbijen, Voljin je otišao na slobodno područje i skupa s Petrom Aršinovim preuzeo kulturnu i edukacijsku sekciju pokreta koje su do tada bile donekle zapostavljene zbog neprestanih ratnih opasnosti. Veliki "heroj revolucije" Trocki zahtijevao je poslije pobjede Mahnovih trupa da se stave pod komandu Crvene armije, ali je odbijen uz zahtijevanje autonomije tog dijela Ukrajine. Trocki je 1919. godine izdao naredbu zabrane kongresa mahnista, čime je otpočeo proceduru koju će kasnije u Španjolskoj prakticirati staljinisti. Međutim, kada se poslije u dva navrata ponovo pojavila opasnost od intervencije Bijele armije pod vodstvom Denjikina, Mahnovim trupama je opet "dozvoljeno" da otjeraju stranu vojsku. Krajem 1920. godine boljševici su pripremili zamku, pozvavši oficire Mahnove vojske na vojno savjetovalište na Krim. Tamo ih je Čeka odmah razoružala i strijeljala, a istovremeno je počela ofenziva na Gulaj-Polje. Nakon devet mjeseci Crvena armija je slomila otpor slobodara, a Mahno je preko Rumunjske pobjegao u Pariz, gdje je kasnije umro bolestan u neimaštini.

Slične težnje možemo pratiti u ustanku radnika i mornara u tvrđavi Kronstadt u Petrogradu. Te iste mornare čije će uništenje predvoditi, Trocki je 1917. godine slavio kao "ponos i slavu ruske revolucije". Ustanici iz Kronstadta zahtijevali su ukidanje političkih oficira i

komunističke garde po tvornicama, slobodu govora... Trocki je zaprijetio istrebljenjem i počele su ofucane optužbe za kontrarevoluciju. Uzalud su Emma Goldman i Alexander Berkman pokušavali urazumiti komunističke vlasti. Na dan napada 7. ožujka mučenici Kronstadta poslali su posljednji apel Neka svijet zna.

Kropotkinov sprovod bio je posljednja manifestacija protiv boljševičkog terora u Rusiji. Na crnim zastavama stajao je natpis Gdje ima vlasti, nema slobode.

Iako su točne informacije o tijeku, odnosno padu Ruske revolucije dugo skrivane, talijanski anarhisti su 1920. godine odlučno odbili poduprijeti boljševički režim smatrajući ih "glavnim neprijateljima revolucije". Španjolski CNT također je nakon početne oduševljenosti iz usta vlastitog delegata na kongresu Treće internacionale 1920. godine dobio istinite informacije. Njemački anarhist Rudolf Rocker je 1920. godine napisao Bankrot državnog komunizma, prvu političku analizu degeneriranja ruske revolucije kritizirajući komesarizaciju u Rusiji. Veliki doprinos širenju informacija dale su i izbjeglice iz Rusije: Emma Goldman, Alexander Berkman, Voljin, Mahno i dr. Otto Rühle u svome djelu Borba protiv fašizma počinje borbom protiv boljševizma (1939) daje izvrsnu komparaciju ova dva sistema i boljševizam vidi sljubljenog uz autoritet, nacionalizam, centralizam, mehanicizam...

ŠPANJOLSKA REVOLUCIJA

Sa zgrade telefonske centrale, anarhistička zastava je bila spuštena i ostala je samo katalonska. To je značilo da su radnici/e definitivno poraženi.

George Orwell

Španjolski anarhisti su također bili oduševljeni s Ruskom revolucijom smatrajući je početkom velikog preokreta. To oduševljenje je bilo toliko veliko da Angel Pestana, delegat CNT-a (Nacionalna konfederacija rada - anarhistički sindikat) na kongresu Treće internacionale u Moskvi 1920. godine, nije nakon povratka želio puno pričati o svojim iskustvima zbog straha da ne razočara drugove, iako je tamo poručio boljševicima "da revolucija nije niti ne može biti djelo samo jedne partije. Jedna partija može, u najboljem slučaju, poticati državni udar. Ali državni udar nije revolucija".[3] No, nakon što su vijesti o

boljševičkom teroru sve više stizale i do Španjolske, CNT se 1922. godine odlučio povući iz sindikalne tvorevine Treće internacionale, čime su navukli bijes komunista i boljševika. Konvertitima na boljševizam u CNT-u je uskraćeno povjerenje, tako da su oni osnovali Komunističku partiju objavljujući rat svojim dojučerašnjim drugovima. Kao i u drugim sindikatima i ovdje se pojavila reformistička struja koja je htjela olabaviti povezanost s anarhizmom, pa je 1927. godine osnovana Federacija anarhista Iberije (FAI) za koju se smatra kako je služila kao brana takvim stavovima, iako Peter Principle u časopisu Black Flag No. 211/1998 izražava suprotno mišljenje, ističući da je bilo nemoguće, ako ne i suprotno stavovima ljudi u FAI-u, kontrolirati jedan takav masovni sindikat. Faistasi su bili najmilitantniji pripadnici unutar CNT-a i bilo ih je oko 30.000. Ostaje činjenica da se ove organizacije često shvaćalo neodvojivo. U svibnju 1936. godine anarhistički kongres je prihvatio "Odluku o konfederalnom shvaćanju slobodarskog komunizma", što je u stvari prvi konkretni anarhistički program izgradnje besklasnog društva u svijetu. Španjolski anarhizam s dugom tradicijom imao je veliku podršku i na selu i u gradu, posebno na jugu u Andaluziji, istoku oko Valencije i sjeveroistoku u Aragonu oko Zaragoze. Procjene o broju pripadnika CNT-a idu od milijun do dva milijuna, te su bili vodeća snaga revolucije u početku. Na gubitak izbora 1936. godine desnica je pokušala odgovoriti vojnim pučem, no samo su ubrzali revolucionarno kretanje stanovništva. Ubrzo su u roku od 24 sata zauzete Sevilla, Valencia, Barcelona, Madrid... no nigdje revolucija nije imala toliko pristalica s toliko žara kao u Kataloniji i uže u Barceloni. Za razliku od Rusije ovdje su postojale anarhosindikalističke baze koje su brzo reagirale i osiguravale opskrbu. Bilo je jasno da ovo nije samo obrana od puča i fašizma, već i najjasnije izražavanje dugogodišnjih želja španjolskog naroda. Država je preko noći nestala. Vjerojatno zbog naivnosti i neiskustva, vodstvo CNT/FAI-a je govorilo kako se buržoaska država sama guši, te kako će je privredna revolucija dokrajčiti. Iz CNT/FAI-a predlažu osnivanje "Obrambenog savjeta" od petnaest članova, pri čemu bi se oni zadovoljili s pet mjesta, što je zapravo eufemizmom izražena želja za podjelom ministarskih fotelja. Tako je došlo do apsurdne situacije da i nakon komunističkih ubojstava i diktature u Rusiji, anarhisti uvode, do tada potpuno marginalnu, Komunističku partiju u vladu. Naime, nacionalna vodstva CNT/FAI-a su se opravdavala da ne žele vršiti anarhističku diktaturu(?!), te da se ne može izbjeći ujedinjenje sa svim drugim sindikatima, jer Franco sve više dobiva pomoć fašističkih sila. Realan problem je bio, bez obzira na zaplijenjeno, opći nedostatak i zastarjelost oružja kod revolucionara, a kako demokratske zemlje nisu željele pomoći, preostala je samo ruska i meksička vojna pomoć. Takvu situaciju iskoristila je maksimalno Komunistička partija, do tada minorna politička snaga u zemlji. Staljin naravno nije želio nikakvu socijalnu revoluciju u zemlji, a sukladno

svome vođi i španjolski komunisti su uporno ignorirali revolucionarne procese i ograničavali se samo na rat s fašizmom. Uskoro je vlada zahtijevala raspuštanje narodnih milicija i stavljanje svih jedinica pod zapovjedništvo Narodnog fronta. Uzalud su brojni slobodari upozoravali da se revolucija ne smije zanemariti pod lažnim plaštom antifašizma. Najveća opozicija toj izdajničkoj politici vlada i vodstva CNT/FAI-a, pored samih pripadnika narodnih milicija, bile su grupe: Durrutijevi prijatelji[4] koji su imali oko 5.000 članova, Federacija slobodarske omladine Iberije (FIJL), dio ženske grupe Mujeres Libres i drugi. U Durrutijevim prijateljima su bili mlađi pripadnici CNT/FAI-a koji su shvaćali rusku opomenu. Vrhunac sukoba dogodio se 1937. godine za vrijeme krvavih majskih dana započevši pokušajem zauzimanja telefonske centrale koju su držali anarhisti. Kada je obrambeni komitet odlučio napasti zgradu Generalidada (vlade Katalonije) stigao je apel Garcie Olivera i drugih "foteljaša" iz vlade da se ne odgovara, već da se položi oružje, povinuje odlukama vodstva CNT/FAI-a i napusti ulice što je bio odgovor na proglas Durrutijevih prijatelja – Ne napuštajte ulice. To isto vodstvo je optuživalo Durrutijeve prijatelje za kontrarevoluciju i željelo ih izbaciti iz sindikata i federacije, ali je takav način odnosa prema opoziciji osuđen među širim članstvom CNT/FAI-a. Naravno, stigle su optužbe i za fašizam, ali i za trockizam, pošto se s njima borio i POUM (Radnička partija marksističkog ujedinjenja), čudna stranka koja je u sebi nosila i Marxovo ime, pozivala se na Trockog, pa ga se odrekla... Bez obzira na različita polazišta članovi POUM-a bili su na sličnim, ako ne i istim, pozicijama s anarhistima, te su se zajedno s njima borili u petodnevnim borbama u Barceloni, zbog čega su ih Durrutijevi prijatelji iznimno cijenili. Na strani koja nije dopuštala uništenje revolucije poginulo je 500 ljudi u tih pet dana, a Durrutijevi prijatelji su u slijedećem proglasu Durrutijevi prijatelji optužuju napisali kako smatraju da je revolucija majskim događajima 1937. godine nestala.[5] U narednim danima sve je više jačao teror prema slobodarima Španjolske, te su mnogi ubijani u zatvorima, dok bi se drugi spašavali bježeći.

Pošto su odmah na početku bili više usmjereni na organiziranje privrede, a ne političke vlasti, slobodari Španjolske su se pokazali iznimno uspješnim na području samoupravljanja. Svi posjedi i tvornice industrijalaca i frankista koji su poslije revolucije pobjegli, kolektivizirani su i predani na zajedničko upravljanje. Naravno, pristupanje zajednici je bilo dobrovoljno u skladu s osnovnom brigom o slobodi, što je anarhistima bilo najvažnije. Ostavila se mogućnost i samostalnog rada sitnim posjednicima. Čak 90% zemljoradnika je već na početku željelo ući u zajednice. Pošto nije bilo granica među selima, ljudi su bili efikasniji u međusobnom pomaganju i stvarane su kompenzacijske blagajne. Iako po uvriježenom mišljenju neuki, ti seljaci su uspjeli održati duh solidarnosti i razvijati smisao za praktično. Anders Corr (1994) zaključuje da je "na području slobodnog teritorija bilo 2.000

kolektiva u kojima je participiralo oko 800.000 ljudi". Godinu dana nakon osnivanja prinosi zajednica povećani su za 30% do 50%, što dovoljno govori o poletu i zanosu koji su vodili ljude u budućnost. Slični uspjesi odvijali su se i u gradskim područjima, iako su tamo nailazili na veće probleme zbog blizine vlasti sklone etatizmu. Otvoreno potkopavanje samoupravljanja počelo je nakon nekog vremena i optuživalo ga se da razbija jedinstvo fronta i pogoršava odnose između radništva i buržoazije. Nakon uništenja revolucionara u svibnju 1937. godine, vlada je dekretom od 10. kolovoza naredila raspuštanje "regionalnog savjeta za obranu" u Aragonu. Pod vodstvom generala Listera pohapšeni su odgovorni, ispražnjena komunalna skladišta i potpuno je uništeno 30% aragonskih zajednica. No, odmah nakon prolaska Listerove vojske seljaci su uništili sve zakone o vlasništvu, reorganizirali zajednice i tako potvrdili svoj stav. Također je poništen katalonski dekret o podružljavanju iz listopada 1936. godine, jer je navodno bio protivan ustavu. Tako su se u tvornice vratili stari vlasnici i gazde, ali sada kao članstvo Komunističke partije.

Vremenom se sve više kritika usmjeravala prema politici vodstva CNT/FAI-a, jer su upala u zamku kapitalizma braneći jedan njegov oblik – demokraciju, protiv drugoga – fašizam. Poslije Drugog svjetskog rata razmatrala se i mogućnost kraja anarhizma zbog propasti Španjolske revolucije. Tako su kritizirani razni problemi u Španjolskoj revoluciji: opstanak novca, proizvodnja za tržište, seksistički odnos prema ženama... sumirani u tezi da se tu radilo o samoupravljačkom kapitalizmu, a ne o nekakvim revolucionarnim oblicima privredne i životne organizacije.

Smatram da Španjolska revolucija ostaje jedan od najvećih i najdalekosežnijih pokušaja da se u teškim uvjetima pokuša organizirati život na egalitarnim i slobodarskim principima, unatoč činjenici da neke od kritika stoje (npr. odnos prema ženama na što je još i Emma Goldman 1929. godine upozoravala). Ostaje činjenica da je anarhosindikalizam od tada u padu, te su se potražile alternativnije metode organiziranja, o čemu ću reći nešto više kasnije.

Luigi Fabbri (1921) je i više nego u pravu tvrdeći da je sukob na ljevici obilježen liberticidom.

BILJEŠKE

1 Vidi: Indić, T., Fabbrijeva kritika diktature i revolucije (pa i Oktobarske), u Revija za sociologiju, Vol.XIV, No. 1-2/1984; 129-140.

2 Vidi: Guérin, D., *Anarhizam*, 1980; 86.

3 Vidi: Guérin, D., *Anarhizam*, 1980; 120.

4 Buenaventura Durruti bio je jedan od najaktivnijih članova španjolskog anarhizma, a ostao je zapamćen po apsolutnoj predanosti revoluciji i žestokim istupima. Vlada je odlučila po svaku cijenu obraniti Madrid od fašista pa ga je, zbog iznimnog utjecaja, pozvala da ohrabri ljude. Iako su ga prijatelji/ce odgovarali od odlaska iz Barcelone, podlegao je pritisku i na čelu svojih trupa ušao u Madrid. Dana 19. studenog pod nerazjašnjenim okolnostima smrtno je ranjen i slijedećeg dana umro. Na njegovom sprovodu okupilo se preko pola milijuna ljudi.

5 O Durrutijevim prijateljima, kao jednoj od najiskrenijih skupina koju je iznjedrila Španjolska revolucija, detaljnije vidi: *The Friends of Durruti, Towards a fresh revolution*, 1995 i *Buenaventura Durruti i njegovi prijatelji*, 1996.

RAZDOBLJE POSLIJE DRUGOG SVJETSKOG RATA

BUDIMO REALNI, TRAZIMO NEMOGUĆE

[...] Pogledaj u svoju povijest, vidjet ćeš da je uvijek bilo isto, lideri/ke pokupe zasluge, a narod pokude, zlostavljaju i zloupotrebljavaju nas, ali obećavaju učiniti više, isto kao što su uzeli našu slobodu pomoću sile koju zovu zakonom...

Cress

Do danas niti jedna anarhistička organizacija nije uspjela okupiti milijunsko članstvo kao CNT '30-ih godina ovog stoljeća. Veliki broj slobodara borili su se i poslije poraza Republike protiv fašizma u Španjolskoj sve do '60-ih godina. Zarazna amnezija prema tim ljudima vodila je u opće licemjerje.[1] Iluzije o nadolazećem razdoblju sloboda i ljudskih prava, koje je budio poraz fašizma u Drugom svjetskom ratu, razbile su se prvim iscrtavanjem granica na kartama i podjelom interesnih sfera, koje će završiti u hladnoratovskim carstvima moći s obje strane zavjese. Ronald Sampson (1970) je apsolutno u pravu kada zaključuje da "i poslije Hitlera priroda dominacije u Europi ostaje ista". SAD, Sovjetski savez, Vatikan i druge političke sile natjecale su se u spašavanju i "pripitomljavanju" osvjedočenih nacističkih zločinaca.[2] Poslije će SAD i priznati vlast Franca, donedavnog neprijatelja i notornog fašističkog sljedbenika. Preostali slobodari koji su se nastavili boriti protiv fašizma iznutra, dobili su tako epitet terorista i izvan okvira diktatorskog režima, jer podrivaju ustavni poredak i "legalnu vlast" u Španjolskoj. Time će SAD započeti politiku podržavanja fašističkih režima diljem svijeta, ukoliko bi ovi pristali biti na uzici najmoćnijeg svjetskog policajca. Bez obzira na obećanja o vječitom miru, zaredat će se bezbroj malih ratova u kojima će velike sile širiti moć, nova oružja i pripadajući biznis. Sve će to utjecati na porast pacifizma u ljudima koji će mirotvorstvom pokušati izazvati najmoćnije strukture država. Radionica nenasilja iz New Yorka izdavala je utjecajni anarhistički časopis Win. Aktivne su bile i organizacije General Strike for Peace i War Resisters League. Paul Goodman, anarhistički pisac, učitelj i pjesnik imao je također veliki utjecaj na ondašnja događanja posebno u paru s kazališnom skupinom Living Theatre. Započeli su i veliki antinuklearni protesti CND-a (Campaign for Nuclear Disarmament).[3] Radikalni feminizam također je

tražio svoje izvore u decentralizaciji i federalizmu. Ženske grupe su “odbijale strukturu, vođe i ostale oslonce muške ljevice, tvoreći nezavisne i simultane organizacije slične onima koje su tvorili anarhisti/ce desetljećima u raznim krajevima. To nije slučajno”. [4] Peggy Kornegger je također tražila veze anarhizma s feminizmom: “Radikalna feministička perspektiva je gotovo čisti anarhizam... Lekcija koju dijete nauči, od oca do učitelja, od šefa do boga – je slušaj veliki anonimni glas autoriteta. Prijeći iz djetinjstva u odraslo doba znači postati potpuno fizički zreo automat, nesposoban za sumnju ili čak i za jasno razmišljanje. Mi prelazimo u srednjovječnost vjerujući sve što nam se govori i bez riječi prihvaćamo uništenje života svuda oko nas”. [5] Od tih pozicija bio je mali korak do direktnih akcija. Crvene zore su bile autonomni dio Revolution ä ren Zellen (Revolucionarnih ćelija) sastavljene isključivo od pripadnica ženskog spola. Za razliku od marksističko-lenjinističke ideologije RAF-a (Frakcija crvene armije) i njihove centralističke strukture, Crvene zore su bile organizirane u nezavisne i autonomne grupe koje su same birale i odgovarale za svoje akcije. Uzele su ime po jednoj noveli u kojoj jedna mlada djevojka krađe od bogatih i daje siromašnima. 1974. godine stavile su bombu u zgradu Vrhovnog suda nakon rušenja zakona koji abortus drži legalnim pravom svake žene. Njihovom najuspješnijom akcijom smatra se prisiljavanje jedne od najvećih njemačkih korporacija odjeće Adler da se slože sa zahtjevima južnokorejskih tekstilnih radnica. Korporacija Adler je prvo otpustila dvanaestero radnica iz Južne Koreje, ali nakon što su Crvene zore digle u zrak deset prodavaonica korporacije, čineći štetu od milijun dolara, svih dvanaest radnica je vraćeno na posao i priznati su drugi zahtjevi radnica. Zbog antiautoritarne strukture, vlast nikako nije uspijevala uloviti niti jednu iz grupe Crvene zore, iako su 33 puta poharali razne urede i stanove zbog tog cilja. U općoj nemoći policija je uhapsila dvije najpoznatije radikalne feministice, Ingrid Strobl i Ullu Penselin, osudivši prvu na godinu i pol, a drugu na osam mjeseci zatvora. [6] Država je za akcije koje su činile Crvene zore dodjeljivala dugogodišnje kazne, pa je ova presuda bila najbolji dokaz namještenog procesa i zapravo obračuna s ženskim pokretom. [7] Žene su također među prvima aktivno participirale u skvoterskom pokretu, stvarajući i zasebne ženske centre za međusobnu komunikaciju i podršku zbog čiste potrebe, ali često i kao bijeg od nasilja. Poseban problem bio je seksizam i šovinizam muških pripadnika unutar alternativnih pokreta, koji su često djelovali neoprezno i bez razumijevanja. 1988. godine u Düsseldorfu jedna je ženska grupa objavila popis petero muškaraca za koje se znalo da su bili nasilni prema ženama, no pogođeni muški pripadnici su kontraoptuživali za nacističke metode javnog lična, bez da imalo spuste svoj muški ponos i preispitaju vlastite postupke. U Duisburgu, trostrukog silovatelja različitih djevojaka njegovi prijatelji su pokušali obraniti glupim stavom kako je on prije svega njihov prijatelj i suborac protiv fašizma. Još su tako

pametni poručili da ih prestanu gnjaviti, kako bi se mogli posvetiti nečemu drugom, vjerojatno važnijem. Ovi primjeri nam pokazuju da su neki muški aktivisti bili zapravo proizvodi onog istog sistema kojeg su željeli uništiti. Feminizam je krajem '70-ih padao sve više pod utjecaj ljevičarskih ideologija i sklanjao se iza reformističkih kampanja ne dirajući sam vrh piramide. Kao odgovor na to skretanje anarhofeminizam je iskristalizirao pozicije, iako nije imao masovnu podršku. Mnoge radikalne feministice razočarane u pokret, okrenule su se borbi protiv nuklearnog naoružanja i ekološkim problemima.

Zajedno s otporom američkoj intervenciji u Vijetnamu, koja je prerasla u najveći antiratni pokret u povijesti, borba crnog stanovništva (i drugih etničkih manjina) za politička i društvena prava, razvoj kontrakulture, širenje ljevičarske literature i teorija... stvorili su široki spektar grupa i pokreta koji su poznatiji pod nazivom – nova ljevica. Pokret nove ljevice obuhvaćao je razne ekološke, pacifističke, feminističke... grupe s političkim rasponom od anarhizma preko radikalnog komunizma do staljinizma i maoizma. Ljudi često ni sami nisu bili na čisto na kojim pozicijama stoje, te su nesvjesno miješali razne, različite, pa i suprotne političke struje.[8] Nikada do tada u povijesti piramida moći nije bila tanja na vrhu i s nepreglednijim opsegom na dnu. Još više je dolazila do izražaja težnja vlasti za sveprisutnošću i totalnim nadzorom nad svim aspektima života ljudi, što bi završilo u "panoptikumu moći".[9] Upravo ta bahatost u širenju monopola, uistinu za svaki aspekt života, bila je jedan od fitilja koji je dogorjeo '60-ih godina. 1967. godine nekoliko stotina tisuća ljudi je blokiralo Pentagon na četiri dana kao centar svih ratnih događanja. Zahtjev za oslobođenjem prožimao je cijeli svijet: od Meksika do Francuske, od SAD do Čehoslovačke. Već se 1964. godine na kalifornijskom sveučilištu Berkeley rodio Pokret za slobodu govora. Policija je došla uhapsiti jednog studentskog aktivistu, a 7.000 studenata je držalo u "zarobljeništvu" policijski automobil, sve dok njihovi zahtjevi nisu bili ispunjeni. Sumnjalo su u sve proizvode službene ideologije i predlagane su alternative u politici, seksualnosti, umjetnosti, obrazovanju, obitelji, radu, međuljudskim odnosima... Ponovo se unutar beat i hippie scene razvio život unutar komuna, u zajednicama na egalitarnim principima. Slobodarske ideje širene su kroz tisuće nezavisnih novina koje su dijeljene besplatno. Vrhunac je bilo proglašenje jednog od predgrađa San Franciska (Haight Ashbury) slobodnim gradom.

U Strasbourgu u Francuskoj su već 1966. godine studenti izabrali petero situacionista u Studentski sindikat kojeg su ovi nakon nekog vremena raspustili. Bijesne sveučilišne vlasti optužile su ih za širenje nezdravih ideja opasnih za moral studenata i dobar glas Sveučilišta. U Situacionističkoj internacionali posebno je kritiziran spektakl konzumerskog društva bez

osjećaja i uživanja. Revolucija svakodnevnog života je najbolji lijek za bolesti koje nudi Društvo spektakla. Ova dva djela Raoula Vaneigema i Guya Deborda predstavljaju temelj misli, težnji i akcija Situacionističke internacionale koja je propagirala uživanje i prevlast mašte dok se radikalizira društvo. Dolazak osamdesetorice policajaca na Sveučilište u Nanterreu bio je udarac na autonomiju Sveučilišta i nakon 500 uhapšenih ulice su eksplodirale u petosatnim borbama s policijom. Policijsko nasilje je isprovociralo prve barikade, a 50.000 ljudi je 7. svibnja u antipolicijskim demonstracijama nosilo parole Neka živi Pariška komuna. Takvo stanje dovelo je do suradnje radnika i studenata, te je 13. svibnja najavljen Opći štrajk. Četiri milijuna radnika je odmah stupilo u štrajk, a još osam milijuna, iako nije sudjelovalo u uličnim demonstracijama, prestalo je dolaziti na posao. Radnici su počeli okupirati tvornice i do 17. svibnja je oko stotinu pariških tvornica prešlo u njihove ruke. Suočena s jakim otporom, policija je napustila Latinsku četvrt, gdje je smještena Sorbonna koju su potom studenti zauzeli. Zauzet je i Odeon Theatre, koji je poslužio kao konstantna pozornica za debate i rasprave, gdje su svi bili pozvani sudjelovati. Studenti sa Sorbonne su se pod anarhističkim zastavama uputili prema okupiranoj tvornici Renaulta. Da razbiju najveću noćnu moru, savez studenata i radnika, država je poslala deset tisuća policijskih rezervista. Zbunjeni ljudi iz sindikata su zatvorili vrata tvornice i kontakt sa studentima je spriječen. De Gaulle je bio spreman na krajnje mjere i pripremljeno je 20.000 najodanijih vojnika koji bi trebali suzbiti pobunu. 30. svibnja milijun vladinih pristaša marširalo je Parizom. Počele su se pojavljivati paravojne formacije, cenzura u medijima, a neprekidne rasprave i inzistiranje na slobodi uplašilo je neke Francuze. Policija je pregazila okupiranu poštu u Rouenu, a 7. lipnja je započela napad na Flins čeličanu. Borba je trajala četiri dana, a poginuo je jedan radnik, a na stotine ih je ozlijeđeno. Tri dana kasnije policija je pucala i na Renaultove radnike: dvojica su poginula, a jedanaest ih je ozlijeđeno. Kao odgovor, obnovile su se borbe na 73 barikade u Latinskoj četvrti, što je dovelo do zatvaranja Sorbonne i preko 1.000 ozlijeđenih. 12. lipnja su zabranjene sve demonstracije, radikalne grupe stavljene su izvan zakona, a njihovo članstvo uhapšeno. Izloženi napadima sa svih strana, s rastućim nasiljem države i izdajom od strane Komunističke partije i sindikata, štrajk i okupacije su propale, a De Gaulle je ponovo krajem lipnja izabran ogromnom većinom.

Sljedeće godine u Italiji cilj je bio samo srce kapitalizma – ideja rada. Ljevičarske stranke i sindikati prepoznati su kao prevaranti i dobrovoljne sluge kapitalističkog pogona. U velikim radionicama Fiata, poznate pod nazivom kamp robova, započela je vruća jesen 1969. godine. Tisuće radnika otkazalo je poslušnost sindikatu, okupiralo tvornice i odbijalo rad. Njihovi uspjesi odveli su državu u stvaranje psihoze straha i opće nesigurnosti. Ta politika

“strategije napetosti” doživjela je svoju najbrutalniju realizaciju 12. prosinca 1969. godine u Milanu. U krcatoj banci je eksplodirala bomba usmrтивši 16, a ranivši 88 ljudi. Kasnije će se to pokazati kao djelo fašističkih grupacija usko povezanih s talijanskom tajnom policijom, ali su tada uhapšeni anarhisti Giovanni Pinelli i Pietro Valpreda. Treba napomenuti da se Pinelli po policijskoj verziji uspio u prisutnosti šestero policajaca dočepati prozora, otvoriti ga i skočiti u smrt. 10.000 radnika je čekalo na suđenje, a državna represija u suradnji s fašističkim paravojnim grupama dobijala je nove zamahe. Ceremonijalni postupci sindikata i političkih partija ljevice, te poremećeni odnosi u radu i obrazovanju utjecali su između ostalog na radikaliziranje političkih stavova studenata i radnika te rađanje lottarmatista (tal. lotta armata – oružana borba) koji nisu prezali od oružanog odgovora na brutalnost države.

Kao reakcija na mirotvornost beat i hippie pokreta, te općenito mirotvornost koja se provlačila kroz kontrakulturu '60-ih godina, sljedeće desetljeće obilježeno je višestrukim porastom nasilja u političkoj komunikaciji. Došlo je do promjena strategije radikalne ljevice od “oružja kritike” do “kritike oružjem”. Proces razvoja militantne urbane gerile u skoro svim zemljama gdje se pojavio je sličan; nakon propasti vanparlamentarne ljevice dolazi do raspada i militantniji dio pokreta okreće se oružanoj borbi. Kod takvog oblika borbe postoji, čini mi se, nepremostiva zapreka, a to je izolacija. Upravo tamo gdje su gerilski pokreti uspjeli osigurati socijalnu bazu, trajali su najduže. Za razliku od masovnih revolucionarnih pokreta, koji pretendiraju osigurati “slobodna” područja i razviti kontravlast, urbana gerila je, a priori, stjerana u kut i osuđena na dugotrajan iscrpljujući rat. Ukoliko je prisiljena otići u ilegalu i izolirati se od baze, dolazi do militarizacije socijalnih funkcija, koje se počinju manifestirati u još većem etatizmu, nego li je bio onaj protiv kojeg je borba i započela. Također, u sveprisutnoj paranoji dolazi do porasta netolerancije i shvaćanju vlastite uloge i sudbine kao “mesijanske”, odnosno kao avangarde masovnog pokreta bez potrebe da se opravdava bilo kome, za bilo kakve akcije. Stoga ne treba čuditi što je većina tih revolucionarnih grupa završila u maoističkom ideologiziranju i neostaljinističkim organizacijama. Walter Llanqueur s teozom o “nediskriminativnom terorizmu 20. stoljeća” više pogađa terorističke organizacije kao što su bile IRA (Republikanska irska armija) ili PLO (Palestinska oslobodilačka armija), jer su i grupe kao Crvene brigade bile zaista selektivne u traženju svojih žrtava/neprijatelja radničke klase te su čak znale i prekidati akcije ukoliko bi se pojavila opasnost od neželjenih žrtava.[10] Iako se mora priznati prilično dug vijek trajanja, a i primjetna podrška radničke klase i ljevičara, bilo je samo pitanje vremena kada će unutarnja nesloga, odustajanje od “svetih” ciljeva, izdaja i državni teror vratiti ritualizirane sukobe, koji se lakše mogu nadgledati i kontrolirati. Iako manje poznate, neke anarhističke grupe također su ušle na područje oružane borbe. Možemo između ostalih

izdvojiti gerilske grupe Azione Rivoluzionaria (Revolucionarnu akciju) u Italiji i Angry Brigade (Gnjevnja brigada) u Velikoj Britaniji. Bez obzira na zajedničkog početnog neprijatelja (državu i kapitalistički sistem, multinacionalne kompanije, lijeve partije i sindikate...) posebno se unutar Angry Brigade-a uvijek isticalo odbijanje participiranja u "bezumnom terorizmu smrti", te neslaganje s taktikom ili političkim stajalištima Crvenih brigada, RAF-a, PLO-em ili bilo kojom drugom autoritarnom i elitističkom grupom koja se smatra avangardom socijalne revolucije.

Sedamdesete ne smijemo zaključiti, a da ne spomenemo veliki uspjeh tzv. slobodnih festivala, sajmovi i kulture *travellersa/ica* (ljudi koji putuju i žive u kombijima), koji će utjecajati na današnje manifestiranje slobodarske scene. Broj *travellersa* se u Britaniji kretao oko 2.000 vozila i 8.000 ljudi. Vlada Konzervativne stranke težila je suzbiti njihovu slobodu, jer je nomadski način života, povezanost s prirodom, život u zajednicama, odnosno kampovima mira, kako su ih sami zvali, bio u direktnoj suprotnosti s politikom konzervativaca i teom Margaret Thatcher da "ne postoji društvo, već samo pojedinac". Za uništenje mirovnog sela Dugina polja vlada je organizirala najveću operaciju još od prelaska Rajne u Drugom svjetskom ratu. Poslano je na selo 1.500 inženjera, 100 vojnih policajaca, 600 običnih policajaca, pješadija kao logistika i veliki broj buldožera i sličnih vozila koja su služila za čišćenje terena.

Prvi takav free festival dogodio se u Phun Cityju, a vrhunac su bili Windsor Free Festival (1972-1974) i Stonehenge Free Festival (1974-1984). Ti festivali bili su začetak onoga što je u '90-ima Hakim Bey nazvao Privremenim autonomnim zonama. Službeni su festivali bili iznimno skupi, a to se odnosi i na najrazvikanije (Woodstock u SAD-u i Otok Wight u Britaniji), od ulaznica do pića i hrane – njihovu poruku gurao je spektakl željan novca. Sve je više ljudi bilo razočarano i samom organizacijom tih koncerata zbog odvajanja izvođača od publike i sve službenijih odnosa. Uostalom, jedan od slogana festivala Windsor Free bio je Pay no Rent (Ne plaćaj najam). Za mjesto festivala izabrana je, po uzoru na "kopače" iz 17. stoljeća, zemlja predviđena za lov Georgea III od Windsora. Na prvom festivalu došlo je s obzirom na neveliku informiranost nekoliko tisuća ljudi, na drugom više od 10.000 ljudi, i vlast je shvatila poruku. Za treći Windsor Free podijeljeno je 300.000 letaka, a tristo bendova se ponudilo svirati besplatno. Kao jedan od aktivista i kasnije član anarhopunk benda i kolektiva Crass, Penny Rimbaud je predvidio reakciju države: "Slobodni festivali bili su anarhističko slavlje slobode... ostavljajući vlasti novi problem – kako spriječiti ljude da se zabavljaju? Odgovor je bio očekivan – zgaziti ih." [11]

U rano jutro 29. kolovoza, 800 policajaca je banulo na festival i naredilo ljudima da se razidu. No, većina posjetitelja odbila je otići, pa su sukobi s policijom trajali cijeli dan. Policija je time uspjela završiti priču Windsor Free festivala, ali ne i početak jednog ozbiljnog i istinskog D.I.Y. načina života. Iste godine započeo je Stonehenge Free Festival koji je ostao dvostruko (trajao je skoro cijeli lipanj i tako deset godina) najduži slobodni festival u povijesti. Ljudi su slavili ljetni solsticij i šire slobodu – besplatan festival, prostor, hranu... Windsor Free je bio direktna provokacija s obzirom da se održavao na kraljevskom posjedu, no kameni blokovi u Stonehengu nisu zapravo bili dio brige i interesa vladajućih krugova, pa su imali problema s opravdavanjem te zabrane. No, odjednom je 1984. godine iskopana nekakva stara peć i područje je dobilo važnost nacionalne baštine. Činjenica da je za tu istu nacionalnu baštinu, ista nacionalna avijacija već dva puta u povijesti tražila bombardiranje jer predstavlja potencijalni rizik za pilote, tragikomična je i bez dodatnog komentara. Konvoju od oko 140 autobusa, kombija i automobila koji se kretao prema Stonehengu, policija je na jednom dijelu puta presjekla put, želeći spriječiti i sam dolazak u blizinu Stonehenga.[12] Pokraj jedne šume gdje su prenoćili policija je sutradan opkolila ljude i započela uništavati zarobljene kombije/kuće. Novinar Observera, Nick Davies koji je putovao s travellersima pišući o njihovom načinu života, izjavio je poslije da je bio zaprepasten mržnjom i ničim izazvanom brutalnošću policije, a najviše helikopterom koji je prelijetao iznad područja borbe, ohrabrujući policiju urlajući na megafon: "Radite odličan posao. Tako oni vole." Preko 500 ljudi je uhapšeno zbog narušavanja javnog reda i mira, a sve optužbe su odbačene godinu dana poslije. Jedan od svjedoka je izjavio: "Jedna slika će me pratiti cijelog života. Vidio sam policajca kako udara ženu s pendrekom u glavu. Tada sam pogledao niže i vidio da je ona trudna, i pomislio – Moj bože, gledam policiju kako divlja." [13] Ovo nije svjedočenje nekoga od članova konvoja, s čim bi policija lako, već lorda od Cardigana koji je prvotno dozvolio policiji kao vlasnik cijele šume da koriste njegov posjed za napad na travellerse. Šokiran onime što je vidio, kasnije ga je ponudio ljudima iz konvoja kao utočište. Može se napomenuti kao kuriozitet da je država kretala u žestoka slamanja slobodnih festivala upravo u trenucima kada su štrajkali i radnici, čime je samo potvrđen strah vlasti od suradnje radnika, studenata, kontrakulture i drugih. Ovakve tendencije bile su prisutne i drugdje. U Zapadnoj Njemačkoj, 1979. godine, 5.000 antinuklearnih aktivista okupiralo je zemlju predviđenu za odlagalište nuklearnog otpada. Više od mjesec dana svi ti ljudi živjeli su zajedno u harmoniji i miru tvoreći Slobodnu Republiku Wendland. Lokalni farmeri koji su također prosvjedovali protiv odlagališta organizirali su distribuciju hrane i drugih potrepština za normalan život. Organiziran je i ilegalni radio i dnevne novine, a kuće su napravljene od već srušenih stabala. Država je

organizirala najveću policijsku akciju od doba Hitlera poslavši 8.000 policajaca da raščiste kamp.[14] Desetine tisuća ljudi je protestiralo u dvadeset i pet gradova Zapadne Njemačke zbog ovakvog terora.

Tradiciju slobodnih festivala nastavit će u devedesetima dio rave kulture odmaknut od ganjanja top-ljestvica i MTV-spektakla, od kojih je najpoznatiji susret Castlemorton common iz 1992. godine koji je na osam dana okupio između 20.000 i 40.000 ljudi.

Pregled iz sedamdesetih završio bih pojavom nove kontrakulture – anarhopunka. Za razliku od Sex Pistolsa koji su prvi proslavili punk kao novi glazbeni pravac, ali čija je pobuna išla do šokiranja bakica koje hrane golubove nedjeljom u parkovima, Crass su imali svijest o najvećim problemima društva i provocirali ga u najbolnijim pitanjima (seksizam, rasizam, siromaštvo...). Crass, kao grupa od devet ljudi, bio je više anarhokolektiv koji je, ovisno o afinitetima pojedinaca, pored glazbe bio aktivan i na području umjetnosti općenito. Dobijali su veliki utjecaj od mirovnog pokreta, feminizma, vegetarijanstva, pa i djela hippie scene, a u kulturnom stvaranju bili su na liniji situacionizma. Oni su odmah na početku punka upozoravali na spretnost biznisa da povuče za sobom na fini način i svoje kritičare. Stoga nisu štedjeli one bendove, koji su se prodali potpisujući za velike multinacionalne kompanije, ne brinući se za licemjerje koje je takva suradnja za sobom nosila. Tako su nakon što jedna od najpoznatijih punk grupa The Clash potpisala za veliku kompaniju CBS, Crass snimili pjesmu Punk is dead, s upečatljivim stihom: "CBS promote the clash/ but it ain't the revolution, it's just for cash."; a na prednju stranu singla iz 1980. godine Bloody Revolution, stavili su članove Sex Pistolsa stavljajući na njihova tijela glave Margharet Tacher, britanske kraljice, Kipa slobode i pape, čime su na sebe navukli bijes punk-higijeničara koji su takvo što smatrali blasfemijom. Anarhopunk se od tada manifestira kroz razgranatu mrežu komunikacije i suradnje, i može se reći da se uspješno stvorila jedna podzemna scena koja ne funkcionira na principima profita. Kroz fanzine i nezavisne publikacije širi se progresivni duh punka. Među prvim koji su širili ideju skvotiranja bili su punkeri, stvarajući tako mogućnost za nekomercijalne koncerte, klubove, umjetnost i život. Najbolji primjer stvaranja na tim principima je Profane Existence kolektiv, poznat po istoimenom časopisu. Njihov magazin bio je okupljalište informacija o slobodarskim direktnim akcijama širom svijeta i upoznavanja s angažiranim bendovima kroz intervju ili informacije o njihovim radovima, ali su i sami organizirali događanja i vodili distribuciju knjiga, ploča... 1993. godine objavili su osmogodišnjih pregled najboljih članaka, informacija o direktnim akcijama i grafika u knjizi Making Punk a Threat Again, a taj je slogan bio i njihov cilj svih godina. Na žalost 1999. godine su ugasili kolektiv, jer su dugovanja prema njima dostigla nevjerojatnu

sumu od 40.000\$. Tijekom 2001 godine, opet pokreću fanzin, no ovaj put odlaze korak dalje, jer od tog novog početka, fanzin je besplatan.

Između ta dva razdoblja za PE fanzin Heart Attack ponudio je prostor ljudima iz PE-a da nastave rad unutar stranica Heart Attack-a bez brige za slaganje teksta, tiskanje i distribuciju fanzina, što je ipak ostavilo određenu prisutnost kolektiva. Prošle godine se krenulo, s inicijativom iz SAD-a, u organiziranje Anarho Punk Federation koja ima slične ciljeve kao i PE samo s manjom pažnjom na muziku, a više na širenje vijesti o akcijama, grupama i organizacijama na tim principima kroz njihove novine Counterculture. APF se protivi prihvaćenoj slici o punku kao otkaćenoj subkulturi koja je dio sistema i zastupaju stav protiv punka kao puke muzike bez političke poruke. Razvojem kontrakulturne ideje i prakse, razvijaju se i novi oblici društvenih odnosa, kulturnih proizvoda, materijalne razmjene... i APF je uspio u organiziranju međunarodnog karaktera.

ANARHOSINDIKALIZAM I RADNIČKO PITANJE NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA

Vjerujemo u autonomnu radničku klasu.

Mi smo njen dio. I spremni smo dati živote za naše oslobođenje.

Ne možeš reformirati kapitalizam temeljen na profitu i nehumanosti.

Samo udaraj dok se ne slomi. Sva moć ljudima. Revolucija.

Angry Brigade

Poslije 1936. godine, revolucionarne podružnice International Working Association su ili bile razbijene od strane fašista, ili marginalizirane (s iznimkom CNT-a), ili su pobjegle u otvoreni reformizam kao sindikat iz Švedske (SAC). Nekoć žestoki anarhosindikalisti Rudolf Rocker i Augustin Souchy, počeli su hvaliti ciljeve Saveznika i socijaldemokraciju. Zbog krive politike CNT-a u Španjolskoj revoluciji, a i prijašnjih grešaka anarhosindikalizma (npr. Meksiko), razdoblje poslije Drugog svjetskog rata obilježava žestoka kritika i ponegdje povlačenje pred drugim oblicima i taktikama. Svijest o smanjenoj potpori osjetila se i na prvom kongresu IWA-e poslije Drugog svjetskog rata u Francuskoj. Kritika je šibala da su i revolucionarni sindikati poslužili za birokratsko jačanje moći, koju radnici mogu participirati direktnije

sastajući se u radnička vijeća. Ovakvi stavovi posebno imaju temelje kada znamo da bilo koja sekcija unutar IWA-e nema pravo na taktičku slobodu ili autonomiju u rješavanju vlastitih sindikalnih pitanja.[15] Alfredo M. Bonanno (1979) ističe da se "anarhosindikalizam često ograničava na borbu unutar industrije, zanemarujući pritom šire aspekte nepravde u društvu". Na drugom mjestu Bonanno (1988) dodaje da je "anarhosindikalizam, sa svojim periodičnim kongresima i formalnom organizacijom, partijski pokušaj sinteze koji ima malo veze s realnošću". Murray Bookchin koji je i sam bio aktivan u sindikatima kao mladić, od kraja '60-ih prestaje vjerovati u revolucionarnu sposobnost radničke klase, te traži inspiraciju u ekološkom i feminističkom pokretu. Bookchin počinje na radničku klasu gledati kao na pandan građanske klase i općenito je ne smatra prijetnjom kapitalističkom sistemu. Iako s različitih pozicija, zaključuje slično Bonannu da je anarhosindikalizam tipičan primjer ortodoksije koja nema sluha za promjene vremena. Kritika je pojačana pojavom radikalnih ekoloških i ekospiritualnih grupa koje su najveće zlo za uništenje okoliša vidjele u industrijalizmu općenito.

No, postoji još veliki broj anarhista koji revolucionarno udruživanje radnika unutar tvornica smatraju primarnim organizacionim zadatkom za promjene. U opće uzburkanim vodama '60-ih godina na površinu su isplivale i tendencije unutar radničkog pokreta (npr. u Italiji) protivne suradnji s vlasnicima ili državom. Internacionalna anarhistička federacija (IFA) je osnovana 1968. godine i danas okuplja članice iz Španjolske, Italije, Bugarske, Njemačke, Francuske i Argentine, ali na njezinim kongresima sudjeluju grupe i organizacije koje nisu članice Federacije. Slično je, do prošle godine kroz SAD, Kanadu i Meksiko, djelovala Love and Rage Federation pozivajući se na anarhizam i antiautoritarizam. Smrt diktatora Franca skinula je stigmatu ilegalnosti s CNT-a, pa je ta nekoć najmasovnija anarhistička organizacija počela ponovo djelovati 1976. godine, iako nikada nije okupila milijunsko članstvo (danas se broj pripadnika CNT-a kreće oko 30.000).[16] Krajem '70-ih je IWA kao jedina sindikalistička organizacija koja nije skrenula u reformizam dobila međunarodni karakter. U Britaniji je 1979. godine osnovan Direct Action Movement (Pokret direktne akcije) koji je okupljao anarhopunkere, skvotere... Danas su oni promijenili ime u Solidarity Federation i dio su IWA-e. IWA se posebno trudi stupiti u kontakt s sličnim organizacijama iz istočne Europe i zemalja "trećeg svijeta". Tako se i u zemlji kojom drma diktatura i vojna hunta kao što je Nigerija uspjela stvoriti Awareness League, koja je 1996. godine primljena u članstvo IWA-e. Workers Solidarity Movement (Pokret radničke solidarnosti) je osnovan 1984. godine i za razliku od su IWA-e imali su snage kritizirati ulazak CNT-a u Republikansku vladu. Gotovo je nevjerojatna ideološka ograničenost unutar IWA-e kad za reakcionarnu ulogu vodstva CNT-a imaju samo reći da se tu radilo o izvanrednim okolnostima koje se neće više ponoviti. WSM

svoju poziciju naziva "platformizam", pri čemu se nadahnjuju Organizacionom platformom Aršinova o kojoj sam već govorio. I ovdje se ponavlja vapaj za teoretskom koherentnošću i organizacijskom alternativom državnim strukturama. Sve prijašnje kritike ovakvog načina organiziranja, iako su pokušali, po mojem mišljenju zastupnici platformizma uopće nisu uspjeli pobiti. Sve zaista sumnjive teze iz Aršinovljeva prijedloga moderni platformisti su prikazali kao nedovoljno elaborirane, kao nedovoljno objašnjene ili su ih jednostavno zanemarili, s obzirom da ih privlači vrijednost djela u cjelini. Ovakvo vrludanje između autoritarnog i slobodarskog tipa organiziranja uopće nema kvalitativnu vrijednost i slažem se sa starim kritikama Malateste, Berkmana, Emme Goldman i ostalih, uz poneki dodatak. Ako i zanemarimo neslaganja oko pravog smisla i značenja Generalne unije anarhista/ica, koja se spominje u platformi, zaista ostaje smiješno opravdanje zahtjeva za osnivanjem izvršnog komiteta (valjda kao nedovoljno precizno izražavanje konsenzualnog odlučivanja sveukupnog članstva unije koje nadzire izvršni odbor, op. aut.). Za težnju Unije da postane "organizirana avangarda emancipirajućeg procesa" platformisti nemaju opravdanje, ali pa nećemo valjda sad sitničariti kad cjelokupni program odiše neutaživim slobodarstvom. Valjda opet greška. Pošto ne smatram Aršinova i ostale koji su podržali Organizacionu platformu nepismenima, prije će biti da su ovakvi stavovi plod tjeskobe, pa i frustriranosti zbog poraza ruskih slobodara. Greška je bila pokušati pružiti lenjinistima alternativu koju su i oni sami mogli napisati i modificirati. Pogledajmo dalje što sve platformisti smatraju poželjnim i potrebnim da bi uspjela ova cijela priča: teoretsko jedinstvo, taktičko jedinstvo, kolektivnu odgovornost i federalizam. Teoretsko jedinstvo u izvjesnom stupnju unutar anarhizma već i sad postoji. No, danas anarhizam pored tolikog grananja ne može osigurati (kao da je to i poželjno) apsolutnu teoretsku uniformnost u baš svim pitanjima. Ta situacija još više dolazi do izražaja kod taktičke jedinstvenosti, jer kao što je i sama ova knjiga pokazala ona ne postoji. Zastupnici platformizma su u izrazitom neprijateljstvu prema bilo kakvim individualističkim akcijama, tražeći odgovornost prema organizaciji, što i ne mora a priori biti sporno, ali postaje ako organizacija počinje gušiti inovativnost, pokretljivost i nove ideje što je čest slučaj. Iako nemaju veze sa sadašnjim zastupnicima platformizma, možemo spomenuti da su se Anarchist Workers Association iz '70-ih i Anarchist Workers Group prije par godina također pozivali na Organizacionu platformu, da bi se nakon par godina raspali, a ostaci završili u lenjinističkim grupama. Naravno, ne želim ovdje tvrditi da zastupnici platformizma imaju imanentnu autoritarnu pozadinu, samo naglašavam moguće opasnosti koje bi se pojavile u jednoj takvoj organizaciji. Umjesto platformizma, smatram za anarhiste prikladnijim i efikasnijim oblikom organizacije, onaj od insurekcionista/ica, s grupama afiniteta i osnovnim nukleusima, ali o tome ću detaljnije kasnije.

Unutar Anarchist Communist Federation (Anarhokomunistička federacija, nedavno su promijenili – skratili ime u Anarhistička federacija) pokušavaju od osnutka 1986. godine također stvoriti teoretske i organizacijske pretpostavke za revolucionarna kretanja. ACF smatra da za revolucionarnu klasnu borbu mora postojati organizacijska logistika, ali bez odnosa kontrole moći i sektaštva. Moram priznati da u njihovom odličnom časopisu *Organise*, puno temeljitije i konkretnije razlažu svoju organizacijsku teoriju negoli WSM. Iako i ACF ističe da im bazu čini Organizacijska platforma iz 1926. godine, ne smatraju se platformistima, jer priznaju njene manjkavosti, te smatraju kako dokument napisan prije toliko godina nije posljednja riječ u revolucionarnoj teoriji. Kao daljnje izvore iz povijesti navode radikalne komuniste iz Njemačke (spartakovce) i pokret Radničke autonomije iz Italije. Zbog upornog naglašavanja potrebe za razvijanjem teorije, kritika je često optuživala ACF da radije raspravljaju satima nego idu u akcije, ali s obzirom na dugogodišnju praktičnu potporu raznim oblicima otpora od strane ACF-a, takve stavove smatram pretjerivanjem. Članovi ACF-a ističu su da prilikom osnivanja željeli popuniti vakuum koji nisu uspjele popuniti postojeće slobodarske grupe i organizacije. S DAM-om se nisu slagali, jer su unutar ACF-a smatrali da radno mjesto nije jedino područje borbe, a i vjerovali su da će se radnici, stanovništvo crne rase, žene i druge potlačene skupine radije razvijati drugačije oblike organizacija od anarhosindikalističkih unija. Kao što vidimo, iako povezani s radničkom klasom, unutar ACF-a kritički gledaju na anarhosindikalizam. Za Class War su isticali kako im nedostaje strategije za razvoj konstrukcije suvisle i razumljive organizacije. Slično kao i Bookchin protive se “tiraniji nestrukturiranosti” izlišnog lifestylizma koji više želi šokirati, nego graditi za stvarne promjene, protive se “egoistima koji se ne žele ograničavati osnovnom odgovornošću prema drugima”. [17] Bez obzira što mislili o njima, njihov stalan i uporan trud da poboljšaju komunikaciju između različitih anarhističkih grupa i stvore pretpostavke ujedinjenog fronta zaslužuje svaku pohvalu.

Class War kolektiv možemo pratiti od 1983. godine kada su izdali prvi broj istoimenih novina. Njihov osnovni cilj je bio razvijanje spremnosti “radničke klase da preuzme kontrolu nad vlastitim životom iz ruku parazita koji misle da posjeduju ovu zemlju”. CW je nastao kao žestoka reakcija na mirotvorstvo pokreta za nuklearno razoružanje CND-a i pacifizam općenito, a imao je tri osnovne ideje: nasilje, populizam i humor. Žestoko se protiveći anarhopacifizmu, unutar CW-a nasilje je smatrano nužnim i to ne samo protiv sistema, države i vladajuće klase kao imaginarnih faktora društva, već i kao praksa protiv stvarnih osoba. Premda su potihom isticali da nasilje nije dobra, već bolesna stvar, bili su glasniji u stavu da vladajuća klasa neće prepustiti svoje preveliko i nezasluženo bogatstvo i moć bez revolucionarnog nasilja. CW je ostao poznat po šokantnim naslovnicama (npr. slika groblja

ispod koje piše: "Pronašli smo nove domove za bogate!") i rubrikama kao što je bila Hospitaliziran murjak u kojima bi objavljivali fotografije isprebijanih i krvavih policajaca uz maliciozne komentare, a i same su novine bile tabloidnog formata, često i sadržaja (slične stavove i pristup možemo pratiti u australskim novinama Angry People). Bio je jedna od rijetkih novina koja je imala podršku čitateljstva i izvan anarhističkih krugova (nakon par godina izbacili su krug oko slova A, što predstavlja anarhistički znak). Pažnju medija su koristili u svakom trenutku i u svakom obliku, želeći popularizirati vlastite ideje. Tako je, nakon žestoke kampanje medija i ljevičarskih partija protiv demonstranata koji su se sukobili s policijom u nezapamćenim nemirima prilikom protesta protiv poll tax[18] državne politike, glasnogovornik Class War Federation najveće buntovnike u demonstracijama na nacionalnoj televiziji i radiju nazvao "working class heroes" (herojima radničke klase). Pošto su politiku smatrali neodvojivom od svakodnevnog života, tako su i pisali. Odbacivali su "dosadan i nerazumljiv intelektualni govor", te su donijeli, anarhizmu toliko potreban, ironičan i radikalni humor. Pogodili su apsolutno potrebe ljudi i njihova popularnost je nadmašila i najluđa očekivanja. Polovinom '80-ih prodavano je oko 15.000 primjeraka novina. Odmah su počeli surađivati s radnicima u štrajku i organizirati direktne akcije podrške. 1985. godine počinju organizirati marš Bash the Rich, a iste godine organiziraju i prvu CW konferenciju. Odmah zatim organiziraju se u federaciju sa zajedničkim ciljevima i principima. Tada dolazi do prvog osipanja članstva jer jedan dio ljudi nije htio prihvatiti stvaranje takve organizacije. 1988. godine s bivšim pjevačem popularne punk grupe The Clash, Joe Strummerom, organiziraju turneju Rock Against the Rich, za koju tvrde da je bila najveći ikad organizirani događaj neke slobodarske organizacije. Nakon porasta njihove popularnosti i pobune protiv poll tax politike, o njima se raspravljalo i u Donjem i u Gornjem domu britanskog parlamenta. 1990. godine na nacionalnoj konferenciji u Manchesteru je odlučeno da će Federacija dobiti članove koji bi plaćali i odgovarajuće članarine. 1991. godine organiziraju Bailiff Day of Action, kada su u cijeloj zemlji napadani predstavnici poll tax politike. I tokom '90-ih CW nastavlja sa svojim akcijama, no prodaja im opada na nekih 4.000-5.000 kopija. 1997. godine CW se raspao, te su poručili da je došlo do ispražnjenja i maksimalnog dostignuća koje ih ne zadovoljava, odnosno da se žele okrenuti organiziranju nečeg boljeg, većeg i opasnijeg po vladajuću klasu. U samokritičnom Otvorenom pismu revolucionarnom pokretu pomalo su izrazili i razočaranje (i čuđenje) zbog neuspjeha širih razmjera, pogotovo kad se zna za represivnost britanskih državnih institucija i sistema. Bez obzira na stavove o politici CW-a, mora se priznati da su u tom oproštajnom pismu sami nanizali pogreške koje su činili tijekom svih godina. Na kraju ono na što je CW bio najviše ponosan – nasilje, pokazalo se kao njihova najveća prepreka u daljnjem razvoju i

komunikaciji s drugim grupama. Priznali su da ih je konstantna, sveprisutna i ovisnički apostrofirana teza "nasilje jednako moć" uz vječite panegirike svim oblicima socijalnih nemira i demonstracija zatvorila u začarani krug fetišizacije nasilja. Taj njihov imidž je sputavao rasprave o drugim važnim društvenim problemima, kao što su oni spolni i rasni, na primjer. Na kraju je glorifikacija nasilja završila kao magnet za ljude koji su bili zainteresiraniji za tučnjave, negoli za promjenu svijeta. Divljenje nasilju radi samog nasilja je unutar organizacije bilo toliko snažno da su bilo kakvi pokušaji ukazivanja na taj problem osuđivani kao priče "mlakonja i liberala". Opća slika koja je isijavala iz novina o macho-streetfighterima i poruke tipa Lock up your daughters (jer će ih oni sve zvesti), zatvorili su vrata mnogim potencijalnim članovima i simpatizerima, posebno ženama. Broj ženskih pripadnica CW-a smanjivao se iz godine u godinu, iako je na samom početku činio polovicu od ukupnog broja uključenih u CW politiku. Na CW konferenciji u Londonu 1991. godine nazvanoj Our Time Has Come, jednu od gošći iz Amerike je šokirao stupanj seksizma i šovinizma koje je primijetila kod muških kolega. Kate Star je svoja tužna iskustva prenijela u članku Our Time Has Come... and Gone na stranicama novina Love and Rage Vol. 3, No.4/1992. Prvo ju je šokirala spoznaja da na Class War ženskoj radionici njene članice nisu skoro ništa znale o anarhizmu, feminizmu i općenito autonomnom pokretu u svijetu, definirajući se radije kao britanske žene, nego u terminima klasnih ili revolucionarnih težnji. Jedan od muškaraca na konferenciji je tu istu radionicu okvalificirao kao "kurvanjsko zasjedanje" o muškarcima u organizaciji. Poslije pada komunističkih režima započeli su intenzivni kontakti s grupama i organizacijama iz "istočnog bloka", ali i iz drugih dijelova svijeta (Afrika, Latinska Amerika, Azija). No, na konferenciji se pojavio samo jedan pripadnik iz Istočne Europe i nešto više nebijelih sljedbenika CWF. Problem s nedovoljnom participacijom drugih rasa unutar CW-a bio je zapravo dio svakodnevnih problema. Kick it till it breaks politika je okupila ljude koji imaju vrlo malu političku svijest o odnosima u društvu i završavala je u antiintelektualnom i antiteoretskom mentalitetu unutar organizacije. Sami potpisnici oproštajnog pisma skrušeno priznaju da je CW podbacio u razvijanju u nešto više od punk organizacije, te posebno naglašavaju sporost i nemoć da odgovore na uzburkanost ekološke/anti-roads scene i političke rave/free party scene. U Organise-u smatraju da i ono famozno izbacivanje kruga oko slova A nije bilo samo kozmetičke naravi, već je odražavalo prevladavajuću struju unutar novina i federacije. Liderski kultovi su sve više izbijali u prvi plan, a antiintelektualizam, odnosno nedostatak koherentne teorije zapravo je dozvoljavao kvaziintelektualcima da unose pravu pomutnju unutar radničkog pitanja (u Organise-u ističu da je tako Andy Anderson iznio destruktivnu dvoklasnu teoriju o srednjoj i radničkoj klasi, bez vladajuće). CW je također bio kritiziran

zbog zbujujućih stavova o borbama za nacionalno oslobođenje, jer su na primjer uspješni Sinn Féin (političkog krila IRA-e) okarakterizirali kao pobjedu radničke klase, a podržavali su i alžirski National Liberation Front koji nije ništa bolji od prethodnih kolonizatora (CW je čak i odbio objaviti pismo ljudi okupljenih oko časopisa Subversion u kojem se razlagala ova potonja kritika). Zadnji 73. broj novina objavljen je 1997. godine s porukom Class War is dead... Long live the Class War. Jedan dio CW-a nastavio je s aktivnostima i stvaranjem novina optuživši autore 73. broja za prevaru, izdaju i kukavičluk.

Ovaj pregled odnosa prema radničkom pitanju završit ću kritičkim osvrtom na pojam "underclass" kojeg su prvi u službeni terminologiju ubacili američki sociolozi bliski desničarskoj ideologiji (Glasgow, Tabb, Weis). Možemo ga prevesti kao "podklasa", iako je još konkretniji pojam "izvan-klasa". Rex i Tomlinson su 1979. godine sumirali pod taj pojam "grupe u nepovoljnom položaju koje ne dijele isto iskustvo ili privilegije bijele radničke klase", ali najviše ga je popularizirao američki sociolog Charles Murray ističući da u SAD-u rastuća underclass predstavlja opasnost za društvo. Murray je u najboljoj tradiciji ameliorizma[19] okrivljavao underclass za porast kriminala i poreza zbog socijalne pomoći koju dobivaju. Posebno je u tom smjeru naglasio samohrane roditelje crne rase i njihovu neambicioznu djecu. Tako je zagovarao uskraćivanje pomoći samohranim majkama navodeći, potrebu vraćanja nuklearnoj porodici i biblijskim vrijednostima.[20] Njegov rad su prihvatili i drugi rasistički nastrojeni znanstvenici koji smatraju bijelu rasu najinteligentnijom. Tako J. Philippe Rushton izjavljuje da je logična genetička predodređenost za seksualni uspjeh crnog stanovništva, dokazujući to svojom izjavom: "veći mozak ili veći penis". Richard Lynn smatra kako je holokaust zapravo poboljšao gene Židova, jer su ubijani oni koji nisu bili dovoljno inteligentni da se na vrijeme sklone i pobjegnu. 1989. godine prenio je svoje rasističke ideje i u Britaniju, napominjući da underclass ne promatra kroz stupanj, već kroz tip siromaštva.

Zanimljivo je da Murray objašnjava underclass ne u ekonomskim terminima, već kulturološkim. Tako tvrdi da se radi o neurednim, neradnim i lijenim ljudima, često pijanima, bolesnima, bez ikakva obrazovanja. Murray se u svojim neosnovanim generalizacijama uopće ne pita o eventualnim uzrocima takvog stanja određenog dijela društva. U Organise-u No.44/1996 navode jednog poznatijeg sociologa kao zastupnika underclass teorije - Ralphe Dahrendorfa koji u tu skupinu ubraja "one s nepoželjnim karakteristikama koje uključuju lifestyle neurednost, asocijacije gangova, okupljanje oko disco-klubova, neprijateljstvo prema srednjoj klasi, čudnu odjeću i frizuru, sklonost drogama ili bar alkoholu", što je sve daleko od vrijednosti radnog društva. Dahrendorf se ipak razlikuje od Murraya, kriveći kao

uzrok takva stanja restrukturiranje kapitalizma što zahtijeva manji broj radnika. Anthony Giddens puno više zadovoljava Organise dijeleći tržište rada na dva dijela; prvi sa sigurnijim radnim mjestom, boljom plaćom i mobilnošću, i drugi sa slabijom sigurnošću, plaćom i većom statičnošću. Ovi potonji tvore underclass, a posebno se u nju vole stavljati žene i etničke manjine, napominje Giddens. Za razliku od Murraya i Dahrendorfa, on smatra da je underclass radikalizirana vlastitim iskustvom. Na kraju Giddens zaključuje da zapravo ne postoji oštra granica između ta dva dijela tržišta rada jer je uvijek prisutno bezbroj interferirajućih varijabli. Na svu sreću, ne slažu se svi znanstvenici s Murrayem, pa tako Gobby Taylor ističe da se taj pojam "generalno koristi za žrtvovanje siromašnih zbog socijalnih problema kojih su oni zapravo najveće žrtve". ACF u Organise-u naglašava da se apsolutno protive ovakvoj podjeli podčinjenih pripadnika društva, te da bez obzira na razlike (spol, rasa, trenutni status na tržištu rada...) koje ne treba negirati, za njih postoji samo jedna klasa – radnička klasa.

SKVOTIRANJE

Ocuppy, Resist, Produce!

Movimento Sem Terra, slogan seljaka bez zemlje u Brazilu

Poslijeratni industrijski razvoj tjerao je sve više ljudi u gradove, no tamo ih nije dočekala odgovarajuća komunalna infrastruktura. Sve više se javljala među običnim ljudima potreba da si sami osiguraju i organiziraju prostor za život. Prvi skvotovi (engl. to squat – naseliti se bez dozvole, naseliti se na nenaseljenoj zemlji) su i nastali iz egzistencijalne potrebe za krovom nad glavom. Na kritike da je to napad na privatno vlasništvo, najbolje su odgovorili skvoteri iz Berlina krajem '70-ih: "Bolje je okupirati za obnavljanje, nego posjedovati za uništavanje". Gradskim vlastima je odgovarala izolacija ljudi, odnosno "mučenička samoća i praznina svakodnevnog života" i kao najveću opasnost su označili tu želju za zajedničkim životom, upoznavanjem, dijeljenjem, egalitarizmom... Uglavnom, svi skvoteri se slažu da je besmisleno da tolike zgrade zjape prazne dok veliki broj ljudi nema gdje živjeti, raditi, zabavljati se. Skvotiranje iz političkih razloga, kao manifestacija vlastitih društvenih i političkih stavova je druga stvar. To zaista i je napad na privatno vlasništvo, na cjelokupni sistem tržišta i cijena, na službenu politiku, na uvriježeni konformizam i programiranost

ljudi... U putopisu Stacy Wakefield i Grrrta o underground aktivizmu u Britaniji, *Not for rent* (1995), jedna od skvoterica i autorica časopisa *Squall* – Sam, ispravno naglašava da ne idu svi ljudi u skvotiranje iz političkih razloga i da posebno treba respektirati razliku između beskućnika i ljudi koji su “privilegirani” da sami žele ići skvotirati. Svatko može biti skvoter, ali ne moraju svi biti skvoterski angažirani. Ipak, ovdje treba napomenuti da država i njene poluge uglavnom napadaju političke skvotove, jer im oni predstavljaju najdublju društvenu opoziciju, čiji uspjeh i širenje dovodi poredak u pitanje.

Skvoterski pokret je svoju radikalnu političku pozadinu gradio kroz '70-e, a vrhunac doživljava u prvoj polovici '80-ih, iako njegovu povijest možemo pratiti ranije. Colin Ward[21] (1973) navodi podatak iz 1946. godine o 1.083 okupiranih vojnih kampova od strane 40.000 obitelji u Engleskoj i Walesu, plus oko 5.000 u Škotskoj. Ti ljudi su sami organizirali komunalnu službu, centre za obrazovanje, zajedničku prehranu, zdravstvene usluge... Ti su skvotovi trajali dok ljudima nije pronađen zamjenski smještaj.

U Italiji između 1969. godine i 1975. godine bilo je već oko 20.000 skvotera. Ovaj pokret okupio je mlade tvorničke radnike, studente, urbanu omladinu, marginalne skupine i nezaposlene, a jedan njegov dio je tvorio politički pokret poznat pod imenom Radnička autonomija ili samo Autonomija. U Milanu 1971. godine poslano je 2.000 policajaca da unište zaposjednute kuće, a skvoterima su pomagali radnici iz obližnjih tvornica. Protest protiv represije države usmjeren je na autonomno određivanje cijena, pri čemu su desetine tisuća ljudi oduzimale robu iz luksuznih trgovina i proglasile sniženja cijena u kinima, kazalištima i restoranima. Autoriduzione se kao praksa najbolje može sagledati u odluci 150.000 obitelji na sjeveru Italije u pokrajini Piemont da samostalno smanje iznos računa za struju, a u samom Milanu 10.000 obitelji je učinilo isto. Kada je 7. prosinca 1976. godine započela operna sezona u La Scali u Milanu, Autonomasi su odlučili spriječiti tu “namjernu provokaciju”, jer je karta za jednu predstavu bila viša od jednotjedne zarade radnika. Otvorenje je branilo nekoliko tisuća specijalnih policajaca i krajnji epilog je bio sedmero teško ozlijeđenih i 300 uhapšenih.

Početkom '70-ih stvoreni su prvi skvotovi u Münchenu, Hamburgu, a Frankfurt postaje centar Spontisa. Taj naziv je označavao osobe koje su bile spremne da spontano djeluju u direktnim akcijama i uličnim borbama bez da pripadaju ikojoj formalnoj organizaciji. Oni su voljeli ismijavati svoje ozbiljnije “saveznike” i češće su ironijom nego ozbiljnošću izražavali svoje stavove. Tako su u Münsteru organizirali akciju da se u fakultetsku službu izabere svinja, a u Ulmu su nominirali psa za Senat Akademije.

U Berlinu kojeg su gušile nezaposlenost, financijski skandali i pohlepa zemljovlasnika, skvoterski pokret kao svoju bazu izabrao je okrug Kreuzberg nastanjen većim brojem turske manjine. 1980. godine je osnovano Skvotersko vijeće koje bi se sastajalo svaki tjedan i raspravljalo o eventualnim problemima pokreta općenito, ali i pojedinih skvotova. Cjelokupna alternativna selila se u Kreuzberg, a do kraja desetljeća su od ukupno 145.000 stanovnika naselja činili njegovu četvrtinu. Posebno su mladi odlazili u Berlin, a muške je privlačila i činjenica da Zapadni Berlin, formalno pod upravom Zapadne Njemačke, a u stvari Saveznika iz Drugog svjetskog rata, nije zahtijevao obavezu služenja redovne vojske. Sama vlada izražavala je procjenu od oko 150.000 alternativaca u Berlinu i ono što ih je najviše zabrinjavalo je "da mnogi od njih nisu samo protiv vladajućih partija, vlasti, te nuklearne moći i oružja, već i ne pokazuju spremnost da prihvate vrijednosti srednje klase kao legitimne".[22] Pošto je rock'n'roll postao mainstream zabava za stadionske spektakle i ogroman novac, punk je postao nova muzika pokreta. Ta razlika između starijih aktivista, proizašlih iz hippie scene i mlađih proizašlih iz punk scene, bila je poznata kao razlika između Müslisa (lagana hrana od žitarica koje se obično jede s mlijekom za doručak) i Mollisa (spremnih da bacaju molotovljeve koktele). Među prvima je bila prisutnija duža kosa, naglašena ekološka svijest, nenasilje, šarenilo... a kod drugih tamnije boje, naglašavanje urbane pozadine, prihvaćanje nasilja kao oblika borbe... Mollisi, kao najmilitantniji dio pokreta, bili su poznati i kao Autonomi (Autonomi). Autonomi nije kao grupa imala nikakvu organizaciju, glasnogovornika, manifest ni ideologiju zbog čega su ih i neki tome skloni anarhisti kritizirali. Zagovarali su spontanost, samoorganiziranost i autonomiju pojedinca. Posebno su odbijali disciplinu marksističko-lenjinističkih organizacija. Isticali su borbu samo za oslobođenje individue, a ne za nekakvu ideologiju, proleterijat ili ljude općenito.

Skvoterski pokret nije morao dugo čekati na brutalan odgovor države, čak i zbog banalnih primjera. Tako je policija pohapsila 141 posjetitelja na projekciji filma u jednom nürnbergskom skvotu, držeći ih u izolaciji 72 sata, iako su neki od njih imali manje od 16 godina i bili krivi jedino za gledanje filma, ako je to zločin. Skvoteri iz Freiburga su pozvali na demonstracije solidarnosti i sutradan se pojavila 21.000 ljudi. U svim gradovima policija je napala demonstrante, čime je taj dan ostao poznat kao "crni petak". Poslije "crnog petka" i poziva na mobilizaciju slobodoumnih ljudi, broj skvotova u Berlinu porastao je s 86 na 370, a u cijeloj Zapadnoj Njemačkoj na 500. Takav odaziv vapio je za širim spektrom zadovoljavanja potreba ljudi, pa se započelo s osnivanjem kulturnih i socijalnih centara. KuKuCK u Berlinu je bio kompleks zgrada s tri pozornice, prostora za performance deset kazališnih skupina, prostorije za vježbanje bendova, glazbeni studio, kafe-bar i

mehaničarsku radionu. Kako je rastao skvoterski pokret u Zapadnoj Njemačkoj, rasla je i represija države. Iz svakog skvota izabrano je par ljudi pod optužbom za pripadanje kriminalnim organizacijama, što se prije koristilo samo za eventualne teroriste. U travnju 1981. godine cijelo Skvotersko vijeće od 128 ljudi je uhapšeno. Stjerani u kut, skvoteri/ce su sve češće organizirali ulične demonstracije i borbe, a vlast ih je pokušala prikazati kao logistiku RAF-a i drugih gerilskih skupina. Suočena s javnim negodovanjem zbog sve učestalije zlouporabe ovlasti od strane policije, berlinska vlada je ponudila skvoterima mogućnost ostanka u skvotovima ako plate minimalnu stanarinu, pa su neki skvoteri pristali na kompromis s gradskom vladom. Policija je smatrala da od preostala 123 skvota, 23 predstavljaju najveću prijetnju društvenom poretku i sistemu, pa su sada mogli usmjeriti napade isključivo na njih.

Simbol skvoterskog pokreta i izvan granica Zapadne Njemačke, bio je u Hamburgu sklop kuća u Hafenstraße, koje su prvi puta okupirane 1981. godine. Gradonačelnik Hamburga, Klaus Dohnanyi je četiri puta slao policiju da osvoji i sruši skvot, ali bezuspješno. 1986. godine ispostavljen je godišnji račun od 50.000\$ za krađu struje od strane skvotera. Stotine policajaca je poslano u Hafenstraße i uspjeli su uništiti par kuća, ali je ipak osam kuća ostalo u skvoterskim rukama. Bijesni zbog takvog postupka policije, skvoteri su se organizirali u black block[23] s više od 10.000 militantnih aktivista. U kontraofenzivi pronijeli su transparente kroz grad na kojima je pisalo Izgradi revoluciju – izazivaj moć, a tijekom dana su žestoko napali policiju i porazbijali 13 robnih kuća u Hamburgu čineći štetu od skoro 10 milijuna dolara. Na Dan X, 23. travnja 1987. godine napali su sjedišta gradskih vlasti, sudske zgrade...; u 15 minuta napadnuto je više od 30 ciljeva. Grad je proglasio skvotere iz Hafenstraße najvećom opasnošću. Skvoteri su bili spremni na završnu borbu: postavljena su željezna vrata, rešetke na prozorima, čak i bodljikave žice okolo zgrada i na krovovima. Kada im je grad poručio da će ih za dva tjedna izbaciti van i srušiti kuće, oni su i dalje bezobrazno i ponosno odgovarali: Ne odbrojavajte naše dane, odbrojavajte svoje. 4.000 policajaca dovezeno je iz cijele zemlje i zatvoreni su svi prilazi gradu, čak i za turiste. S porukom iz Španjolske revolucije No pasaran, skvoteri su uspjeli odhrvati se napadu. Mnogim ljudima, posebno u SAD-u, nikako nije bilo jasno kako su se skvoteri iz Hafenstraße uspjeli obraniti. Samo dvije godine prije, u SAD-u je brutalno uništena ekološka afroamerička grupa Move o kojoj ću nešto više reći poslije. Vjerojatno je ipak bila razlika u količini nasilja od strane državnog aparata. Policija, iako je imala uspjeha u zatvaranju pojedinih skvotova, nikako nije uspijevala zauvijek obuzdati cijeli skvoterski pokret hapšenjem vođe, pošto ih nije bilo, ili razbijanjem organizacije, pošto i nje nije bilo. No, gradonačelnik je odlučio upotrijebiti već isproban plan o iznajmljivanju prostora skvoterima i

pronalaženju novaca za renovaciju od strane grada. Tako bi prestala kriza, ali i ilegalno stanovanje. Iako je izgledalo da su pobjedili, više se može govoriti o Pirovoj pobjedi skvotera. Pošto nikad nisu bili sigurni za prostor, djecu su sklonili na bezbrižnija mjesta. Neprekidno ratovanje za prostor učinilo ih je nepovjerljivima prema okolini i sve više ih guralo u živo blato paranoje. Živeći u vječitom strahu bez osmijeha, s umirućim optimizmom, međusobni odnosi postajali su sve napetiji i sukobi su izbijali i zbog najbezazlenijih stvari. Najveće dno pokret je dotaknuo kad su dvije skvoterice i jedan skvoter prebili i silovali jednu od posjetiteljica skvota. Kolektivni odgovor sustanara bio je brutalan. Ne želeći surađivati s policijom i službenim sudstvom pretukli su svo troje i obrijali su im glave, te ih takve izbacili na ulicu, za što ih je kritika optužila da provode vlastitu revolucionarnu pravdu.

Dva mjeseca poslije pada Berlinskog zida, pokret se počeo širiti i na istočni dio grada. Grupa iz Kreuzberga okupirala je pet zgrada u Mainzerstraße. Jednu su zauzeli homoseksualci, drugu žene... a ostalo je dovoljno mjesta za kino dvoranu, knjižaru, caffè-barove i noćne klubove. No, u mjesecu srpnju počeli su važiti zakoni iz zapadnog djela grada o izbacivanju svih novih skvotova u roku od 24 sata. Iako su čak i sami skvoteri zastupali mirno rješenje, glavni pregovarač gradskih vlasti izjavio je da mirovno rješenje nije "politički poželjno". Tri skvota su srušena u Mainzerstraße i odmah su organizirane demonstracije kao odgovor. Kada su se skvoteri vratili u preostale kuće u Mainzerstraße, dočekala ih je policija bacajući nekontrolirano suzavac čime su istjerali na ulicu i stanovnike obližnjih kuća s njihovom djecom. Gradski predstavnik na tom području je pokušao umiriti policiju, ali je i na njega bačen suzavac. Uplašeni da će ostati bez svih kuća u ulici, skvoteri su počeli raditi barikade i kopati rovove. U isto vrijeme sazvali su konferenciju za novinare obećavši micanje barikada istog trena kada prestane opasnost napada policije i kada im se zagarantira ostanak. Bez upozorenja policija je opet napala, ovog puta s par vodenih topova. Neki "viđeniji" članovi lijevih političkih stranaka pokušali su stvoriti ljudski štit između policije i skvotera kako bi se prekinulo nasilje, ali su i oni zasuti vodenim topovima. Policija se poslije povukla i sve je izgledalo da će pregovori ipak početi. No, slijedećeg dana popodne je došla vijest o više od 3.000 policajaca spremnih za napad u slijedećih 12 sati. Policija nije birala svoje pripadnike iz samog grada, jer se sumnjalo u njihovu spremnost na nemilosrdan obračun s vlastitim sugrađanima, pa su prvi red činile specijalne antiterorističke postrojbe. S novim sloganom Kada država umre, život počinje ponovno su postavljene barikade i dodatno prokopani rovovi. Kada su postavljeni svi pokvareni auti, madraci i ostale nepotrebne veće stvari debljina barikada iznosila je više od 10(?) metara. Više od tisuću ljudi je izrazilo spremnost da brani kuće i Autonomen su bili spremni na još jedan okršaj s policijom. Skvoteri su bili oduševljeni podrškom susjeda koji se nisu htjeli uključiti u izravnu borbu: jedan arhitekt je

objašnjavao koliko rovovi moraju biti duboki i raspoređeni kako ih oklopna kola ne bi mogla preći, građevinski radnik pokazivao je kako se mogu iskoristiti razni alati i bager, a najbliži susjed pustio je najglasnije muziku sa svoga prozora stvarivši veselu atmosferu. Oko 3:45 pred zoru, nenadano je izbio požar u jednoj od zgrada, a jedini preostali javni telefon je odjednom bio isključen. Organizirane su kolone za prijenos vode, jer je prošlo dosta vremena dok se nisu pojavila i vatrogasna kola. Nakon što je požar ugašen, telefon je opet proradio. Oko 6 sati ujutro policija je započela napad puštajući suzavac, a skvotere na krovu gađali su gumenim mecima, iako su oni tada bili zabranjeni u Berlinu. Ponovo je izbio požar, ali ovog puta vatrogasna služba nije htjela pomoći, pa su skvoteri izgubili dosta vremena i energije na gašenje vatre. Prvo oklopno vozilo zaglavilo je u barikadama i rovovima, a uništen je i jedan kamion s vodenim topom. Otpor je slomljen nakon tri sata. Više od 130 policajaca je bilo ozlijeđeno, od toga četvero hospitalizirano. Još veći broj skvotera je ozlijeđen, pogotovo nakon hapšenja njih 417, od kojih je većina prebijena u policijskoj stanici. Senzacionalistički su mediji pisali o junačkoj borbi muško na muško za svaki metar, za svaki kat, te o famoznom ruskom naoružanju koje su skvoteri navodno skrivali. Bez obzira na medijsku priču o borbi muškaraca, od ukupnog broja uhapšenih 111 je bilo žena, većina s prvih linija. Sutradan je više od 15.000 ljudi protestiralo Berlinom, biskup Brandenburga optužio je policiju za ničim izazvano širenje nasilja, studenti su stupili u štrajk solidarnosti, čak je i lokalna policija negodovala zbog divljanja napaljenih specijalaca. Većina uhapšenih je osuđena, (npr. za bacanje molotovljevog koktela dobijalo se godinu dana zatvora) što je samo još više pridonijelo demoralizaciji u pokretu. Nakon što su preostali skvotovi počeli samostalne pregovore s gradom, a Skvotersko vijeće se nije sastajalo mjesecima, preostale političke skvotove u Kreuzbergu pokušalo se pobijediti novim oružjem – prodorom kapitala i pratećeg tržišta. Skvoteri su tada počeli napadati yuppie poduzetnike koji su se motali oko naselja, razbijali su skupe automobile i luksuzne restorane čineći tako svoje naselje opasnom zonom za bogatije pripadnike društva. George Katsiaficas u svome djelu *The Subversion of Politics* (1997) ističe da je odgovor primjenjivan u strahu od dolaska blještavila i spektakla vodio ostatak ljudi do percepcije skvotera kao "kvartovske mafije", a on osobno ga naziva "civilnim Luddizmom".[24] U veljači 1993. godine skvoteri upadaju na predavanje Alaina de Benoista, za kojeg se smatra da predstavlja jednog od vodećih francuskih teoretičara neofašizma. Nakon što su ga izbacili iz dvorane i pretukli, odvežen je tako ozlijeđen u potpuno suprotan dio grada i izbačen iz auta. Istog mjeseca su upali u malo kino u Kreuzbergu i spriječili prikazivanje filma *Teror 2000* kojeg su okarakterizirali "seksističkim i rasističkim". Obećali su svoj povratak i uništenje cijelog kina ukoliko se ponovno bude prikazivao.

Skepticizam koji se uvukao unutar skvoterskog pokreta sve je više rastao i zaista se mogla primijetiti razlika u prevladavajućim ciljevima iz '80-ih i '90-ih. U '90-ima su se neki skvoteri i okrenuli protiv onih najmilitantnijih optužujući ih kao "nove jurišnike", pa čak i za fašizam. Napadi na skupe aute i ljude koji odlaze u restorane kritizirani su i unutar pokreta, kao borba protiv atomiziranih potrošača, a ne protiv sistema koji rađa masovnu potrošnju. Autonomi su sve više optuživani za pad u elitizam, antipolitički nihilizam, macho furanje, nemilosrdan antiintelektualizam, odnosno nedostatak koherentne revolucionarne teorije i slavljenje nasilja radi nasilja samog.

U Danskoj 1971. godine, 50 aktivista zauzelo je bivšu vojnu bazu na otoku Christiana u Copenhagenu. Organizirali su prostor za razvoj kontrakulture i stvorili više od 200 radnih mjesta. U Slobodnoj republici Christiana stotine je ljudi živjelo ilegalno u alternativnoj zajednici, gdje su se sve odluke donosile konsekvencijalno u skladu sa starom danskom formom direktne demokracije koja se nazivala Ting. Za razliku od drugih skvotova, u Christiani je svaka osoba davala po 100\$ mjesečno za komunalne radove, a barovi, restorani... su još više plaćali. Ljudi koji su proveli koncept samozapošljavanja imali su svaki tjedan okupljanje radničkog vijeća. Osnovana je i grupa Dugina vojska koja je zagovarala nenasilje kako bi na vrijeme spriječili moguće izbacivanje od strane vlade. Kada je 1. travnja 1976. godine vlast objavila da će ukinuti Christianu i izbaciti sve stanovnike na otoku, Dugina vojska je okupila 25.000 prosvjednika protiv te odluke. Iako su slavili pobjedu, pošto im je vlada dozvolila da ostanu i legalizirala Christianu, pa je čak proglasila i socijalnim eksperimentom, račun od 500.000\$(?!) godišnje koje su od tada isplaćivali Ministarstvu obrane za struju, vodu i druge komunalne usluge ne smatram razlogom za slavlje. Ostaje da zapamtimo kao pouku da Christiane nisu slomili napadi policije, već dileri drogom i pripadajući vatreni okršaji među njima, te nasilje motorističkih bandi koje su nekoliko puta isprebijale mlađe stanovnike otoka ne strahujući od policijske intervencije.

Amsterdam se također ubraja u najjače i najveće skvoterske centre u Europi. Između 1968. godine i 1981. godine više od 10.000 kuća, apartmana i zgrada je skvotirano u Amsterdamu, a još 15.000 u ostatku Nizozemske. Ponos skvoterskog pokreta u Amsterdamu je bio Groote Keyser u Vogelstruys, okupiran 1978. godine. Predivnih šest kuća iz 17. stoljeća uz amsterdamske kanale skvoteri su odlučili zadržati pod svaku cijenu. Organizirana su danonoćna dežurstva u susjedstvu, pa čak i ispred policijske stanice. Osnovali su radio stanicu Free Keyser, a cijeli sklop zgrada su renovirali po uzoru na konstrukciju tvrđava – da se lako izađe, a teško uđe. Svi prozori i ulazi su zabarikadirani, a unutar zgrada se ostavljalo dovoljno prostora da se može brzo kretati kroz njih. Vlasnici zgrada su često zapošljavali

nogometne huligane i gradske razbijače da slome otpor skvotera. Za uništenje skvota Lucky Luke 1982. godine, policija je koristila i članove jedne neofašističke stranke, no kad su desničari poraženi i potjerani, policija je morala sama krenuti na skvot. Prvi napadači na Groote Keyser su i bili lokalni razbijači koji su za to plaćeni od kućevlasnika/ca. Poslije njihovih poraza uvijek bi dolazila još bjesnija policija. Skvoteri u zgradi dobijali su pomoć izvana od drugih pristalica koji su bacali kamenje na policiju. Bili su toliko spremni na borbu s policijom da su prilikom bacanja suzavca na njih imali spremne limune koje bi štrcnuli svima po malo u oko da istjeraju plin.

Policija je nakon višesatne borbe ipak ušla u skvot i zanimljivo je čuti ispovijed Joepa, jednog od skvotera koji je bio unutra: "Kada smo postali svjesni da je policija ušla u skvot, nastala je panika. To je potpuno drugi osjećaj... Vani ih vidiš sakrivene iza šljemova i štitova, ali kada uđu u kuću onda to postaje oči u oči... Tada više nije u pitanju taktika napada ili obrane, već kako se spasiti." [25] Policija je tada počela naganjati skvotere po okolnim zgradama i krovovima. Kuće u Vogelstruys su ponovno skvotirane s velikim proslavama, a sukobi s policijom su postajali sve više svakodnevna zabava i ovdje je također došlo do razlaza između militantnije i oportunističke struje, kao i u drugim europskim zemljama.

1981. godine 2.000 policajaca krenulo je istjerati ljude iz osam okupiranih kuća na Winterfeldplatzu u Zapadnom Berlinu. U žestokom sukobu i gužvi ubijen je osamnaestogodišnji skvoter Klaus-Jürgen Rattey. U Amsterdamu su sukobi također bili jednako žestoki i strah od nečije pogibije (i spremnost na pogibiju) se sve češće uvlačio u misli aktivista, pa i u same debate unutar pokreta. Strepnje i očekivanja kod amsterdamskih skvotera najbolje može dočarati dijalog vođen na jednoj od mnogobrojnih debata o toj temi:

Maya: "Biti spremna da me ubiju. To je totalno apsurdno za mene. Neću nikad biti spremna na to prilikom obrane skvota. Ne mogu me natjerati na to!"

Simon: "To je procjenjivanje interesa... Ne vidim nikakav put u budućnosti... Ako sada poginem, nema razlike. Ali, ako vidim smisao u tome da poginem, onda u redu... Ako je skvot simbol nepravednog izbacivanja, politike koja je loša, onda to ima smisla. Uostalom, ja nemam ništa... ništa od svega ovoga nije moje..." [26]

1985. godine skvoteri iz Amsterdama su krenuli ponovno zauzeti jedan od skvotova koji je netom ispražnjen, bez obzira što je policija još uvijek bila unutra. Policajci su ugledali masu, nastala je panika među njima i jedan policajac je počeo pucati ranivši pritom u ruku jednog skvotera. Policajci su prešli preko balkona do susjedne kuće i tu čekali. Nakon što je stiglo

pojačanje policija je prebila svih trideset i dvoje uhapšenih osoba. Sutradan je objavljeno na vijestima da je jedan od uhapšenih, Hans Kok, preminuo u zatvoru. Nakon početne zbunjenosti i nevjerice da se dogodila smrt, gotovo svi ljudi koji su se na bilo koji način smatrali dijelom pokreta ponovo su se susreli u bijesu. To je bio ključan trenutak za ponovno ujedinjenje i militarizaciju pokreta. Uskoro su i inače nasilju neskloni ljudi došli na sastanak s molotovljevim koktelima spremni na osvetu. Policija je spremila izjavu za javnost da se u zatvoru radilo o smrti narkomanskog ovisnika. Skvoteri su razbijali policijske stanice, palili njihove aute, uništavali urede od gradske vlasti prouzročivši štetu veću od milijun guldena. Hans Kok postao je metafora "herojske smrti" za pokret o kojoj je govorio Simon par godina prije. On je umro zato što ga je policija ostavila u ćeliji isprebijanog bez liječničke pomoći, ali i zato što je prilikom hapšenja progutao cijelu bočicu metadona.

Masovni napadi policije i mogućnost legalizacije skvotova sve više su dijelili ljude i pogoršavali odnose unutar skvotova. Slično kao i u Njemačkoj, i tu je između aktivista zavladao međusobno nepovjerenje i sumnja u svaku pridošlicu. Kako je rasla paranoja, raslo je i izoliranje od baze i novih simpatizera. Kraj '80-ih obilježio je pamflet Bacanje biserja pred svinje, koji je napravila grupa koja se smatrala jedinim preostalim iskrenim ostatkom amsterdamskog pokreta. U njemu je na 106 stranica objavljen popis sa slikama 200 izdajica i suradnika vlasti. Većina se nije obazirala na tu kolektivnu optužnicu, jer su ljudi na nju stavljeni zbog običnih tračeva i osobnog animoziteta, te bez ikakvih dokaza. Grupa "nepogrešivih" sve je više tonula u izolaciju i sve više napadala bez kontrole ostale skvotere. Kada su uvidjeli da su ostali sami, prepustili su se nasilju i razbijali su tuđe skvotove, barove, knjižare, a njihove žrtve bili su i sami aktivisti koji se nisu slagali s njima. Iz pretjeranog obzira prema starim drugovima, ostali skvoteri su nekoliko puta pokušali razgovorom riješiti nezahvalnu situaciju takvog unutarnjeg razdora. No, n(j)ečajevski teror koji su macho heroji prihvatili kroz bacanje suzavaca i mučenje elektrošokovima prelio je čašu strpljenja. Njihovi automobili su zapaljeni, a oni sami su tako isprebijani da su morali biti hospitalizirani. Tada su poručili da se više ne osjećaju dijelom tako "marginalne subkulture". Sve je mirisalo na to da je pokret napadima i podmetanjima izvana, te međusobnim nerazumijevanjem uništen.

Dana 19. studenog 1989. godine, nešto prije 6 sati ujutro, dvije stotine ljudi krenulo je okupirati zgradu u Tesselschadestraatu. Odmah su u ulici postavili barikade i povukli se u zgradu. Policija je došla s buldožerom, ali je on bio nekoristan, pošto su skvoteri napravili obruč oko zgrade od zapaljenih guma. Poslije su zapalili i same barikade. Kada se vatra sama ugasila, svi su se opet povukli u zgradu i čekali. Policija im je ostavila prolazan put za

izaći iz zgrade. Oni su to učinili nasmijanih lica i izjavili da idu negdje drugdje popiti kavicu kad im tu ne daju. Sutradan je cijeli grad oblijepljen plakatima na kojima je pored znaka skvotiranja, slomljene strijele u krugu (kao iskrivljeno slovo N s strijelom na desnoj gornjoj strani), pisalo We're back!

Ovakve tendencije alternativnih oblika organiziranja života ne treba tražiti samo na zapadu. U obilnom časopisu Do or Die – Voices from Earth First No. 5/1998 prikazana nam je fascinantna priča o Movimento Sem Terra (Pokret bez zemlje) iz Brazila. Taj pokret rođen 1984. godine, proizašao je iz par tisuća nepovezanih skvotiranih zemljišta u jedan od najvećih pokreta danas u svijetu, a Noam Chomsky ga smatra i najvažnijim. Osnovni ključ uspjeha, kako sami pripadnici pokreta izjavljuju je opća decentralizacija. U MST-u se zagovara direktna akcija da se sva napuštena zemlja koja se može obrađivati uzme od velikih zemljoposjednika i korporacija, te da se parcele umanje i podijele siromašnima za kooperativnu obradu. U 1985. godini MTS je organizirao 35 okupacija zemlje mobilizirajući 10.500 obitelji, 1995. godine 3.0476 obitelji, a 1997. godine broj uključenih obitelji u okupiranje dosegao je brojku od 40.000. U nešto više od desetak godina MST je uspio smjestiti više od 200.000 obitelji. Ovi podaci su još nevjerovatniji kada se zna da je nad članovima pokreta bilo izvršeno 1.636 ubojstava, uz samo dvije zatvorske kazne. 1995. godine policija i plaćenici zemljoposjednika su jedne noći opkolili kamp južno od Amazone i počeli napadati mještane. Ujutro su napali divljajući po kampu paleći kuće, tjerajući tako ljude na čistinu. Seljaci su se branili kako su mogli. Desetero iz MST-a i dvoje napadača je ubijeno. Policija je tvrdila da je djelovala u samoobrani. No, činjenica da je jedna od ubijenih sedmogodišnja djevojčica, ubijena s leđa iz blizine, predstavlja nesvakidašnji način samoobrane. Najveći oblik terora nad ovim ljudima je toliko brutalan da se ne može povjerovati da je stvaran. U mjesecu travnju 1996. godine u blizini grada Eldorado dos Carajas prosvjedovalo je 1.500 pripadnika MST-a protiv vladina odugovlačenja da osigura smještaj mnogim obiteljima. Kasno poslijepodne poslano je 155 jedinica vojske koje su okružile prosvjednike počevši bez ikakvih upozorenja pucati. U općem kaosu, svi koji su mogli su pobjegli, a na cesti je ostao sablasan prizor 19 mrtvih i 57 ranjenih aktivista. Pukovnik Mario Collares Pantoja koji je upravljao cijelom akcijom hladno je izjavio: "Zadatak izvršen. Nitko nije ništa vidio." Ali na svu sreću pukovnik je bio u krivu, jer je jedan od aktivista zabilježio skoro cijeli pokolj na maloj kameri. Profesor patologije iz Rio de Janeira Nelson Massini, potvrdio je da su deset tijela nakon micanja s ceste gađana iz vatrenog oružja još jednom u potiljak iz blizine. Sedam drugih tijela je raskomadano s mačetama. Javnost je još više prosvjedovala kad se saznalo da su zemljoposjednici platili 100.000\$ vojsci da zaustavi prosvjede. Nakon što su se prosvjedi stišali, sudac je odredio da su

jedinice djelovale u samoobrani. Pripadnike MST-a posebno su napadali jaguncosi, ubojice koji su plaćenici zemljoposjednika. Polovicom '90-ih oni su ubijali 40-50 aktivista godišnje. MST je isprobao većinu taktika za pritisak na vlast: demonstracije, štrajkove gladu, okupacije ureda gradskih vlasti... osim jedne – oružana borba nije na repertoaru njihovih akcija. Ne slažu se sa tvrdnjom da je borba radikalna samo onda kada je oružana. Ističu kako smatraju da njihova borba je radikalna, a nikako pacifistička. Iako ne propisuju pravila, ne preporučaju upotrebu vatrenog oružja. Jedan od aktivista ističe: "Oružana je borba apsolutno nedemokratska, neegalitarna, jer si ne mogu svi nabaviti oružje. Ako bi situacija išla u tom smjeru, došlo bi do marginalizacije borbe samo na te koji imaju oružje." [27] MST se ne protivi (revolucionarnom) nasilju, ali se protive postojanju nekakve naoružane elite koja zanemaruje sve ostale, jer nisu naoružani. Njihov cilj je zapravo sličan cilju ekoloških grupa, koje kroz decentralizirani i masovni pokret izazivaju kapital i državu željom da preuzmu organizaciju vlastitih života na principima kooperativnosti. O njihovoj uspješnosti najbolje govori akcija koju su izveli u travnju 1996. godine. Za vrijeme noći 12.000 ljudi se našlo na tajnoj lokaciji i pješaćilo više od 20 kilometara u tišini do predviđene destinacije. To je bila Giacomete plantaža na 205.090 jutara zemlje koja je bila neobrađivana godinama, bez ikakve želje da se nekome ustupi. Naoružani su čuvari kada su ih ugledali pobjegli glavom bez obzira. Organizacija tog kampa je izvrstan primjer direktne demokracije. Svaka obitelj pripada grupi od 30 drugih obitelji. Tu oni zajedno rješavaju individualne i grupne probleme. Prvi koordinatorigrupe biraju se za pojedine sektore kao što su školstvo, obrazovanje, poljoprivreda, dječja skrb... Drugi koordinatori se biraju za opće sastanke na razini cijelog kampa. Dakako, najveći problem je siromaštvo, a vlast to koristi kao oblik pritiska za promjenu političkih ciljeva pokreta. To ide tako daleko da se odbija pomoći i u najekstremnijim situacijama kao što je mogućnost smrti djece. U četiri mjeseca 1996. godine od gladi, hladnoće i bolesti umrlo je dvanaestero djece.

5. travnja 1999. godine, regionalni koordinator MST-a u Parani, Seno Staat, je otet i mučen pet sati. Otimaci su se predstavili kao ubojice brata regionalnog ravnatelja u Parani, Cesla Anguinonia. Eduardo Anguinoni je ubijen 29. ožujka 1999. godine.

S obzirom na teror koji trpe, možemo razmatrati pitanje koliko će još dugo izdržavati nasilje države i plaćenika? Ili će sve završiti kao i u Meksiku, gdje su seljaci digli oružani ustanak?

Posljednjih je godina u Europi najveća represija nad skvoterima u Italiji. 25. travnja 1997. godine eksplodirala je bomba u gradskoj vijećnici Milana uz potpis – Revolucionarna akcija. Policija je koristeći tajnu kružnu kameru objavila da je po kretanju tijela, ruku i obliku

usana(?!) otkrila maskiranu osobu – Patriziu Caddeddu, dugogodišnju aktivisticu anarhističkog skvota – Laboratorio Anarchico. Rukopis i otisci prstiju nisu odgovarali Patrizijinim i čak su i anarhistima tradicionalno neskloni mediji napali ovakvu namještaljku. 22. lipnja iste godine, Patrizia je osuđena na pet godina zatvora, a u međuvremenu joj država pokušava namjestiti i aktivnost u samo njima poznatoj terorističkoj grupi koju je izmislio najaktivniji progonitelj slobodara u Italiji, sudac Marini. Patrizia boluje od anoreksije i ima tumor na lijevoj dojci, te će teško dočekati živa kraj nepravedne kazne.

5. ožujka 1998. godine oko 8 sati navečer jedinice specijalne policije nenadano upadaju u anarho-skvotove (u Italiji postoje i komunistički skvotovi koje država ne progoni) Casa Occupata, Alcova Occupata i Asilo u okolici ili samom Torinu. Porazbijan je sav inventar, a uhapšeno je dvoje skvotera (Eduardo Massari i Silvano Pelissero) i jedna skvoterica (Rosas Maria Soledad) pod optužbom za eko-terorizam, odnosno za sabotaže na superbrzoj pruži koja bi trebala povezati Torino s Parizom. Također su optuženi za pripadanje terorističkoj skupini Sivi vukovi koja je odgovorna za te sabotaže. U pola noći, kad je policija završila s pretresom, Alcova je ponovno skvotiran. Sutradan se i mediji pridružuju optužbama za anarho-terorizam za koji tvrde da proizlazi iz skvotova. Isti dan organiziran je i protest ispred zgrade općine, ali policija počinje napad i naganja ljude po cijelom gradu. Odgovor skvotera je sedamnaest razbijenih bogatih butika, te požar ispred Gradske palače. Ponovnu okupaciju Asila policija pokušava spriječiti, ali nakon što su se skvoteri povukli na krov, odlaze oko pola noći. Mediji histeriziraju o akcijama urbane gerile. Radio Black-out, blizak anarhističkim skvoterima cijeli dan daje vijesti podrške. Prosvjedne akcije (napad na uredništvo jednih novina) i demonstracije nastavljaju se i idućih dana. 28. ožujka 1998. godine Eduardo Massari pronađen je obješen u zatvoru. Isti dan njegova djevojka Maria Soledad je prebačena u samicu iz sigurnosnih razloga. Ministar unutrašnjih poslova izražava zabrinutost zbog moguće nasilne reakcije skvotera. Nelegalni prosvjed se kreće Torinom noseći veliki transparent na kojem piše Ubojice i dijeli se letak pod naslovom Krivica je samo vaša. Mediji i dalje optužuju skvotere/ice za najveću krivicu, za nasljednike Crvenih brigada, čak i za sve neriješene slučajeve počinjene u protekle dvije godine. Skvoterski pokret ocjenjuje daljnje pojavljivanje novinara na demonstracijama nepoželjnim. Maria Soledad, u tuži što joj ne dozvoljavaju da posljednji put vidi svog dragog, najavljuje štrajk glađu. Na dan sprovoda 2. travnja gađani su bojom prozori uredništva talijanskog dnevnog lista La Stampa, a pretučeni su i novinari Mediaseta. Vrhunac neprijateljstva skvotera i medija zbio se na samom pogrebu, na kojem je dozvoljeno prisustvo i Marie Soledad. Iako je novinarima jasno naznačeno, i od skvotera i od Massarijeve obitelji, da je njihovo prisustvo nepoželjno, te da će biti okarakterizirano kao provokacija, glad za senzacijama je bila jača. Pretučeno je

četvero novinara, razbijeni su njihovi automobili i TV-kamere, a najgore je prošao novinar koji je još prije svjedočio na jednom suđenju protiv Massarija, čime je Massari osuđen. Mediji opisuju skvotere kao neprilagođene i anomalne osobe. Ministar unutarnjih poslova izjavljuje da ne želi eskalaciju sukoba i traži dijalog. Skvoteri bliski komunističkoj struji izjavljuju da su "napadnuti skvotovi daleko od njih, koji imaju otvoren dijalog s institucijama, jer anarhisti okupiraju prostore da bi u njima živjeli izolirano od društva".

4. travnja 1998. godine održane su velike demonstracije s nešto manje od 10.000 ljudi s velikim transparentom na čelu kolone Sole i Silvano slobodni. Slobodni svi. Ponovno se postavlja zahtjev skvotera kako ne žele da ih zastupaju masovni mediji. Zatvor se gađa bojama, a na Palači pravde porazbijani su svi prozori. 1.600 policajaca ne reagira "da se izbjegne urbana gerila". Idući dan započinje lov na organizatore protesta: urednik Black-out radija dobija prijetnje, a uhapšen je Luca Bertola pod optužbom da je pretukao novinara na sprovodu. Silvano je prebačen u specijalni zatvor, a Maria u kućni pritvor, u jednu komunu na selu. U srpnju 1998. godine policija je objavila da je Maria Soledad počinila samoubojstvo u "kućnom pritvoru". Skvoteri su sutradan blokirali cestu s barikadama, a akcije solidarnosti (napadi na talijanske ambasade i firme) organizirane su u Ateni i Londonu. Pred kraj 1999. godine državni odvjetnik je predložio 5-7 godina zatvorske kazne za Silvana.

Svi ovi primjeri pokazuju svu okrutnost države u sukobu sa skvoterskim pokretom diljem svijeta. Ovo je samo mali dio skvoterske priče, ali mislim da sam uspio prikazati realno stanje i u povijesti i danas. Ovdje nije problem nelegalnost skvotiranja, jer smo svjedoci da država ne procesuirala ogromnu količinu nelegalnosti iza koje sama stoji. Nedavno su izbačeni skvoteri iz skvota (bivšeg kina) La Princesa u Barceloni, iako ih je predsjednik asocijacije stanovnika tog područja podržao jer su bili prvi koji su nakon nekoliko godina počistili smeće i funkcionalno osposobili prostor. Socijalni centar 121 u Brixtonu je bio skvotiran 18 godina da bi vlasti 12. kolovoza 1999. godine izbacile njegove stanare na ulicu. 20. rujna 1995. godine 300 policajaca potpomognuti antiterorističkim jedinicama naoružanim automatskim puškama i helikopterima napalo je skvot u 13. ulici u Manhattanu (New York), te su nakon dvanaest sati borbe uništili zgradu. U Pragu je svega par tjedana nakon demonstracija protiv sastanka MMF-a i Svjetske banke (u rujnu 2000. godine) izbačen skvot Ladronka, nakon sedam godina postojanja. To se dogodilo kao sastavni dio pojačane represije nakon samih događaja u rujnu...

Osnovni problem koji se ovdje nameće je nerazumijevanje, odnosno neprijateljstvo države prema bilo kakvim alternativnijim oblicima organizacije. Skvoterski pokret naprosto se ne

smije širiti sa stajališta države, isto kao što se nije smjelo pomoći španjolskim revolucionarima, isto kao što se ne smije dirati u moć multinacionalnih korporacija, isto kao što... Ovdje se radi o poretku koji je spreman na krajnje mjere da se održi i tu, bez obzira koliko nekome bilo teško razumjeti, prestaje svaka razlika između ljevice/desnice, fašizma/komunizma, demokracije/tiranije.

Država sama ne želi prekinuti zatvoreni krug nasilja, jer uporno pokušava, ohrabrena ponekim uspjehom, uništiti cijeli pokret. To je apsolutno nemoguće bez obzira na stupanj rušilaštva, zatvaranja ljudi, a kako vidimo i ubojstava. Ovdje ne postoji konkretna i definirana organizacija koja vuče za sobom stado ovaca i čijom bi eliminacijom stado spontano otišlo u ponor. Također ne postoji niti vođa, koji sam vuče poteze svojih figura. Stoga ne treba očajavati, jer bez obzira na nedostatak masovnog zanosa iz prve polovine '80-ih, ljudi i danas skvotiraju, te zauzimaju prazne i napuštene prostore u cijelom svijetu. Dovoljno ohrabrujuće zvuči podatak da u Engleskoj danas ima više od 50.000 skvotera, od čega ih je više od polovice u Londonu. U Amsterdamu se Skvotersko vijeće sastaje svaki tjedan s punim popisom praznih kuća ili zgrada koje su slobodne za skvotirati. U Španjolskoj se počinju okupirati napuštena sela u Pirinejima kako bi se živjelo u totalnoj povezanosti i ovisnosti o prirodi. U Engleskoj pokret star deset godina, Rainbow (Duga), iz svoje ekospiritualne pozadine ima za cilj skvotirati prostore za konkretne potrebe kao što su škole, kafići... U Londonu su oni čak skvotirali staru crkvu.

I zaista se čini da kad država pomisli da je skvoterska scena razbijena, za par sati, dana, mjeseci izroni iz podzemlja neutaživa želja za slobodom, plesom, komunikacijom, suradnjom... I sutra je cijeli grad oblijepljen plakatima na kojima pored skvoterskog znaka piše – We're back!

BILJEŠKE

1 Najbolji primjer takvih besramnih optužbi za terorizam možemo vidjeti u reakcijama nakon ubojstva državnog neprijatelja broj 1 Francisca Sabate Lloparta. El Quico, kako su ga zvali, je sa svojim suborcima 15 godina od kraja Drugog svjetskog rata uspješno napadao fašističku vlast. Reakcije nakon ubojstva El Quica i još četvero anarhista 5. siječnja 1960. godine možemo zaista okarakterizirati kao odvratne. Stavovi mainstream medija o "smrti bandita" još i nisu iznenađujući, ali u novinama CNT-a od 7. veljače iste godine, ističe se da

će uvijek postojati mladići (misli se na ostale poginule) koji će se zbog svog idealizma dati izmanipulirati od zlog čovjeka. Za opširniji opis nastavka borbe protiv fašizma i poslije Drugog svjetskog rata vidi: Tellez, A., Sabate – Guerilla Extraordinary, 1985.; Tellez, A., The Anarchist Resistance to Franco, 1994. i Priča Miguela Garcie, 1997.

2 Oko 1.800 većih nacističkih službenika je zadržalo visoke društvene i/ili profesionalne pozicije i poslije poraza nacističke Njemačke. Radilo se o petnaest ministara, stotinu generala i admirala novih njemačkih oružanih snaga, 828 istaknutih sudaca i pravnih savjetnika, 245 viših diplomata te 297 policijskih oficira i oficira službe sigurnosti. Vrhunac apsurdna i licemjerstva je činjenica da je Središnji ured za ispitivanje nacističkih zločina vodio Erwin Schuele, koji je bio član nacističke stranke od 1935. godine. Nacistički predsjednik suda u Stuttgartu ga je 1943. godine predložio za suca zbog Scheuleove “političke prikladnosti”. Za detaljniji opis poslijeratnih laži vidi: Stevenson, W., Bormanova braća idu dalje, 1977.

3 Današnji najpoznatiji program protiv nuklearnog naoružanja i elektrana je Trident Ploughshares 2000. Mirovnim aktivisti(ca)ma je cilj osloboditi Britaniju nuklearnog oružja. Akcije idu od mirnih demonstracija do sabotaza. Najpoznatija je akcija iz tog projekta šteta od 1,5 milijuna funti, koju su u britanskoj vojnoj zračnoj bazi počinile četiri aktivistkinje. Na desetine aktivista/ica je osuđeno ili čeka suđenje u zatvoru. Detaljnije vidi: Peace news No. 2423, 2428, 2429-30,... i internet stranicu: <http://www.gn.apc.org/tp2000/>.

4 Cathy Levine, vidi: Harper, C., Anarchy – A Graphic Guide, 1987; 182.

5 Isto.

6 U knjižici A Herstory of the Revolutionary Cells and Rote Zora: Armed Resistance in West Germany, stoji podatak da je Ingrid Strobl kao pripadnica Crvenih zora osuđena na pet godina zatvora 1989. godine.

7 Crvene zore su izvele preko 200 akcija. Revolucionarne čelije, čiji su one bile dio, izvele su uspješan atentat na ministra ekonomije i transporta Herberta Karryja, 11. svibnja 1981. godine. Vidi: A Herstory of the Revolutionary Cells and Rote Zora: Armed Resistance in West Germany.

8 Dobar primjer za to je, jedan od najaktivnijih ljudi u SAD-u '60-ih godina, Jerry Rubin koji je u svojim istupima zagovarao slobodu u ljubavi i ponašanju, ukinuće novca, birokracije i države... a kao svoje izvore navodio je pored anarhizma i Mao Tse Tunga, Lenjina, Castra...

Vidi: Rubin, J., Do it!, 1970. i Rubin, J., We are everywhere, 1971.

9 Termin "panoptikum moći" preuzeo sam od teoretičara Michel Foucaulta, kojim on opisuje savršenstvo nadzora u zatvorima, laboratorijima, vojarnama... Središnji toranj u kružnom zatvoru omogućava neprestan i sveprisutan nadzor nad zatvorenicima/ama (u širem slučaju na cijelim društvom). No, moć panoptikuma očituje se posebno u prenošenju kontrole ponašanja na same subjekte kontrole. Zbog svijesti subjekta da je nadgledan, subjekt počinje samonadgledanje kojim osigurava automatsko funkcioniranje moći. Tako postaje obuhvaćen situacijom moći koje je sam nositelj. Za detaljniji opis vidi: Foucault, M., Nadzor i kazna, 1994.

10 Moramo ipak postaviti pitanje nepreglednog i prešarenog popisa mogućih žrtava revolucionarnih akcija te konstatirati da neke akcije revolucionarne ljevice ostavljaju sumnju u opravdanost. Zaista treba osjećati sumnju u zastrašivanje ranjavanjem ili ubijanjem novinara koji se nisu ni teoretski ni praktično slagali s postupcima urbane gerile. Smatram da su sloboda razmišljanja i pravo na osobni stav temelj zaista slobodnog društva.

11 Vidi: McKay, G., Senseless Acts of Beauty, 1996; 26.

12 Od tada se pristup Stonehenge-u ograničava. 21. lipnja 1999. godine od ukupno tisuću okupljenih, 200 ljudi je probilo policijsku blokadu i proslavilo solsticij kraj samog spomenika. Uhapšeno je 23 ljudi.

13 Vidi; McKay, G., Senseless Acts of Beauty, 1996; 31.

14 U ožujku 1997. godine oboren je i ovaj neslavan rekord njemačkih vlasti. Na prosvjednike/ice protiv konvoja nuklearnog otpada Castor, država je poslala preko 30.000(!) policajaca/ki. Okrug Ahaus kroz koji Castor prolazi ima 48.000 stanovnika/ ica. Šef policije, koji je vodio cijelu akciju, član je Zelene stranke(?!). Prošle godine, Njemačka je, ponukana primjerom Francuske, objavila moratorij na odlaganje nuklearnog otpada zbog osnovane sumnje da je jedna trećina svih odlagališta (od 1992. godine do ožujka 1998. godine, kroz okrug Ahaus, Castor je prošao 305 puta) kontaminirana radioaktivnošću 2.000 puta više od dozvoljene granice. Vidi; Peace News No.2423/1998 i 2427/1998.

15 Vidi, Principle, P., What is anarcho-syndicalism? u: Black Flag No. 211/1997; 15-19.

16 Obnavljanje CNT-a također nije prošlo bez problema. Primamljivost novca obnovom rada i reaktiviranjem članstva uzrokovalo je dvije grupe koje su tvrdile da predstavljaju izvorni

CNT. Još veću nevjericu i nesigurnost u ovu obnovu prouzročilo je traženje arbitra u liku suda, odnosno države(?!).

17 Vidi: Organise No. 47/1998.

18 Krajem '80-ih britanska vlada je donijela poll tax zakon kojim se namjeravalo oporezivati sve nekretnine od stana, auta... Ljudi su masovno protestirali protiv te diskriminatorske politike, jer je zakon opet gazio siromašnije slojeve. Na demonstracijama protiv poll tax politike 31. ožujka 1990. godine pojavilo se neočekivanih i nezamislivih 200.000 ljudi. Policija šokirana i uplašena tolikim brojem ljudi pokušala je rastjerati demonstrante/ice i dan se pretvorio u pravi rat na ulicama Londona. Ozlijeđeno je 500 policajaca, od toga je 60 hospitalizirano. 50 policijskih auta je uništeno, kao i 394 ureda i dućana raznih korporacija. Nekoliko stotina demonstranata/ica je ozlijeđeno, a uhapšeno ih je 391.

19 Ameliorizam je bio značajna karakteristika britanske sociologije 19. stoljeća. Kao konzervativna misao društvene probleme objašnjavali/e su individualnim problemima. Tako je taj koncept "okrivljavanja žrtve" za na primjer siromaštvo smatrao uzrok alkoholizam, lijenost, pokvarenost... siromašnih.

20 Manifestiranje ovakvih diskriminatornih ideja najbolje je vidljivo u zakonu Three Strikes and You're Out iz 1996. godine koji zabranjuje nezaposlenim ljudima da odbiju posao koji im je država nudi. Ako tri puta odbiju, uskraćuje im se socijalna pomoć.

21 Colin Ward je i podijelio faze na koje se može podijeliti svaka direktna akcija prilikom traženja praznih nastanljivih prostora. Prva je faza inicijativa da se uopće nešto i želi napraviti; druga konsolidacija gdje se zainteresirani grupiraju kako bi bili dovoljno jaki da izbjegnu napad države; treća uspjeh koji se manifestira zadržavanjem prostora i četvrta faza je akcija javnih službi koje češće pokušavaju potkupiti pokret ili ostavljaju status quo. Može se primijetiti da Ward ovdje kao mogućnost u četvrtoj fazi ne razmatra nasilno izbacivanje iz prostora od strane policije, što realno i je najčešći slučaj, no navodi da ove faze vrijede za ne-revolucionarne situacije, ma šta god to njemu značilo. Vidi: Ward, C., *Anarchy in Action*, 1988; 71.

22 Vidi: Katsiaficas, G., *The Subversion of Politics*, 1997; 88.

23 Black block je naziv za najmilitantniji dio skvoterskog pokreta i Autonomen-a. Zapravo su black block djelovali kao ad hoc skupina. Na demonstracijama su se uvijek držali u skupini prepoznatljivoj po uniformiranom oblačenju i crnim maskama. Vidi: Katsiaficas, G., *The*

Subversion of Politics, 1997.

24 Ned Ludd je bio inicijator pokreta ludita od druge polovice 18. stoljeća do prvih desetljeća 19. stoljeća. Luditi su uništavali strojeve, palili tvornice i organizirali druge oblike sabotaza kako bi se borili protiv nadolazećeg kapitalizma i nehumanih uvjeta rada. 1812. godine donesen je zakon kojim se njihove akcije sankcioniraju smrću i tada je počela njihova eliminacija.

25 Vidi: ADILKNO, *Cracking the Movement – Squatting Beyond the Media*, 1994; 64-65.

26 Vidi: ADILKNO, *Cracking the Movement – Squatting Beyond the Media*, 1994; 116.

27 Vidi: *Do or Die – Voices from Earth First No. 5/1995*.

MALI TEČAJ DEMOKRACIJE - COINTELPRO

Suprotno uvriježenom mišljenju koje vjeruje da je suludo pružati otpor ovom najmoćnijem carstvu...

Ali ono što nam povijest pokazuje je da su današnja carstva sutrašnji pepeo, da ništa ne traje vječno i da ne pružanje otpora znači pristanak na ugnjetavanje samog/e sebe.

Najveći oblik zdravog razuma kojeg netko može izraziti je pružiti otpor sili koja pokušava obuzdati, pritiskati i slomiti ljudski duh.

Mumia Abu-Jamal

Danas je uvriježeno mišljenje kako u visoko razvijenim kapitalističkim zemljama nema kolektivnog kršenja temeljnih ljudskih sloboda i prava od strane države ili njenih institucija. Oni slučajevi koji uspiju probiti medijsku blokadu i prisile vlast na komentar, odmah se bacaju iza kulisa s objašnjenjem da se nepravda slučajno prošuljala kroz neminovne rupe u zakonu i sistemu. Da za nepravdu nisu potrebne rupe u zakonu, već u srcima i glavama najvećih moćnika pokazalo nam je prethodno poglavlje, a to je samo mali dio policijske represije u svijetu. Zapadni eldorado do kojeg se pokušavaju probiti optimistični ljudi nezadovoljni vlastitim diktaturama nije ništa više do spektakularna fatamorgana, što oaze stalno premješta korak dalje, nudeći i dalje pijesak, pijesak, pustinju. Na žalost, udarac fatamorgane nije privid, već ima strukturu i poruku, a njegova konačnost ovisi o procjeni opasnosti za idiličnu sliku. To nisu priče iz dalekih diktatura. Tako i ovdje autoritarni gazda piše povijest, nadgleda vojne i civilne parade, broji i uzima, vodi ljubav kad vara i vara kad vodi ljubav... Jedina je razlika što u zapadnim demokracijama čeka u zasjedi, napada s leđa, umiruje javnost, ali i dalje je njegova zadnja prije odjave programa. Jednostavno, takva su pravila igre. Cijeli proces obrađuje tvornica snova.

Cointelpro nije proizvod s hollywoodskih brda, već tajni program FBI-a iz '60-ih s ciljem da razbije slobodarske krugove u SAD-u. Nakon što uobičajeni postupci protiv radikalne opozicije (ismijavanje, vulgarno dosađivanje i razni oblici tužbalica za politički aktivizam) nisu donijeli zadovoljavajuće rezultate, Biro je tajnim podvalama i ubojstvima krenuo uništiti radikalne političke grupe i organizacije, istim metodama kod kuće, kojima je CIA postala poznata u inozemstvu. Ilegalnim akcijama uništavani su ljudi čija je aktivnost ustavom

zajamčena. Ovakav teror ne treba čuditi ako se zna da je osnivač i dugogodišnji direktor FBI-a, ozloglašeni J. Edgar Hoover instrumentirao svoje agente da "razotkriju, ometaju, razbiju i bilo kako neutraliziraju" aktivnosti različitih "subverzivnih" organizacija, a koje se mogu okarakterizirati kao prijetnja nacionalnim interesima. Counterintelligence Program – Cointelpro je započeo '60-ih godina i u njemu su sudjelovale i druge državne institucije uz vodeći FBI. Tako su se agenti FBI-a infiltrirali u socijalne servise crkvi koje su pružale utočište izbjeglicama iz El Salvadora i Gvatemale, špijunirani su aktivisti za radnička prava, aktivisti za nuklearno razoružanje špijunirani su od strane američke mornarice, napadane su grupe za politička prava afroamerikanaca (posebno Black Panther Party), grupe za prava Indijanaca... Cointelpro je otkriven 1971. godine kada ga je netko nepoznati dostavio medijima i zbog pritiska javnosti Kongres je proveo istragu. Samo dvoje agenata je osuđeno, a nekoliko ih je umirovljeno. Obećan je prekid svih sličnih akcija i najavljen je novi FBI. No, Cointelpro je nastavljen pod drugim ili nikakvim imenima i u sedamdesetima, pa sve do danas, s još tragičnijim posljedicama svojih pustošenja. M. Wesley Swearingen, umirovljeni agent FBI-a tvrdi da je Cointelpro napisan još 1956. godine, a traje još i danas, ali se više ne stavlja na papir gdje ga se može razotkriti. U '70-ima je Cointelpro nastavljen; napadima na američka indijanska plemena; jedan od najaktivnijih pripadnika Crnih pantera, Elmer Geronimo Pratt je u namještenom procesu osuđen na višegodišnju robiju zbog pljačke i ubojstva koje nije počinio (unutar Cointelpro-a ubijeno je ukupno 38 pripadnika Crnih pantera), a 1997. godine nakon 25 godina robije Pratt je pušten zbog, kako je rečeno, proceduralnih pogrešaka, jer je ustanovljeno da je glavni svjedok, Julius Butler, bio informator FBI-a, policije Los Angelesa i okružnog sudstva, što je zatajeno na suđenju; špijunirani su i Vijetnamski veterani protiv rata; feminističke i lezbijske skupine... Nije samo FBI činio grozne stvari pod izlikom brige za nacionalnu sigurnost, već je opća klima među državnim institucijama koje se temelje na oružanoj sili bila ubilačka.

Priča o uništenju skupine Move je toliko zastrašujuća da se čini nevjerojatnom.[1]
Bezobzirnost američkih vlasti dosegla je nacističke pogrome i politiku koju su prakticirati prema toj grupi afroamerikanaca možemo ocijeniti bez imalo pretjerivanja genocidnom. Move je bio prva grupa afroamerikanaca nakon Crnih pantera koja je zagovarala samoorganiziranje i legitimnost obrane. Izvori njihova učenja nalaze se u radu njihova osnivača Johna Africe, a nastali su u ranim '70-im kao radikalna ekološka, beskompromisna, samoeducirajuća komunalna grupa vegana koji su uglavnom jeli sirovu organsku hranu. Grupu čine uglavnom afroamerikanci, ali bez ekskluzivizma. Tijekom ranih '70 živjeli su u Powelton Villageu (Philadelphia) i radili u susjedstvu na pitanjima čistoće ulica, pronalaska smještaja beskućnicima, obrazovanja, intervenirajući u obračunima bandi... 1973. godine su

organizirali proteste ispred ZOO-a u Philadelphiji zbog eksploatacije zatvorenih životinja, zbog čega su pretučeni, zatvoreni i naplaćen im je enorman račun za akciju. Do 1974. godine Move je poznata politička grupa koja organizira različite političke proteste. Sve njihove akcije ukazivanja na nepravdu u društvu imale su nenasilan oblik. Kada su i druge grupe počele podržavati Move organizirajući dobrotvorne akcije za njih, glavna figura u gradskoj vlasti '70-ih, Frank Rizzo – bivši policajac, odlučio je bijesan uništiti Move. Nasilje prema njima je raslo sa sve većom popularnošću koju su osvajali svojim aktivizmom.

18. svibnja 1974. godine policija je presrela Lessing i Janet Africu i grubo postupala s njima, iako su obje upozorile policiju na njihovu trudnoću. I Lessing i Janet su izgubile djecu.

29. travnja 1975. godine tijekom demonstracija protiv policijske brutalnosti, Alberta Africa je uhapšena i odvezena u policijsku stanicu. Tamo je odvučena u ćeliju zavezanih ruku i nogu, držala su je četiri policajca dok ju je upraviteljica udarala u trbuh i vaginu. Alberta je bila trudna, izgubila je dijete.

28. ožujka 1976. godine nakon što je sedmero pripadnika pušteno iz zatvora policija je došla u kuću Move-a tvrdeći da rade buku i nered. Napali su ih i počeli tući tako jako da su pripadnici Move-a dobili frakture lubanja i potrese mozga, a ruke su im slomljene. Tijekom napada Janine Africa je bačena na pod i policajci su počeli skakati po njoj i gaziti je. U rukama je nosila tri tjedna staru bebu Life Africu. Bebina je lubanja smrskana. Nijedan policajac nikada nije osuđen zbog ubojstva djeteta.

5. studenog 1976. godine dvadeset pripadnika/ca Move-a je pozvano da se pojave na sudu. Nekoliko ih je zadržano u zatvoru. Dok su išli prema ćelijama, šerif Jerry Saunders je počeo tući mladog Dennisa Africu, iako je ovaj bio u lisicama. Kao što se policija i nadala, drugi su priskočili Dennisu u pomoć i svi su pretučeni. Policija je nakon toga krenula u lov na ostale članove grupe i još je troje uhapšeno i terorizirano. Među njima je bila i Rhonda Africa koja je bila u devetom mjesecu trudnoće. Rhonda je sutradan rodila dijete puno masnica, nagnječenih mjesta i drugih ozljeda. Beba je umrla.

20. svibnja 1977. godine ostali iz grupe su počeli protestirati na zemljištu ispred svoje kuće, zahtijevajući puštanje političkih zatvorenika, njihovih prijatelja i članova obitelji. Ovog puta članovi su nosili puške za samoobranu, ako policija opet napadne. Nisu više željeli tajne smrti – ako će ih policija htjeti ubiti morat će to učiniti na javnom mjestu. Policija je odgovorila dižući optužbe protiv jedanaestero članova grupe te je započela nadgledanje grupe 24 sata dnevno. U tom višemjesečnom razdoblju policija je pokušavala na sve načine

odvojiti Move od kuće, čak i izgladnjivanjem.

8. kolovoza 1978. godine policija započinje potpunu invaziju na kuću. Prilikom napada na kuću ljudi iz Move-a su se sklonili u podrum. U suradnji s policijom vatrogasci su počeli puniti podrum s vodom, prisiljavajući starije da nose djecu i životinje kako se ovi ne bi utopili. Policija je zatim bacila suzavac i počela luđački pucati na kuću. U toj rafalnoj paljbi smrtno su pogodili i jednog svog, policajca James Rampa, a ozlijeđeno je još i troje policajaca i troje vatrogasaca. Prisiljeni vodom, suzavcem i pucnjavom svi iz Move-a su izašli van iz kuće. Dvanaestero odraslih je uhapšeno i prebijeno. Delbert Africa je udaren s kundakom od puške i nakon što je pao na zemlju policajac ga je vukao za kosu i tako navlačio po ulici. Drugi policajac je tada sjeo na njega udarajući ga u glavu, bubrege i spolovilo. Iako je kuća bila dokaz (i kao takva zaštićena) da ljudi iz Move-a nisu pucali, policija je do podneva s buldožerom poravnala cijelo područje. Među dvanaest uhapšenih bilo je troje ljudi koji nisu bili poznati kao Move članovi i njima je dozvoljeno da se javno odreknu grupe i slobodno odu. Consuewella Dotson Africa je to odbila i kao jedna od pripadnica grupe je osuđena na 10-20 godina zatvora. Ostalih devetoro je osuđeno u farsičnom procesu za smrt onog policajca na 30-100 godina. Kada su sutradan u talk-showu pitali suca tko je ubio Jamesa Rampa, on je ljigavo odgovorio: "Nemam pojma." Tisuće ljudi sudjeluje u demonstracijama.

Slijedećih sedam godina pripadnici Move-a su procesuirani zbog terorizma, a oni koji su ostali na slobodi su i dalje tražili oslobađanje političkih zatvorenika i stvorili su novu komunalnu kuću u Osage aveniji. U strahu od novih policijskih napada utvrdili su kuću.

11. svibnja 1985. godine izdani su nalozi za uhićenje za petero članova zbog terorizma i oružanih prekršaja.

12. svibnja 1985. godine policija je ispraznila cijelu ulicu u Aveniji.

13. svibnja 1985. godine u 6 sati ujutro započeo je napad preko 600 policajaca u vojnom stilu na kuću u kojoj su živjeli ljudi iz Move-a. Policija je bila naoružana: suzavcem, vodenim topovima, shotgunovima, uzijima, automatskim puškama M-16, prigušivačima, 20mm-skim protutenkovskim(?) oružjem, 50 kalibarskom strojnicom, preko 150kg C-4 eksploziva. Od 6 ujutro do 7:30 policija je ispalila 10.000 komada raznog streljiva. Pokušali su i s eksplozivom srušiti kuću, ali nisu uspjeli. Tada je helikopter bacio zapaljivu bombu na krov kuće i vatra, koja je bila toliko jaka i bez kontrole, proširila se na slijedećih 60 kuća u nizu. One koji su odlučili ne izgorjeti, policija je odmah ubijala čim bi izašli van iz kuće. Prikazani su u

medijima i od policije kao suicidalni kultisti i optuživani su za podmetanje požara pod vlastitu kuću.

Jedanaestero ljudi iz Move-a je ubijeno, od toga petero djece. Preživjela je samo Ramona Africa koja je kasnije osuđena na sedam godina zatvora i dječak Birdy Africa koji je stavljen pod nadzor države. Ni ovaj nezapamćeni zločin nije uspio uništiti Move.

1991. godine stvorili su novu komunalnu kuću u Kingsessing aveniji. Policija je nakon sedam mjeseci saznala za nju i u suradnji s medijima započela novu krvavu kampanju. Od tada svaki dan očekuju napad. Trenutno je devetoro pripadnika Move-a u zatvorima AmeriKKKe. Pripadnici Move-a koji su izašli iz zatvora nastavili su raditi na oslobađanju svih političkih zatvorenika. Alberta Africa je puštena 1988. godine nakon sedam godina u zatvoru, Alfonso Africa (1990/5), Ramona Africa (1992/7), Sue Africa (1992/12), Carlos Africa (1993/12), Consuewella Africa (1994/16).

Cointelpro i dalje caruje u glavama snaga poretka u SAD-u. Mumia Abu-Jamal je od rane mladosti pisao u novinama Crnih pantera. Također je kasnije pisao priču o grupi Move pokušavajući probiti medijsku blokadu i laž o njima. Neiscrpne energije pisao je o rasnim i socijalnim problemima u Philadelphiji i šire, a obavljao je i dužnost predsjednika Asocijacije crnih novinara u Philadelphiji. 1981. godine ugledavši policajca kako tuče njegovog brata, izašao je iz taxija uzevši pištolj za koji je imao dozvolu. Policajac ga je upucao u trbuh i Mumija je izgubio svijest. Tri dana kasnije, kada je došao k svijesti, optužen je za ubojstvo policajca koji je pucalo na njega. Svi materijalni dokazi pobijali su priču policije: kut ulaska metka u policajčevo tijelo; po raspršenim zrnima baruta dokazalo se da je udaljenost s koje se pucalo bila duža od mjesta na kojem je bio Mumija; kalibar pištolja iz kojeg je ubijen policajac nije bio isti kao Mumijin, što je zatajeno na sudu... Policajac koji je tvrdio da je Mumija priznao ubojstvo, to je objavio dva mjeseca nakon što se priznanje navodno dogodilo. Drugi policajac koji je zapisao u zapisnik da "crnčuga izjavljuje da je ponijela pištolj, ali nije pucala" za vrijeme suđenja je bio nedostupan na godišnjem odmoru. Svi dokazi u korist Mumije su ignorirani, a FBI je osigurao nekoliko uobičajenih svjedoka za takve prilike, bijelu porotu i provjerenog suca, člana "policijske bratovštine". Mumija je osuđen na smrt, a sudac je kao najteži dokaz njegove krivice naveo slijedeći dijalog sa suđenja:

Tužitelj Mumiji: "Da li ste ponovno oživljavali slogan - 'All power to the people'?"

Mumija: "Da."

Tužitelj Mumiji: "Da li smatrate da su vaše akcije, kao i vaša filozofija sukladne citatu – 'Politička moć izrasta iz cijevi pištolja'?"

Mumija: "Vjerujem da je Amerika dokazala da je taj citat istinit."

Iskaz ključne svjedokinje koja je tvrdila da je vidjela Mumiju kako puca, pobijalo je svjedočenje druge osobe, koja je tvrdila da je vidjela treću osobu kako bježi niz ulicu, a da je službena svjedokinja na mjesto nesreće došla tek kasnije. Njegovo svjedočenje je zanemareno. Mumija Abu-Jamal je od tada postao jedan od najpoznatijih političkih zatvorenika u svijetu. Za njega se organizira bezbroj benefit akcija i samo ga je pažnja svjetske javnosti već nekoliko puta spasila od izvršenja smrtne presude. 13. listopada 1999. godine guverner savezne države Pennsylvanije Ridge je potpisao novu odluku o izvršenju smrtne presude nad Mumijom za 2. prosinca 1999. godine. U cijelom svijetu pokrenuta je Emergency Response Network koja se aktivira kada političkim zatvorenicima/ama prijeti izvršenje smrtne kazne. Organizirane su akcije solidarnosti kroz tribine, projekcije, koncerte, demonstracije... U samoj Philadelphiji je protestiralo 30.000 ljudi. Federalni sud je odgodio izvršenje kazne.[2]

Dina Fisher je u magazinu Anarchy No. 38/1993 ispričala svoje iskustvo s FBI-em. Kao učiteljica u alternativnoj srednjoj školi svjedočila je upadu FBI jedinica 1983. godine u škole kada su zaplijenili dokumente škole i porazbijali inventar čineći štetu od 40.000\$. Zaposlenici škole vjeruju da je razlog napada velik broj portorikanskih učenika kojima se davala drugačija slika o imperijalizmu i radikalnim pokretima. FBI je objavio priopćenje u kojem se navodi da je prepad izveden zbog sumnje da se škola koristi kao tvornica za pravljenje bombi.

Najpoznatija akcija na tragu Cointelpro-a u '90-ima je pokušaj ubojstva Judi Bari, najpoznatije aktivistice radikalne ekološke grupe Earth First. EF je stvorena 1979. godine kao opozicija reformističkim ekološkim organizacijama[3] sa spremnošću da se i fizički suprotstave uništavanju prirode i postoje dokazi da su već od tada špijunirani od strane FBI-a. Judi je aktivna još od studentskih dana kada je protestirala protiv američke intervencije u Vijetnamu. Pomagala je organizirati tužbu radnika koji su otrovani plinom iz pilane i kao njihova zastupnica pobijedila je na sudu, bez ikakvog pravnog iskustva. Posebne zasluge ima u feminizaciji EF-a, koja je do njenog dolaska i organizacijskih inovacija bila uglavnom muška i nomadska organizacija. Judi je uspostavljala kontakte s lokalnim zajednicama što je pospješilo njihovu borbu, a uporno je pokušavala probiti barijeru između ekoloških aktivista i radnika na sječi šuma. Judi je uspijevala radnicima objasniti da EF nije protiv njih, već

protiv neselektivne sječe šuma, što će nas sve koštati. Kao takva, postala je opasna za šumarske korporacije koje plaše drvosječe da će izgubiti posao zbog akcija radikalnih ekologa. FBI-u je smetala njena politička aktivnost i akcije koje su povezivale uništavanje prirode s socijalnim poretkom u društvu. U proljeće 1990. godine su Judi i ostali aktivisti EF-a počeli dobivati prijeteća pisma. Kada je Judi to prijavila policiji, dobila je odgovor: "Kada te ubiju, onda ćemo istraživati." 24. svibnja 1990. godine u autu pod njenim sjedalom postavljena je bomba. S njom je u autu bila prijateljica i također aktivistica EF-a Darryl Cherney. Obje su nekim čudom preživjele s brojnim fizičkim i psihičkim ozljedama. FBI je odmah došao na mjesto nesreće i medijima ponudio priču o teroristkinjama koje su skoro poginule od vlastite bombe. Zanimljivo je da FBI nikada nije pozvao Judi i Darryl na ispitivanje u policijsku stanicu, unatoč tvrdnjama da su jedine osumnjičene. Ubojstvo je pokušano upravo u trenutku kada je akcija EF-a za očuvanje šuma u Kaliforniji bila na vrhuncu očekujući Redwood Summer, najveću ikad organiziranu nenasilnu kampanju protiv sječe sekvoja. Nakon dva mjeseca, tužitelj okruga je odbacio sve optužbe zbog pomanjkanja dokaza. FBI je obustavio svaku daljnju istragu s obzirom da su od samog početka jedino Judi i Darryl bile na popisu osumnjičenih. Nakon godinu dana nemicanja s mrtve točke i FBI-evim pokušajem zaboravljanja slučaja, njih dvije su podigle civilnu tužbu protiv FBI-a i policije iz Oaklanda, optužujući ih za pokušaj sprječavanja njihovih ustavnih prava zaštite okoliša. Sakupile su preko 14.000 stranica dokaza i svjedočanstva preko 50 agenata FBI-a. FBI je tek nakon naloga suda predao sve spise i dokaze koje posjeduje o ovom slučaju. 1993. godine su otkrivene slike Judinog auta snimljene odmah poslije nesreće i jasno se vidjelo da je bomba bila centrirana ispod sjedala vozačice, a ne na zadnjem sjedištu kako je službeno tvrdio FBI. Pronađen je i tajni dokument FBI-evog šefa bombaškog odjela koji decidirano tvrdi da je bomba bila dobro skrivena ispod sjedala vozačice te da je bomba bila osjetljiva na kretanje uz ugrađeno vremensko odbrojavanje. Također je tvrdio da je bomba prije dizajnirana na tom mjestu da eksplodira, a ne da se to dogodilo slučajno. Agent Doyle, bombaški instruktor FBI-a koji je prvi stigao na mjesto nesreće i kasnije tvrdio da je vidio bombe na zadnjem sjedištu, nikada nije procesuiran jer mu je osiguran imunitet. Pronađeni su i stari dokumenti o infiltriranju FBI-evih agenata u EF, te o suradnji najviših glavešina šumarskih korporacija i FBI-a. Glavni agent koji je vodio ured FBI-a u San Francisku bio je Richard Held, od prije poznat po krvavim posljedicama akcija vođenih pod njegovim vodstvom. 1968. godine u Los Angelesu bio je vođa operacija koje su imale za cilj "neutralizirati crne ekstremiste" od kojih je, pored nekoliko ubojstava iz zasjede, najpoznatija namještajka kojom je osuđen Elmer Geronimo Pratt. S ključnim svjedokom, Julius Butlerom, Held se susreo u vremenu koje je prethodilo samom slučaju 33 puta. Held je ostavio traga i u sukobu FBI-a i American Indian

Movement-a kada su poginula dva agenta i jedan pripadnik indijanskog naroda. Vodio je i operacije koje su dovele do nikad razriješenog ubojstva 70 pripadnika AIM-a u rezervatu Pine Ridge, a slično kao i Mumiji Abu-Jamalu optužnica je namještena aktivistu za politička prava Indijanaca, Leonardu Peltieru. Od 1979. godine do 1985. godine bio je voditelj centra u Portoriku, kada je izradio dosjee 74.000 ljudi sumnjivih za podržavanje nezavisnosti Portorika. U operaciji kojom je FBI htio diskreditirati EF pred javnosti 1988. godine potrošeno je 3 milijuna dolara. Iako je zanijekao svoju umiješanost u Bari-Cherney slučaj, pronađeni dokumenti opisivali su njegova izvješća glavnom stožeru FBI-a kako bi se uvijek moglo preventivno djelovati, ako mediji previše saznaju. Samo dan prije nego je Judi Bari 1993. godine objavila dokazne fotografije njenog uništenog automobila, Held je dao ostavku u FBI-u i povukao se u prijevremenu mirovinu.

Isrpljena fizički i psihički, Judi Bari je umrla 2. ožujka 1997. godine od raka dojke. U njenu čast organiziran je Redwood Summer Justice Project, neprofitna organizacija unutar koje njeni prijatelji i simpatizeri nastavljaju voditi tužbu protiv FBI-a i policije iz Oaklanda.[4]

BILJEŠKE

1 Detaljnije o skupini Move vidi: Rabbix, Back On The Move, u Black Flag, No. 209/1997 i Friends of Move, 25 Years On The Move, 1996.

2 Detaljnije o Mumiji i svakodnevne vijesti vidi na: <http://www.mumia.org>

3 Organizacije koje dobivaju financijsku pomoć od najvećih zagađivača okoliša postale su vlastite karikature. Tako svjetski poznata National Wildlife Federation 63% svojih financijskih sredstava dobiva od korporacija kao što su Coca-Cola, General Motors, Exxon, Pepsi-Cola.... Sierra Club ima sponzore kao što su British Petroleum, Chemical Bank.... Vidi: Dubreta, N., Socijalna ekologija u djelu Murraya Bookchina, 1996; 119.

4 Detaljnije o životu ekološke aktivistice Judi Bari vidi na internetu: <http://www.monitor.net/~bari/>

NOVIJI TEORIJSKI DOPRINOSI ANARHIZMU

Različite teorijske doprinose anarhizmu od Drugog svjetskog rata sam već posredno obradio. Sve te neformalne skupine, grupe ili organizacije (ACF, Class War, Autonomi...) pored težnje za (koherentnom) teorijom o društvu i potrebnim promjenama, razvijaju i praktične manifestacije u tim smjerovima. Sada ćemo se upoznati s radom teoretičara bliskih anarhističkoj ideji, iako ovo ne treba značiti da i oni nisu aktivni na svakodnevnom području borbe. Neki od njih su poznati zbog dugogodišnjeg rada, a neki zbog originalnosti ideja. Sljedeća imena ne znače konačnu listu niti najveću popularnost unutar slobodarskih ideja, jer kao što ćemo vidjeti oni sami se susreću s oštrim kritikama unutar pokreta. Uostalom, i oni sami često završavaju u laprdanijama tko je veći anarhista, stoga smatram neusporedivo vrednije napore grupa koje rade na konkretnim i praktičnim problemima, što ću obraditi kasnije.

NOAM CHOMSKY

Ako odete na demonstracije i poslije doma, to je nešto, ali moćni ljudi mogu živjeti s tim. Ono sa čim ne mogu živjeti su neprestani pritisak koji izgrađuje, organizacije koje uporno čine akcije, ljudi koji uče iz prošlosti i čine bolje u sadašnjosti.

Noam Chomsky

Noam Chomsky je svjetski poznat lingvist i teoretičar medija i politike. Chicago Tribune ga smatra najcitiranijim živućim autorom, a na ukupnoj listi svih teoretičara, znanstvenika... kroz povijest, stavljaju ga na osmo mjesto, odmah iza Freuda. Chomsky je postao poznat zahvaljujući zapažanjima na području lingvistike o univerzalnosti gramatike ljudskih bića, iako između njegovih lingvističkih i političkih radova ne treba stavljati oštru granicu.

Iako mu najpoznatiji anarho-higijeničar Murray Bookchin ne priznaje status "prosvijećenog" zbog aktivnog podržavanja nekih lokalnih stranaka u SAD-u (npr. Democratic Socialist of America i The New Party), smatram vrijednima pažnje njegova zapažanja o propagandnoj

mašineriji, neoliberalizmu i razvikanim trgovinskim ugovorima. Treba ipak priznati, bez obzira na ironizaciju Bookchinovog patroliranja, da Chomsky često vrluda između njegovih osobnih pojmova demokracije i anarhizma, čemu su najvjerojatniji razlog njegovi eklektički utjecaji (Platon, Descartes, anarhizam...). Za Chomskog anarhizam nije nedostatak organizirane vlasti, već drugačiji oblik organizacije koji nije hijerarhijski. Radi se o organizaciji duboko alternativnoj centraliziranoj moći i institucijama koje se temelje na bilo kojem obliku prisile. Za njega "prava ljudska sloboda uključuje slobodu od ideološke kontrole i jednakost uvjeta u onoj mjeri u kojoj svaki pojedinac može razvijati vlastite sposobnosti u najvećoj mjeri, tako da bi ispunio unutarnje potrebe koje svaka individua posjeduje".[1] On je svoje političke stavove počeo oblikovati još '60-ih godina iz kojih je najpoznatiji njegov tekst Odgovornost intelektualaca u kojem je pozivao intelektualce da razotkriju laži vlasti u svakom pogledu. Uhapšen je poslije blokade Pentagona 1967. godine, te je dijelio ćeliju s Normanom Mailerom, koji je poslije opisao te događaje. Živio je i jedno vrijeme u izraelskim kibucima s kojima je bio oduševljen, bez obzira na njihovo materijalno siromaštvo.

Chomsky kao teoretičar, bez obzira na kritiku istih, izrazito koristi medije da bi promovirao svoje stavove i kritiku američkih vlasti, te u principu ne odbija suradnju s njima.[2] Istovremeno često surađuje s brojnim anarhističkim novinama. Chomsky ističe da propagandni model masovnih medija koji su kontrolirani od strane moćnih korporacija ima pet "filtera vijesti" kroz koje se postepeno izbacuju svi nepoželjni elementi. Prvi je "filter novca" unutar kojeg se izbacuje sve što može zasmetati ekonomski najjače ljude koji su često i sami vlasnici određenog medija. Drugi je "reklamni filter" unutar kojeg se nameće obrazac poželjnog načina života kao normalnog. Treći filter označava "povjerenje prema informacijama" koje distribuiraju vlada, biznis i "stručnjaci". Unutar četvrtog filtera javlja se "moć kao sredstvo discipliniranja medija". I peti filter se brine za stvaranje straha i paranoje od strane općih neprijatelja, bili to Rusi, muslimanski fundamentalisti ili nešto treće. Broj korporacija koje u SAD-u kontroliraju medijski prostor 1982. godine bio je 50, a 1993. godine 20. Taj broj i dalje pada, čime se stvara sve veći monopol.

"Zadatak masovnih medija je 'oblikovanje mišljenja ljudi' da vjeruju u vrijednosti moćnih glupana koji vladaju."[3] (Chomsky, 1996)

Zapažanja Chomskoga o fašisoidnosti američke vanjske politike naprosto su fenomenalna i svakog imalo zabrinutog za buduće odnose u svijetu ne mogu ostaviti ravnodušnim. George Kennan je kao šef Odjela za planiranje State Departmenta napisao studiju, koja je naravno

bila tajna, u kojoj predlaže budući kurs američke vanjske politike: "Mi imamo 50% svjetskog bogatstva, ali samo 6,3% populacije... Da to održimo, morat ćemo odbaciti svu sentimentalnost i maštanje, te se posvetiti bilo čemu što će nam donositi neposrednu korist. Trebamo govoriti dvosmisleno i neodređeno, a ne potencirati stvari kao što su ljudska prava, rast životnih uvjeta i demokratizacija... Bolje je imati grub režim pod kontrolom, nego liberalnu vlast koja je obzirna ili sklona komunističkim utjecajima." Chomsky smatra da je tu počeo Novi svjetski poredak. Od tada su američka vlast i mediji optuživali bilo koju političku ili socijalnu grupaciju, koja se nije slagala s njima, za komunizam, čak i kada bi se radilo o crkvenim socijalnim organizacijama. Licemjerstvo politike SAD-a manifestiralo se već prilikom Rooseveltova instaliranja francuskog admirala Jeana Darlana 1942. godine kao general-guvernera sjevernoafričkog prostora na koje je pretendirala Francuska. Darlan je bio osvjedočeni kolaborator nacista i autor antisemitskih zakona koje je proglasila kvislinška vlada u Vichyju. SAD su također slomile uspješan antifašistički otpor u Italiji i instalirale fašističke simpatizere na vlast, desničarskog diktatora Badoglia i kralja Victora Emmanuela III. CIA je praktično osigurala poraz komunista/ica na ključnim izborima 1948. godine, a na jednom od memoranduma o nacionalnoj sigurnosti planiralo se pružanje oružane pomoći podzemnim organizacijama, ukoliko komunisti pobijede. Chomsky u iznimnom djelu *What Uncle Sam Really Wants* (1996) zaključuje da to i je uobičajena procedura djelovanja američke vlade – prvo ide politički pritisak uz ekonomske prijetnje, a onda vojna intervencija. Civilne vlasti su rušene ili zbog toga što su otišle predaleko u traženju svoje nezavisnosti (El Salvador, Gvatemala...) ili su "naši diktatori" postali prepohlepni (Panama, Irak...). Također je praksa ostvariti čvrste veze s vojskom u stranim zemljama koja bi se mogla upotrijebiti, ako bi civilna vlada odlučila odmaknuti se od SAD-a. Tako su i srušene civilne vlasti u Indoneziji 1965. godine i u Čileu 1973. godine. Chomsky nimalo grubo tvrdi da postoje dokazi iz kojih se može zaključiti da su "svi američki predsjednici od Drugog svjetskog rata ili potpuni ratni kriminalci ili su sudjelovali u ratnom zločinu". U Južnoj Americi broj ljudi koje su pobili diktatori sponzorirani od SAD-a od 1979. godine do danas je narastao na 200.000. Dovoljno je samo par priča da ilustriraju brutalnost vanjske politike SAD-a. Diktator Dominikanske republike Trujillo je vladao kad i Kennedy u SAD-u. Postavši pohlepan CIA ga je dala ubiti. 1962. godine na prvim slobodnim izborima pobijedio je Juan Bosch. On je odmah počeo napad protiv korupcije, smanjio je poreze, državni proračun... Nakon sedam mjeseci "provociranja" američkih interesa izvršen je vojni udar, a ambasador SAD-a je izjavio da su ga pustili otići. Prije nego se može reći američki interesi, zemlja je potonula u korupciju i pad ekonomske moći najvećeg dijela stanovništva... No, bez obzira na neiskustvo, stanovništvo Dominikanske republike je srušilo vojni režim i ponovo su vratili

Boscha na vlast. SAD su poslale 23.000 vojnika da podupru svrgnuti vojni režim i da naravno, zaštite svoje interese. Sve najveće novine su aplaudirale predsjedniku Johnsonu na hrabrosti slanja 23.000 vojnika da osiguraju mir.

SAD su potrošile više novaca po glavi stanovnika u financiranju Allendeovog protukandidata u Čileu 1964. godine, nego što su potrošila oba predsjednička kandidata, Johnson i Goldwater, u SAD-u iste godine.

Suharta je cijeli zapad slavio kao vizionara i nadu kada je izveo državni udar 1965. godine, te proveo najveći genocid od holokausta, pri čemu je pobijeno 700.000-800.000 ljudi, uglavnom seljaka bez zemlje. Za Christian Science Monitor on je bio "umjeren lider", New York Times ga je doživio kao "tračak svijetla u Aziji", a magazin News je pisao o "stvaranju nade tamo gdje je nikad nije bilo".

Manuel Noriega je godinama prikazivan i od vlasti i od medija kao veliki prijatelj i borac protiv droge, da bi ga se, kad je postao previše pohlepan i doveo u pitanje kontrolu nad Panamskim kanalom, proglasilo dilerom droge i kršiteljem ljudskih prava. Upravo u tom trenutku Bushova administracija je sklapala posao vrijedan 300 milijuna dolara sa "strašno poštenom" Kinom. Slične priče možemo saznati i iz tužne povijesti država El Salvadora, Nikaragve, Gvatemale, Čilea... Recentna kampanja protiv Irana ili islamskih fundamentalista postaje zaista ogavna ako se zna da jedan od najvećih saveznika SAD-a, Saudijska Arabija, funkcionira kao izrazito patrijarhalna i familijarna diktatura. Rad Noama Chomskog na području politike možemo definirati kao težnju da se demistificira stav o SAD-u kao besklasnom društvu i kao isporučitelju demokracije, ljudskih prava i individualne slobode.

Posebno ga smatram uspješnim u raskrinkavanju sistema slobodnog tržišta koji u SAD-u ima status svete krave. Slobodno tržište se smatra čarobnjakom koji može riješiti sve probleme prirodnom konkurencijom, odnosno najnižim cijenama za najbolje proizvode. Ali izbliza se vidi kako sistem funkcionira, tko plaća poreze i kako se dijeli novac prikupljen porezima, koga se subvencionira... te se nameće jedini zaključak da sistem slobodnog tržišta ne postoji u stvarnosti. Zato država i subvencionira pojedine sektore industrije: visoka tehnologija - povezana s Pentagonom, avioindustrija, autoindustrija, naftna industrija i poljoprivreda. Nacionalni sistem autoputova je smislio šef General Motorsa Alfred Sloan trošeći milijarde dolara poreznih platiša, čime je na lukav način cjelokupnu ekonomiju SAD-a učinio ovisnom o transportima za koje je potreban benzin.

Zapažanja Noama Chomskog o globalizaciji i neoliberalizmu smatram fascinantnima.

Chomsky (1994) ističe da se sa stajališta biznisa stvara novo imperijalno doba s de facto svjetskom vladom. Ona ima svoje institucije kao što su Međunarodni monetarni fond i Svjetska banka, trgovinske strukture kao što su NAFTA i GATT, izvršna tijela kao što su G-8 i birokracija EZ-a. Neoliberalizam je započeo s doktrinama Reagana u SAD-u, Thatcherice u Britaniji. Chomsky ogoljuje zamaskiranu idilu "ekonomskih čuda" Brazila, Bolivije, te drugih nesretnih zemalja kojima su SAD i ostatak zapada pomagali neoliberalističkom filozofijom. Dok su mediji i zaduženi političari pričali o "neviđenom uspjehu amerikanizacije Brazila", Svjetska banka je skrušeno priznala da dvije trećine ljudi nema dovoljno hrane za obavljanje uobičajenih fizičkih aktivnosti. Prema izvještaju UN-a plaće u industriji su bile odmah ispred onih iz Albanije. Bolivija je tipičan primjer posrnule zemlje kojoj su SAD "pomagale". Nakon diktature, MMF je intervenirao i makroekonomske statistike su izgledale zadovoljavajuće, tečaj valute je stabiliziran i smanjeni su dugovi. No, uskoro su siromaštvo i neishranjenost dramatično porasli, edukacijski sistem je kahirao, a pokazalo se da je stabilizator ekonomije bio izvoz kokaina koji tvori dvije trećine ukupnog izvoza Bolivije. To je potpuno logična stvar ako se zna da su bolivijski seljaci bili preplavljeni subvencioniranim proizvodima iz SAD-a. Naravno da tome nisu mogli konkurirati, a isto tako je logično da su htjeli opstati kao poljoprivrednici. Jedino što im je preostalo je bio izvoz kokaina.

GATT (General Agreement on Tariffs and Trade) je isto kao i NAFTA (North American Free Trade Agreement) u službi povećanja moći multinacionalnih kompanija. Kod GATT-a je najvažniji element "pravo intelektualnog vlasništva" koje zapravo omogućava gigantskim korporacijama osiguranje monopolističkog položaja u razvijanju određenih tehnologija. NAFTA ima krajnje protekcionističku ulogu jer je njen cilj pružiti prednost korporacijama iz SAD-a pred konkurencijom iz Europe ili Japana. NAFTA će zasigurno biti uzrokom uništavanja okoliša jer kao ugovor o slobodnoj trgovini ima prvenstvo nad propisima Agencije za zaštitu okoliša. Tipičan primjer je Zona Maquiladora na granici SAD-a i Meksika. To područje samo par kilometara ide u dubinu meksičkog teritorija, ali je dugo preko 3.000 kilometara uz granicu. Na tom dijelu Meksika oslobođenog poreza smještena su postrojenja većine multinacionalnih korporacija. Iz tog područja odlazi 39% ukupnog izvoza Meksika, a postotak zagađenja na nekim dijelovima je 6.000(!) puta veći od dozvoljene granice u SAD-u. Pošto se većina dobara i proizvoda iz Zone Maquiladore plaća u američkim dolarima, meksički pesos gubi na vrijednosti, a posljedica je rast inflacije. Naravno, meksički radnici se isplaćuju u pesosima.[5] Ono što je najtužnije u toj farsu o "slobodnoj trgovini" jest da polovica izvoza iz SAD-a u Meksiko nikada zapravo neće ući na meksičko tržište. On će samo prelaziti putanju od jednog do drugog dijela američke firme, a prelasci granice će se isplatiti kroz jeftiniji rad meksičkih radnika i slobodno zagađivanje okoliša bez posljedica. Chomsky

zaključuje u novinama Black Flag No. 212/1997 da "više od pola SAD-ove svjetske trgovine sadrži transakcije vidno centralistički kontroliranih institucija koje su totalitarne u unutarnjoj strukturi i uvelike slobodne od javnog mišljenja". Ista je stvar i s Japanom i drugim industrijskim moćnim zemljama. Neki ekonomisti opisali su ovaj svjetski sistem kao "korporacijski merkantilizam". Chomsky posebno skreće pažnju na bešćutnost kada se govori o mogućim žrtvama "slobodne trgovine". Zagovornici neoliberalizma ističu da će žene, Hispano populacija, druge manjine, polukvalificirani radnici biti zapravo gubitnici u Meksiku, ali nigdje se ne spominje da svi oni zajedno čine dvije trećine radne snage. Ekonomisti predviđaju da će oko sedam milijuna ljudi izgubiti posao u prvih pet godina, jer će biti prisiljeni otići sa zemlje. Velika opozicija toj prevari u Meksiku je jednostavno prešućena, a znakovito je da i u SAD-u dokument nigdje nije u cijelosti javno objavljen. Konferencija biskupa Latinske Amerike je također izrazila stav da "ekonomija tržišta nije nešto apsolutno, čemu se sve ostalo treba žrtvovati, naglašavajući nejednakost i marginalizaciju velikog broja stanovništva", iako je Vatikan poslao svog "policajca" koji je trebao eliminirati takva "zastranjivanja".[6] Mnogi meksički radnici su se protivili ugovoru, kao i najveći nevladin sindikat. Ekološki aktivist Homero Aridjis vidi ovaj ugovor kao treću kolonizaciju Meksika: "Prva je bila oružjem, druga vjerom, a treća ekonomijom." [7] Od kada se NAFTA počela primjenjivati, Meksiko je: povećao uvoz hrane sa 20% na 43%, plaće su snižene za 40% do 50%, troškovi života u prvoj godini primjene NAFTA-e povećali su se za 80%, 2,2 milijuna stanovnika Meksika je izgubilo posao, a 40 milijuna ljudi (što je više od polovice) živi u ekstremnom siromaštvu. Indikativno je spomenuti da je Senat u SAD-u par dana nakon prihvaćanja NAFTA-e izglasao podršku otvaranju 100.000 novih radnih mjesta za policiju, povećanju sigurnosti u zatvorima, popravnim domovima, proširenju smrtno kazne...

1. siječnja 1994. godina, na dan kada se NAFTA počela službeno primjenjivati, potomci plemena Maye digli su oružanu pobunu protiv NAFTA-e i vladine politike s bazom u siromašnoj pokrajini Chiapas. NAFTA je bila samo kap koja je prelila čašu, jer indijanci u pokrajini Chiapas trpe torturu zemljoposjednika i multinacionalnih kompanija već dugi niz godina. Na području Tenegapa 3,8% zemljoposjednika ima 60% zemlje. Unutar najsiromašnijeg društvenog sloja indijanci čine 96,2%. Selva Lacandona je najveće područje tropskih kišnih šuma poslije amazonskih, a u posljednjih 20 godina uništeno je 80% šume. Chiapas je najsiromašnija pokrajina u Meksiku, ali i područje najočuvanijih i nedirnutih prirodnih bogatstava. U Chiapasu je 81% meksičkih izvora sirove nafte. Stoga ne treba čuditi što potomke Maya multinacionalne kompanije smatraju preprekom u daljnjem uništavanju okoliša i punjenju džepova. 1995. godine Manhattan Bank je poručila vladi

Meksika kako očekuje od njih eliminiranje "prijetnje investiranja u zajednicu". Zapatisti su kao borbena formacija okupljeni u vojsku Emiliano Zapata Liberation National (EZLN), a najjače porijeklo vuku iz meksičkog agrarnog otpora, te zahtijevaju opstanak i daljnji razvoj decentraliziranih, seoski-organiziranih područja slobodnih od intervencija države i kapitala. EZLN svoju borbu vodi u ime tri cilja: "Pravda da se ima pravo na dostojan posao i odgovarajuću plaću. Sloboda da se organiziramo nezavisno od moćnih i njihovih predstavnika. Demokracija kao pravo da nam se vlada pokorava za vrijeme mandata." [8] Sve odluke donose direktnom demokracijom kroz konzultacije i debate unutar kojih mogu participirati svi koji to žele. Oni sami ističu da njihova borba zapravo traje već više od 500 godina. Kada su zauzeli San Cristobal, Zapatisti su otvorili dućane ljudima i život se organizirao na egalitarnim principima. Pored EZLN-a u Chiapasu djeluje i Las Abejas (Pčele), grupa koja zagovara nenasilni pokret otpora u pokrajini i njihovi temelji su u katoličkom pacifizmu. Ističu da imaju isti cilj kao i EZLN, ali različitu taktiku. Surađuju s EZLN-om na mirnodopskom organiziranju (npr. edukaciji stanovništva), ali nikada u oružanoj borbi ili podržavanju iste.

Paramilitarne skupine financirane od meksičke vlade izvele su 22. prosinca 1997. godine pokolj 45 stanovnika u selu Actealu. Pobijeni su bili članovi nenasilne grupe Las Abejas i kao takvi, lake žrtve. Od ukupnog broja mrtvih, 21 je žena i 15 djece, od kojih je jedno bilo mlađe od godinu dana. Od 1996. godine desničarske paramilitarne skupine, koje uspoređuju s Ku Klux Klan-om u SAD-u, ubile su više od 800 ljudi, a raselili u planine i područja pod kontrolom EZLN-a 22.000. Posebno su napadani gradići i sela koji su se javno proglašavali kao "autonome zajednice" nezavisne od vlade. SAD su najveći sponzor ubojicama pa su povećale svoju vojnu isporuku sa 4,8 milijuna dolara u 1996. godini na 28 milijuna dolara u 1997. godini. Preko 700 meksičkih visokih časnika je obučavano u američkim vojnim bazama od 1983. do 1995. godine. Sva ova pomoć se kamuflira kao pomoć za borbu protiv droge.

Slobodari ipak uvijek upozoravaju na neke opasnosti koje EZLN nosi uz sebe. Tako Chris Kotalik u novinama Love and Rage No. 13/1994 iznosi stav da ne smijemo zaboraviti da je EZLN vojska u svakom smislu te riječi, "uključujući hijerarhijsku komandu i određeni stupanj militarističke okrutnosti". Također se razaznaju unutar silnog eklekticizma EZLN-a i poneki elementi marksizma i lenjinizma. Sumnja se u kvalitetu kombinacije tajne organizacije i direktne demokracije. Kolektiv Subversion je istakao kao jedan od prvih zahtjeva Zapatista poboljšanje cestovne infrastrukture (sječom šuma), kako bi brže slali svoje proizvode na tržište. U Subversion-u smatraju da je i odgovor meksičke vlade na pobunu bio slab, jer je i sama pobuna bila pitoma i bezopasna. Posebno je kritiziran poziv

EZLN-a svojim simpatizerima da glasaju na izborima za oporbenu stranku PRD. Vođa EZLN-a, subkomadant Marcos je ismijan kao nova ljevičarska ikona, odnosno zamjena za Che Gevaru.[9] Affinity Group of Evolutionary Anarchist je u svom pamfletu Consent or Coercion (1995) iznijela i takvu glupost da je pobuna Zapatista "brzo izolirana i zaustavljena zbog nedostatka šire narodne podrške". Upravo je razvijena i razgranata nacionalna i međunarodna podrška spasila pobunjenike iz Chiapasa od konačnog rješenja kojeg im je spremila država. Između 22. prosinca kada je pobijeno 45 članova grupe Las Abejas i 14. siječnja organizirano je više od 230 akcija u 27 zemalja, a sam glavni grad Ciudad de Mexico pohodilo je 100.000 demonstranata. Od 1996. godine meksička vlada je deportirala 200 aktivista za ljudska prava koji su pomagali civilnom stanovništvu u Chiapasu, želeći smanjiti međunarodnu pozornost na teror prema indijancima u toj pokrajini. Danas se broj stranih promatrača procjenjuje na oko 45.

Osobno bih se složio sa stavom iznesenim u Black Flag-u No. 205/1994: "Pobuna indijanskih seljaka u Chiapasu je otkriven tračak prema vremenskoj bombi koja čeka da eksplodira, ne samo u Meksiku." (Chomsky, 1994; 18)

MURRAY BOOKCHIN

U direktnoj demokraciji je presudan sam princip – sloboda pojedinca/ke da participira, a ne prinuda ili čak potreba. Sloboda se ne sastoji u broju ljudi koji su odlučni participirati, već u činjenici da imaju nenarušenu mogućnost participiranja i slobodu izbora da sudjeluju u odlučivanju o javnim pitanjima, što se nikako ne može identificirati s "amorfnom masom" birača/ica u masovnom društvu.

Murray Bookchin

Murray Bookchin je dugogodišnji aktivist i autor većeg broja knjiga na temu ekologije, urbanih problema, anarhizma... Među prvima je upozoravao na opasnost pesticida i korištenja kemijskih spojeva u hrani. Najpoznatiji je po razvijanju svoje teorije "socijalne ekologije" ili ekoanarhizma, kako su je ponekad nazivali. Bookchin anarhizam smatra (1971) "libidinalnim uzletom ljudi, svojevrsnim komešanjem socijalno nesvjesnog što se proteže

unatrag, pod različitim nazivima sve do najranijih pobuna čovječanstva protiv dominacije i autoriteta”. [10] Za razliku od determinista i samu prirodu smatra “esencijalno kreativnom, otvorenom, uzajamnom, plodnom i određenom komplementarnošću, a ne ‘nijemom’, ‘slijepom’, ‘okrutnom’ ili ‘svijetom nužde’”. [11] “Ekologiju oslobođenja” zamislio je kao zamjenu za okupljanja oko radničke klase, koju od ‘60-ih (iako je odmak napravio već ‘40-ih godina) ne smatra subjektom revolucionarnih promjena, već imanentnim dijelom kapitalističkog sustava. Ekološke probleme ne razmatra odvojeno od socijalnog okruženja i načina na koji je organizirano pojedino društvo. Dakle, Bookchin ne problematizira samo odnose država/pojedinac ili poslodavac/radnik, već problematizira i dovodi u oštru kritiku cjelokupne hijerarhijske odnose u društvu. Izoliranje na samo jedan vid problema, bio on ekonomski ili politički, zapravo je pojednostavljivanje realne slike svijeta, jer čak i tamo gdje ne postoje ekonomski ili politički oblici ugnjetavanja mogući su drugi oblici hijerarhije. Unutar tog skupa ubraja kulturološki, tradicionalni i psihološki sistem poslušnosti i komandiranja (dominacija starih nad mladima, muškaraca nad ženama...). Godine 1974. Bookchin sa skupinom suradnika otvara Institut za socijalnu ekologiju u kojem su sintetizirali rezultate dobivene iz proučavanja ekoloških izvora energije, organske poljoprivrede, recikliranja otpada s onima iz područja feminizma, odnosa pojedinac/grupa... Bookchin je također uvijek prozivao reformistički mentalitet unutar ekološkog pokreta, posebno “menadžerske radikale” i karijerističke oportuniste koji su nakon žestokog protivljenja državi u svojim kasnijim godinama pisali patetične biografije o boljoj prošlosti i kucali sistemu na vrata moleći za oprost.

Kao ljuti protivnik “environmentalizma”, odnosno tendencije koja je išla u smjeru reforme postojećih institucija ne dirajući tehnokratski mentalitet, Bookchin ekologiju nikada ne odvajala od društva i cjelokupnih hijerarhijskih odnosa u društvu koji se manifestiraju i na odnos prema prirodi. Njegov koncept ekologije utemeljen je na racionalnom diskursu i Bookchin je koristio svaku priliku da kritizira tendencije prema spiritualizmu, religijskim motivima, i općenito antiracionalnim i anticivilizacijskim stavovima unutar ekološkog pokreta. Time je započeo sapuničarski sukob bez kraja sa zastupnicima Deep Ecology (Duboka ekologija) teorije i anarhoprimitivizma s druge strane. Bookchin nikako nije prihvaćao tvrdnje o “odgovornosti ljudske vrste za ekološku krizu” ili “jednakosti svih bića”, pa je krenuo u križarski pohod bez milosti. Cijena za ulaz na listu njegovih neprijatelja ili lažnih anarhista je toliko jeftina da bi uskoro moglo nestati karata. Dvije njegove knjige, *Social Anarchism or Lifestyle Anarchism – an unbridgeable chasm* (1995) i *Re-enchanting Humanity* (1995), govore o štetnim utjecajima unutar anarhističkog i ekološkog pokreta protiv kojih se treba boriti te dovoljno ilustriraju njegovu predanost “misiji spasa

anarhizma". Tu je na sličan način izložio kritiku čitavog niza poznatih i nepoznatih anarhista i njihovih koncepata ukoliko bi se u njima i u najmanjim miligramima našlo misticizma, individualizma, postmodernizma, iracionalizma, razuzdanosti...

Njegov prvi napad zaslužili su zastupnici Duboke ekologije čiji je neposredan izvor norveški filozof Arne Naess. Njegove ideje možemo sažeti u par osnovnih teza: ljudi su destruktivni prema ostalim oblicima života koji posjeduju intrinzične vrijednosti i zato bi ih trebalo obuzdati; prenapučenost stvara ozbiljne probleme za odvijanje normalnog života na zemlji, a pod pojmom "život" misli se i na rijeke, krajolike, ekosisteme... potrebno je radikalno promijeniti ekonomske, tehnologijske i ideološke strukture, ali i pojedinačne životne stilove. Bookchin je kritizirao Naessa, a to se još više odnosi na ostale zastupnike Duboke ekologije, zato što nigdje ne spominju socijalne probleme poput siromaštva, nejednakosti, represiju države... već kao tipični ego-šminkeri iz Kalifornije lamentiraju o samorealizaciji i razvijanju sebstva kroz istočnjačke religije i poistovjećivanju tog sebstva s bogom-ekozofijom. Američki sociolog Bill Devall i filozof George Sessions su dalje razrađivali koncept Duboke ekologije do: biocentrizma, odnosno vjerovanja da su sva bića u ontologijskom smislu jednaka; naglašavanja spiritualne slobode u svrhu promicanja svepovezane zajednice i; razvoja nove antropologije koja slaveći divlja i prethistorijska lovačko-sakupljačka društva, odbacuje industrijsko društvo kao ideal društvenog razvoja. Dakle, reverzibilnim procesom se želi ponovo povećati opseg netaknute prirode. Bookchin kritizira poplavu lijenog, egoističnog i nezainteresiranog spiritualizma kao glavni razlog propasti nove ljevice, što je dovelo do poslovnog uspjeha šamana, gurua, svećenika, pa šire i diktatora i vladajućih elita. Još dodaje da je "Duboka ekologija bila izvrstan analgetik za glavobolje kulture kojoj su bliži Disneyland i Hollywood, nego politički radikalizam". (Bookchin, 1995; 93) Posebno se obrušio na tvrdnje o ontologijskoj jednakosti svih bića, odnosno "biosferičnom egalitarizmu", pa u svom poznatom ciničnom stilu se pita da li su predstavnici duboke ekologije informirali ostale žive organizme o njihovoj intrinzičnoj inteligentnosti, uvidu i sposobnosti komunikacije. Bookchin također žestoko polemizira s aktivistima radikalne ekološke grupe Earth First kao praktičnim sljedbenicima principa Duboke ekologije. EF kao "ratnici Zemlje" usvajaju strategije sabotaza, "gerila teatra", demonstracija i nenasilnog otpora kako bi obranili prirodu od sve većih nasrtaja profita, te ih po tim metodama možemo približiti raznim grupama za oslobođenje životinja i prestanka njihova nepotrebna iskorištavanja za ljude. Bookchin je često optuživao članove EF-a kao neomaltuzijance i mizantrope s obzirom na njihovu dubokoekološku pozadinu. Iako stavovi nekih osoba zaslužuju i teže optužbe,[12] Bookchinu ovdje ponovo smeta drvo da vidi cijelu šumu i bespotrebno generalizira grupu koja je mnogo učinila na zaštiti okoliša u SAD-u i svijetu.

Slijedeće Bookchinove izdajice anarhizma, s kojima se obračunava u knjizi *Social Anarchism and Lifestyle Anarchism* (1995), su zastupnici individualizma koje optužuje za liberalni pedigree, buržoasko pomodarstvo, sklonost terorizmu zbog čega je anarhizam došao na zao glas, slavljenje autonomije umjesto slobode što ih po njemu stavlja uz bok Margaret Thatcher, "tiraniju nestrukturiranosti". Pored očekivanog Maxa Stirnera, tu se našlo mjesta i za Williama Godwina, Pierre Proudhona, Emmu Goldman, Federicu Montseney, Rudolfa Rockera, Paula Goodmana, L. Susan Brown... i svi su oni optuženi za stirnerizam.[13]

Ključna teza je da "lifestyle anarhisti dok zazivaju autonomiju umjesto slobode kauzalitetom gube bogatu društvenu konotaciju slobode". (Bookchin, 1995; 12) Lifestyle anarhizam danas nalazi svoje najjače izražaje u "grafitiranju, postmodernističkom nihilizmu, antiracionalizmu, neoprimitivizmu, antitehnologizmu, neosituacionističkom kulturnom terorizmu, misticismu, Foucaultovoj 'osobnoj pobuni'" (Bookchin, 1995; 19) i bla, bla, bla... Kao savršen primjer lifestyle anarhizma navodi Hakima Baya i njegov koncept Temporary Autonomous Zones - TAZ (Privremene autonomne zone) u kojima se pleše, svira, pjeva, glumi, zabavlja... daleko od spektakla i moći države. Bookchin ovdje ističe da je TAZ buržoaska verzija anarhizma, jer zagovara bijeg od stvarne borbe s državom u kaotični, orgijastički i isprazni hedonizam. I Dave Neal u članku *Creeds versus Deeds* (1997) smatra da lifestyle anarhisti jedino traže "narcističku autonomiju, što je nemoguće u našem međupovezanom društvu, a nije ni anarhistički jer se odbija klasna borba, organiziranje i solidarnost u korist sebe". Bookchin svim lifestyle anarhistima predviđa budućnost istu kakvu je formulirao i jedan od veterana iz 1968. godine koji je izjavio: "Zabavljali smo se '68-e, a sada je vrijeme da odrastemo." [14] U sličnom kontekstu napada i ljude okupljene oko časopisa *Fifth Estate* koji također slave ekstazu magijskih procesa. Njihovog najpoznatijeg teoretičara, Georgea Bradforda (pseudonim David Watson) kritizira zbog apologije misticismu primitivnih društava i radikalnog antitehnologizma. U istu kategoriju Bookchin smješta i jednog od najpoznatijih zastupnika anarhoprimitivizma, Johna Zerzana i časopis u kojem ovaj najčešće djeluje - *Anarchy: A Journal of Desire Armed*. Bookchin ismijava Zerzanove tvrdnje da su primitivni ljudi bili u mogućnosti i sposobni koristiti jezik, pismo i umjetnost, ali nisu htjeli jer su izabrali prirodu umjesto kulture. Posebno smatra besmislenim stav da su mogli osjetiti kako je to biti slon, lav ili boabab drvo.

Bookchin zaključuje "da ukoliko anarhizam izgubi svoj socijalistički i kolektivistički cilj, završit će u esteticizmu, ekstazi i požudi, neskladu, taoističkoj tišini i nenametljivosti, te budističkom samo-nestajanju kao zamjenama za slobodarski program, politiku i organizaciju" (Bookchin, 1995; 54). Dakle neće predstavljati socijalnu obnovu i revolucionarnu viziju, već socijalni trulež i neobuzdanu egoističku pobunu.

Nažalost, Bookchin je u zadnje vrijeme poznatiji po svađalačkom blebetanju, nego po kvalitativnim doprinosima ekološkom i radikalnom pokretu, što ga je prije krasilo.

Kritika Bookchinovih stavova i samog paranoičnog i prgavog pristupa u polemiziranju bila je isto tako nemilosrdna, te se počela dovoditi u pitanje i njegova pripadnost anarhizmu. Tako ga je Bob Black u *Anarchy after leftism* (1997) optužio za hegelijanstvo, marksizam, ali i za ni više ni manje staljinističke metode, te je izvadio iz naftalina Bookchinovu pripadnost Ligi mladih komunista.[15] David Watson u knjizi *Beyond Bookchin* (1996) iskopava takve Bookchinove stavove kojih se ne bi postidjeo nijedan zastupnik Duboke ekologije: "Uvidi socijalne ekologije tvore sveukupnu senzibilnost koju polako otkrivamo iz dalekih arhaičnih svijetova i stavljamo ih u novi kontekst." [16] Također je ukazivano na suprotnost između mladog i starog Bookchina, odnosno lifestyle anarhiste [17] i neokonzervativnog profesora koji vodi školu za "hippie i punk djecu bogatih roditelja" koja mogu platiti za dva semestra 10.578\$. Black tvrdi da je i apsurdno što Bookchin optužuje ljude za buržujstvo kad on ima najveća primanja od svih napadnutih, a ismijavana je i naslovnica knjige *Social Anarchism and Lifestyle Anarchism* (1995) na kojoj je Bookchinova slika, čime je posprdnio dobio epitet prvog anarhiste koji se za svoju knjigu slikao u kravati i odijelu. Sukob je dobio tragikomične razmjere kad su se umiješani počeli nabacivati njima odgovarajućim citatima Bakunjinu, Kropotkina, Mumforda...

Bookchin je kritiziran i kao antropocentrist i evolucionist kada tvrdi da je "aboridžinima nedostajalo evolucijskih očekivanja", jer su bili zatvoreno društvo prema tehnološkim inovacijama. Bookchinovi oponenti ističu da su primitivna plemena rijetko prolazila kroz periode gladi, a kada bi se to i dogodilo nije bilo izabranih koji bi uživali. Bez obzira što su imala malo materijalnog bogatstva, nisu bila siromašna jer je "siromaštvo kao odnos između ljudi socijalni status i kao takvo proizvod civilizacije". (Watson, 1996; 94) Marshall Sahlins smatra da su "upravo zbog neimanja, ta plemena bila prije slobodna", [18] nego siromašna. Mora se primijetiti Bookchinova dvosmislenost, jer je istovremeno hvalio povezanost "organskih društava" s prirodom, njihovu neekonomičnost i besklasnost, "praksu neometane upotrebe" i "nesvedivi minimum", ali bi onda tvrdio da su bila zatvorena, neprogresivna, da su uništavala okoliš, pa čak sudjelovala u istrebljenju pojedinih životinjskih vrsta. Ovdje dvosmislenost treba shvatiti uvjetno, jer naša daleka povijest i je dvosmislena, puna proturječnosti. Dok kritizira Bookchina, Black na mogućnost da prethistorijska plemena, odnosno lovačke zajednice zaista i jesu odgovorne za istrebljenje neke vrste, odgovara – pa šta. To svoje sljepilo opravdava stavom da je "istrebljenje bilo do sada sudbina gotovo svake vrste koja se pojavila na planetu, a može s vremenom postati sudbina svih. Neprestano

trajanje prirodnog života ne ovisi o neprestanom trajanju bilo koje posebne vrste, uključujući našu". (Black, 1997; 116)

Ovo pljuvanje između različitih koncepcija unutar anarhizma nije donijelo ništa dobro niti u teoriji niti u praksi. Polemiziranje je pozitivna stvar, no iz praćenja sukoba vidi se da su ovdje zaključci konstruirani i prije početka polemike. Posebno je odbojan netolerantni ton koji je bio prisutan u obje skupine od samog početka. Bookchinovo nizanje imena na optuženičku klupu zbog banalnih stvari, osporavanje prava na drugačije mišljenje, što zaista završava u teorijskoj izolaciji, stigmatiziranje cijelog niza različitih ljudi za buržujstvo nije ni potrebno komentirati. A što reći na kritiku od Bookchinovih oponenta/ica izrazima "old fossil" kojega je pregazilo vrijeme, a uhvatila senilnost. Bookchinova pogrešna antiteza autonomy/freedom je toliko očita da je gotovo nevjerojatno što dolazi od dugogodišnjeg aktivista i teoretičara. Iako sam već spomenuo stav o ovom pitanju s kojim se apsolutno slažem, još ću ga jednom ponoviti: "Svi anarhisti su individualisti u smislu da vjeruju da svaka osoba individualno treba biti autonomna i u mogućnosti voditi vlastiti život slobodno od prisilnih institucija. Svi anarhisti su za klasnu borbu u smislu da se članovi siromašne i podčinjene klase trebaju boriti protiv siromaštva i represije." (Rooum, 1992.) Ako su ove dvije sastavnice anarhizma, kao političke ideje i prakse, kontradiktorne u temeljima kao što to Bookchin misli, onda je anarhija nemoguća, a anarhizam nepotreban. Bookchin nije imao snage ili volje otići do sinteze autonomije i slobode, koje zajedno daju upravo ono za što tvrde da se bore i Bookchin i njegovi bezbrojni kritičari. Ostaje nejasno, također, zašto se Bookchin, s obzirom na stalno izražavanje problema nedostatka smislene teorije i organizacije koja bi pronosila "pravi anarhizam" nije pridružio ACF-u u SAD-u '70-ih godina ili njezinoj sindikalnoj podružnici Workers Solidarity Alliance, a niti Love and Rage Federation u '90-ima.

Njegov stav da "demokracija nije antiteza anarhizmu niti su vladavina većine i nekonsenzualno odlučivanje kontradiktorne slobodnom društvu" (!) napale su i takve organizacije (ACF na primjer) koje bi Bookchin teško smjestio u lifestyle milje. "Demokratsko vladanje je i dalje vladanje"[19] i kao takvo nekoherentno s osnovnim anarhističkim premisama.

BOB BLACK

Odlično međusobno razumijevanje u seksu je primjer produktivne igre. Oni koji sudjeluju u toj igri uzajamno pridonose zadovoljstvu, nema nikakvog bodovanja, svatko je pobjednik. Više daješ, više dobijaš. Učiniti igru općom dovodi do erotizacije života. Seks pak može postati manje hitan i očajan, više razigran.

Bob Black

Bob Black, osim po sukobu s Bookchinom, poznat je i kao zastupnik teorije ukinuća rada: "Skoro sva zla koja se mogu nabrojati imaju svoj izvor u radu ili u činjenici da se živi u svijetu koji ima za cilj rad. Da bi se eliminiralo ovo mučenje, moramo ukinuti rad." [20] Ovo je potpuno suprotna teorija od anarhosindikalizma, gdje je temeljno pitanje kontrole nad sredstvima za proizvodnju. Black kao moderni sljedbenik ludizma predlaže stvaranje novog života zasnovanog na igri, zabavi, kreativnosti, druženju, suživotu i umjetnosti. Black zagovara, kao Paul Lafargue u 19. stoljeću, pravo na lijenost, ali i totalnu nezaposlenost, stanje permanentnog tulumarenja. Ističe da nije samo nerad alternativa radu, radu koji je zapravo posljedica "služinskog kretenizma" u "industrijskom fašizmu ili oligarhiji ureda". I Alfredo M. Bonanno zastupa slične stavove u *Armed Joy* (1977): "Radna etika je kršćanska etika žrtvovanja, etika šefova... Bilo koji argument protiv rada bio bi besmislen ako bi ga uputila revolucionarna organizacija koja zastupa logiku kvantitativnog rasta" ili "Jedini put za eksploatirane da izbjegnu projekt globalizacije kapitala je odbijanje rada, produkcije i političke ekonomije." "Zero-work" zastupnici uvijek ističu da dok kvantiteta rada raste, kvaliteta iskustva i doživljaja opada. I Susan L. Brown zagovara umjesto rada igru, uz zazivanje misli da "rad i proizvodi moraju biti razmijenjeni bez cijene, profita, slobodno prema nuždi". (Berkman, 1929; 20) Smatra da se treba odmaknuti i od tradicionalnih pravila razmjene zato što je to najbolji dokaz koliko nas filozofija ugovora guši i izvan radnih mjesta. Brown u časopisu *Kick it over* No. 35/1995 ističe da "slobodni rad zahtijeva veliku odgovornost, ali tu nema vanjske sile koja nas tjera da radimo, samo naša osobna želja za sudjelovanjem u aktivnostima". Brown predlaže proširivanje "underground free economy" kada podučavamo u znanju ili sviranju, plesu ili kuhanju... bez naplaćivanja. Najbolji takav primjer alternativne ekonomije je Local Exchange and Trading Systems (LETS) koji je potpuna alternativa trenutnom ekonomskom sustavu. Bit LETS-a je razmjena znanja, vještina, ideja... kroz suradnju i druge oblike međusobnog pomaganja. Ovdje je potrebno naglasiti da se u LETS-u ne zastupa kapitalistički oblik odnosa pri razmjeni - ja tebi, ti meni - već se usluge i poslovi mogu izmjenjivati po potrebama i željama. Tako, na primjer, ako

Ana ošiša Mislava, ona je na LETS-ovoj listi u plusu za određenu sumu bodova, a Mislav u minusu za istu sumu bodova. Ali Mislav nije prisiljen učiniti Ani protuuslugu da izađe iz minusa, već ovisno o svojim sposobnostima i željama može bilo kome unutar LETS-a oprati suđe ili ispričati zanimljivu priču ili... U LETS-u nema neravnomjernog gomilanja kapitala, već je priča okrenuta prema lokalnoj ekonomiji, humanijim radnim odnosima, očuvanju okoliša. Sve je to začinjeno manjim pritiskom, vedrom i opuštenom atmosferom, brigom za svakog člana i članicu zajednice. Od 1983. godine kada je stvoren prvi LETS u kanadskom gradiću Commox Valley-u utemeljeno je 5.000-10.000 takvih sistema u cijelom svijetu.[21]

Neala Schleuning kritizira "abolition of work" teorije, jer idu u krivom smjeru. Ona je razradila kritiku po svim točkama koje smatra znakovitim za podržavanje ukinuća rada i iznijela je na stranice časopisa Kick it over No. 35/1995:

1. Ideja ne-rada je lijepa, ali nemoguća. Moguća je jedino kao podrška borbi protiv eksploatacije rada koji se plaća, nepravedno u korist poslodavca.
2. Odbijanje rada je arogantno, a u neku ruku i djetinjasto. Neki argumenti odbijanja rada su individualistički (egoistički?), odnosno isijavaju stav - nemam odgovornosti za nikoga, osim za samog sebe.
3. Pravo na lijenost ili odbijanje rada je, zapravo, samo izgovor da se prestane s političkim aktivizmom ili pobjegne iz neugodne situacije, odnosno bijeg u nihilističku samodovoljnost. Neala Schleuning posebno naglašava "da je ta politika rođena, vjerojatno, u bogatim društvima, gdje njih par koji nisu 'zarobljeni' u sistemu mogu stajati sa strane i ismijavati sve ostale".

Kao alternativu, Schleuning predlaže: rad koji omogućuje interakciju s drugima; odbijanje mehanizacije posla - zahtijevanje smislenog posla; kontroliranje vlastitog posla; shvaćanje cjelokupnog procesa posla, a ne samo isprekidanih dijelova bez mogućnosti povezivanja; pojednostavljivanje tehnološkog posla jer se time razbija centralizacija, hijerarhija, specijalizacija, standardizacija; ukidanje privatnog vlasništva nad sredstvima za proizvodnju.

Teorije "ukinuća rada" su vapaj za humanijim odnosima dok radimo, ali i humanijim odnosima općenito. Na žalost, moram priznati da mi iz osobnog iskustva "zero-work" politika izgleda kao s drugog planeta i nerealna, zapravo kontradiktorna s realnošću, iako shvaćam, pa i podržavam njene osnovne pobude i ciljeve. No, to i ne mora biti problem za zastupnike teorija ukinuća rada. Uostalom, i sam Black kaže: "Možda se pitate da li se šalim

ili govorim ozbiljno. I jedno i drugo... Igra ne mora obavezno biti neozbiljna aktivnost, iako biti neozbiljan ne znači biti i površan: često je potrebno shvatiti ozbiljno ono što izgleda neozbiljno, želio bih da je život igra, ali da je ulog u igri visok, želio bih se nastaviti igrati zauvijek.”[22] LETS je najbolji dokaz da čak i na takvom naizgled zacementiranom stanju, kao što je svjetska monetarna ekonomija, na mjesto pesimizma i posebno pasivizma treba staviti aktivizam.

HAKIM BAY

Da li smo mi koji živimo u sadašnjosti, osuđeni nikad ne iskusiti autonomiju, nikad stati na samo jedan tren na zemlju vođenu samo slobodom?

Hakim Bey

Hakim Bey je u devedesetima uzburkao bonacu nedostatka novih i originalnih teorijskih pravaca unutar anarhizma. Njegova knjiga TAZ: Temporary autonomous Zone, Ontological Anarchy, and Poetic Terrorism (1991) predstavljala je pravo osvježenje, ali je i uzrokovala daljnje podjele na slobodarskoj sceni. Njegovi utjecaji se kreću od istočnjačkih filozofija, utopijskih mislioca, Nietzschea, piratskih ideja i ostvarenja, dadaizma, bitnika, situacionizma, postmodernizma do anarhizma (Stirner, Kropotkin, Landauer, Goldman...). Iako je ostao najpoznatiji po TAZ konceptu, sama knjiga se zapravo sastoji od tri dijela i obradit ću svaki od njih, kako bi se dobio obuhvatniji uvid u Beyov rad i razmišljanja. Prvi dio nazvan je Chaos: The Broadsheets of Ontological Anarchy i u njemu nas Bey nagovara da doživimo kaos kao uzrok svega postojećeg, kao princip neprekidnog stvaranja. Bey smatra kaos neuništivim, unatoč naporima spektakularnog društva. U kasnijoj zbirci svojih eseja Immediatism (1994) Bey je dodatno pojasnio svoju opčinjenost kaosom: “Kaos je život. Svi neredi, sve pobune boja, sve protoplazmične nužnosti, svi pokreti – su kaos. Iz ovakvog stajališta, Poredak se javlja kao smrt, prestanak, kristalizacija, strana tišina” ili “Kaos nikada ne umire. Bilo koji ‘poredak’ koji nismo zamislili i stvorili direktno i spontano u čistoj ‘egzistencijalnoj slobodi’ za naše osobne slavljeničke ciljeve – je iluzija.” Također Bey kroz kratke postmodernističke eseje predlaže kratka i individualna revolucionarna djela: hodaj gol; šaraj i ispisuj grafite po ružnim spomenicima; budi divlje dijete koje pleše cijelu noć; uđi u najveću banku kad su najveće gužve, poseri se na pod te otići; distribuiraj u javnost sliku

prelijepog dvanaestogodišnjeg dječaka kako masturbira s riječima ispod slike 'Lice boga'... Bey zagovara "poetski terorizam", oružje koje uzrokuje estetski šok, a ne ubijanje i "umjetnost sabotaze" koja stvara kroz destrukciju, ali ne može služiti niti jednoj partiji, nihilizmu ili samoj umjetnosti. "Umjetnost sabotaze" je fizički napad na puritansku i dosadnu umjetnost – estetski džihad. Primjer za "poetski terorizam" je piratski upad u eter nekog velikog medija, ali primjer za "umjetnost sabotaze" je dići u zrak odašiljač tog medija. Bey (1991) ističe da "ontološka anarhija pretpostavlja kako našim buđenjem stvaramo vlastiti dan, čak i u sjeni Države, tog diva koji spava i čiji su snovi Poretka metastazirani napadi spektakularnog nasilja".

Drugi dio knjige, *Communiques of the Associations for Ontological Anarchy* je zbir komuniqueja o mitološkim, prethistorijskim, istočnjačkim i drugim izvorima Hakima Beya.

Treći dio govori o TAZ-u, "piratskoj utopiji" koja može postojati u geografskom, socijalnom, kulturnom, imaginarnom prostoru i u vremenu kada je jedan od tih prostora otvoren ili zbog nemarnosti države ili zbog nekog drugog razloga. Napuštamo prvo stoljeće bez nepoznate zemlje, s granicama za svaki kamen ili drvo, za svaku kap ili zrno pijeska. Svjedoci smo apoteoze "teritorijalnog gangsterizma" (najbolji primjer je zabijanje američke zastave u tlo Mjeseca, a ne na primjer zastave UN-a ili ne daj bože nijedne). Nijedan centimetar Zemlje država ne ostavlja bez policije i poreza. Ali "panoptikum moći" još nije dotakao oblake. "Mapa" je apstraktna politička mreža ili teorija, divovska prevara koja se mora poštivati, jer je zastupa mudra i iskusna država. Ali na toj mreži stoje beskrajna područja među naborima koja i dalje bježe ravnalu i "panoptikumu moći". Kao moguće TAZ-ove Bey navodi:

"Plemenska okupljanja u stilu '60-ih, tajna skupljališta eko-sabotera, neo-paganske obrede, anarhističke konferencije, gay druženja... Harlemske zabave iz '20-ih, noćne klubove, gozbe, stare slobodarske piknike..." Kvantitet TAZ-a nije važan, važna je spontanost i kontakt lice-u-lice kojem Bey daje toliku važnost da ga smatra revolucijom. "Ujedinjenje egoista" i "uzajamna pomoć" temelj su usmjeravanja vlastitih snaga prema realizaciji zajedničkih želja grupe ljudi, bez obzira dali se radi o jelu, piću, plesu, veselju ili erotskom zadovoljstvu. Želja za slobodnim oazama s prazničkim ciljem i prakticiranje istih je već dugogodišnja tradicija u anarhizmu, ali Bey je unio par inovacija u svoj koncept. Bez obzira da li određeni TAZ zahtijeva taktike napada ili obrane njegova osnovna i najjača snaga je njegova nevidljivost, koja je borilačka vještina, sinonim za neranjivost. Frontalni udar na megakorporaciju informacije, carstvom Spektakla i Privida, državu reklamiranu likom policajca i sveprisutnim mikroskopskim nadzorom, ne bi donio ništa osim trenutne pogibelji. Bey ističe da je TAZ gerilska operacija koja ilegalno okupira neko područje (prostora, vremena ili imaginacije)

zato jer se ne želi susresti sa Spektaklom. To mu omogućava nesmetano trajanje na određenom području i brzo nestajanje na drugo, prije nego što država krene uništavati. Bey slavi ratnike koji su sposobni udariti i pobjeći, održati čitavo pleme u nevidljivom pokretu, mada se radilo samo o podacima u virtualnoj mreži. Bey (1991) ne nudi TAZ kao zamjenu za sve druge oblike organizacija, taktika i ciljeva, već smatra da "može postići kvalitetu koja je usporediva s ustankom, bez da nužno dovode do nasilja i mučenja". Revolucija nikada nije uspjela ostvariti san, jer čim trijumfira, država se vrati. Zato i zastupa koncept spontanog ustanka (1991): "Zapravo, realizam od nas traži ne samo da prestanemo čekati revoluciju, već i da je prestanemo željeti" jer je promašen i zastarjeli koncept. One koji će beskonačno čekati revoluciju Bey ne namjerava čekati i kaže: "Reći 'neću biti slobodan sve dok svi ljudi (ili sva osjećajna bića) ne budu slobodni' je stupica kakvu pruža i nirvana - mrtvilo... time se definiramo kao gubitnici." (Bey, 1991; 41)

TAZ-ovci prakticiraju psihički nomadizam, ali i "pljačkaju", zato jer su gusari, virusi, crno-crvene oaze unutar pustinja, djeluju kao interzone, tajne karavane pjesama i veselja, kuće na drveću čuvane od šuma, zabranjena područja, zdrava područja, crna tržišta, podzemni sajmovi... Prirodna antropologija TAZ-a zahtijeva kraj nuklearne porodice uz misli Gidea: "Porodice! Kako ih mrzim! Škrstice ljubavi!"[23] Obitelj je zatvorena genetski, muškom dominacijom, hijerhijskim totalitetom poljoprivrednog ili industrijskog društva. Kao oslobađajuću zamjenu Bey nudi koncept kineskog Tonga s kojim je već William Burroughs bio fasciniran. Tong je družba ili "grupa afiniteta" unutar koje participiraju ljudi zajedničkih interesa na principima uzajamnog pomaganja. Bey posebno preporučuje, s obzirom na povijesnu praksu, Tong koncept za sve marginalizirane grupe, posebno za one koje "radosno uključuju ilegalnost (uživatelji marihuane, seksualni heretici, pobunjenici) ili radikalnu neobičnost (nudisti, pagani, postavangardni umjetnici)". (Bey, 1994; 13)

TAZ je prije svega festival, i kao takav prima muziku kao organizacijski princip. Pored Mahnove Ukrajine, radničkih vijeća u Njemačkoj i Italiji, Španjolske revolucije, Bey kao "gusarsku utopiju" navodi i Rijeku između dva velika rata kada je glavna ličnost u njoj bio Gabriele D'Annunzio, dekadentni pjesnik, umjetnik, erotoman... iako Bey priznaje nedostatak ozbiljnosti jedne Ukrajine ili Španjolske u D'Annunzijevoj Rijeci. U nagomilanoj dosadi 1919. godine krenuo je osvojiti Rijeku i predati je Italiji. Nakon uspješnog osvajanja, talijanski predsjednik vlade mu je poručio da je budala. D'Annunzio je proglasio neovisnost i napisao uz pomoć jednog svog anarhističkog prijatelja ustav u kojem se muzika proglašava kao centralni princip Rijeke. U gradu su se počeli okupljati svakojaki umjetnici, boemi, avanturisti, anarhisti, homoseksualci... Zabava je bila danonoćna stvarnost. On sam bi čitao

svako jutro poeziju s balkona, a večer bi završavala koncertom i vatrometom. Talijanska vlada je ipak, nakon 18 mjeseci slavlja, odlučila napasti grad, koji se predao bez obrane.[24]

Najveći kritičar Hakima Beya kao tipičnog lifestyle anarhiste je očekivano Murray Bookchin. Bookchina je zaprepastio Beyov stav o državnoj moći kao Prividu i cinično zaključuje da su događanja u Bosni Privid, te da živimo u sigurnom i ugodnom svijetu. Nazivanje državne moći Prividom je u najmanju ruku uvredljivo za sve trenutne žrtve te moći. Također, Bookchin smatra, za razliku od Beya, prosvjetiteljstvo jednim od korijena anarhizma, socijalizma i revolucionarnih pokreta. Dalje Bookchin točno napominje na Beyovu nedosljednost u tvrdnji da "anarhija ne poznaje dogme" i rezolutnog stava anarhija=kaos. "TAZ zapravo nije revolt, već glumljenje, pobuna koja živi samo u dječjem mozgu, sigurno povlačenje u nerealnost." (Bookchin, 1995; 24) Kritika je najviše isticala TAZ-ovu neostvarljivost i kukavičluk: "TAZ je puka želja, a ostavlja i najvažniji izvor represije Državu – nedirnutu, neizazvanu i nepovrijeđenu." (Neal, 1997; 5)

Bey je strašno maštovit pisac, a k tome i nezaustavljiv kada ga posjeti inspiracija pa su mu stavovi često posljedica umjetnikove nepromišljenosti uslijed instinktivnog pisanja, iako je Bey, što ne taji, sklon ispadima. Njegovo naglašavanje kaosa i kaotičnosti niti ne treba čuditi s obzirom na njegove pretpovijesne, povijesne i moderne uzore koji kaos ne promišljaju kao svakodnevni sinonim za prometni kolaps ili nuklearnu katastrofu, već kroz razne estetske, stvaralačke i aktivističke kategorije. Na TAZ prije svega treba gledati kao inspirativno, maštovito, pjesničko, zabavno, ironično, antiautoritarno... slavlje, spas, ljubav, slobodu, idilu... iako se s negativističkih pozicija može pronaći bijeg od sukoba sa državom u egoistični hedonizam. Ja ću se pak složiti s tvrdnjom "da je Bey kralj pretjerivanja". (Watson, 1996; 195)

Robert Posavec

ANARHOPRIMITIVIZAM

Prije deset tisuća godina svi su bili anarhisti/ce.

Harold Barclay

Anarhoprimitivizam kritizira cjelokupnost civilizacije i tehnologije iz anarhističke perspektive i cilj mu je preobrazba ljudskog života i društva, stvaranje nove kulture i drugačijeg života koji iz nje nužno proizlazi; prilikom čega je u tu novu kulturu potrebno inkorporirati baštinu prvobitnih zajednica koje su znale cijeniti život u prirodi i život od prirode; odnosno suživot s okolinom u kojem su naša iskustva neposredno doživljavana. Anarhoprimitivizam je nastao kao sinteza anarhističke vizije organizacije društva te raznih humanističkih znanosti, prije svega antropologije, sociologije, filozofije – vidljivi su utjecaju Frankfurtske škole, zatim narodne medicine, ekonomije, arheologije.... Sam primitivizam možemo definirati kao povratak korijenima; Richard Heinberg definira primitivizam kao “izgubljeno zlatno doba slobode i nevinosti koje se nalazi u srcu svih svjetskih religija te je isto tako i snažna tema u povijesti ljudske misli”. (Heinberg, 1995.) Kao filozofska ideja, primitivizam je prisutan kod većine predsokratovskih filozofa, srednjovjekovnih židovskih i kršćanskih teologa, Lao Cea, Rousseaua, Thoreaua i raznih anarhističkih teoretičara. U novije vrijeme sve snažnija podrška ideji primitivističkog načina života stiže iz antropoloških krugova; u tom su pogledu od posebne važnosti otkrića pojedinih antropologa (Sahlins, Lee, npr.) koja su pokazala da primitivističke zajednice nisu živjele/ne žive u oskudici i očaju, da kod većine takvih zajednica nisu prisutne hijerarhijske autoritarne strukture, da nema organiziranih sukoba – kojih je rat primjer u suvremenim civilizacijskim društvima. Čak je i poznati pisac znanstvene fantastike Carl Sagan u svojoj knjizi *Billions and Billions* izrazio mišljenje da su “lovačko-sakupljačka društva bila mnogo demokratskija i egalitarnija, nego sadašnja društva”. [25] Harold Barclay je to najbolje istaknuo 1982. godine: “Prije deset tisuća godina svi su bili anarhisti/ce”. [26] Također se ističe da “nikada nije postojao anarhistički grad, ne više od par mjeseci, ali su postojale dugotrajna anarhistička primitivna društva”. (Black; 1997; 105) Black još navodi da su lovačko-sakupljačka društva zadužila slobodare/ke (dodaje, čak i bookčinovce) bar u dvojakom smislu: “Stvorili su jedina poznata bezdržavna društva i nisu, osim u izuzetnim prilikama, radili u smislu njegove kritike rada.”

Primitivizam danas ne označava koherentnu društvenu ili političku teoriju, već predstavlja skup ideja i nastojanja, teorija i prakse kojih bismo izvore mogli podijeliti u tri grupe: 1) ideje koje su se razvijale oko časopisa *Fifth Estate* – ovdje je potrebno posebno istaknuti Fredya Perlmana koji je izvršio golem utjecaj na suvremeni anarhizam; 2) ideje kroz koje prolazi i kojima se bavi John Zerzan – čiji se izvori mogu pronaći u situacionizmu, kritičkoj teoriji, antropologiji...; 3) eko-aktivizam i duboka ekologija. Grupa ljudi oko časopisa *Fifth Estate* je počela razvijati anarhoprimitivizam u drugoj polovici '80-ih godina. Primitivne zajednice su polazišna inspiracija, a usvajaju se elementi i ekološke svjesnosti, anarhističkog antiautoritarizma, feminističke kritike, situacionizma, “zero-work” teorija, kritike

tehnologizma... Cilj je razviti sintezu prvobitne i moderne anarhije, sintezu ekološki orijentiranih, nedržavnih, protuautoritarnih aspekata primitivnog načina života s anarhističkom analizom vlasti. Sve ideologije, od marksizma do klasičnog anarhizma dovode u pitanje kontrolu nad tehnologijom, anarhoprimitivisti dovode u pitanje tehnologiju samu. Vjeru u tehnologiju, ako se uzme iz ruku vladajućih klasa, što zastupaju na primjer anarhosindikalisti, anarhoprimitivisti smatraju čistim prosvjetiteljskim pozitivizmom.[27]

Jedan od zastupnika ove ideje, Fredy Perlman, ističe: "Tehnologija nije jednostavno oruđe koje može da se upotrebljava na bilo koji način koji nama odgovara. To je vid društvene organizacije, skup društvenih odnosa. Ona ima svoje zakone. Ukoliko želimo da se uključimo u njenu upotrebu, mi moramo da prihvatimo njen autoritet. Ogromna veličina, kompleksne međuveze i usitnjavanje zadataka sastavni su dijelovi modernih tehnoloških sistema, čine autoritet neophodnim i nezavisnim, a individualno donošenje odluka nemogućim." [28]

I Pierleone Porcu u časopisu *Insurrection* No. 5/1988 smatra da se moraju "uništiti sve strukture koje je podigao kapital". Za one/e koji/e bi uništili/e samo tešku tehnologiju (nuklearne elektrane na primjer), a ostavili/e laku tehnologiju (elektronika, informacijska tehnologija), Porcu podsjeća da su "svi temelji tehnologija koje se koriste u socijalnom životu proizašli iz vojnih istraživanja". Anarhoprimitivizam kritizira i Napredak; napredak shvaćen kao porast i širenje Kapitala ide u paketu s razvojem tehnologije te kao takav nije napredak za čovječanstvo, već za nekolicinu. Visoka tehnologija stanovništvu nije dostupna, njome upravlja vladajuća elita, dok je stanovništvo samo financira te trpi njezine posljedice; u obliku ratova, pokusa, nedostopnih lijekova, opće militarizacije na račun osnovnih životnih potreba... Ljudi omogućuju istraživanja koja dovode do sve razvijene tehnologije, ta sve razvijenija tehnologija pak omogućuje nova istraživanja... rezultati se tih istraživanja privatiziraju u svrhu "općeg interesa". "Opći interes" definiran je interesom upravljača. Sve skupa se prepliće s ciljem zadovoljavanja "nacionalnih interesa", a u cijelom tom krugu gubi se iz vida čovjek – pasivni financijer. Postavlja se pitanje postoji li tehnologija razvijena u interesu čovječanstva? Možemo i postaviti pitanje treba li razvijati tehnologiju za koju ne možemo biti sigurni da neće štetiti čovječanstvu? Jedan dio anarhoprimitivista zagovara potpuno odbacivanje tehnologije. Postoji i drugi smjer kritike tehnologizma koji zagovara izbjegavanje, odbacivanje najdestruktivnijih tehnologija, dok one manje destruktivne i manje otuđujuće mogu opstati; barem dok se ne postignu uvjeti u kojima će i ti oblici tehnologije biti nepotrebni.

Najpoznatiji zagovornik te ideje je Jason McQuinn, urednik anarhoprimitivističkog časopisa *Anarchy – A Journal of Desire Armed* koji na pitanje: "Nije li promicanje kritike tehnologije putem tehnologije proturječno?" (Pitanje je postavio Ron Leighton u pismu upućenom

časopisu Anarchy (Anarchy, No.49.; 76), a kasnije je objavljeno kao otvoreno pismo na primitivističkom sajtu www.primitivism.com. Leightonovo pitanje se posebno odnosi na spomenuti sajt, gostovanja određenih primitivista na lokalnome radiju te na sadržaj još nekolicine internet stranica. Riječ je pitanju koje se vrlo često upućuje primitivistima.) odgovora da nije u pitanju nikakva proturječnost primitivista, već široko prisutna zabuna, odnosno neshvaćanje. McQuinn analizira tri tipa argumenata koji se obično javljaju kod takvih i sličnih optužaba; riječ je o moralnim, logičnim i praktičnim argumentima. Argumenti koji proizlaze iz moralnosti podrazumijevaju da jednom prihvaćeno radikalno stajalište postaje moralnim imperativom, a kao primjer McQuinn navodi pacifizam kod kojeg je svaka uporaba nasilja nužno loša. Postavlja se pitanje trebaju li onda pacifisti dopustiti da budu ubijeni radije nego da ih se proglasi proturječnima? Ista je situacija i s onima koji kritiziraju kapitalizam: očekuje li se od njih da se odreknu svih kontakata s novcem? Moralne argumente on odbacuje kao irelevantne za anarhizam, a u njima prepoznaje "uređaj namijenjen širenju konceptualne konfuzije zasnovane na krivnji". Logični argumenti su također irelevantni budući da "život nije tako jednostavan kao apstraktni koncepti". Biti antikapitalistom, napominje McQuinn, za sobom logički povlači odbijanje svih ugodnosti povezanih s tržištem; što je u praktičnom životu opet nemoguće – budući da sustav u kojem živimo zahvaća svaki dio i trenutak našeg života. Baš kao što biti anarhistom ne znači da će se država od trenutka kada se netko proglasi anarhistom povući iz njegova života.

Slična je priča i s tehnologijom i kulturom (na ovim je područjima posebno zanimljivo negiranje pripadnosti određenoj kulturi te širenje i učvršćivanje zapadne Monokulture; jer se podrazumijeva da anarhisti nemaju veze ni sa čim nacionalnim pa tako ni s "nacionalnom" kulturom, dok se istovremeno zaboravlja/ne razmatra da predznak "nacionalno" na ovim prostorima označava određene interese, a ne neku organsku nacionalnu kulturu – koja kao takva ionako ne postoji). Ono što nam preostaje su praktični argumenti – "ulazimo na područje gdje možemo razmatrati relativnu važnost različitih vrsta kontradikcija, imajući na umu da u društvenom životu većina kontradikcija nisu apsolutne, već parcijalne. Svaka pojedina društvena aktivnost može uključivati aspekte koji ujedno i jesu i nisu proturječni s određenim vrijednostima, principima, teorijama". Snažno proturječje bi bilo osnivanje anarhističke stranke, kandidatura na izborima... dok bi izlazak na izbore i glasanje za stranku koja se protivi ratu i razvijanju nuklearnog oružja predstavljalo nešto manje snažno proturječje. Ne tako snažnu kontradikciju predstavljalo bi i svrgavanje s vlasti fašista, diktatora... putem izbora. "Nedvojbeno je da postoji gradacija kontradikcija uključenih u svaku društvenu aktivnost", govori McQuinn te dodaje da korištenje tehnologije za promicanje njezine kritike ili kao otpor drugim vrstama tehnologija

svakako uključuje stalnu evaluaciju, no da korištenje tehnologije od strane anarhista u današnjem tehnološkom svijetu skoro da nije problematično; imamo li na umu kompleksnost društvenog života.[29] "Kritika tehnologije ne znači da ne možemo uspješno raditi na eliminaciji samo najpretjeranijih oblika tehnološke proizvodnje, konzumacije i kontrole, dok one manje intenzivne, manje društveno, i ekološki, štetne oblike tehnologije ostavimo za kasniju transformaciju ili eliminaciju (i istovremeno pokušavamo smanjiti efekt otuđenja)." (McQuinn, 2002; 18)

Važno je napomenuti da je McQuinn autor koji se protivi ideologizaciji anarhoprimitivizma te da njegov rad često ukazuje na besmislenost apsolutne misli. Ukoliko bi željeli sumirati njegov rad, zajednički bi nazivnik bio: život je kompleksna društvena aktivnost te je stoga vrijednosti i principe potrebno procjenjivati u vezi s pojedinim aktivnostima i pomacima koje one donose.

Jedan od najpoznatijih i najplodonosnijih zastupnika ideje anarhoprimitivizma, John Zerzan, smatra da bilo koji oblik zarobljenštva ili ropstva uopće može naći svoga pretka u poljoprivredi jer se ona razvija za produkciju. Zerzan ide tako daleko da odbacuje i lovačke zajednice jer po njemu i lov vodi do simbolizacije. Za sam proces simbolizacije kaže da je "krivac za niz užasa koje su utrle put civilizaciji". Kao dominantne medije odvajanja Zerzan vidi vrijeme, jezik, brojeve i umjetnost. Tome dodamo i poljoprivredu te dobijemo cjelinu u kojoj danas živimo i koja nas uvelike određuje, od načina prehrane i stanovanja, do razmišljanja i seksa; misaonih, osjetilnih i djelatnih procesa. Cjelina nosi naziv Civilizacija, a samo spominjanje civilizacije danas pobuđuje iznenađujuće pozitivne reakcije onih koje ona prožima. Zerzan, kao autor koji najdublje promišlja ljudski život u takovim okvirima, i ne zaustavlja se na tehnologiji ili kapitalizmu, pokušava analizom i kritikom, vrlo često u funkciji pripovjedača/vodiča, upravo glavnih sastavnica civilizacije ukazati na njezine brojne nedostatke, te konstantno podsjeća na užase koje nam civilizacija svakim danom donosi. Možemo se zapitati kako to da tako značajna kreacija ljudskog uma kao što je civilizacija, često smatrana najvišim stupnjem razvijenosti ljudske zajednice, sa sobom donosi ratove, glad, bolesti, iracionalne strahove; uništava biološke sustave, izrabljuje i prirodu i ljude... Civilizacija se unutar anarhoprimitivizma vidi kao megamašina ili Levijatan koji drobi bilo kakav oblik maštovitosti i inovativnosti u sićušne kotačiće koji se rutinski okreću. U eseju "Beginning of time, end of time" Zerzan podsjeća da linearno vrijeme ne postoji samo po sebi te u njegovom početku vidi konstituiranje kraja, odnosno inicijaciju otuđenja i povijesti. Bez vremena, govori Zerzan, ne bi bila moguća ni tehnologija, budući da su rad i tehnologija izmišljeni "zahvaljujući jasnom robovanju vremenu". Želimo li ukinuti tehnološko društvo

potrebno je ukinuti i linearno vrijeme; ono je glavni medij otuđenja i kontrole. Sve počinje u samostanima feudalne Europe u kojima je duhovni život bio kontroliran vremenom. Samostan pojedince omeđuje u vremenu kao zidovi u prostoru. Izum sata 1000. godine savršeno se uklapa u cijelu priču kontrole i upravljanja. Zerzan se nadovezuje na Coultona, Sombarta i Mumforda koji u benediktincima, odnosno benediktinskom načinu života vide začetke modernog kapitalizma. Benediktinci, koji su svojevremeno posjedovali oko 40.000 samostana, podvrgnuli su ljudski život "udarci i ritmu mašine"; sat je sinkronizacija čovjekova djelovanja. Kao sljedeći logički korak nastupa pojava javnih satova oko 1345. godine. U to doba vrijeme definitivno postaje sveprisutno i opće te "manifestacija vremena pretvara trenutak i blještavost dana... u vremensku jedinicu". Zerzan dalje u eseju navodi primjere otpora vremenu; od teksilnih radnika i seljaka sve do umjetnika i filozofa 20 stoljeća. Također ističe da je važan aspekt lovačko-sakupljačkih društava izostanak opsesije vremenom te kao posljedica toga – "jedinstvena kvaliteta svih aktivnosti". Metaprisutnost vremena predstavlja snažnu silu koja autonomno stoji nad nama, kontrolira i dirigira svaki trenutak našeg života. Kao što smo već spomenuli, zidove tamnice između ostalog sačinjava i jezik. Prije našeg izdvajanja iz prirode i izdizanja nad nju, naše je postojanje sadržavalo percepciju i dodir kakvu mi možemo vrlo teško razumjeti iz suvremene pozicije otuđenog i neizravnog. "Komunikacija s cjelokupnim postojanjem zacijelo je bila iznimna igra svih osjetila što je odražavala bezbrojne, bezimene raznolikosti užitka i emocija koje su nam nekoć bile dostupne." (Zerzan, 1994.) Da bi dočarao autentičnost ljudske vrste kakva je nekoć postojala, Zerzan citira Adorna koji kaže: "Za sreću vrijedi isto što i za istinu: nemamo je, ali smo u njoj". Jezik je za Zerzana ideologija, i jezik i ideologija su "sustavi iskrivljene komunikacije između dvaju polova", i jezik i ideologija se temelje na simbolizaciji te su krivci za "lažna odvajanja i opredmećenja". Kad ponavlja misli Sapira da ljudi uvelike ovise o "milosti i nemilosti jezika" kad je u pitanju društvena stvarnost, Zerzan dijagnosticira odavno poznati problem – jezik definira stvarnost, on određuje naše mišljenje, našu percepciju. Problem koji se ovdje javlja je pitanje koliko jezik definira naše mišljenje, dakle u kojoj ga mjeri uobličuje i ograničava? Tvrdnji da jezik, odnosno govor kao njegov konkretan i u ovom slučaju mnogo značajniji oblik, oblikuje mišljenje je blizak Antonio Gramsci koji govori da je onome koji govori samo dijalektom i loše poznaje "narodni jezik" spoznaja svijeta "nužno više ili manje ograničena i provincijski okamenjena". (Gramsci, 1958., str. 21.) Nije potrebna bujna mašta da bi nam potencijalna ideološka moć jezika postala očitom. Uostalom, da jezik oblikuje stvarnost (ne samo na metarazini) možemo vidjeti i u Hrvatskoj u godinama rata i nakon njega. Promjena nekolicine riječi dovoljna je da se izmjeni povijest, a time i naša percepcija sadašnjosti. Jezik stvara stvarnost odmaknutu od nas. Zerzan ide još

dalje te konstatira da je uloga jezika reprodukcija društva potlačivanja!? S jezikom mi smo sebe prilagodili svijetu neslobode. "Sloboda govora ne postoji; gramatika je nevidljiva kontrola misli." Humboldt, nekada, i Chomsky, danas – kao dvojica značajnih lingvisti – ne zastupaju tu tezu. Humboldt govori da normalna upotreba jezika ovisi o njegovoj čvrstoj formi, sustavu generativnih procesa koji su ukorijenjeni u prirodi ljudskog uma, međutim oni ne "određuju slobodne kreacije normalne inteligencije, ili na višem i originalnijem stupnju, velikog pisca ili mislioca".[30] Pitanje kada i kako je nastao jezik do danas je bez odgovora. Zerzan nastanak jezika veže uz pojavu podjele rada, prilikom koje se javlja potreba za složenim nadzorom skupine i organizacijom zajednice. Problem odvajanja predstavlja i imenovanje. U istom eseju Zerzan nekoliko puta navodi da nad stvarima možemo imati moć tek kada ih imenujemo. Ljudsko odvajanje od svijeta i osvajanje tog istog svijeta započinje procesom njegova imenovanja. Da bi se iz stanja odvojenosti i posredovanog iskustva vratili u stanje izravnog, autentičnog potrebno je, između ostalog, ostvariti stari san o istinskom jeziku koji bi izražavao neposredovano značenje. Potrebno je istinsko odnošenje prema prirodnome svijetu i "drugim ljudskim bićima". Jeziku je potrebna radikalna transformacija. "Duboka se istina krije u činjenici da ljubavnicima ne trebaju riječi. Radi se o tome da moramo ostvariti svijet ljubavnika, svijet odnosa licem u lice, u kojem se mogu zaboraviti čak i imena, svijet koji zna da je suprotnost neznanju – očaranost. Smisla ima samo ona politika koja poništava jezik i vrijeme, te je stoga vizionarska do stupnja strastvenosti."[31]

Sljedeću sadržinu zidova tamnice predstavljaju brojevi, koji su isprepleteni s jezikom i vremenom. Vrijeme i jezik su i sami neposredno povezani, budući da svaki glagol sadrži i svijest o vremenu. Veza pak između vremena i brojeva je također očita – "autoritet, ponajprije utjelovljen u vremenu, učvršćen je postupnom matematizacijom svijesti o vremenu". Jednostavnije rečeno, vrijeme je postalo mjera. Mjerenje i izmjeravanje posjedovanja rezultirali su definiranjem vlasničkih prava i obveza prema autoritetu. Jezik pak, svojom simboličkom sposobnošću stvaranja proizvoljnih ekvivalencija, "postigne u simbolizmu matematike svoju najveću finoću", te broj baš kao i jezik, broj uvijek "govori ono što ne može reći". Zerzan smatra da je svrha matematičkog aspekta jezika potpuno odvajanje koncepta od značenja. Osim toga, brojanje i zbrajanje pretvaraju pluralitet u kvantitet. Svoj obračun sa simboličkim Zerzan završa s kritikom umjetnosti. Kao i sve prije spomenuto, tako i umjetnost nije postojala u društvima, odnosno razdoblju kakvog John romantizira. Nije postojala iz jednostavnog razloga – nije bilo potreba za umjetnošću. Do tog zaključka Zerzan također dolazi vođen vizijom neposrednog doživljavanja. Problem s umjetnosti je taj što je "umjetnost uvijek o nečemu skrivenom", a umjesto da nas približava tome "skrivenome", ona nas udaljava, smatra Zerzan; te zaključuje, na osnovi toga što su

najraniji crteži u spiljama naturalistički, za razliku od danas raširenih visoko stiliziranih kipova žena, da je pripitomljavanje ljudi prethodilo pripitomljavanju prirode. Rođenje umjetnosti prati i naglo širenje rituala i ceremonija. Sve se to događa, smatra Zerzan, zahvaljujući pojavi simboličkog koja stvara "društvenu zabrinutost"; "ljudi su osjećali da nešto dragocjeno izmiče". Slikovno predstavljanje je iznjedrilo vjerovanje u mogućnost kontrole gubitka. To nas opet vraća na ono autentično, ono o čemu se zapravo radi u svim Zerzanovim esejima koji se tiču simboličkog. Simboličku kulturu, bez obzira ima li na umu jezik, brojeve, umjetnost ili nešto drugo, on odbacuje kao pokretače i medije odvajanja, otuđenja i inicijacije posredovanog doživljaja svijeta. Problem predstavlja i podjela rada, "temeljac proizvodnje", još jedna od "danosti" suvremenog svijeta, bez koje bi "sve što vidimo oko sebe" bilo nemoguće. Ukinućem podjele rada ukidamo košmar industrijskoga svijeta. Ovaj je autor stekao "slavu" zahvaljujući dvama događajima; prvi je veličanje i pristajanje uz Unabombera (čovjek koji je iz svoje kolibe slao pisma-bombe i na taj se način obračunavao s tehnološkim društvom), dok je drugo "pojavljivanje" u javnosti vezano u proteste u Seattleu 1999. godine. Tada je veliku pozornost izazvala black bloc taktika koju je Zerzan također veličao. Poznato je da su u njegovom domu u Oregonu održavani sastanci lokalnih pristalice black-bloc taktike. Iako je kroz medije zagovarao otvoreno nasilni način djelovanja drugih (Unabomberu i knjigu posvetio, budući da čovjek prakticira ono što mislim), za sebe kaže da nije direktni pristalica nasilja, već da su njegovo oružje riječi. Zerzanovo shvaćanje cjelokupnosti pružanja otpora ovdje dolazi u potpunosti do izražaja – besmisleno slavljenje ubojice i poticanje nasilnog obračuna sa sustavom u njegovom liku prelazi u formu "ja samo pišem". S druge strane sumnja u to da nasilje nije nužno, no opet, ističe u jednom razgovoru[32], ukoliko se pokrene dovoljno velika lavina postoji mogućnost da se sustav uruši, bez nasilja. Nasilje samo po sebi tumači kao "vrlo složen problem" te ističe da mi "u jednakoj mjeri ubijamo ne djelovanjem, kao i djelovanjem"[33]. Tu se otvara problem plaćanja poreza i naše odgovornosti unutar sustava kojeg financiramo. Sustav ne može opstati bez ljudi, on živi zahvaljujući ljudima. Sličan stav ovome možemo pronaći i kod jednog od najutjecajnijih zastupnika anarhoprimitivizma, Fredya Perlmana. Perlman je kao vrlo mlad dječak pobjegao pred nacistima iz Češkoslovačke te je njegov rad obilježen razmatranjem mašine koja ruši život. Perlman u jednom od svojih mnogobrojnih eseja ističe da je problem slobode uvijek prisutan te da iskustvo pogroma može neku osobu naučiti da pruži otpor moći ili utekne pred njom, ili da s druge strane bude toliko brutalizirana od nje da na kraju i ta sama osoba postane pogromist.[34] Mašina kojoj se Perlman posebno posvetio jest civilizacija koju on naziva Levijatanom, čudovištem koje "pokreću ljudi zatočeni u njegovoj utrobi".[35] Nastanak civilizacije Perlman u svojoj knjizi *Against His-Story*,

Against Leviathan veže uz potrebu izgradnje sustava navodnjavanja. Levijatan (civilizacija) je taj koji uništava biosferu, on je mnogo moćniji od svih ostalih živih bića, on život pretvara u nešto mizerno. Glavno pitanje koje Perlman u takvim okolnostima postavlja jest: zašto ljudi nastavljaju svakodnevno učestvovati u represiji nad samima sobom? Jer po njemu Levijatan nije nešto egzotično, već svakodnevno i očito. Upravo se tome svakodnevnom i reprodukciji svakodnevnog posvetio u eseju Reprodukcijski svakodnevni život koji započinje rečenicom: "Svakodnevna praktična aktivnost pripadnika plemena reproducira i nastavlja pleme". Po njemu je svakodnevna aktivnost odgovor na konkretna materijalne i povijesne uvjete. Perlman drži da svakodnevnom aktivnošću mi ne reoduciramo samo sebe i uvjete, već i sredstva, navike, odnose, stanovništvo i ideje koje omogućuju cjelokupnu situaciju; konkretnije, svakodnevna aktivnost robova, govori Perlman, ne reproducira samo robove i vlasnike, već i sredstva koja robovlasnicima omogućuju tlačenje te kod robova naviku potčinjavanja autoritetu gospodara. "Svakodnevni život u kapitalističkom društvu sistematski mijenja materijalne uvjete na koje je kapitalizam u početku bio odgovor." [36]

Društveni oblik u kojem ljudi obavljaju svoj aktivnosti može nam poslužiti da objasnimo okolnosti zbog kojih se javio kapitalizam, no nikako ne može opravdati nastavljajuće funkcioniranje tog oblika nakon nestanka uvjeta na koje je od predstavljao odgovor. Ljudi u kapitalističkim društvima svakodnevno kroz vlastito djelovanje sprovode dva uzajamna procesa; jedan je reproduciranje oblika svojih aktivnosti, dok je drugi ukidanje uvjeta koji su do tog oblika doveli. Perlman smatra da ljudi nisu svjesni tog dvostrukog procesa, već da svoje aktivnosti obavljaju uvjereni kako su oni odgovor na prirodne uvjete, ne shvaćajući pritom da oni sami stvaraju te uvjete. Kapitalistička ideologija je ta koja sprečava da ljudi vide kako sami stvaraju uvjete koji dirigiraju njihovom aktivnošću i svakodnevnim životom. S druge strane, uloga je kritičke teorije da ljudima "otvori oči" te im prikaže vlastiti život kao ono što dopušta i omogućuje funkcioniranje kapitalizma. Kapitalizam sve pretvara u robu pa tako i kreativnu aktivnost; kreativna aktivnost u kapitalizmu i proizvodi te kreativne aktivnosti imaju jednu jedinu vrijednost – tržišnu. Perlman drži da tržišna vrijednost postaje općom karakteristikom svih čovjekovih aktivnosti. Proizvodi neophodni za preživljavanje dostupni su nam za novac; novac nam je pak dostupan u zamjenu za robu. Budući da nemaju robu, ljudi sebe tretiraju kao robu; odnosno kao robu tretiraju praktični sadržaj svog života, svoju svakodnevnu kreativnu aktivnost. Prodajemo kreativni sadržaj svog života da bi mogli preživjeti! Čim jednom prihvatimo ovakvo stanje, krug se zatvara. Čovjek postaje društveno produktivan ukoliko rezultat njegove kreativne djelatnosti ima tržišnu vrijednost. Prodana kreativna djelatnost jest ono što se naziva radom. Rad u kapitalizmu, drži Perlman, postaje apstraktnim jer je kod rada bitna upravo tržišna vrijednost; nije bitno koju vrstu djelatnosti

pojedinaac obavlja, već je bitna njezina vrijednost. Rad postaje zarađivanje; život je sveden na preživljavanje. Drugi je problem i taj što rad, odnosno sva aktivnost koju pojedina osoba obavlja tijekom svog života, prodajom postaje aktivnost druge osobe; proces kupnje pretvara kreaciju pojedinca, odnosno, kako kaže Perlman, specifičan doprinos te osobe čovječanstvu, u vlasništvo kupca. Kupnja odvaja "dostignuća" pojedinaca od njih samih. Riječ je o Spektaklu: kad prodajemo aktivnost za novac tim novcem ne možemo kupiti svoju aktivnost natrag; kupujemo robu nužnu za preživljavanje, ne bi li povratili, reproducirali "vlastitu radnu snagu i nastavili je prodavati". Pojedinaac tako nastavlja funkcionirati u svijetu kao pasivni promatrač, umjesto da ga aktivno mijenja. "Svoju živo energiju on koristi za pasivno divljenje", bivajući prožet robom i spektaklom – u tom pogledu čovjek koji je nekad bio mnogo, a malo imao danas – "što više ima, manje jeste", zaključuje Perlman te ističe da ukoliko želimo prevladati ovakvo stanje nužno je ukinuće kapitalizma. Po njemu, ovakvu situaciju pojedinac to može nadvladati "marginalnim kreativnim aktivnostima", no čovječanstvo ne može. Ono što održava kapitalistički sustav jest višak vrijednosti, odnosno dio svakodnevnog neplaćenog rada. Zanimljiva je Perlmanova opaska da ista situacija može funkcionirati i tamo gdje nema kapitalista, kao što je bio SSSR i zemlje istočne Europe, a taj višak vrijednosti ubire država. "Kapital u ime Marxa", reče Perlman. Fredy Perlman je ostavio ogroman trag unutar anarhističkog pokreta, cijeli je život pokušao spojiti radikalnost misli s radikalnošću djela. Pisac mnogih članaka, knjiga, pjesama i drame bio je i pjevač, osnovao zajedno sa suprugom Lorraine izdavački kolektiv "Black and Red" i "Detroit Printing CO-op", napustio je SAD u vrijeme Hladnoga rata, dao ostavku na mjestu sveučilišnog predavača, sudjelovao u mnogim komunitarnim projektima, živio za zajednicu. Isticao je uvijek potrebu za prakticiranjem slobode da bi postali ljudska bića bez gospodara; također je isticao potrebu premošćivanja jaza između misli i djela. "Da bi načinili korak iznad društvene shizofrenije najprije je potrebno ujediniti podjeljenost vlastitog sebstva, ili barem odrediti uvjete koji nam omogućuju dosljednost." Rad Fredyja Perlmana predstavlja jednu od važnijih struja unutar anarhoprimitivizma; na njegovu se misao nadovezuju mnogi primitivisti današnjice, posebice autori koji kritiziraju civilizaciju te je spominju kao sveproždiruću megamašinu kojoj život udahnuju ljudi. Bookchin je ovakav stav unutar anarhoprimitivizma usporedio sa Staljinovim hipostaziranjem tehnologije. On ideju da tehnologija ima vlastiti život vidi ukorijenjenu u konzervativnom njemačkom romanticizmu u djelima Martina Heideggera i Friedricha Georga Jüngera. Sve političke grupe na revolucionarnim "class war" temeljima smatraju da anarhoprimitivizam zaobilazi pravi razlog uništavanja okoliša pa i samih ljudskih života, a to je kapital. Anarhoprimitivisti/ce odgovaraju da je "kapital zadnji (i najsmrtonosniji) oblik moći" (J. M., 1998; 2), ali moć koja

je, između ostalog, sposobna i voljna uništavati i okoliš je razvijena prije kapitala. Također naglašavaju da i oni/e smatraju kapital i državu izvorima moći, ali odbijaju "dogmu klase" te problem promišljaju šire, uviđajući osnovni problem u tehnologiji, odnosno civilizaciji i represivnim odnosima koji proizlaze iz njih. J. W. je u Subversionu No. 23/1997 istaknuo: "anarhoprimitivisti/ ce se odnose prema znanosti i tehnologiji, isto kao i srednjovjekovna crkva prema vješticama". Uglavnom kritika pita za odgovor, gdje će otići milijuni ljudi iz gradova[37] i kako će se prehranjivati? U anarhokomunističkom časopisu Organise No.58/2002. ističu da se anarhokomunisti u mnogim stvarima slažu s anarhoprimitivistima, no također postavljaju pitanje kako smanjiti stanovništvo. Oni u primitivističkom odbijanju socijalnog anarhizma vide nemogućnost stvaranja jednog oblika socijalne ekologije, što može dovesti do, između ostalog, potpunog uništenja sustava proizvodnje i distribucije, a to opet dovodi do gladi, ratova...; drugim riječima do masovnog umiranja. Anarhokomunisti smatraju da je nužno stvaranje socijalne ekologije prihvatljive cjelokupnom stanovništvu, a ne samo šačici "ekstremista". Probleme koje primitivisti navode u vezi s civilizacijom primijecuju i u Organise, no oni predlažu drukčija rješenja. Umjesto ukidanja tehnologije i civilizacije, potrebno ih je radikalno transformirati "na istinskim revolucionarnim principima". Koncept napretka je potrebno re-evaluirati, baš kao što je potrebna dekonstrukcija i transformacija znanosti, sustava proizvodnje i distribucije, razmjene, komunikacije... Smanjenje stupnja tehnologiziranosti može rezultirati nemogućnošću opstanka svih ljudi, a i sprečava se pristup mnogim stvarima korisnima čovječanstvu. Zanimljivo je da ljudi iz Organise problem tehnologije vide u kapitalistima koji se njome služe na pogrešan način. Primitivizam odbacuju i kao sustav koji nikad neće moći zadovoljiti ljudske potrebe pa će se opet pojaviti trgovina, razmjena i novac. Kod ovakvih se kritika javljaju dva problema; prvi je taj što su primitivisti prečesto kritizirani/optuženi zbog prijedloga, vizija, ideja koje ili nisu izrekli ili su od nikakvog značaja (npr. ideja povratka stanovništva u pećine i okretanje lovu i sakupljanju je prisutna kod izuzetno malog broja primitivista. Riječ je o temeljnom neshvaćanju primitivističke kritike. Ovakva "prezentacija" primitivizma jednaka kao da na osnovu slučaja Unabombera kažete da svi kritičari tehnološkog društva zastupaju istrebljenje onih koji ga omogućuju.); drugi je problem vezan uz definiranje centralnih aspekata ljudskog života te na toj razini i dolazi do mimoilaženja, kako između anarhoprimitivista i anarhokomunista tako i između ostalih struja anarhizma. Prigovor koji se često, treba naglasiti opravdano, upućuje primitivistima da izostavljaju iz svojih prijedloga želje i potrebe ogromnog dijela stanovništva jednako je prisutan i kod onih koji ga upućuju. U Black Flagu No.215/1998 smatraju da "osnovni problem s anarhoprimitivizmom nije da li su prošla društva bila bolja od sadašnjih, već kako njihovu

baštinu inkorporirati u politiku, sada i ovdje". Jednak stav drži Jason McQuinn u eseju Zašto nisam primitivist?[38] u kome se protivi ideologizaciji primitivizma te ističe potrebu za radikalnom društvenom kritikom koja neće naginjati idealizaciji određenog oblika života, u čemu on vidi najveću slabost primitivizma. Umjesto idealizacije primitivnog života u stvaranje snažne kritike i nove kulture potrebno je uključiti baštinu primitivnih zajednica. Radikalna, snažna kritika koja se odupire ideologizaciji i beskompromisna praksa još uvijek mogu "prizvati neminovnu revoluciju", smatra McQuinn. Subversion kao kolektiv koji stoji na pozicijama revolucionarnog "class war" komunizma ističe da oni/e nisu protiv rada, kojeg vide kao osnovu čovjeka, već protiv zatupljujućeg i dosadnog rada za druge. Graham Purchase u časopisu Kick it over No. 35/1995 ističe: "Ideja odbacivanja industrije i tehnologije i povratka u male, plemenske, samodovoljne zajednice je naivnija od ideje staromodnih anarhosindikalista/ica da će samo radničko upravljanje tvornicama donijeti slobodno društvo". Graham smatra da "industrijalizam nije inherentno antiekološki, i kao dokaz navodi poplavu ekološki provjerenih proizvoda koji ne zagađuju okolinu ili nisu testirani na životinjama". Ovakav stav smatram besmislenim, tim više što i sam Graham priznaje kako ekološka reforma unutar kapitalizma egzistira samo tamo gdje donosi dovoljno profita.

Tipičan anarhoprimitivistički kolektiv čine ljudi okupljeni oko časopisa Fifth Estate, Anarchy – a Journal of Disare Armed, Green Anarchist.... Ovi potonji su u zadnje vrijeme izazvali najveću pažnju pa ćemo im posvetiti nešto više mjesta. Njihovo puno ime glasi GA – for the Destruction of Civilisation. Ističu da su masovna društva prekompleksna da bi se moglo raditi bez specijalizacije, koja nas udaljava jedne od drugih i kao most stvara hijerarhiju. Kao alternativu nude male zajednice u kojima će samoodređenje zamijeniti hijerarhiju, jer će takve zajednice biti dovoljno male da se svaka osoba može respektirati kao autonomna individua. Masovna društva nas otuđuju i od Zemlje. Država kontrolirajući Zemljina bogatstva kontrolira društvo. Da se to prekine, trebaju se ponovo uspostaviti veze sa Zemljom. U GA novinama obrađuju se iz anarhoprimitivističkog kuta teme o: kulturi, klasi, medijima, vremenu, tehnologiji, umjetnosti... pri čemu bi izdvojio najčešće autore Johna Zerzana, Georgea Bradforda, Stevea Bootha.... No GA su poznati/e i po informacijama o sabotажama i direktnim akcijama protiv: korporacija koje uništavaju okoliš, organizacija i institucija koje sudjeluju u testiranju ili mučenju životinja, različitim oblicima otpora u zajednicama....

U siječnju 1996. godine policija je uhapsila četvero urednika GA-a, Paula Rogersa, Stephena Bootha, Noela Mollanda i Saxona Woodsa, glasnogovornika Animal Liberation Front-a (ALF),

Robina Webba i urednika newslettera ALF Support Group, Simona Russela. Od tuda ime za slučaj – Gandalf (GAandALF). Šestorica su optuženi za “zavjeru iniciranja nepoznatih osoba da čine kriminalna djela”. Riječ “zavjera” je imala posebnu težinu u optužnici jer je stremila na organizirani i povezani rad šestorke, iako se neki od njih nisu nikada upoznali. Operacija Washington (koštala je 2 milijuna funti), koja je prethodila ovoj optužnici, u trajanju od dvije godine obuhvaćala je 60 upada u underground knjižare, redakcije novina, privatne stanove i obrađene su osobe koje su i u najmanjoj mjeri kontaktirale s ove dvije grupe (tajna služba MI5 provjeravala je čak i osobe koje su samo nekad kupile majicu od GA-a). Protiv Robina Webba je odmah odbačena optužnica pošto su slični dokazi već korišteni protiv njega 1995. godine. Paulu Rogersu je suđenje odgođeno. U kolovozu 1996. godine počelo je suđenje preostaloj četvorci i prvi dan je sudac Selwood poznat po vezama s vojskom (takav je slučaj bio i sa šestero osoba iz porote), isključio iz preliminarog sudjelovanja porotu, okrivljenike i njihove zastupnike kako bi sa tužiteljstvom mogao dogovoriti opseg Certifikata o imunitetu zbog javne sigurnosti, čime se dozvoljava zadržavanje tajnosti određenih dokaza i svjedoka. Sudac je ocijenio GA novine kao “dokument vrijedan najvećeg prezira od svih koje je ikad vidio u svojoj karijeri. Porota je birana iz Portsmoutha koji je poznat kao izrazito konzervativno, vojno područje s najvećim postotkom osuda u zemlji. U studenom iste godine Noel Molland, Saxon Woods i Stephen Booth su osuđeni na tri godine zatvora. Simon Russel nije osuđen jer je tužiteljstvo saznalo da ALFSG newsletter uvijek prije objavljivanja konzultira odvjetnika. Država je time učinila presedan jer je osudila novinare za objavljivanje informacija. Time se na najbolji način pokazala težnja države da ušutka slobodarsku opoziciju. Brojne organizacije za slobodu govora su protestirale protiv ove nečuvene odluke države, a u verbalnu i praktičnu podršku uključile su se slobodarske grupe i organizacije koje i ne gledaju na anarhoprimitivizam s velikim simpatijama. Žaleći se na odluku, u ožujku 1998. godine trojka je uz kauciju puštena iz zatvora, do njihove žalbe koja je zakazana za lipanj iste godine. Glavni razlog puštanja na slobodu je bila razgranata mreža podrške koja je sve više širila vijesti, a država se uplašila i namjere Amnesty Internationala da stave nepravedno optuženu trojku na listu političkih zatvorenika. U studenom 1998. godine konačno su sve optužbe odbačene, a troškovi ove namještaljke popeli su se na 5-10 milijuna funti.

No da ne bi sve bilo krasno pobrinuo se Steve Booth, jedan od optuženih, inače poznat pripadnik GA-a. U GA No. 51/1998 objavio je svoj odvratni članak Irrationalism kojim je šokirao skoro sve na slobodarskoj sceni, a i šire. U njemu je predvidio nastup iracionalista/ica u slijedećem tisućljetu koji/e će “činiti djela intenzivnog nasilja protiv sistema, bez očitih motiva, bez obrazaca”. Booth je lupetao panegirike Unabomberu[39],

stavljanju bombe pod državnu zgradu u Oklahomi 1995. godine i puštanje otrova sarina u podzemnu željeznicu Tokija izvedeno od Aum sekte. No pustimo "jedinom istinskom revolucionaru" da sam govori: "Bombaši iz Oklahome su imali ispravnu ideju. Šteta je što nisu raznijeli više vladinih zgrada...". Tokijski kultisti su po Boothu također imali ispravnu ideju. U Organiseu su isticali da je i podrška Unabomberu ideološka jer njegov manifest nema nikakve veze s anarhizmom, već samo sa mržnjom prema tehnologiji. Bombaška akcija u Oklahomi je djelo "fašističkih masovnih ubojica", krajnje desničarskih i rasističkih luđaka, i kao takva zaslužuje maksimalnu osudu, pogotovo od anarhista/ica. I neredoviti suradnici i svakodnevni podržavatelji GA politike su ostali zgraženi ovakvom bezosjećajnošću i raspamećenošću Bootha. Tako su Larry O' Hara, Dave Black i Michael Prigent napisali oštro protestno pismo u kojem su osudili podržavanje takvih akcija. Bez obzira što postoje neka naklapanja i svjedočenja da je bomba u Oklahomi provokacija od strane države, ova trojka nije našla nikakvo opravdanje za karakterizaciju žrtava kao "200 vladinih automata". Tako dolazimo do slijedeće fašoidne stavke u Boothovom članku, gdje on daje odgovor na pitanje: "Što je s nevinim ljudima"? Tako kaže: "Kako bilo tko, ako uđe u Führerbunker,(!?) može biti nevin?... Zašto Joe i Edna Couch Potato[40] zaslužuju bilo kakav probitak od akcija iracionalista/ica? Mogu se ili pridružiti ili odjebati i umrijeti, ovisi o njima, ovisi o tebi." Tako je Booth proširio listu svojih neprijatelja, mašinarizirajući sve ljude koji ne dijele njegovo mišljenje. Završio je u eko-fašizmu, kao i Richard Hunt, jedan od suosnivača GA-a iz 1984. godine. Za razliku od neuhvatljivosti humanosti njegovog "iracionalizma", u Black Flagu smatraju da je završetak Bootha i GA-a u barbarizmu savršeno racionalan. Uredništvo GA-a je pokušalo opravdati Boothu njegovom ljutnjom zbog boravka u zatvoru, priznajući da je možda malčice pretjerao u apologiziranju pojedinih očajničkih akcija, "umjesto da ih shvati kao neizbježne reakcije(!?) na sve organiziranje i represivnije društvo" (GA No. 52, 1998; 12) Sve se svelo na besmisleno trabunjanje - nije mislio kako je mislio (i napisao). Također je napadnuta Scottish Anarchist Network (prije Scottish Anarchist Federation) koja je otkazala turneju London Gandalf Support Campaign, kada izašao fašistički članak Bootha. SAN je okvalificirana kao "netolerantna, lakovjerna i konformistička". I sam Booth je ljude okupljene oko magazina Black Flag optužio kao liberale/ke (prije ih se u GA-u optuživalo kao agente/ice MI5-a) za koje oružana borba vrijedi zagovaranja samo kada se događa daleko u prostoru (Chiapas) i vremenu (Španjolska revolucija). Organiseu je također poručio da on samo nastavlja put i djelo Berkmana, Mahna, Durrutija, Angry Brigadea... ne shvaćajući da ga ovi ljudi nikad ne bi pohvalili za takve odiozne stavove. Iako su i sudjelovali u oružanoj borbi protiv državnih ideologija, znali su odmaknuti nevine ljude od mogućih teških posljedica. Iz svijeta mrtvih Boothu stižu pozdravi i divljenje samo od N(j)ečajeva. Boothov

članak je još uvijek aktualan pa tako sam Steve Booth u Anarchy No.51, 2001. ponovno objašnjava vlastite stavove te ističe da je članak Irrationalists prvenstveno o "mogućnosti oružane borbe i oružanog otpora totalitarizmu", Oklahoma i Aus sekta su samo primjeri akcija kakve će nastupiti u budućnosti ne uspijemo li trenutno pronaći uspješan odgovor. Rastućem totalitarizmu sistema potreno je pružiti otpor, a mnoge od akcija koje anarhisti danas izvode su nekorisne, smatra Booth. Booth je spomenute akcije naveo kao primjere akcija kakve on drži neizbježnima; ne mareći pritom za ljude koji bi mogli stradati. Sve se fino može opravdati kao "neizbježno". Jednaka opravdanja za svoje akcije imaju čelnici određenih država... Bilo bi zanimljivo čuti što Booth misli o izraelskim i američkim "neizbješnostima"? Parelela mišljenja ovog anarhista i spomenutih vođa se sama iscrta, argumentacija je jednaka: ili si s nama ili si protiv nas. Još je zanimljivije kako Boothovo mišljenje slavi Bob Black u pismu objavljenom u časopisu Anarchy, No.52, 2001. On opravdava članak Irrationalists držeći da su ga ljudi iz SAN-a krivo protumačili, te da nigdje nisu objasnili što znači da su ubojice iz Oklahome i Aus sekta "imali ispravnu ideju", kako je to Booth sročio. Black opravdava Boothu na zanimljiv način kazujući da "masovno ubojstvo nije ideja, već taktika". Možda zagovornik "anarhističke prakse" i tintni suborac "dosljednih i predanih britanskih anarhista" nije u potpunosti svjestan što je zapravo napisao. Je li riječ o ideji ili taktici svejedno je, posljedice čina su užasavajuće i ne može ih opravdati nikakvo laprdanje o "dobrim idejama" i "lošim taktikama". U pismu objavljenom u Anarchy, No.49., 2000. Black je isti članak opravdavao objašnjavajući kako je Booth "samo predvidio daljnje takve akcije i preispitivao kako će one utjecati na kontekst revolucionarne aktivnosti". Kako spomenute akcije, i njima slične, utječu na "kontekst revolucionarne aktivnosti" posve je jasno. Zakoni i ovlasti institucijama kotrole koji slijede nakon takvih akcija samo šire područja i oblike kontrole. Pretpostavljeno širenje područja slobode zamijenjuje učvršćivanje kontrole. Rezultat je suprotan očekivanome. Ubojstva ne mogu dovesti do slobodnog društva. Perlman je robu nazvao fetišem kapitalističkog društva, romantiziranje militantne aktivnosti očito je fetiš "dosljednih i predanih" anarhista. Anrhoprimitivizam, i primitivizam šire, karakterizira i često beskompromisna praksa. Aktivisti pod utjecajem raznih struja primitivizma djeluju izravno, želeći svojim djelovanjem spasiti/očuvati Zemlju, životinjski i biljni svijet. Poznate su grupe Animal Liberation Front i Earth Liberation Front kojih su pojedini pripadnici pod utjecajem primitivizma. Direct Action Report objavljen u siječnju 2002. godine od strane North American Animal Liberation Front Press Office donosi podatak da je 2001. samo u sjevernoj Americi poduzeto 137 nelegalnih direktnih akcija, od kojih su 72 vezane uz oslobođenje životinja, 51 uz zaštitu Zemlje, a 14 ih je usmjereno protiv genetskog modificiranja. ALF i ELF su preuzele odgovornost za 67 akcija. Dok je tako

primitivizam prisutan i kao teorijski najživlja struja suvremenog anarhizma i kao raširen oblik prakse, među tim dvama oblicima dolazi do ogromnog nesrazmjera. Primitivizam kao teorija bavi se cjelinom društva, promatra ljudski život u kontekstu odmaknutog iskustva, ubrzavajućeg napretka, prirode koju "osvajamo", kapitalističkog sustava, civilizacije, simboličke kulture, preživljavanja, ljudskih prava, odnosa spram drugih živih vrsta... Riječ je o pokušaju definiranja temeljnih vrijednosti ljudskog života u vremenu odmaknutog doživljavanja svijeta te zagovaranja ponovnog ostvarivanja nekad prisutnog jedinstva. Primitivizam je često odbacivan kao besmislen, no mnoge stvari na koje on ukazuje su prisutne. Potrebno je imati na umu da se primitivizam najviše razvija u sjevernoj Americi pa je i većina problema koje promišlja prisutna na tom području i promatrana iz vlastitog, subjektivnog doživljaja. Problem nije što su problemi promatrani subjektivno, već što se prečesto generaliziraju. Problemi koje donosi američka civilizacija i zapadna kultura nisu uvijek jednaki problemima koje donose neka druga civilizacija ili kultura. Ponekad su ti problemi vrlo specifični. Razmotrimo, na primjer, problem gradova. Jedan od većih problema koji gradovi donose sa sobom jest ujednačavanje života i prihvatanje onog što se naziva zapadna kultura.[41] Kao i svaka druga, i Z/zapadna kultura sadrži, promiče i održava određene vrijednosti. Ta zapadna kultura pretendira postati jedinom kulturom (mogli bismo reći zabavnom kulturu prodaje), a vrijednosti koje ona donosi općima, naravno u interesu čovječanstva. Monotonost, jednoličnost života u američkim gradovima vrlo je dobro dočarana u filmu *Mrtav čovjek* Jima Jarmuscha kada indijanac Nitko (Nobody) prepričava Williamu Blakeu kako je svaki grad kojeg je vidio nastanjen istim ljudima. Nitko ne može shvatiti kako se toliko veliki broj ljudi može preseliti iz jednog grada u drugi pa u treći... u kratkom vremenu. Ono na što se ovdje na komičan način ukazuje jest upravo jednoličnost, i to ne samo života već i ljudi, dakle kulture koja individualnost pretvara u bezličnu pasivnost mnoštva. Komičnost koja prati događaj još više iskazuje apsurdnost takve situacije. Williama Blakea, u filmu glavni lik, neki primitivistički autori smatraju primitivistom, a njegova je poezija mnogo utjecala na Fredya Perlmana. Kao kritika, anarhoprimitivizam može ponuditi mnogo. Primitivistička praksa je više okrenuta životinjama i okolišu nego ljudima. Razlog tome je taj što su mnogi primitivisti pripadnici pokreta Earth First! koja prakticira beskompromisnu borbu u obrani netaknute Zemlje. Earth First! je pokret okrenut prirodi. Svakodnevni život, koji je i povod mnogim teorijskim promišljanjima, u praksi je zaboravljen; ljudska prava, radnička prava, institucionalna kontrola, patrijarhat, nasilje, rastući militarizam, svakodnevne "neizbježne" preventivne akcije, problemi sa zdravstvom i mnoga socijalna pitanja u praksi se ostavljaju po strani. Ono što se teorijski promišlja i oko čega se sve vrti – temeljni aspekti ljudskog života – u praksi ostaje po strani raznih grupa i pokreta

kod kojih je uočljiv utjecaj primitivizma. Kritiziranje civilizacije ne bi trebalo podrazumijevati pasivnu kritiku, kritika kapitalističkog sustava ne bi trebala ostati kritikom na papiru. Želja za pravednim društvom ne bi trebala biti prepreka da se postojeće društvo konstantno čini pravednijim. Čekajući veliki preokret koji će se pojaviti niotkuda ne stvaramo ništa. Pasivnog iščekivanje i zanemarivanje stalno prisutnih problemam koji se mogu ispraviti pretvaraju svaku kritiku, koliko god ona radikalna i snažna bila, u motiv za sječu stabala. Potrebna je kritika koja će korespondirati sa stvarnošću, idealiziranje primitivnog i sanjarenje o svijetu bez jezika nisu ta kritika. Jezik je prisutan, kapitalizam je prisutan, civilizacija je prisutna, tehnologija je prisutna... prisutni su i problemi koje oni donose sa sobom... prisutni su i oni koji te probleme uočavaju...

INSUREKCIONIZAM

U realnosti nenasilje, pacifizam i tolerancija su iznimno korisni vladarima/kama. Demokratski konflikt čini eksploatirane pasivnima s vjerom u njihove lidere/ke do krajnje poslušnosti. Ali revolucionari/ke odbijaju razvodniti svoje ideje i akcije čovjekoljubivim cvrkutanjem reformista/ica.

Pierleone Porcu

Insurekcionizam (tal., insurrectionismo – pobuna, ustanak) je nastao '80-ih godina. Najpoznatiji teoretičar je Alfredo Maria Bonanno, dugogodišnji aktivist unutar talijanske anarhističke scene. Za razliku od anarhosindikalista, insurekcionisti se zalažu za uništenje aktualne strukture kapitala, a ne za njenu predaju u ruke revolucionara. Bonanno tako tvrdi u djelu *Armed Joy* (1997): "Oslobađajući rad bez eksploatacije ne postoji, to je mistifikacija... Nema zabave u radu... Aritmetika je suprotnost smijehu... Produkcija se treba transformirati u područje zabave i radosti... Tako je se može zaustaviti kad god se zadovolje potrebe... Samo je radost nekontrolirana." Struktura dominacije se odmaknula od stroge arbitrarne uloge unutar industrije i tvornica u lakši razvoj informatike, robotizacije i u prvenstvo uslužnih servisa. Stoga, "geto budućnosti neće biti geografski određen, već kulturološki, kroz nemogućnost i nepoznavanje komunikacije". (Weir, 1988.) Kapital će odbacivati sve neprevodljivo u taj novi generalizirani govor. "Geto isključenih" će činiti oni koji, pošto nisu na popisu privilegiranih, neće biti u mogućnosti čitati između redaka poruke vlasti. Bonanno

ističe da će tako frustrirani i deprivirani ljudi završiti u eksploziji iracionalnog nasilja koje izbija zbog osjećaja bespotrebnosti, dosade i općeg mrtvila koje vlada u getu. Da se to spriječi treba prijeći put od "iracionalnih nereda do svjesnog ustanka". Pozivajući se na Angry Brigade, podnose prijavu protiv države, odustaju od daljnjeg ideologiziranja, kreću u javni i konkretni napad protiv njenih institucija. Vidljivo je da podržavaju "propagandu djelom" (1995. godine sudjelovali su u sastavljanju proglašenja kojim je pozivano na ubojstvo pape Ivana Pavla II). Moram priznati da, blago rečeno, prilično neuvjerljivo zvuči slijedeći stav: "Ako je nasilno djelo, ostvareno od militanta ili militantne grupe, organizirano uz prikladne analize i garancije; kada je politička povoljnost akcije razmotrena i puštena u javnost s maksimalnom mogućnošću razumijevanja od strane masa; i kada je militant ili grupa zaista dio naoružane manjine eksploatiranih; tada ako akcija uzrokuje neki nesretni slučaj i netko umre tijekom akcije (misli se na slučajne prolaznike, op. aut.), onda ne možemo osuđivati akciju i drugove/ drugarice koji su je iznijeli." [42]

Na prvom mjestu je pojedinac i ustanak u sebi, a onda se prelazi na izravne napade na državu. Insurekcionisti ne zastupaju organiziranje na principima sinteze (kao anarhističke federacije), već grupiranje u neformalne anarhističke skupine koje se ne temelje na programima, platformama, kongresima ili zastavama. Ovdje se, dakle, ne radi o stvaranju organizacije temeljene na kvantitativnim ciljevima s a priori zadanim obavezujućim principima, nego o organiziranju grupa zajedničkih afiniteta među ljudima čiji su cilj insurekcionističke akcije. Grupe afiniteta sačinjavaju anarhisti koji se mogu, ali i ne moraju simpatizirati, već koji kroz diskusiju i zajedničku komunikaciju stvaraju revolucionarnu spremnost za direktne akcije na njima zanimljivom i zajedničkom području. Tako okupljeni anarhisti odlaze u realiziranje akcija, surađujući na terenu s ljudima koji nisu proizašli iz anarhističke ideje. Te nove grupe teritorijalnog karaktera, često s jednim konkretnim ciljem čine osnovne nukleuse. Borbeni dio akcije osnovnih nukleusa se koordinira radi što efektivnijeg rezultata.

Alfredo Bonanno je odležao kaznu od 13 mjeseci zatvora zbog "sudjelovanja u oružanoj bandi" i "subverzivnom udruženju". Država je temeljila optužnicu na imaginarnoj tajnoj skupini, iako su sve njegove akcije bile javne. No, država je izmislila i ime toj imaginarnoj organizaciji pazeći da ništa ne ispusti – Revolucionarna anarhistička insurekcionistička organizacija (ORAI). Bonanno je dostavio dokumentaciju o svom boravku u Grčkoj u kojoj se jasno vidi javni karakter njegovih istupa u prezentaciji insurekcionizma kao organizacije mase koja nema potrebu skrivati svoje ciljeve i akcije, a ne kao tajne oružane bande. Kada je nakon trinaest mjeseci cijeli slučaj protiv njega pao u vodu, Bonanno je pušten na slobodu.

BILJEŠKE

1 Vidi: Revija za sociologiju Vol. XXI, No. 4/1990; 685.

2 Sličan primjer iskorištavanja medija za “našu stvar” prakticira bend blizak anarhizmu – Chumbawamba. Uostalom Chomsky je i surađivao s njima na jednom projektu i to su objavili kao CD. Smatrajući da je moguće koristiti popularne medije kako bi se izmijenila iskrivljena slika o anarhizmu, potpisali su ugovor s velikom kompanijom EMI. Dočekale su ih žestoke kritike uz prigodan pamflet Educating Who About What? The Circled A and It's Parasites. Treba napomenuti da su članovi/ice Chumbawambe i dalje aktivni na mnogim pitanjima vezanim za slobodarsku scenu. Tako potiču ljude da krađu njihove materijale iz bogatih prodavaonica zbog čega su ih neke takve i odbile prodavati, poklonili su novac anarhističkom radiju u Italiji, a odbili su pred Svjetsko prvenstvo u nogometu 1998. godine ponudu kompanije Nike od 1-3 milijuna funti da snime pjesmu za njih povodom tog događaja, te ponudili besplatnu suradnju i pjesmu anti-Nike grupi...

3 Problem cenzure informacija kod masovnih medija pokušava se riješiti stvaranjem alternativnih medija. Tako se velika pažnja posvećuje komunikaciji kroz nezavisne fanzine i časopise, publiciranju slobodarske literature, stvaranju internet stranica... Najdalekosežniji primjer je kolektiv Undercurrents koji se bavi snimanjem direktnih akcija koje mediji ne žele prikazati ili iskrive njihovu pozadinu i cilj.

4 G-8 je zapravo svojevrsni začetak futurističke svjetske vlade koju grade gospodari/ce ekonomskog liberalizma. Unutar tog tijela su predstavnici/e sedam gospodarski najrazvijenijih zemalja plus Rusija. Nedavno je predloženo proširivanje ovog tijela u G-20.

5 Vidi: Allen, B., NAFTA – Auto Restructuring and Mexico's Maquiladora Zone, u Black Flag No. 210/1997; 12-15.

6 Chomsky, N., The Zapatista Uprising, vidi: Black Flag No. 205/1994; 16-18.

7 Isto.

8 Prvi komunikej Tajnog komiteta EZLN-a na Prv svibnja 1994. godine. Vidi: Love and Rage No. 3/1994; 8.

9 Detaljnije vidi internet stranicu kolektiva Subversion i tekst Unmasking The Zapatistas: <http://www.geocities.com/Athens/Acropolis/8195/mexico.htm>

10 Dubreta, N., Socijalna ekologija u djelu Murraya Bookchina, 1996; 13.

11 Isto; 40.

12 Jedan od osnivača EF-a u SAD-u, Dave Foreman je kritiziran jer je šezdesetih sudjelovao u kampanji konzervativca Barrya Goldwatera, ali šokantni su zapravo njegovi stavovi o ilegalnim imigrantima iz Srednje i Južne Amerike koji zapravo graniče s čistim rasizmom. Tako Foreman smatra da treba zaustaviti svako useljavanje s juga, jer to predstavlja opasnost za američke resurse, poglavito u pogledu zagađenja vode i zraka(?!). Slično smatra da je Etiopiji najgore pomagati, odnosno da bi trebali ostaviti prirodi da sama uspostavi ravnotežu(?!). Vidi: Dubreta, N., Socijalna ekologija u djelu Murraya Bookchina, 1996; 126-127.

13 Ne želeći preuzeti ulogu branitelja svakog osobno od navedenih, moram primijetiti nonsens nekih optužbi: zar je Bookchin zaboravio Proudhonov koncept federalizma; Federica Montseney je bila jedna od najpoznatijih FAI-jevki koji je bio prožet bakunizmom, Rocker je bio poznati zastupnik anarhosindikalizma...

14 Vidi: Bookchin, M., Social Anarchism and Lifestyle Anarchism, 1995; 25.

15 Bookchin je rođen 1921. godine u obitelji ruskih emigranata/ica koji su morali pobjeći zbog sudjelovanja u revolucionarnim previranjima još 1905. godine. Bili su oduševljeni, kao i mnogi tada, Oktobarskom revolucijom jer su istinite vijesti o teroru lenjinista/ica bile nedostupne i kontrolirane izvan granica Rusije. Bookchin, kao i cijela njegova obitelj, čim se upoznao sa strahotama autoritarnog komunizma, a posebno događajima u maju 1937. godine u Španjolskoj, postao je žestoki protivnik komunističkih pristalica i postupaka. Prema tome, Blackovu optužbu, bez obzira koliko ju je sam Bookchin isprovocirao, ne smatram vjerodostojnom jer je i sam Bookchin nekoliko puta žestoko iskritizirao osnovne postavke Marxove filozofije.

16 Vidi: Watson, D., Beyond Bookchin, 1996; 18.

17 Bob Black nalazi Bookchinove izjave iz prošlosti koje bi danas sam Bookchin okarakterizirao kao lifestyle anarhizam. Evo što je Bookchin 1970. govorio: "U svojim zahtjevima za plemenski život, slobodnu seksualnost, zajednicu, međusobno pomaganje,

ekstatična iskustva i uravnoteženu ekologiju mladi predočavaju, dakako još nerazvijeno, radosno komunističko i besklasno društvo... Black, B., *Anarchy after leftism*, 1997; 26.

18 Vidi: Watson, D., *Beyond Bookchin*, 1996; 95.

19 L. Susan Brown, Vidi: Bookchin, M., *Social Anarchism and Lifestyle Anarchism*, 1995; 17.

20 Bob Black, Vidi: *Comunitas*, No.10/1998.

21 Detaljnije o funkcioniranju i ciljevima LETS-a vidi: *Green Paper* No. 3/1998; 10-12.

22 *Comunitas* No. 10/1998.

23 André Gide, vidi internet stranicu: <http://www.notam.uio.no/~mariusw/bey/>

24 D'Annunzio je kasnije završio u fašizmu, što su učinili i još neki talijanski anarhisti/ce. Kada je shvatio svoju grešku već je bio bolestan. Bez obzira na bolest, bačen je s balkona i tako poslan u smrt. Treba još napomenuti da u Općoj enciklopediji Jugoslavenskog leksikografskog zavoda (1977) stoji mišljenje da je D'Annunzio u Rijeci vladao diktatorski.

25 Vidi: *Black Flag* No. 215/1998; 25.

26 Vidi: Watson, D., *Beyond bookchin*, 1996; 98.

27 Tipičan dijalog između osobe koja misli da se svi strojevi trebaju uništiti i osobe koja smatra da razvoj tehnologije može omogućiti lakši posao za manje vremena ako se promijene uređenje i organizacija vidi u: Errico Malatesta, Fra Contadini – a Dialogue on Anarchy, 1990.

28 Vidi: *Kontrapunkt* No. 3/1997.

29 www.primitivism.com

30 Noam Chomsky, *Language and Freedom*; u *Reasons of the state*, 1973.

31 John Zerzan, *Porijeklo i značenje jezika*, Hrvatski radio, Treći program

32 Zerzan, John; *Bombe nepristajanja*, Hrvatski radio, Treći program

33 Isto.

34 citirano u: Perlman, F., *An Appreciation*;

<http://www.spunk.org/texts/writers/perlman/sp001731.html>

35 Perlman, F., *Against His-Story, Against Leviathan*

36 Perlman, F.; *Reproduction of everyday life*

37 Pošto bi najvjerojatnije bilo nemoguće raseliti sve ljude iz gradova (da li bi to oni uopće i htjeli), razvijaju se koncepti eko-gradova. Jedan takav projekt razvija Urban Ecology Australia, mala i neprofitna ekološka organizacija. Njihov projekt, Halifax Ecocity, je smješten nedaleko od australskog grada Adelaidea. Halifax je zamišljen kao gradić za 800-1000 ljudi u kojem ne bi bilo automobila, niti bilo kojeg prometa koji zagađuje okoliš. Sve funkcije gradića bile bi usmjerene prema razvoju zelenih površina, igrališta, biciklističkih staza... Detaljniji vidi u: *Car Busters*, No. 6/1999.

38 Mcquinn, J., *Zašto nisam primitivist, Što čitaš?*, Zagreb, 2002.

39 Unabomber je pisao antitehnološke tekstove iz svoje usamljene i skrivene kućice i slao pisma-bombe ili pakete-bombe s namjerom da ozljedi ili ubije osobe koje je smatrao odgovornima za društvenu tehnofiliju. Jedna od njegovih žrtava je bio i poslovođa trgovine kompjutera(!?).

40 Naziv u SAD-u za ljude koji stalno sjede pred televizorom i danonoćno bulje u njega. U prenesenom značenju misli se na ljude koji su paraziti.

41 Gradovi ne donose samo spomenute probleme, već i mnoge druge: zagađenost, prenapučenost, siromaštvo... Zapadna kultura u službi je novog/starog imperijalizma, a širi se između ostalog i kanalima otpora toj istoj kulturi.

42 Alfredo M. Bonano i Jean Weir, vidi u: Bayer, O., *Anarchism & Violence*, 1987; 16-17.

GRUPE I AKCIJE

Na maloj listi što slijedi su grupe i akcije koje bezrezervno podržavam. Moja podrška bi, na žalost, mogla za neke od primjera što slijede biti i izraženija i konkretnija. Ali trudim se. Njihovo postojanje mi puno znači i ono što me čini sretnim je što osjećam da sve više praktično ulazim u njihove priče kako sam stariji. Imam osjećaj da slažem puzzle, komadić po komadić, godinu za godinom. Ova lista je strogo individualna, odnosno ona je samo moja, a nisam ni siguran koliko je konačna.

BORBA PROTIV NEOLIBERALIZMA, GLOBALIZACIJE I MULTINACIONALNIH KOMPANIJA

Profiti korporacija su privatizirani, svaki zamaskirani čovjek ih može ponijeti doma, ali štete od korporacija su socijalizirane. Korporacija je nekontrolirani rak koji raste svaki dan. Što duže čekamo da je zaustavimo, manje su nam šanse preživjeti.

kojot Mex, Anarchist Farm

Multinacionalne kompanije (MNK) danas gospodare svijetom ljujljajući se na panteonu moći uz zveket i miris novčanica. Država možda ima moć, manifestnu moć, ali MNK su ostvarile vječiti san svih gospodara od početka povijesti i vladaju kroz "meta-moć". Meta-moć je "sposobnost restrukturiranja samog privrednog sistema". (Sekulić, 1979.; 76) MNK upravo nastupaju, pogotovo u zemljama "trećeg svijeta", restrukturirajući njihov privredni i politički sistem u skladu sa svojim interesima, bez da snose ikakve posljedice. Smatram da će u budućnosti postojati svjetska vlada sastavljena od najvećih laktaša koji će, prežderavajući se novaca gaziti okolinu i ljude. Već sad se mogu nazrijeti začeci futurističkog imperijalizma koji provode Svjetska banka, Međunarodni monetarni fond, WTO (Svjetska trgovinska organizacija), G-8... s logistikom MNK čije želje se moraju ispuniti pod svaku cijenu kao razmaženom djetetu. No, prije razornih posljedica koje ostavljaju za sobom novcem narajcani jurišnici, da razjasnim ukratko što uopće znače pojmovi kao što su neoliberalizam i

globalizacija. Sam pojam neoliberalizam otkriva nam postojanje sebi bliskog prethodnika. Ekonomski liberalizam ili liberalni kapitalizam dobiva svjetsku premoć u drugoj polovici 18. stoljeća, a kao osnovna ideja navodi se nemiješanje države u ekonomske procese i gibanja, te prepuštanje regulatorskog mehanizma u ekonomiji slobodnom tržištu,[1] odnosno "nevidljivoj ruci". Ova ekonomska doktrina, čiji je najpoznatiji predstavnik škotski ekonomist Adam Smith bila je prevladavajuća do velike ekonomske krize (1929.-1933.), kada se prihvaća misao Johna Maynarda Keynesa, koji je zastupao tezu o potrebnosti pune zaposlenosti za uspjeh kapitalizma i u tom cilju neophodnoj intervenciji države i centralnih banaka. Ovakav program je prihvatio i predsjednik Roosevelt kada je krenuo prema državi blagostanja s New Dealom. Keynesova ekonomska doktrina koja je kreditiranjem založila budućnost da isplati sadašnjost došla je na naplatu tijekom sedamdesetih godina. Ponovni uspon liberalizma, odnosno neoliberalizma možemo ugrubo pratiti od 1974. godine i velike naftne krize. OPEC (Organizacija zemalja izvoznica nafte) je u razdoblju 1973.-1979. povišio cijenu nafte za 5,2 puta. Drugi, politički važan događaj predstavljaju dolasci na vlast Ronalda Reagana u SAD-u i Margharet Thatcher u Engleskoj.

Najvažnijih postulati neoliberalizma po Elizabeth Martinez i Arnaldu Garciji su sljedeći:

1. Vladavina tržišta

Znači smanjiti utjecaj vlade (političke) na najmanju moguću mjeru. Zagovaranje međunarodne trgovine i ulaganje po obrascu NAFTA-e. Smanjenje plaća uništenjem sindikata i ustrajanje na trendu smanjenja općih prava radnika. Ukratko, totalna sloboda kretanja kapitala, novca i usluga.

2. Smanjenje javnog izdatka za socijalnu pomoć

Smanjuju se izdaci za školstvo i zdravstvo, kao i za pomoć siromašnima, komunalne potrebe... Naravno, ne odbija se državna pomoć za razvoj biznisa.

3. Deregulacija

Smanjenje državne regulacije u bilo kojem pogledu ili smjeru koji bi mogao ugroziti profit, kao što su na primjer očuvanje okoliša ili sigurnost na poslu.

4. Privatizacija

Označava težnju da se privatiziraju sva dobra i uslužni servisi, kao što su banke, najvažnije industrije, ceste, škole, bolnice, pa čak i voda tamo gdje se već osjeća oskudica u vodi. Često sakrivena iza potrebe za većom efikasnošću, privatizacija završava u koncentraciji bogatstva kod sve manje ljudi i povećanju poreza za njihove potrebe.

5. Eliminiranje koncepta “javnog dobra” ili “potreba zajednice”

Ovi koncepti se zamjenjuju s konceptom “individualne odgovornosti”, čime se prebacuje krivica na siromašne za njihovo stanje.[2]

Tako su polovinom '70-ih industrijalizirane zemlje povećale kamatne stope, smanjile visinu plaća za radništvo i visinu izdavanja za javne službe (školstvo, zdravstvo, pomoć siromašnima, očuvanje okoliša). Zemljama “trećeg svijeta” nesebično su ponudile Structural Adjustment Programmes (Program strukturalnog prilagođavanja), koji je “nerazvijene” sačuvao od “nestabilnosti” vežući ih za daljnja otplaćivanja dugova. SAPs je prvi put primijenjen u Čileu nakon ubojstva predsjednika Allendea i vojnog udara, koji je proveo Pinochet uz blagoslov zapada. Formula po kojoj je SAPs instaliran u Čile proizlazila je iz ekonomske doktrine Milтона Friedmana, a ona je uključivala: slobodno tržište, odnosno prestanak kontroliranja kapitala što je imalo završetak u stvaranju “zona slobodne inicijative” ili “zona za razvoj izvoza” (iste funkcije kao i Zona maquiladora u sjevernom Meksiku) koje su garantirale MNK-ama olakšane financijske uvjete plaćanja, korištenje lokalne infrastrukture i jeftinu radnu snagu. Takve zone predstavljaju žilu kucavicu za MNK, a to dovoljno potkrepljuje podatak da je broj zaposlenih u Zoni Maquiladori u Meksiku porastao sa 110.000 zaposlenih iz 1980. godine na 500.000 u 1992. godini. U Aziji (Južna Koreja, Malezija...) 700.000 ljudi je zaposleno u takvim područjima. SAPs je osigurao i slobodnu promjenljivost nacionalne valute, redukciju državnog proračuna i zaposlenost, privatizaciju industrije i smanjenje pomoći za školstvo, zdravstvo...[3] Možda je najbolju definiciju neoliberalizma dao subkomadant Marcos na Internacionalnom susretu za humanost i protiv neoliberalizma, koji se održao u Chiapasu 1996. godine sa 6.000 aktivista iz cijelog svijeta: “...ono što nam nude je pretvaranje svijeta u veliku trgovinu gdje mogu kupiti Indijance ovdje, žene tamo, gdje mogu kupiti djecu, imigrante, radnike, pa i cijelu zemlju kao što je Meksiko.”[4] Globalizaciju možemo shvatiti kao logičnu posljedicu neoliberalizma, odnosno kao težnju da se cijeli svijet zgnječi kroz jednu svjetsku vladu i jedan ekonomski sistem u jednu – istu globalnu kulturu: u istu hranu, odjeću, govor, način razmišljanja...

Daleko od bilo kakvog znanstveno-fantastičnog pretjerivanja, totalitarizam monopola govori o sebi:

- 500 najvećih MNK-a kontrolira 42% svjetskog bogatstva s tendencijom rasta.
- Od sto najvećih ekonomija 51% čine MNK, a 49% države.

- Ako izuzmemo devet najbogatijih država po bruto nacionalnom dohotku (SAD, Japan, Njemačka, Francuska, Italija, Velika Britanija, Brazil, Kanada i Kina), 200 najbogatijih korporacija je ekonomski moćnije od ostatka svijeta (182 države).
- MNK drže 90% tehnologije i patenata.
- MNK su uključene u 70% svjetske trgovine. Više od trećine te trgovine se odvija unutar jedne te iste MNK.
- Samo 27 država u cijelom svijetu ostvaruje veću dobit od Shella i Exxona zajedno.
- Shell posjeduje 400 milijuna rala zemlje (otprilike kao 40 površina Hrvatske).
- Najvažnije svjetske industrije (auti, avioni, elektronika, čelik, nafta, kompjuteri, mediji...) posjeduje u 40% slučajeva pet ili manje MNK-a...

Bahatost MNK-a će u sljedećem stoljeću dostići nezamislive razmjere i teško da će se ugasiti fitilj "vremenske bombe" o kojoj govori Chomsky.[5]

Samu strukturu MNK-a, način odlučivanja, odnos prema okolini i "outsiderima", taktiku kojom jure kroz medije i živote ljudi zbog ostvarenja svetog cilja – gomilanja kapitala, Chomsky smatra fašističkom.

Pustoš koju ostavljaju MNK iza sebe nemjerljiva je s bilo kojom elementarnom nepogodom: Coca Cola je '70-ih na pokušaj organiziranja sindikata reagirala s "eskadronima smrti", Nestle je '60-ih nagovarao majke u Africi da koriste instant mlijeko za dojenje umjesto svoga, jer je "zdravije" – zbog nedostatka higijenskih uvjeta i sterilnog posuđa u kojem treba pripremati to mlijeko povećala se smrtnost dojenčadi i djece, a u blažim varijantama njihova pothranjenost; istu stvar je krajem '60-ih radila Coca Cola u Zimbabveu, laprdajući o zdravstvenoj vrijednosti svojih napitaka; Shell je odgovoran za ubojstvo devetoro ključnih ljudi u kampanji protiv uništavanja okoliša u Nigeriji 1995. godine; kao posljedica Free Trade Agreementa (FTA) između SAD-a i Kanade, u prve dvije godine posao je izgubilo 226.000 stanovnika Kanade; General Motors je samo u jednom danu otpustio 40.000 ljudi; prije par godina Ford je otpustio gotovo cijelu radnu snagu u Meksiku, te je omogućeno ponovno zapošljavanje samo onima koji su prihvatili niže plaće i prestanak sindikalnog udruživanja; Volkswagen je otpustio 14.000 radnika i zaposlio nazad samo one koji su pristali napustiti nezavisan sindikat; Meksiko i njegovih 2,2 milijuna izgubljenih radnih mjesta do sada zbog NAFTA-e sam već spomenuo; lista je nažalost beskonačna.

MNK podržavaju i sklapaju ugovore o "slobodnoj trgovini" kako bi povećale svoj profit seljenjem u zemlje "trećeg svijeta", gdje radnike i radnice plaćaju manje i ne moraju se brinuti o zagađivanju okoliša. Tako na primjer, firma iz SAD-a proizvede komponente za određeni proizvod, recimo auto, i pošalje ih u Meksiko na sklapanje gdje su zaposleni nekoliko puta slabije plaćeni, gdje nema sindikata i gdje se slobodno zagađuje okoliš. Zatim se te sklopljene komponente vraćaju u SAD, čime tzv. izvoz u Meksiko zapravo nikad ne dođe do tržišta u Meksiku, već se samo radi o unutarnjim transferima jedne kompanije. Došlo je do apsurdne situacije da se kapital slobodno kreće, a radnici i lokalne zajednice trpe posljedice kao imobilni. Zatvaraju se tvornice u matičnim zemljama, gdje ostaje samo glavno predstavništvo, a pogoni se prebacuju u zemlje "trećeg svijeta", gdje se smije slobodno stvarati kaos, čime MNK manifestiraju politiku modernog kolonijalizma i rasizma. Početkom '80-ih GM je zapošljavao 7.000 ljudi u Meksiku, a danas 75.000. U istom razdoblju broj zaposlenih u GM-u u Kanadi je opao s 40.000 na 26.000. Nestle ima preko 200.000 zaposlenih kao stranu radnu snagu. Shell od 117.000 ukupno zaposlenih ima 85.000 ljudi kao stranu radnu snagu. Tako General Motors zatvara svoja postrojenja u SAD-u i odlazi u Meksiko i Poljsku, Mercedes odlazi u Albaniju, Volkswagen u Češku, Nike u Indoneziju...

Direktne akcije protiv MNK šire se u cijelom svijetu i dobivaju sve veći zamah. Akcije su razgranate od bojkota kupovanja određenih proizvoda preko mirnih demonstracija do uništavanja imovine MNK, što ih najviše boli. Nakon uvodnih susreta u Chiapasu 1996. godine i u Španjolskoj godinu poslije, 1998. godine u Genevi je stvorena People Global Action (PGA), grassroot međunarodna koalicija koju nisu inicirale već etablirane NGO (nevladine organizacije). Unutar PGA djeluju MST iz Brazila, Zapatisti, u Indiji Sindikat seljaka iz države Karnataka (KRRS), predstavnici francuskih seljaka, poštanski radnici iz Kanade, Reclaim The Streets iz Europe, aktivisti/ce Maora i Ogonija, Južnokorejski sindikat trgovine, Sjevernoamerička mreža domorodačkih žena, te razne druge ekološke i političke grupe iz cijelog svijeta. Plod ove široke suradnje protiv neoliberalizma, globalizacije i MNK-a je Global Street Party koji se nastavlja na tradiciju festivalskog uličnog otpora. Reclaim The Street akcija (o kojoj ću više reći kasnije) je evoluirala u svjetski protest kroz PGA. Protesti protiv WTO-a, Svjetske banke, Međunarodnog monetarnog fonda i drugih krivaca za bogaćenje jednih i siromašenje drugih (što i je osnovna posljedica neoliberalizma) organizirani su 1998. i 1999. godine širom svijeta, od Geneve do Brazila, od Londona do Indije... Prvi protest koji je odjeknuo na globalnoj razini, dogodio se od 29. studenog do 3. prosinca 1999. godine u Seattleu (SAD), prilikom sastanka WTO-a. Protest 50.000 ljudi protiv WTO-a odgodio je početak konferencije i ogolio divljaštvo policije SAD-a. Gradonačelnik grada proglasio je policijski sat od 19 sati do zore, a u Seattle su poslane i

jedinice Nacionalne garde. Brutalna policija je prosvjednike gađala suzavcem i gumenim mecima, a više ljudi je pretučeno. U višednevnim sukobima uhapšeno je preko 600 ljudi, a zbog uništenih izloga MNK-a, banaka... procijenjena je šteta, što zbog direktnih posljedica, što zbog pada prodaje, na 20 milijuna dolara. Par dana poslije šef policije u Seattleu Norm Stamper podnio je ostavku nakon masovnih kritika na policijske postupke. Gradonačelnik je odbio dati ostavku, unutač kritikama zbog razmještanja Nacionalne garde na ulice Seattlea. U Londonu je također prosvjedovalo 2.000 ljudi, dok su u Genevi nepoznate osobe izvele sabotazu prekinuvši dovod struje u sjedište WTO-a. Inače, nije naodmet spomenuti da je konferencija u Seattleu propala, bez obzira na ulična događanja, zbog "nepostizanja dogovora".

Najomraženije MNK, zbog uništenja okoliša, podržavanja diktatorskih režima, omalovažavanja radnika, ubijanja ljudi i životinja... jesu McDonald's, Shell, Nike, Coca-Cola, Ford, Nestle... Transnational Resource & Action Center (TRAC) je 1997. godine u studenom objavio interni dokument o lošim radnim uvjetima u tvornici MNK Nike u Vijetnamu (za isto je optužen i Reebok). Nike je porekao vjerodostojnost dokumenta. Potajno snimane fotografije u Nikeovim tvornicama u Aziji su objavljenje u New York Times-u. Uskoro većina medija počinje problematizirati slučaj lošeg stanja u vijetnamskim tvornicama. Sjedište Nike-a je zatrpano desetinama tisuća prosvjednih pisama, a grupa odvjetnika iz kampanje protiv pušenja, ohrabrena svojom pobjedom protiv Camela, u ožujku 1998. godine u Kaliforniji, odlučuje tužiti i Nike zbog omalovažavanja azijskih radnika zahtijevajući oduzimanje svog profita kojeg Nike ostvaruje u Kaliforniji. 10.000 radnika protestira protiv loših radnih uvjeta i malih plaća (Nike je odbio platiti 2,5\$ po satu) u Nikeovim tvornicama u Indoneziji. Pritisnut javnim prosvjedima i novim dokazima o pravom stanju u Aziji, Nike priznaje sve optužbe 11. svibnja

1998. godine, a sutradan obećaje promjene i poboljšanje uvjeta u azijskim tvornicama (prestanak iskorištavanja dječje radne snage, poboljšanje zdravstvenih, sigurnosnih i opće radnih uvjeta u svojim tvornicama u Aziji te prihvaćaju nadgledanje promjena od strane nevladinih organizacija).

Aktivisti su okupirali zemlju preko koje se gradila autocesta financirana od Mercedes. Nakon što je policija izbacila aktiviste iz kampa koji je organiziran, zaredale su se brojne protestne akcije kroz 1994. i 1995. godinu koje su išle od demonstracija preko razbijanja Mercedesovih automobila i dućana do uništavanja prostorija Stranke zelenih koja je bila u vladi pokrajine kada se zemlja prodavala Mercedesu.

Shell je jedna od najomraženijih MNK zbog dugogodišnjeg uništavanja okoliša i pomaganja rasističkih i diktatorskih režima. Antirasistička grupa iz Nizozemske (Revolutionary AntiRasist Action – RA RA) je krajem '80-ih započela kampanju protiv MAKRO supermarketa i njihovog investiranja u Južnu Afriku. Nakon postavljanja bombi u dućanima, prouzrokovali su štetu od oko 50 milijuna eura, i prisilili korporaciju na povlačenje iz Južne Afrike. Ohrabreni tim uspjehom, krenuli su u napad na Shell, također zbog podržavanja rasističke politike u Južnoj Africi. Shell je također prepoznat kao najveći izvor novca za nizozemsku kraljevsku obitelj. U jednoj noći zapaljeno je 37 Shellovih benzinskih stanica u Amsterdamu. Shell je kao odgovor povećao svoja ulaganja u Južnu Afriku.

I drugi gradovi su organizirali slične akcije, a u Nijmegenu su skvoteri okupirali zgradu koja je vlasništvo Shella. Policija je u ogromnoj akciji uhapsila osmero ljudi, ali su svi morali biti pušteni zbog pomanjkanja dokaza. Od 1986. godine potrošeno je 50 milijuna funti zbog policijskih operacija protiv antirasističkih, skvoterskih i drugih političkih grupa koje su se protivile ovoj MNK. Kao odgovor na hapšenja, Shellova postrojenja paljena su širom zemlje. U Danskoj je zapaljeno 28 Shellovih crpki u jednoj noći, sa štetom od 200.000\$. Posebno su bile popularne akcije poznate pod imenom “prinudna relokacija”, pri čemu bi se sav pomični materijal iz određenih ureda, banaka ili putničkih agencija za koje se znalo da surađuju s inkriminirajućim državama, izbacivao van na ulicu u rekordno kratkom vremenu.

Shell je u zadnjih par godina neslavno poznat po eksploataciji nafte i ljudi u Nigeriji, i suradnji s tamošnjim vojnim režimom. Shell je zaposjeo bogato područje gdje živi Ogoni narod, postavljajući kanale kroz naselja, izlijevajući naftu u rijeke i tlo, a porastao je i postotak oboljenja dišnih puteva. Ogoni narod je Shellu 1993. godine “uskratio gostoprimstvo” mirnim, masovnim demonstracijama. U svibnju 1994. godine vojni režim je na sastanku sa Shellom odlučio pokrenuti čitav niz militarističkih akcija s ciljem da se spriječi antiinvesticijska klima u zemlji. Shell nije htio ostati bez godišnje zarade od 300 milijuna dolara koje im donosi teror u Nigeriji, a nafta je osiguravala 90% vanjskih prihoda i 80% vojnog je uhapšeno, te prilikom namještenog procesa osuđeno. Shell je ponudio svoju pomoć ukoliko se prekine međunarodna kampanja protiv te MNK. 10 studenog 1995. godine devetorica su obješeni, a ubrzo je uhapšeno i 19 drugih ljudi koji su označeni kao glavni zagovornici nastavka kampanje. Od početka kampanje protiv uništavanja okoliša, ubijeno je 2.000 ljudi, nebrojene zajednice su uništene, a ljudi raseljeni. Na dan smaknuća, Shellove benzinske stanice su gorjele u cijelom svijetu. U Shellu je kasnije priznato sudjelovanje u financiranju nabavke oružja za “operacije sigurnosti”.

Simbol korporatističkog destruktivnog mentaliteta danas predstavlja McDonald's – fast-food lanac restorana. McDonald's je i sam dijelom zaslužan za negativnu reklamu koja ga sve više prati zbog poznate parnice protiv Helen Steel i Davea Morrisa, aktivistice i aktiviste London Greenpeace grupe, koja nije dio poznatijeg Greenpeacea. Polovinom '80-ih ova grupa je odlučila svoju pažnju usmjeriti na raskrinkavanje McDonald'sa kao jedne od najrepresivnijih institucija u svijetu. 1986. godine objavili su letak – What's Wrong With Mc Donald's? – Everything they don't want you to know. Letak je napao gotove sve aspekte McDonald'sovog poslovanja: iskorištavanje djece u reklamama, promoviranje nezdrave hrane, iskorištavanje zaposlenih, odgovornost za uništenje okoliša i loše postupanje sa životinjama. McDonald's je tada tužio sve koji su ih kritizirali u bilo kojem pogledu – od BBC-a do The Guardian. 1989. godine kada je kampanja počela širiti svoj opseg, McDonald's izlazi u javnost sa svojom McFact cards u kojoj predstavljaju svoje stajalište o optužbama protiv njih. Pošto London Greenpeace nije službeno konstruirana organizacija McDonald's je za tužbu trebao pronaći ljude s imenom i prezimenom. Angažirane su dvije firme privatnih detektiva sa željom da ih se infiltrira u grupu. Sedmero špijuna je nadgledalo grupu i sudjelovalo u njenim akcijama, a jedna od špijunki, Michelle Hooker je čak imala i šestomjesečnu ljubavnu vezu s jednim od članova grupe. Pošto McDonald's nije obavijestio agencije o dvostrukom infiltriranju, događalo se da špijuniraju jedni druge. Tako je Allan Claire ponašanje Briana Bishopa, drugog špijuna, okarakterizirao kao sumnjivo. Kasnije se jedna od špijunki, Fran Tiller, pojavila na sudu kao svjedokinja obrane, ispričavajući se zbog svog postupka, jer je smatrala da nema ništa sporno i nepravedno u djelovanju grupe. Petero aktivista/ica je dobilo ponudu da odbace optužbe izrečene u letku i javno se ispričaju ili će ih McDonald's tužiti. Troje ih je pristalo nakon uvjeravanja službenog savjetnika o kompleksnosti procesa i nikakvih šansi za pobjedu. Ostali su Helen Steel i Dave Morris kao prvi koji su se odlučili suprotstaviti McDonald'su na sudu. Tijekom godina njih dvoje je pokrenulo akciju i dobilo masovnu podršku za svoja nastojanja, te je solidarnim akcijama prikupljeno 35.000 funti koliko su iznosili sudski troškovi, putne karte za svjedoke, promociju...[6] McDonald'sov službeni odvjetnik zahtijevao je od suda da pojedine točke a priori odbaci s obzirom da ih je okarakterizirao kao apsurdne i nedokazive, te je predložio da se obrani ne predaju dokumenti McDonald'sa iz tih područja, a sudac je zadao obrani neuobičajeno kratak rok da prikupi izjave svjedoka prije početka suđenja. Na njihovo iznenađenje Helen i Dave su se vratili za tri tjedna sa 65 ovjerenih izjava svjedoka. I dok su se Helen i Dave branili sami, McDonald's je angažirao jednog od najboljih odvjetnika u državi, Richarda Ramptona, koji svoje radno vrijeme naplaćuje 2.000 funti na dan. 1993. godine McLibel Support Campaign je organizirala protestne marševe širom svijeta. Krajem 1993. godine Rampton je zahtijevao

izuzeće porote opravdavajući to kompliciranošću pojedinih znanstvenih dokaza za “obične ljude”. Sudac Bell mu je to priznao, unatoč protivljenju obrane, jer su Helen i Dave i sebe smatrali običnim ljudima, a savršeno su razumjeli dokaze i dokumente. U ožujku 1994. godine nešto prije početka suđenja, u McDonald’su su napravili 300.000 letaka za svoje kupce, gdje se tvrdilo da na suđenje ne idu protiv slobode govora, nego protiv širenja laži. Helen i Dave su ovdje pronašli šansu, pošto je sada McDonald’s zapravo objavio da su oni u letku London Greenpeacea lagali. Helen i Dave su smatrali da McDonald’s sada mora dokazivati da je sadržaj njihovog letka lažan, ali je sudac odbio voditi slučaj u tom smjeru. 28. lipnja 1994. godine počelo je suđenje i sadržaj letka London Greenpeacea podijeljen je u sedam kategorija: prehrana, tropske kišne šume, recikliranje i zagađivanje, radna snaga, trovanje hranom, životinje i reklamiranje.

Vodstvo korporacije je hvatala sve veća panika i nezadovoljstvo zbog negativne medijske pozornosti. Tada je stigla do Helen i Davea neočekivana vijest: dva viša seniora – potpredsjednici korporacije došli su iz Chicaga želeći se sastati s njima.

Predložili su da McDonald’s odbaci sve optužbe protiv njih dvoje, a zauzvrat bi Helen i Dave obećali da neće više distribuirati letak protiv McDonald’sa. Helen i Dave su zatražili da McDonald’s obeća da više nikad neće pokrenuti optužbe zbog istih razloga u budućnosti, te da se ispričaju svima koje su tužili u prošlosti. Sljedeći put su se opet sreli u sudnici. 13. ožujka 1995. godine sa 102. danom u sudnici, McLibel je postao najduži proces u Velikoj Britaniji zbog klevete.

McLibel je dobio svjetsku pozornost i uskoro se u svim svjetskim novinama pisalo o slučaju, a Wall Street Journal je na naslovnici stavio članak – Activist put McDonald’s on Grill. U lipnju 1995. godine iz McDonald’sa je ponovno poslana poruka o dogovoru, ali na sastanku su obje strane ostale na početnim pozicijama i pregovori su opet propali. U prosincu iste godine McLibel je postao najduža civilna parnica (za razliku od kriminalnih) u povijesti Britanije. 16. veljače 1996. godine Helen i Dave su ispred McDonald’sovog dućana otvorili laptopom Internet stranicu McSpotlight. U prvih mjesec dana na stranicu se ulazilo više od milijun puta, od toga 2.700 s kompjutera koji ima kodno ime “mcdonalds.com”.[7] Ušavši u 292. dan u sudnici, McLibel je postao najduža sudska parnica u svim kategorijama. Helen i Dave su u tom razdoblju doveli na svjedočenje oko 180 svjedoka i znanstvenih stručnjaka iz odgovarajućih područja. Morali su dokazivati čak i očite stvari: da ambalaža koja se koristi za pakiranje fast-food hrane odlazi u smeće – odnosno da nije razgradiva, da McDonald’sova hrana nije zdrava ili da su zaposleni slabo plaćeni. Geoffrey Giuliano se kao bivši

McDonald'sov klaun Ronald McDonald pojavio na sudu kao svjedok obrane. Nakon što su ga u McDonald'su smjestili u ured na tridesetom katu s prekrasnim pogledom, objasnili su mu da ne jede McDonald'sovu hranu, već da naručuje pravi obrok iz kuhinje. Njegov posao je bio uvjeravati djecu na turnejama da se krave ne kolju i da su životinje sretne u McDonald'sovom ružičastom svijetu. Giuliani je nakon otkaza, šokiran onim što je vidio u McDonald'sovim tvornicama, otvorio prihvatilište za napuštene životinje. Nakon njegovih javnih istupa, glasnogovornik McDonald'sa u Kanadi je izjavio kako svako ima pravo na svoje mišljenje, te da u McDonald'su uopće nemaju ništa protiv vegetarijanaca, jer poslužuju piletinu i ribu(?!). Sudac Bell je zadnjeg 314. dana u sudnici, 19. travnja 1997. godine donio presudu: Helen i Dave nisu dokazali najkontroverzniji navod iz letka o povezanosti McDonald'sa s uništavanjem tropskih kišnih šuma za ispašu stoke, niti povezanost s povećanjem srčanih bolesti i raka, povezanost s trovanjem hranom, odgovornost za glad u zemljama "trećeg svijeta" i loše radne uvjete. Helen i Dave po sudcu Bellu dokazali su: iskorištavanje djece u reklamne svrhe, krivo promoviranje McDonald'sove hrane kao nutricionistički vrijedne,[8] postojanje rizika za zdravlje dugogodišnjih mušterija, krivnju za okrutnost prema životinjama, žestoku antipatiju prema sindikalnom udruživanju i male plaće zaposlenih. Helen i Dave su presudom trebali platiti 60.000 funti. Nedokazane tvrdnje ne znače da nisu točne, već samo da sudac Bell smatra kako ih Helen i Dave nisu uspjeli dokazati. Neke MNK kao Volkswagen imaju svoja zakupljena područja i rančeve pa im je mnogo lakše dokazati odgovornost za uništenje tropskih kišnih šuma, ali u McDonald'su su dovoljno lukavi i obavljaju to preko posrednika.

Bila je ovo klasična borba Davida i Golijata, dvoje ekološki svjesnih ljudi i korporacije koja ostvaruje godišnji promet od 38 milijardi dolara. Helen i Dave su se žalili na presudu, a ljudi iz McDonald'sa su izrazili zadovoljstvo, što je začuđujuće s obzirom na neke prihvaćene tvrdnje iz letka. 31. ožujka 1999. godine, suci Pill, May i Keanu su u razmatranju žalbe Helen i Davea donijeli presudu u kojoj tvrde da je točna tvrdnja o lošem tretiranju uposlenika/ca u McDonald'su, i materijalno i radno. Također smatraju na temelju predloženih dokaza da nečije prehranjivanje u McDonald'su može dovesti do povećanja masnoće u tijelu, a samim time i do srčanog oboljenja. Bez obzira na ovaj novi udarac za McDonald's, Žalbeni sud je samo naložio smanjenje presude suca Bella na 20.000 funti. McDonald's je tako još jednom nagrađen za svoja dokazana i na sudu prihvaćena zlodjela. Borba protiv McDonald'sa se nastavlja, a letak London Greenpeacea se od polovine '80-ih proširio svijetom u preko 3 milijuna kopija, čime je postao najmasovniji letak u povijesti čovječanstva. Sve se više širi uvjerenje kako se radi o jednom kolonizatorskom konceptu, ne samo u prehrani, već i u samom načinu života i razmišljanja.[9] U Japanu se McDonald's

našao pred problemom kako uvjeriti većinu stanovništva da prihvate govedinu kao hranu. Njihov tamošnji predsjednik Den Fujita je izjavio da su Japanci tako niski i žute boje, jer ne jedu ništa osim ribe i riže već 2000 godina. Predložio je da "kolektivno počnu jesti McDonald'sove hamburgere i paradajze, pa će za tisuću godina postati viši, bjelje kože i kose".[10] Profesor sociologije George Ritzer, autor knjige McDonaldizacija društva (1999) i The McDonaldization Thesis (1995), iznio je i neke prijedloge da se izbjegne osobna McDonaldizacija: izbjegavati svakodnevnu rutinu, izbjegavati kreditne kartice, gledati što je manje moguće televiziju, lokalizirati kupnju, kuhati što više, izbjegavati nastavke popularnih filmova... Ritzer smatra da su "ljudi bitno kreativni, i ako se razvijaju sistemi u kojima su ograničeni i kontrolirani ljudi ne mogu biti kreativni, ne mogu biti ljudi... Mislim da ćemo vidjeti McDonaldiziran sistem, gdje je ekonomski isplativo i tehnološki moguće zamijeniti ljudske robote s neljudskim robotima".[11]

FOOD NOT BOMBS

FNB očito ne pokušava dijeliti hranu, oni samo iskazuju svoj anarhistički stav, a mi to nećemo dozvoliti.

inspektor policije zadužen za aktivnosti FNB-a

FNB je osnovan u svibnju 1980. godine za vrijeme okupacije NE Seabrook. Prva akcija je izvedena iste godine za vrijeme sastanka dioničara First Nat Bank iz Bostona koja je financirala "čišće bostonskih geta, gradnju NE Seabrook, vojnu industriju. FNB je zapravo praktični protest protiv enormnog trošenja novca za vojne potrebe, dok svaki dan sve više ljudi gladije (1998. godine u svijetu je prodano oružja u iznosu od 56 milijardi dolara, a SAD su same prodale oružja za nešto više od 26 milijardi dolara).

Osnovni principi FNB-a su predanost nenasilju, slobodan i neograničen pristup vegetarijanskoj hrani, te sklonost nehijerhijskom lokalnom organiziranju. Hrana se prikuplja iz skladišta, trgovina prirodne hrane, pekara i ostalih mjesta gdje je hrana u dobrom stanju, ali nije više za prodaju zbog krivog oblika ili sličnih razloga. Takva strategija recikliranja hrane najbolje dokazuje da nije problem u pomanjkanju hrane, već u njejoj distribuciji. Pošto se vlast vodi po logici – daleko od očiju, daleko od misli – FNB je napadan zbog

služenja hrane u javnim parkovima ili prometnim trgovima. Javnu direktnu akciju smatraju temeljem svoga djelovanja, te su zato i odbijali mnoge pokušaje "pripitomljavanja" kada su im vlasti nudile prostorije za rad. U FNB su to odbili jer ne žele biti dio politike socijalne pomoći kroz javne kuhinje zanemarujući stvarne uzroke rastućeg siromaštva u svijetu. 1988. godine krenulo se u stvaranje druge grupe u San Francisku koji je slovio kao jedan od najliberalnijih gradova SAD-a. Ljudi iz FNB-a su poslali i pismo gradskoj vlasti u kojem su ih obavijestili o daljnjim akcijama. U kolovozu 1988. godine za vrijeme dijeljenja hrane 45 policajaca je izašlo iz šume i uhapsilo devetoro aktivista zbog dijeljenja besplatne hrane.

Tog mjeseca gradonačelnik je naredio više od sto hapšenja zbog besplatne distribucije hrane. Većina svjetskih medija i javnost su smatrali nezamislivim hapšenje nekoga zbog dijeljenja besplatne hrane. Sljedeće ljeto policija je raselila sve beskućnike jer je počinjala turistička sezona. Beskućnici su se organizirali i otišli protestirati pred Gradsku vijećnicu. Policija ih nije uspjela otjerati, unatoč vodenim topovima i palicama. Sutradan su kontaktirali FNB, počelo je kuhanje i zajednički je stvorena festivalska atmosfera koja je trajala 27 dana kada ih 100-tinjak policajaca brutalno izbacilo iz parka. Za dvije godine, izbori za gradonačelnika natjerali su ga da primjeni taktiku mrkve, umjesto batine. Ali bivši šef gradske policije je također ušao u izbornu utrku i kao svoje rješenje problema beskućništva predložio je slanje beskućnika/ca u radne kampove južno od grada s porukom – Work Shall Make You Free. Njegov program prihvatile su grupe za rasnu čistoću, gradske vlasti Moskve i New Yorka...

U Kaliforniji su još na snazi i zakoni iz '30-ih godina velike depresije, koji zabranjuju nošenje vreće za spavanje ili dekice. Aktivisti FNB-a su potajno snimali kamerom kako policija uzima deke beskućnicima i baca ih u smeće, ali i druge oblike maltretiranja (5.000 ljudi je globljeno zbog spavanja po parkovima), pa su te snimke pustili na televiziji.

Gradonačelnik je poludio i naredio hapšenja. Petnaestero ljudi je uhapšeno s optužbom za težak zločin: zavjera dijeljenja besplatne hrane(?!). Inspektor policije zadužen za aktivnosti FNB-a izjavio je pred TV-kamerama 1993. godine kako aktivnosti FNB-a smatraju političkim stavom protiv kojeg će upotrijebiti odgovarajuća sredstva.[12]

Posebno je teško za vrijeme Olimpijskih igara, jer se onda zbog očekivanih turista i "ljepše" slike grada beskućnici tjeraju iz centra u prigradska naselja ili ih se hapsi bez razloga. Za vrijeme OI u Atalanti 1996. godine FNB je organizirao proteste zajedno s Black Autonomy (slobodarskom grupom afro-amerikanaca) i drugim grupama koje se protive takvom očitom kršenju temeljnih ljudskih prava.[13] FNB je dobio veliku podršku od brojnih crkvenih,

radničkih, ekoloških, političkih grupa i organizacija. U međuvremenu započet je i program Homes not Jails, unutar kojeg se započelo sa skvotiranjem praznih zgrada kako bi se u njih uselili beskućnici. Ovaj program je dobio veliku potporu beskućnika i šire javnosti, jer se derutne zgrade koje služe za drogiranje ponovno obnavljaju i uređuju. Na napuštenim zemljištima se stvaraju i organski vrtovi kako bi ljudi sami organizirali vlastitu prehranu. Također je stvorena i piratska radio stanica (Free Food Radio Station) niske frekvencije kako vlast ne bi imala legalnog uporišta za njeno uništenje. Trenutno je 300 takvih slobodnih radio stanica u SAD-u. Unatoč nebrojenim hapšenjima na sudu je završio samo jedan aktivist FNB-a i osuđen je na 60 dana zatvora zbog dijeljenja hrane. Ključni svjedok obrane na dan suđenja je "slučajno" zatvoren. Od početka rada grupe, gradske vlasti su potrošile milijun dolara na svoje akcije i odobrile preko 700 hapšenja, zaplijenjeno je 15 kombija za prevoz hrane, 47 stolova za literaturu, nepregledna količina hrane... Mnogi ljudi su ozlijeđeni i prebijeni, a aktivistice su ponižavane prisiljavanjem na skidanje pred policajcima. Trenutno je preko 170 autonomnih FNB grupa u svijetu.

ANARCHIST BLACK CROSS

Sistem nije izgradio zatvore s namjerom da poboljša neku osobu. Zatvori su izgrađeni u ropstvu i novcu koji imaju funkciju da zarobe nečiji um. Zatvori su institucije za pravljenje novca.

MOVE

ABC je mreža grupa koja pomaže političkim zatvorenicima, bez obzira jesu li u zatvoru zbog prigovora savjesti (odbijanja služenja vojnog roka), ekološkog aktivizma, antirasističkih ili antifašističkih akcija ili jednostavno radi samog političkog djelovanja. Prije svega, tu se misli na anarhiste u zatvoru, ali nije nužno. Njihova unutarnja struktura je horizontalna i sve autonomne grupe skupa, iz svih dijelova svijeta, čine globalnu mrežu. Svaka skupina lobira na lokalnom području, iako su česti i međunarodni oblici solidarnosti. Njihovu povijest možemo pratiti još od carske Rusije. Poslije dolaska boljševika na vlast grupa je nastavila djelovati iz Berlina. Pauza je trajala sve do '60-ih godina ovog stoljeća kada je osnovni cilj bio pomoći španjolskim anarhistima koji su patili pod diktaturom generalissimusa Franca. Širenje u '70-im nisu mogla zaustaviti niti ubojstva koordinatora u Milanu i Berlinu. Danas je

ABC prisutan svuda u svijetu i usmjeruje svoje akcije prema potrebama zatvorenika. Osnovni cilj je srušiti zid izolacije između onih unutra i onih vani, te se osobnim kontaktima, pismima, koncertima, demonstracijama i drugim oblicima direktnih akcija nastoji pomoći osobama u zatvoru. Najljepši je primjer izdavanje novina Taking Liberties u kojima su uglavnom tekstovi ljudi iz zatvora čime se i njima omogućava barem nekakav oblik aktivizma. 1989. godine stvorena je Emergency Response Network čiji alarm zahtijeva organiziranje demonstracija i drugih oblika solidarnosti unutar 48 sati nakon uzbune, zbog opasnosti mučenja, mogućeg ubojstva ili izvršenja smrtne kazne zatvorenih osoba. ABC se kao i većina anarhista protivi sistemu zatvora. No, jedan od najčešćih argumenata protiv anarhizma je pitanje odnosa prema ubojstvu ili krađi u zaista slobodnom društvu. Anarhisti odgovaraju da bi upravo u takvom društvu i bilo apsurdno krasti, pošto bi se ono temeljilo na međusobnom pomaganju i dijeljenju. Kao zagovornici direktne akcije i samoorganiziranja, nedostatak policije bi, smatraju, lako nadomjestili lokalnim udruživanjem ljudi. Zločini iz afekta bi se smanjili ako bi ljudi živjeli u manje frustriranom i bezosjećajnom društvu. Temeljni stav je da zatvori nikoga ne popravljaju jer je zapravo i nemoguće kasnije opstati izvan te institucije kao normalna osoba, kad je zatvor uvijek razmišljao i donosio odluke umjesto samih ljudi. 10. kolovoza se obilježava u Kanadi Prisoners' Justice Day kada zatvorenici štrajkuju glađu i odbijaju raditi u sjećanje na Eddiea Nalona koji je 1975. godine ostavljen da iskrvari u svojoj ćeliji, nakon što su ga čuvari prebili. U SAD-u godišnja zarada korporacija od radne snage iz zatvora iznosi 9 milijardi dolara. Danas su brojni politički zatvorenici/e zbog svojih uvjerenja, od kojih sam neke već spomenuo (Mumija Abu-Jamal, Leonard Peltier) i njima je potreban svaki oblik pomoći.

ANIMAL LIBERATION FRONT

Ako se ne borimo sada, doći će uskoro vrijeme, kada neće ostati ništa vrijedno borbe.

iz knjižice Going Underground... ...For Animal Liberation

ALF se protivi bilo kakvom iskorištavanju životinja za ljudske potrebe, smatrajući to nehumanim, bezosjećajnim i nepravednim. Nemaju centralni ured, već autonomne grupe ista imena povezuje ljubav prema životinjama i usudujem se reći prema životu. Spašavaju

životinje iz laboratorija, zooloških vrtova, farmi s kojih se šalju u klaonice... Također kao mete napada su i trgovine krznom, mesnice, cirkusi, a u Velikoj Britaniji gdje je animal friendly stav najdalje otišao blokiraju se i sami transporti životinja u klaonice. U Velikoj Britaniji se posebno organiziraju sabotaže lova na životinje, koji je tradicionalna zabava aristokracije. Prvi su na udaru laboratoriji u kojima se životinje muče elektrošokovima, raznim kemikalijama i ostalim oblicima torture. Njihova patnja i bol su neopisivo razočaranje za ljudsku vrstu, ali u svijetu još uvijek vladaju antropocentrične kategorije. Prije uništenja laboratorija, ALF-ovci često snime inkvizicijsku prostoriju i ukradu video snimke pokusa, što onda puštaju u javnost.

Mnogo pokusa je zbog zgražanja javnosti prekinuto. Pokuse zbog kozmetike i hrane ne može opravdati nikakav znanstvenik, no oni se ipak i danas nastavljaju. U Britaniji je 1988. godine izvedeno 588.997 mučenja da bi se testirali lijekovi i drugi materijali, a od tog broja 281.358 nije imalo nikakve veze s medicinskim ili veterinarskim proizvodima.

Tako su majmuni izlagani radijaciji i elektrošokovima u raznim vojnim bazama, Draizeovim testom se na očima zečeva ispituje iritacija deterdženta, dupini se koriste za iste stvari, majmuni su šopani Mars čokoladicama kako bi se proučavalo ispadanje zuba...

Vivisekcijom se svake godine ubije preko četiri milijuna laboratorijskih životinja. Na farmama u Britaniji se svake godine zakolje 400 milijuna pilića, 24 milijuna puradi, 14 milijuna svinja, 14 milijuna ovaca, tri milijuna teladi i milijun zečeva. Direktni pritisak ALF-a, drugih animal liberation grupa i aktivnih pojedinaca dao je doprinos spašavanju životinja i prekidu daljnjih pokusa.[14] Krajem osamdesetih korporacije kao što su Benneton, Revlon, Max Factor, Christian Dior... bile su prisiljene objaviti moratorij ili potpuni prekid svih testiranja svojih proizvoda na životinjama. ALF izravno udara na diskriminacijski sustav prema životinjama, a spašene životinje se dalje šalju na farme i utočišta gdje se njeguju, po kućama ili se puštaju u prirodu pazeći da se ne naruši ekosustav. Velika većina životinja koje se spase, uglavnom ubrzo umiru zbog posljedica laboratorijskih strahota. Njihov život se može usporediti samo sa životom/životarenjem u nacističkim logorima smrti. Ekonomske štete raznih agencija, laboratorija, prodavaonica, korporacija... dosežu enormne cifre, pa država angažirano progoni aktiviste i simpatizere ALF-a smatrajući ih klasičnim teroristima i mizantropima, te su mnogi u zatvoru. ALF te sve optužbe drži smiješnima, pogotovo zato što u svojim akcijama ne idu ozlijediti nekoga, već spasiti. Do danas je jedan aktivist poginuo za vrijeme sabotaže lova i jedan za vrijeme demonstracija, a iza ALF-ovih akcija nikada nije bilo žrtava, već baš suprotno.

EXODUS

Kada plešem, osjećam kao da mi je trbuh u srcu, kao eksplozija energije.
Možeš plesati kako god želiš. Možeš se okrenuti bez straha jer su svi
slobodni, ljudi se mogu izraziti i osloboditi bez straha.

free party, Exodus

U lipnju 1992. godine mladi iz Lutona (Engleska) pronašli su tri pokvarena zvučnika, popravili ih, odvezli u šumu i organizirali prvi free party kolektiva Exodus (po pjesmi Boba Marleya) na kojem se pojavilo 150 ljudi. Za samo par mjeseci, na proslavi Nove godine koju je organizirao Exodus okupilo se 10.000 ljudi. Za svaki free party nema ulaznice, već se spremi kutijica u koju svatko može prema osobnoj želji ili mogućnosti ubaciti koliko hoće. Nakon što je prošao prvi free party, grupa je skvotirala praznu robnu kuću iz koje je nakon mjesec dana izbačena. Istog dana su odmah skvotirali farmu Duga livada. Exodus je zbog svog neformalnog pristupa, D.I.Y politike i angažiranosti postao toliko popularan da se sve više ljudi uključivalo u kolektiv. Trebalo je pronaći novi smještaj za sve ljude i napušten hotel se činio kao idealno rješenje. Od doniranog novca hotel je renoviran i opremljen, ali je policija nakon dva tjedna porazbijala sve u hotelu i uhapsila ljude iz kolektiva.

Ipak su se pronašle stare kuće na Brdu spilja. U siječnju 1993. godine 120 policajaca je okružilo samu farmu Duga livada i odvuklo u stanicu svih 36 zatečenih članova kolektiva. No, to je bila i noć kada se trebao održati free party i kada se proširila vijest o uhićenju, 4.000 ljudi se zaputilo prema policijskoj stanici da tamo pleše. Policija je bila nemoćna protiv tolikog broja plesača koji su na taj način protestirali protiv hapšenja prijatelja, te su svi uhapšeni pušteni. Policija je čekala na najmanju grešku, ali svi ljudi su zaista samo plesali kroz noć, bez ikakvih naznaka nasilnih akcija. Poslije se ispostavilo da je jedini muškarac koji je pozivao na razbijanje stanice bio policajac u civilu koji je htio isprovocirati intervenciju specijalnih snaga. Jednom od aktivista podmetnuta je droga na farmi i organizirano mu je suđenje. Policija je tijekom procesa davala takve kontradiktorne izjave da je aktivist Exodusa odmah pušten. Ispostavilo se da to nije jedina namještaljka policije kako bi uništili kolektiv, a to je uzrokovalo javne proteste. Alan Marlow, šef policije, zatražio je rano umirovljenje i od tada je pritisak na kolektiv manji. Novi šef policije je čak izjavio da

neće koristiti velike ovlasti koje mu omogućava novi restriktivni zakon, Criminal Justice Act.

Kolektiv je uspio sačuvati skvotiranu farmu, unatoč svim pritiscima i podmetanjima, a sve osobe unutar programa Housing Action Zone Manor plaćaju određenu svotu novaca koja se koristi za renoviranje kuća. Svi stanovnici farme imaju zasebne prostorije za spavanje, a dnevni boravak i kuhinja su zajednički. Djeca iz grada dolaze se igrati sa životinjama na farmi Slobodna zajednica Duga livada, kako sada glasi njeno puno ime. Također se organiziraju različite radionice za djecu, radionice o kooperativama, suživotu, skvotiranju... Exodus je protest protiv komercijalizacije rave-kulture i klubova u kojima se mora platiti skupa ulaznica za ples. Exodus ne zagovara getoiziranje u samodovoljnost i isprazni hedonizam, što je karakteristika mnogih na rave sceni, već političku angažiranost na problemima zajednice, ali i šire. Kada su Bigsa, jednog od aktivista Exodus, upitali da li će se zaustaviti kad izgrade revoluciju u Lutonu, on je odgovorio: "Ako bi u Lutonu sve bilo u redu, a u Ruandi ne, onda još uvijek imamo posla." [15] Najljepša stvar je etnička, rasna i dobna raznolikost Exodus, koji tako postaje kombinacija različitih kultura, životnih iskustava i priča, koje se stapaju u plesu.

1997. godine, u suradnji s ministrom za ceste, Agencija za autoputeve je pokrenula postupak izbacivanja Exodus sa skvotirane farme. Ljudi iz Exodus su se do 1998. godine suočili s jedanaest upada policije, 25 hapšenja, 55 optužbi, 10 osuda (od toga devet zbog neprijavljenih partyja). 3. studenog 1999. godine farma je zakonski predana na korištenje kolektivu Exodus.

U SJEĆANJE NA CLAREMONT ROAD

Vidim što je moguće dok stojimo na našoj zemlji, na našoj zajedničkoj zemlji. Vidim što se može učiniti od golog početka i pod najnepovoljnijim uvjetima bez ikakvih sredstava. Ne kalkilirajući i ne čekajući povoljan trenutak ili veliki novac ili konferenciju gdje će se morati potvrditi što nam je činiti. Vidim što se može učiniti, jednostavno čineći to. I kada se okrenem prema ovom nepopustljivo kontrastnom okolišu iza mene, vidim da sve to, dapače, trebamo činiti.

Alan Lithman

U Britaniji jedan od najmasovnijih pokreta je onaj protiv daljnje izgradnje autocesta i uništavanja lokalnih zajednica, ekosistema, flore i faune. Dovoljno govori podatak o preko 250 anti-road grupa u Britaniji. Za razliku od gigantskih Greenpeacea, Friends of the Earth i sličnih ekoloških organizacija koje grcaju u birokratiziranosti i impotentnosti, krajem osamdesetih i početkom devedesetih dolazi do eksplozije grassroot, nehijerarhijskih, anarhističkih, usmjerenih na akciju grupa koje privlače svojom neposrednošću i mobilnošću, odnosno spremnošću da fizički zaustave onečišćenje prirode. Tako možemo izdvojiti Road Alert, UK Alarm, Dongas Tribe, London Greenpeace, Earth First... Zadnja grupa se proširila u prvoj polovini devedesetih kroz cijelu zemlju stvarajući mrežu autonomnih grupa uvijek spremnih na akciju, koje nisu imale vidljiv zajednički znak kroz članarine, glasnogovornike, strukturu glasanja, već ih je povezivala svijest o zajedničkom cilju. U Velikoj Britaniji EF sekcija je stvorena početkom devedesetih. Za razliku od svojih američkih prethodnika koji uglavnom naglašavaju potrebu zaštite prirode i očuvanja američkih prirodnih resursa, britanski EF naglašava jače socijalni kontekst svoje angažiranosti, a ne filozofiju Duboke ekologije. Tako zagovaraju decentralizaciju, lokalizaciju proizvodnje, neodvojivost hijerarhijskih odnosa u društvu od odnosa prema prirodi... Stoga je njihova pozicija bliža "socijalnoj ekologiji" Bookchina, nego imenjacima iz SAD-a. Uostalom, prilično ismijavaju New Age filozofiju nekih ekoloških skupina i grupa. Jedan od britanskih EF aktivista, Alex Plows, ironizira scenu sa okupljanja Rainbow grupe kada su se svi okupljeni skupili u krug, primili za ruke te svečano i odlučno objavili da je patrijarhat mrtav.[16] Odlučnost EF-a najbolje je izražena u odgovoru ministru transporta nakon što je ovaj, shvaćajući snagu EF-a, zatražio razgovor s njima: "Pretpostavimo samo na trenutak da možemo potisnuti naše osjećaje gađenja i bijesa, te sjesti pregovarati s vama, ali zapravo, što nam vi možete ponuditi? Kraj industrijskog sistema – možete li nam to ponuditi? Prestanak nasrtaja na život kojeg podupire zemlja – možete li nam to ponuditi? Naravno da ne! Zašto bi onda raspravljali, znamo što ćete nam reći, rekli ste to bezbroj puta prije, mi smo umorni od slušanja." [17] EF je najbolji primjer stvaranja beskompromisne i revolucionarne ekološke priče, odnosno primjer preobražaja koncepta NIMBY (Not In My Backyard – Ne u mojem dvorištu) u koncept NOPE (Not On Planet Earth – Ne na planeti Zemlji). Time se izražava osjećaj povezanosti s cijelom planetom i svijest o uvjetovanosti zagađenja na Zemlji.[18] Anti-roads scena se zakolutala 1992. godine na protestu protiv autoceste M3 u području Twyford Down, Hampshire. Bilo je to područje s ostacima sela iz željeznog doba i starim antičkim putem pod imenom Dongas, koje je grupa aktivista uzela kasnije kao svoje ime. Twyford Down osim što je ostao poznat po konkretnom otporu kapitalističkoj proždrljivosti,

zapamćen je i kao prvo mjesto na kojem je angažirana redarska služba Group 4, koja je bila i ostala izrazito nasilna, pa je čak zabilježen pokušaj silovanja jedne aktivistice. Usljedile su brojne anti-roads akcije s vrhuncem na protestu protiv rute za autocestu M11.[19]

Claremont road je bila glavna linija otpora protiv izgradnje veze s autocestom M11. Odluka da se ovdje gradi prečica do centra Londona je zaista nerazumna, ako znamo da je ova ruta skratila uobičajeni put za 6-7 minuta(?!), a njena gradnja je koštala 240 milijuna funti. Tih 6-7 minuta vrijedilo je vlastima raseliti preko 1000 ljudi, uništiti 250 kuća, starih kestenovih i drugih stabala, tjeranja ptičica... Akcija protiv gradnje M11 kroz taj dio istočnog Londona trajala je preko godinu dana kada su organizirane protestne akcije, skvotiranje ulice kroz koju je ruta trebala proći, blokiranje strojeva... što je sve rezultiralo jednom od najljepših akcija u povijesti Britanije. Kampanja protiv M11 imala je nekoliko faza. Prva je bila Wanstead, okupacija kestenovog stabla na kojem je sagrađena kućica, a koja je zapravo potpalila iskrju za cijelu akciju. Wanstead je Department of Transport uništio u prosincu 1993. godine. Slijedilo je prvo skvotiranje kuća u okolini koje su činile Free Area of Wanstonia, koji je DoT uništio u veljači 1994. godine. Skvotirano područje poznato pod imenom Leytonstonia rušeno je u proljeće i ljeto 1994. godine, kao i Euphoria, područje kućica na drveću. Claremont road je bila vrhunac kampanje s najvećim uspjehom. Zadnja kuća na ruti M11 je srušena 1995. godine. Claremont road je poslužio kao baza za direktne akcije, a mnogo ljudi je osjetivši divnu atmosferu, odlučilo ostati i živjeti u skvotiranim kućama. Sve kuće u ulici su skvotirane, osim kuće starice Dolly koja je svih svoje 92 godine živjela u Claremont Roadu te odlučila ostati u njoj do samog kraja priključivši se kampanji protiv M11.[20]

Cijela ulica i akcija je bila ukrašena kao TAZ, kao festival s humorom i plesom, s namještajem na ulici, stolom za biljar, pozornicom za nastupe glazbenika i glumaca, tornjevima visokim preko 30 metara, muralima izvan i unutar kuća koje su naslikali razni umjetnici, grafitima, transparentima, kućama na drveću koje su sa skvotiranim kućama bile spojene mrežama i mostovima, vidikovcima... 2. kolovoza 1994. godine u 2 sata ujutro 200 gradskih službenika, 400 djelatnika osiguranja i 600 policajaca uz dodatnu mašineriju započeli su "čišćenje" ulice.[21]

Već dan prije je oko 200 ljudi unutar okruženja počelo pripreme za obranu penjanjem na krovove, blokiranjem lancima, barikadama oko kuća... Policija je čekala dugo u noć računajući na umor i dosadu aktivista, ali čim su krenuli u napad započela je glasna rave muzika iz razglasa i svi su bili spremni. Policija nije bila spremna na takav masovni, ali i

organizirani otpor pa su često u nemoći djelovali isfrustrirano i nasilno, udarajući i gurajući ljude s krovova i mostova do kuća na drveću, te su neki aktivisti zadobili teže ozljede prilikom pada. Nekoliko ljudi iz osiguranja je šokirano nasiljem policije počelo pomagati aktivistima. Za otpor je, s obzirom na količinu djelatnika “nereda”, bila izabrana nenasilna taktika, jedino je bačeno na policiju nekoliko flaša i lavora urina. Tijekom tog prvog dana policija je potpuno uspjela očistiti samo ulice, a tijekom druge noći prekinuti dovod struje. No, sutradan ujutro tajni izvor energije je ponovo osigurao struju i žestoki elektronski ritmovi su ponovo grmjeli nebom i cestom, a ljudi po krovovima, kućama na drveću i tornjevima su opet počeli plesati. Struja je došla kroz izgrađeni tajni tunel koji je vodio do skvota u susjednoj ulici, a tuda je tekla i opskrba hranom i pićem. Policija je otkrila taj tunel tijekom drugog dana, ali im je oduzelo vrijeme kontroliranje stražnjih vrtova, kroz koje su aktivisti unutra također dobivali hranu i piće. Podrška je cijelo vrijeme bila prisutna kroz proteste na linijama koje je ogradio osiguranje i policija. Kroz Claremont road aktivno je prošlo tisuće ljudi, a aktivisti su odolijevali pet noći i četiri dana, pa im je i sam vođa policijske operacije čestitao na izvrsnim naporima. Proces “čišćenja” Claremont Rooda, zbog odlične taktike aktivista NO M11 kampanje, koštao je 20.000 funti po satu. Posljednja kuća na ruti M11 autoceste ispražnjena je u srpnju 1995. godine u Fillebrook Road Eastu. Otpor i akcije protiv M11 traju i danas.

RECLAIM THE STREETS

Who are these lunatics?

specijalizirani auto-magazin o RTS aktivistima

Kolektiv RTS osnovan je 1991. godine u Londonu s anti-road pozadinom. Tada su usmjeravali svoju energiju na promoviranje vožnje biciklima, besplatan javni prijevoz i smanjenje količine automobila i kritiku samog sistema koji ih gura u prvi plan. Za vrijeme protesta protiv rute za autocestu M11, RTS je radio na razvijanju rješavanja lokalnih problema. Nakon završetka akcije potraženi su novi izazovi za izražavanje protesta protiv autoindustrije. RTS je odlučio manifestirati teoriju TAZ-a i organizirati free party na ulicama Londona kao protest protiv okupiranja grada automobilima, umjesto ljudima, plesom, zabavom, sviranjem... Ovo nije samo protest protiv cesta i automobila, već i protiv same

filozofije kapitalizma. U RTS-u su svjesni da više autocesta znači veću potrošnju benzina i prvenstvo naftne industrije, kao i monopol identičnih supermarketa i restorana uz te autoceste. Jedan od RTS aktivista, Paul Morozzo, kaže: "Ono što je nama bitno je povratak, preuzimanje javnih mjesta iz ruku ograničene i privatne arene. Najjednostavnije, to je napad na automobile kao na osnovno sredstvo tog ograničavanja. Radi se o zahtijevanju ulica kao javno sadržajnih mjesta, a ne privatno isključivih i ograničavajućih mjesta za automobile. Ali mi vjerujemo u to u širem smislu, kao uzimanje onih stvari koje su zatvorene unutar kapitalističke cirkulacije, natrag u kolektivne potrebe zajednice." [22] Na RTS akcijama okupljali su se različiti stilovi ljudi ujedinjeni u želji za slobodnom zabavom. Tako događaj dolaze slaviti aktivisti iz svih područja, razni umjetnici, punkeri, raveri, slučajni prolaznici... Inače ovakve akcije nisu novost u slobodarskoj priči. Polovinom '60-ih u Nizozemskoj skupina pobunjenih mladih ljudi okupljala se oko imena provosi (od riječi provokacija). Između ostalih akcija prosvjedovali su i protiv gradskog smoga kao simbola potrošačke civilizacije. Tako su provodili "bijeke planove" gdje bi bicikle obojene u bijelo ostavljali ljudima na upotrebu, protestirajući tako protiv privatnog vlasništva i automobilske potrošnje. Na njih su se nadovezali početkom '70-ih kabouteri (patuljci) koji su zastupali "službu odstranjivanja automobila", pri čemu bi automobile uklanjali s ulice, zaustavljali promet i bar na kratko stvarali pješачke zone. Istovremeno su sadili drveće usred ulica i parkirališta. [23]

Prvi RTS organiziran je u Londonu 1995. godine u Camden High Streetu. Sudjelovalo je 500 ljudi, dijelila se besplatna hrana, a muziku je osiguravao Rinky Dink, sound-sistem na pedalama. Samo dva mjeseca poslije u Upper Streetu, ulični party je pohodilo 3.000 ljudi koji su ukazivali na problem automobila kao egoističnih i izolacijskih sredstava moderne civilizacije. Na ovakvu provokaciju i masovno okupljanje ljudi koji pronose misao revolucija=karneval [24], laburistička vlada odgovorila je brutalno. Opkolili su ljude s obje strane ulice i počeli ih tući. Kada su pitali jednog policajca: "Zašto su zatvoreni svi izlazi iz ulice?", on je odgovorio - "Zato što želimo da se ljudi razidu." No, bilo je prekasno. Do trećeg RTS partyja u srpnju 1996. godine organizirano je devet sličnih događanja diljem zemlje. Policija je počela nadzirati ured RTS-a u Londonu i ljudima iz kolektiva je bilo jasno da će biti teže organizirati sljedeće akcije. 1996. godine u srpnju, 8.000-10.000 ljudi je uspjelo stići na tajnu lokaciju i kasnije probiti policijske linije. Bilo je to totalna pobjeda. Najednom su iz svih pravaca nahrupili šareni ljudi blokirajući autocestu M41 punih devet sati. Nasred ceste postavljene su fotelje i ostali namještaj, napravljen je pješčanik kako bi se djeca mogla igrati, a izbušena je i sama autocesta kako bi se u nju zasadilo drveće koje je spašeno iz Claremont roada. Par tjedana poslije u ured RTS-a u Londonu upala je policija,

zaplijenila kompjutere i podigla optužbu za uništenje autoceste. Kao što sam naveo, RTS se nije zaustavljao na kritici potrošačkog mentaliteta i kulture automobila, već je ponuđena kompletna kritika potrošačkog društva. Tako se na najljepši način stopila plesna akcija s drugim oblicima protesta u kojima je sudjelovao kolektiv RTS (demonstracije protiv Shella, Motor Showa...). Kontakti su uspostavljeni s drugim ili drugačijim grupama i organizacijama. U jesen 1996. godine otpušteni lučki radnici iz Liverpoola kontaktirali su RTS želeći suradnju.[25] Njihove zahtjeve su odbile sve službene sindikalne podružnice, a suradnjom s RTS-om se stvorila koalicija koju vlast najviše mrzi. U listopadu 1996. godine Liverpoolom su zajednički protestirali radnici i njihove obitelji, ekološki aktivisti, skvoteri, d.i.y aktivisti... U tri dana opsade organiziran je RTS party, demonstracije i blokada luke. Ovakva zajednička akcija bila je najbolji trenutak za predstavljanje RTS zastava sa zelenim (ekologija), crvenim (socijalizam) i crnim (anarhizam) munjama. 1997. je bila godina državnih izbora, te karakteristične pomahnitalosti medija i političara u lovu na lakovjerne birače.

Ponovno u suradnji s liverpoolskim i drugim radnicima, RTS je postao konkretni napad na konzumerizam glasanja za političare, koji samo par dana nakon izbora pobjegnu u ništavilo neodgovornosti i laprdanja o potrebnom strpljenju. RTS je svoju ekološku pozadinu spojio sa socijalnim, političkim pa i svakodnevnim problemima ljudi. Ljudi su pozivani na Two Day Festival of Resistance s osnovnom porukom Never Mind The Ballots... Reclaim The Streets!, a i ukupna atmosfera je naglašavala protivljenje izborima kao najvećoj prevari, ionako lažljivog društva. Potreba da se istakne protivljenje izborima išla je do poluozbiljne prijevare s tiskanjem 20.000 primjeraka londonskih novina Evening Standard, koje su preimenovane za tu priliku u Evading Standard. Na naslovnici RTS-ove verzije širio se veliki naslov General Election Cancelled. Policija je saznala za tu akciju i tek što su stigli primjerci iz tiskare uhapsila je troje aktivista zbog "izazivanja kaosa i izazivanja opstrukcije na javnim cestama", te zaplijenila sve primjerke novina. Nakon dva tjedna, samo dva dana prije izbora naštampano je ponovo 20.000 istih primjeraka, te su besplatno podijeljeni. March for Social Justice je otvorio vikend RTS akcije, a predvodile su ga razne radničke grupe i organizacije. 20.000 ljudi se kretalo prema središtu grada koje je bilo poprište sukoba s policijom. Jedan aktivist se uspio uzverati do prozora Ministarstva vanjskih poslova, ući u zgradu i izbaciti hrpu dokumenata i ostale papirologije. Scena je podsjećala na neke revolucionarne priče i događaje. Cijeli dan je bio nekakav čudan hibrid nereda i plesa. Dok bi se jedni sukobljavali s policijom, drugi bi plesali pred Nacionalnom galerijom. I dok je dio rave scene smatrao RTS 1997. godine najboljim ilegalnim partyjem u povijesti, dio ljudi je osjetio razočaranje u podjeli uloga na one koji su se sukobljavali s policijom da bi ostali mogli slobodno i

bezbrizno plesati. Ljudi unutar kolektiva RTS nisu bili zadovoljni sa svim aspektima akcije, pa su odlučili razmotriti nove aspekte i taktike za poboljšanje cijele priče te je tog ljeta London ostao bez velikog godišnjeg partyja. No, ovim događanjima zakolutala se iznimno važna suradnja radnika s kontrakulturom. S vremenom je RTS akcija toliko ojačala te se nepovratno proširila na cijeli svijet. RTS je neograničena akcija koju bilo koja lokalna grupa organizira u vrijeme koje joj najbolje odgovara. Akcija zbog svoje festivalske opojnosti i slobodarnosti, neformalnog pristupa i jednakosti svih sudionika, bez podjela na organizatore, posjetitelje ili publiku dobiva se veću popularnost i prihvaćenost u svijetu. Tako se i stvorila potreba za središnjom svjetskom akcijom koja bi pokazala zajedničku želju i potrebe ljudi u svakom kutku svijeta, ali bi predstavljala i osjećaj solidarnosti. Za taj središnji svjetski događaj izabire se datum sastanka najvećih svjetskih sila, bilo da se radi o političkim, financijskim ili drugim moćnicima koje se smatra odgovornima za rastuće siromaštvo u svijetu. Tako je Global Street Party 1998. godine organiziran 16. svibnja kada su se u Birminghamu sastali G-8, a u Ženevi WTO. U Birminghamu je 5.000 ljudi došlo u sukobe s frustriranom policijom, a posebno su policiju ljutili veliki tronošci na koje se aktivisti penju s transparentima, jer ih je teško micati. Pošto su demonstranti blokirali centar Birminghama, sastanak G-8 je prebačen izvan grada. Sljedeći dan je eksplodirala Geneva u kojoj se održavao sastanak WTO-a i proslava 50-godišnjice GATT-a. Više od 10.000 ljudi u Ženevi nije imalo miran party jer su sukobi s policijom trajali cijeli dan, s vrhuncem kada se povorka približila zgradi u kojoj se održavao sastanak WTO-a. 1.000 ljudi je tijekom noći i sljedećih dana uhapšeno, bez obzira da li su sudjelovali u povorci ili ne. U Indiji je preko 200.000 ljudi protestiralo protiv politike WTO-a, a u Brazilu 50.000. U Pragu je 3.000 ljudi došlo plesati s 20 DJ-a spremnih za dobru zabavu, druženje, radost... Policija nije dopustila okupljanje u tolikom broju i sukobi su trajali cijelu noć s konačnom bilansom od oko 100 uhapšenih i nekoliko razbijenih McDonald's restorana. U Londonu je 5.000 ljudi nesmetano plesalo, a kasnije im se pridružilo i 500 sudionika kritične mase, akcije kojoj je cilj ukazati na prevlast automobila blokiranjem prometnica biciklima, rolama, skateovima... U većini drugih gradova RTS je prošao s pozitivnim plesom. RTS se nezaustavljivo širi, i radije raznolikost samih akcija s obzirom na mjesto događanja, bez obzira na istovjetna polazišta. Festivalsku povorku ljudi naoružanih željom za ples i slobodom je teško zaustaviti, iako policija često reagira nasilno, bijesna zbog zauzimanja središnjih gradskih trgova i prometnih autocesta. U lipnju su 1999. godine u Haagu uhapšene dvije osobe samo zbog dijeljenja letaka za RTS. 27. lipnja ipak je blokirana autocesta koja vodi u centar grada, a policija je uhapsila gotovo sve sudionike akcije, oko 200 ljudi. S osnovnom porukom protiv monopola i totalitarizma multinacionalnih korporacija, 1999. je godine RTS istovremeno

organiziran u više od 40 država u svijetu kroz različite ideje i akcije. U Sydneyu je organiziran na ulici Anti-Business Lunch, u Londonu je Association of Autonomous Astronauts protestirala protiv militarizacije svemira, u Medellinu (Kolumbija) organiziran je sajam u dobrotvorne svrhe... U Indoneziji su, kao i u Senegalu, RTS organizirale grupe i organizacije seljaka, u Bangladešu Nacionalna federacija konfekcijskih radnika/ca koja broji 1,5 milijuna članova, ekološke grupe su organizirale proteste u Izraelu, Zimbabveu, Poljskoj... U Kölnu, gdje se održavao sastanak G-8, 400 dragih gostiju je došlo iz Indije, a posjetili su Njemačku u sklopu People Global Action projekta. 10.000 demonstranata blokiralo je Shellova postrojenja u Nigeriji. Party, karneval i demonstracije protiv kapitalizma organizirani su i u Tajlandu, Bjelorusiji, Urugvaju, gotovo cijeloj Europi, SAD-u, Kanadi...[26]

Na RTS-u se nikad ne zaboravlja na socijalnu i političku pozadinu cijele priče, za razliku od komercijalnih partyja (na primjer Love Parade u Berlinu), gdje ples ima smisla samo kao napad na celulit.[27]

BILJEŠKE

1 O slobodnom tržištu pogledaj poglavlje o Noamu Chomskom.

2 Vidi: Martinez, E., and Garcia A., What is Neo-Liberalism, vidi na internet stranici: <http://www.corpwatch.org>

3 Detaljnije o nastanku neoliberalizma, njegovoj povijesti i borbi protiv njega vidi: Globalisation: Origins-History-Analysis-Resistance u Do or Die, No. 8/1999; 35-55.

4 Vidi: Martinez, E., and Garcia A., What is Neo-Liberalism, vidi na internet stranici: <http://www.corpwatch.org>

5 Sarawak je područje u Maleziji koje nastanjuje 220.000 urođenika/ica živeći u plemenima. Ujedno je to i područje koje sudjeluje u ukupnoj proizvodnji malezijske drvne industrije s 40%. Korporacije sve više preuzimaju kontrolu nad tropskim šumama u Sarawaku. Dovoljno govori podatak da je u razdoblju 1968.-1984. opseg područja pod zaštitom lokalnih zajednica pao s 303 na 56 četvornih kilometara. Kada je početkom '90-ih ekološki aktivista upitao Jamesa Wonga, ministra okoliša i turizma, a ujedno i vlasnika jedne od najvećih kompanija

za preradu drveta (posjeduje preko 300.000 hektara šume u Sarawaku), ne brine li se za klimatske posljedice uništavanja tropskih kišnih šuma, on je lakonski odgovorio: "U Sarawaku ima previše kiše. Smeta mi u igranju golfa." Vidi: Gedicks, A., *The New Resource Wars*, 1993; 29.

6 McDonald's je do sada potrošio oko 16 milijuna funti na slučaj McLibel.

7 Od 1996. godine do danas na McSpotlight internet stranicu ušlo se preko 80 milijuna puta.

8 David Green, senior potpredsjednik marketinga McDonald's-a u SAD-u je izjavio u sudnici kako smatra da je njihova hrana nutricionistički vrijedna, a isto smatra i za vrećicu bombona. Profesor Wheelock, McDonald's-ov savjetnik za nutricionizam definirao je pojam junk-food na sudu kao "sve što neka osoba ne voli", u njegovom slučaju – griz (pšenična krupica). Odvjetnik Rampton je često morao intervenirati kako bi umanjio redikuloznost svojih svjedoka. Vidi na internetu: <http://www.McSpotlight.org/>

9 Spomenutom bivšem klaunu Giulianiu, jedan od šefova je izjavio: "Idi, uostalom nisi dovoljno McDonaldiziran". Isto.

10 Isto.

11 Isto.

12 Vidi: *Kick it over*, No. 34/1994; 29.

13 Najuspješniji otpor OI-ama organizirali su aktivisti/ce iz Amsterdama pri kandidaturi grada za OI 1992. godine. Pod motom – No bread, no games okupili su se u kolektiv Nolympics. U širokom rasponu direktnih akcija od slanja marihuane članovima/icama međunarodnog komiteta OI-a koji su trebali odlučivati o mjestu igara preko uništavanja imovine i postavljanja bombe ispred zgrade Olympic Games Foundation, uspjeli/e su uvjeriti međunarodnu javnost u nepoželjnost igara i u sliku Amsterdama kao opasnog grada. Kao što je poznato, Barcelona je dobila kandidaturu, a Amsterdam najmanje glasova, 5 od 130. Vidi: ADILKNO, *Cracking the Movement – Squatting Beyond the Media*, 1994; 129-149.

14 Tako se učenica srednje škole u Kaliforniji, Jenifer Graham, izborila da zbog prigovora savjesti ne mora secirati životinje u sklopu školovanja. Tu praksu su krajem '80-ih prihvatile još neke savezne države u SAD-u. Vidi: Singer, P., *Oslobođenje životinja*, 1995; 207.

15 Vidi: Wakefield, S. & Grrrt, *Not for Rent*, 1995; 85.

16 Detaljnije vidi: Plows, A., *Earth First! Defending Mother Earth – direct style*, u McKay, G., *D.I.Y. Culture – Party & Protest in Nineties Britain*, 1998; 152-173. U godišnjem časopisu-knjizi britanskog EF-a *Do or Die*, No. 8/1999 izražen je i takav stav da je biocentrizam ideološki isti kao antropocentrizam.

17 Vidi: Otvoreno pismo ministru transporta u *Do or Die* No. 5/1995.

18 Ekološku revolucionarnu grupu EF možeš posjetiti na internetu:
<http://www.eco-action.org/dod/>

19 Prije i poslije M11 organizirano je bezbroj kampova koji su poslužili kao baza za antiroads akcije: A30-Devon, kamp protiv M77-Pollock Free State, A55-Euroruta kroz Anglesey, M66-Blackburn, zaobilaznica Newbury....

20 Dolly nažalost nije uspjela dočekati kraj rušenja kuća u Claremont Roadu. Poslije prvog dana napada, 2. kolovoza, pozlilo joj je te je prebačena u kuću u susjedstvu. U njenu čast jedan od 30-metarskih tornjeva je prozvan Dolly.

21 O nerazumnosti akcije predstanika/ica vlasti možda najbolje govori količina osoba namijenjenih za izbacivanje iz kuće gospođe Leighton, još jedne od dugogodišnjih stanarki Claremont roada: 11 gradskih službenika/ca, 40 redara i 160 policajaca/ki. Par mjeseci poslije rušenja Claremont Rooda, gospođa Leighton je umrla u izbjeglištvu.

22 Vidi: McKay, g., *D.I.Y. Culture – Party & Protest in Nineties Britain*, 1998; 139-140.

23 Detaljnije o provosi(ca)ma i kaboutersi(ca)ma vidi: Teodori, M.,: *Historijat novih ljevica u Evropi*, 1979; 159-165.

24 Karneval RTS često slavi prijašnje slobodarske karnevale potlačenih koji ostaju kao nadahnuće: Pariz (1871), Berlin (1919), Barcelona (1936), Budimpešta (1956), Pariz (1968), London (1980, 1981).

25 Liverpoolski radnici su 1998. godine nakon dvije godine otpora ipak potpisali sporazum s kompanijom koja kontrolira luku te je većini isplaćena zadovoljština u iznosu od 28.000 funti. Mnogi su se tokom te dvije godine zadužili i morali su otplatiti dugove. 80 radnika nije dobilo nikakav novac.

26 Vidi internet stranice o RTS kolektivu i akcijama: <http://www.gn.apc.org/rts/>,
<http://www.j18.org> i <http://www.agp.org>

27 "Mislim da je muzika osobna i socijalna forma izražavanja. Način na koji se stvara i sam zvuk tiče se ljudi i njihovih međusobnih veza. Od tuda, vidim muziku, svu muziku, kao političnu. Mislim da sva muzika ima poruku, bez obzira da li otvorenu ili skrivenu. Ponakad se to značenje može promijeniti. Tako smo svjedoci korištenja starih buntovnih blues ili rock pjesama za reklame multinacionalnih kompanija." Andy Diagram, skvoter i muzičar (Honkies, Smart Bomb, Spaceheads) koji kombinira jazz i elektronske efekte uz akrobacije, improvizacije, klaune, komediju. Vidi: Wakefield, S & Grrrt, Not for Rent, 1995; 87.

ZAKLJUČAK

Prihvaćajući direktnu akciju kao oblik politike, mi... gledajući na nas kao na izvor promjene... smatramo da ključ za političku važnost neke kampanje leži manje u neposrednom cilju zaustavljanja ceste i neposrednoj ekonomskoj šteti koju činimo kapitalu i državi (iako su to sjajna ispunjenja i ohrabrenja za sve nas), a više u našem stvaranju klime autonomije, neposlušnosti i otpora.

John, kolektiv Aufheben

Čak i ovaj skraćeni pregled anarhističkih ideja i praksi dovoljno nam govori o uzburkanosti na slobodarskoj sceni koja imanentnim aktivizmom uporno daje prijedloge i odgovore na probleme u svijetu. O imanentnom aktivizmu se tu i radi, a ne o jurišanju glavama kroz zid. Anarhizam se danas prepoznaje kroz široku lepezu ideja i njihovih manifestacija, ovisničku predanost direktnim akcijama i nesalomljivost ustrajnosti. D.I.Y. aktivizam karakteriziraju ultimativni zahtjevi, odnosno kultura neodgodivosti. Kultura neodgodivosti upravo i proizlazi iz riječi Earth Firsta: If not you, who? If not now, when? Upravo ohrabruje vječito dizanje iz pepela i ponovno letenje s novim ljudima, novim idejama i realizacijama željenog. 1993. godine australski filozof John Burnheim razvio je alternativni sistem trenutnoj demokraciji nazvavši ga - demarchy, misleći pritom, etimološki, na "vladavinu naroda" ili u slobodnijem prijevodu, na "vladavinu ljudi".[1] Njegov osnovni prijedlog je razdvajanje centralnog autoriteta u nezavisne funkcije na volonterskim principima: edukacija, komunalni aspekti, zdravstvo... Iako ovaj prijedlog ima puno rupa vrijedi ga zabilježiti kao pokušaj ili početak za jedno određenje elaboriranje slobodnog društva. Također se koristi i termin panarchy, koji označava "mnoštvo različitih, ali miroljubivih koegzistentnih oblika socijalnih veza". (Stamm, 1995; 19) Panarhija priznaje da ljudi imaju različite ideje i želje o tome kako organizirati život. Stamm predlaže nekakav oblik društvenog ekumenizma u kojem je neophodno respektiranje drugačijeg izbora te obuzdavanje prisile i nasilja. Umjesto nametanja svoje ideje i želje ostalima, svakoj grupi ljudi ili pojedincu bi se dozvolilo organiziranje vlastitog života. Stamm nije baš previše razvio ovaj svoj prijedlog pa je i on pun rupa i neistraženih područja. Brian Martin iz svoje pacifističke pozadine izvodi prijedlog "društvene obrane" kao efektivan oblik otpora. Slijedeći de Ligtovu tezu - The more violence, the less revolution,[2] prvo definira "društvenu obranu kao nenasilnu alternativu vojnoj obrani, koja je utemeljena na rasprostranjenim protestima, uvjeravanjima, nekooperaciji i intervencijama

kao opozicija vojnoj agresiji ili političkoj represiji”. Druga definicije je malo proširenje prve: “Društvena obrana je nenasilan otpor zajednice agresiji, a to uključuje obranu protiv vojne agresije, ugnjetavanje vlasti ili lokalnih predstavništva i obranu protiv nasilja muškaraca nad ženama”. (Martin, 1991; 84) Dakle Martin predlaže rješavanje problema kršenja ljudskih prava, lokalne autonomije... kroz bojkote, štrajkove, odbijanje poslušnosti, demonstracije i imenovanje nove vlade(?!). Mora se priznati uvjerljivost Martina kroz birane prikaze o uspješnosti “društvene obrane”, iako se, kao što sam prije spomenuo, ne slažem s anarhistima začahurenima u pacifizam.

Nadam se da sam uspio prenijeti raznovrsnost slobodarske scene, čak i kad joj to ne ide u prilog. Anarhizam upravo zato što nudi najdublju individualnu i društvenu promjenu, treba finim nizovima nuditi i opću odgovornost i suosjećanje, a ne pseudoprovokatorske ispade “iracionalizma” frustriranih aktivista u čemu su zarobljeni Booth i ostala kompanija. Nedostatak aktivizma i rada na konkretnim problemima također može odvesti u teorijsko prenemaganje i nesuvislost, kako smo vidjeli kod Bookchina u njegovom čistilačkom pohodu na misticizam, individualizam, iracionalizam, primitivizam... samog sebe.

U uvodu sam već napomenuo da površinsko odvajanje unutar anarhizma nije neočekivano jer se autoritet prelio na gotovo sve aspekte ljudskog života, područja djelovanja su od kraja Drugog svjetskog rata uvelike se proširila, a problemi nagomilali. Čitav niz različitih grupa i organizacija s različitim strategijama razvoja pa i ciljeva su bogatstvo anarhizma, pa ih treba kao takve naučiti cijeniti i upijati ono najinspirativnije iz njih. To je samo normalna posljedica određene deideologizacije anarhizma u drugoj polovici 20. stoljeća. Svi se zajedno susretnu, kao što sam opisao, na otvorenim akcijama kao što su antipoll tax ili Reclaim the Street ili... Susretima često, nesvjesno, doprinosi najveći neprijatelj anarhizma, tromi i kratkovidni, grubi i nemaštoviti, metastazirani i pokvareni sistem koji nespretno gaca po vlastitoj kaljuži naređivanja, ubijanja, kloniranja, izoliranja... U Britaniji je 1994. godine prihvaćen jedan od najrepresivnijih zakona u Europi, poznatiji pod imenom Criminal Justice & Public Order Act (ovo prvo ime je češće u upotrebi).[3] CJA je logičan završetak dugogodišnjih težnji vlasti da suzbije svaki oblik slobodarske kritike i opozicije. Neke stavke tog zakona su toliko apsurdne da su neki lokalni predstavnici države, sudstva, pa čak i policije objavili vlastito nepracticiranje zakona. Udarac na kulturu i život travellersa/ica se očituje u smanjenju dozvoljenog broja kombija kojima je dozvoljeno stacioniranje s 12 na 6. Dozvoljeno je lokalnim autoritetima i policiji da u slučaju kršenja zakona zaplijeni i uništi vozila (kuće) i naplati žrtvama taj “posao”.

Vlasnici/e neiskorištene zemlje, kuće ili zgrade, bez obzira radi li se o privatnom ili državnom vlasništvu, imaju pravo predati zahtjev skvoterima da se isele u roku od 24 sata. Nakon eventualnog ispunjenja tog roka, skvoteri se ne smiju vratiti na to mjesto sljedećih godinu dana. Naravno, dozvoljava se i korištenje nasilja da se izbace ljudi na ulicu. Ukoliko dvije ili više osoba organizira rave party, deset ili više ih čeka da počne, deset ili više se sprema poći na njega, čini se ilegalno djelo ako nemaju službenu prostornu dozvolu za party i sve to u krugu od 8 kilometara. Također CJA ima stavku u kojoj se "ne preporuča" izvođenje glasne muzike, muzike koja dugo traje, kojoj je svrha ples i koja nije akustična. Ovakva poseban tretman rave kulture ne treba čuditi jer je underground/rave scena iznimno jaka u Britaniji.[4] Protiv slobodnih festivala, kao i kod travellersa, može se koristiti uništavanje sound-sistema i naplatiti račun žrtvi, a nepridržavanje ovih odredaba može povući tri mjeseca zatvora. Mnoge forme direktnih akcija su ovim zakonom kriminalizirane, tako da protestiranje zbog zatvaranja lokalne škole ili bolnice može donijeti tri mjeseca zatvora. Policija vas može uhapsiti na temelju "osnovane sumnje" da ste se uputili na demonstracije. Neovlašteno stupanje na nečije zemljište cilja na ograničenje anti-roads protesta i sabotaze lova – tri dana nakon stupanja na snagu ovog zakona, prvi put je primijenjen protiv sabotera lova. No, država je sa CJA-om doprinijela ujedinjenju ili barem približavanju slobodarske scene u Britaniji. Tako su se spojili travellersi s Romima koji također žive u pokretnim kućama, rave scena se snažno ispolitizirala i upoznala sa slobodarskim idejama... S mislima na anti-poll tax riot iz 1990. godine, česti su prosvjedni marševi od nekoliko desetaka tisuća ljudi, organizirane su 52 akcije pod sloganom – Forgive Us Our Trespasses, slobodni rave partyji od početka primjene zakona održavaju se svaki tjedan... CJA najbolje oslikava državnu šlampavost i neurotičnost u pokušajima slamanja jedine istinske opozicije, kao i nepopustljivost i konkretnost slobodarske scene.

Svi teorijski koncepti i direktne akcije koje sam iznio u knjizi pokazuju svu netočnost Mannheimovog predviđanja o nestanku anarhizma zbog "nepopularnosti" i neprilagodljivosti novim uvjetima. Dapače, smatram da uporno kotrljanje i potraga za novim izazovima omogućuju anarhističkoj priči vječitu mladost. Upravo se ovdje nalaze vrijeme i prostor za utopiju. Ovdje su i vrijeme i prostor beskonačni i bezgranični.

"Anarhistička utopija premješta društvo u prostor beskonačnih mogućnosti istraživanja... jer nitko nikada neće moći tvrditi da su iscrpljeni beskonačni oblici slobode". (Bartolo, 1990)

BILJEŠKE

1 Nils R. Connor je prilično uspješno kritizirao ovaj Burnheimov pokušaj. Pravilno je uvidio daljnji ostanak vlasti (bez obzira što je vlada narod), autoriteta (samo raspršenog) i drugih mogućnosti manipulacije i zloupotrebe sustava. Za detaljniju kritiku vidi: Kick it Over, No. 31/1993; 31-34.

2 Vidi: Ostergaard, G., *Resisting the Nation State*, 1991; 29.

3 Za detaljnije preglede osnovnih postavki CJA, kritike zakona i praktičan otpor, između ostalih izvora, vidi: Black Flag No. 205/1994; 11-12; Wakenfield, S. & Grrrt, *Not for Rent*, 1995. i posebno McKay, G., *Senseless Acts of Beauty*, 1996; 159-183.

4 Policija je 1990. godine prekinuvši party kod Gildersomea blizu Leedsa provela jedno od najvećih hapšenja u mirnodopskom stanju u Europi. Uhapšeno je 836 ljudi.

PRILOZI DOPUNJENOM IZDANJU

Goran Ivanović

OSNOVNI SMJEROVI SUVREMENOG ANARHIZMA

“Lijepo je to što su donijeli svoje nacionalne zastave”, oduševljena je bila djevojka koja je stajala do mene na mirnom prosvjedu potpore za ostvarivanje prava na azil male zajednice osoba, uglavnom podrijetlom iz afričke države, Gane, u Pordenoneu, gradu na sjeveroistoku Italije. No, stjegovi kojima su uz ritmove udaraljki mahali naši afrički prijatelji, tražitelji azila, bile su crno-crvene, anarh(osindikal)ističke. Upravo u svjetlu te epizode, koju možemo gledati i kroz prizmu općeg znanja, vidi se simbolička prepoznatljivost anarhizma, koji je zbog najrazličitijih predrasuda već na sam spomen riječi, rijetko nailazio na odobravanje. Ostaje li i danas, gotovo pet godina nakon velikih demonstracija u Seattleu, koje se smatraju uspješnim povratkom anarhizma na javnu scenu, sve samo na simboličkom mahanju zastavama i izvikavanju slogana ili su se ideje anarhizma ponovno raširile i oživjele izvan uskog kruga, onih koji su ga prihvatili kao dio sebe otkada su ga barem malo upoznali? U slijedećem tekstu pokušao sam, bez posebnog znanstveno-metodološkog pristupa, nego na temelju osobnog iskustva i kontakata s pojedincima/kama i skupinama u različitim dijelovima svijeta sagledati gdje je anarhizam danas i s kojim izazovima se suočava, pri čemu je cilj otvoraње novih rasprava o anarhizmu i načinima njegovog oživotvorenja. Iako se anarhizam danas raširio na gotovo sve pore života u skladu s idejom da mikropolitčko djelovanje može imati globalni učinak pa je suvremeni anarhizam više stvar taktike nego strategije, još uvijek ostaje veliko pitanje: ako se politička filozofija anarhizma predstavlja kao najprimjereniji oblik društvene i političke zajednice u kojoj pojedinci/ke slobodno ostvaruju sve svoje emancipacijske životne potrebe u skladu s prirodom, zašto nije šire društveno prihvaćen?

ANARHISTIČKA BUJICA NAKON SEATTLEA

Nešto prije epizode iz Pordenona crne anarhističke zastave vihorile su se u Seattleu na prosvjedima protiv Svjetske trgovinske organizacije (STO). Tamo nije bilo zabune da je riječ o anarhističkim stjegovima, koji nisu nailazile na opće odobravanje, ali su se pod njima ili u njihovoj neposrednoj blizini s istaknutim vlastitim obilježjima okupile najrazličitije skupine aktivista – od francuskih, bolivijskih i korejskih poljoprivrednika/ ca, radnika/ca u američkim željezarama i pacifista/ca preko zaštitara/nica okoliša, protivnika/ca genetski modificirane

hrane do anarhista/ca odlučnih na taktiku Black Bloca. Način na koji su se ljudi sili iskorištavanja i laži korporacija, te državnih institucija okupili u široki pokret ili tih dana studenog u široku frontu za pravedniju globalizaciju, kao alternativnu postojećoj dogmi neoliberalne globalizacije, predstavio je u praksi ključne anarhističke principe nehijerarhijske samoorganizacije i postavljanja tog dijela svjetske populacije u ulozi nezanimljivih političkih aktera.

Događaje od 30. studenog 1999. u Seattlu, gdje su na anarhističku pobudu aktivisti/ke uspješno blokirali rad sastanka STO-a, jednog od nosećih stupova neoliberalnog poretka, ocjenjuje se u cijelom nizu tekstova kao početak novog doba društvenih pokreta, ali često i kao trijumfalni povratak anarhizma. Anarhizam se ponovno probudio u hladnoj kiši i izmaglici suzavca, koji su pratili prosvjede u studenom 1999. u Seattlu (Milstein, 2002; 1). Naime, upravo su anarhisti/ce nekoliko mjeseci prije vrha STO-a planirali konkretnu akciju blokade mjesta održavanja te konferencije u Seattlu, kao i nepunu godinu dana kasnije u Pragu (Starhawk, 50-2002). Zajedno s više od 100.000 ljudi ulice Seattle zaposjelo je i Anarhistički Black Bloc, kako bi izazvao materijalnu štetu korporativnom biznisu, ispravno ih smatrajući homogenim ekonomskim i kulturnim kapitalističkim snagama, koje su nas potčinile (The Black Bloc Pappers, 2002/?; 44). Naravno, događaji u Seattleu nisu posljedica rada samo jedne organizacije ili koalicije, nego zajednička akcija mnogih protiv STO (Miller, 25). Sličnih novodobnih anarhističkih akcija, doduše u manjem opsegu, bilo je u Ženevi 1998, ali i prije, sredinom '90ih u Eugenu u Portlandu, No, upravo je Seattle potaknuo mnoge nove aktiviste/ce, a s više poticaja, bit će više i akcija, što se kasnije pokazalo nebrojeno puta na manifestacijama i u akcijama protiv Svjetske banke, Svjetske trgovinske organizacije, skupine "sedam najrazvijenih zemalja svijeta" i Rusije – G8, Međunarodnog monetarnog fonda, Nato saveza te pojedinih javnih politika Europske unije i slično.

Bez obzira na šaroliko društvo i različite interese skupina i pojedinih prosvjednika/ca, snažni i široki pokret, koji je vrlo konkretno pokazao svoju revolucionarnu energiju i snagu u Seattlu, jest u osnovi anarhistički jer je za razliku od mnogih sličnih pokreta imao jasnu političku dimenziju u praktičnom odbacivanju bilo kakvog vodstva, posredništva i reprezentiranja okupljenih, što je pokret nad pokretima sponatno i preuzeo kao vlastitu vrijednost. Iako se uglavnom govori o pokretu nad pokretima kao mreži različitih aktivist(ic)a, ideja i pristupa rješavanju postojećih problema, prevladavao je anarhistički pristup borbi protiv državnih i korporacijskih institucija, odnosno na političkoj razini je beskompromisno problematizirao moć, autoritete, državu i kapitalizam, te na taj način konkretno izazvao globalnu vladajuću paradigmu. A svaki pokret koji potiče ljude na

neposluh, direktne akcije i promjene postojećih društvenih odnosa u sebi nosi klicu anarhizma, koji se tako potvrđuje ne samo kao ideja, nego kao i dio one Bakunjinove, doduše nikad znanstveno dokazane, zatomljene prirodne ljudske potrebe za slobodom odnosno oslobađanjem od nametnutih autoriteta i stega. Ili kao tvrdnja britanskog anarhista Colina Warda, da je anarizam ukorijenjen duboko u nama. Nije najgore to što ljudi nisu slobodni, nego što su se odvikli od slobode, davno je utvrdio Paul Valery. A i danas, možda više nego prije, "tiha većina" miri se s postojećim stanjem i ne dovodi u pitanje svoju depolitiziranu ulogu pasivnog potrošača i gutača reklama jer ne promišlja o sustavnoj dominaciji i zatiranju od strane elite, kojima su izloženi. Zapravo se previše često srećemo s ljudima, koji ne žele razmišljati izvan okvira "američkog sna" i ne pomišljaju da bi svijet mogao biti drugačiji od onog u koji su sustavno postavljeni od rođenja, preko škole i posla do smrti. A ako i pokušavaju nešto uistinu promijeniti za svoje dobro ili u korist zajednice čine to dugim maršem kroz institucije sustava, koji je kafijski prepleten nepremostivim i često iracionalnim preprekama. No, masovni prosvjed u Seattlu predstavljao je novu akumulaciju one nepresušne Marshalllove anarhističke rijeke, koja teče prema jezeru slobode te početak nove borbe za (r)evolucionarne promjene.

Isti taj tok nam kazuje da anarizam izvire daleko prije akcija u Seattlu, još u vrijeme prosvjetiteljstva, krajem 18. stoljeća da bi veliki zamah uslijedio u drugoj polovici 19. stoljeća, kada se počeo dokazivati kao sve prihvatljivija i najmanje kompromitirana politička filozofija. Povijest anarhizma je bogata primjerima međunarodne solidarnosti i suradnje, a za razumijevanje događaja, u kojima smo svjedoci/kinje ili pak aktivni/e sudionici/e, u svakom slučaju pomaže povezivanje klasičnih ideja anarhizma zasnovanih na revolucionarnom protivljenju kapitalističkoj državi kroz klasnu borbu 19. stoljeća s pokušajima stvaranja anarhističkog društva ili zajednica od Ukrajine do Španjolske ili idejama ekoanarhista sredine prošlog stoljeća kao i suvremenih izazova anarhizma, koji se ponovno, nakon revolucionarnog konca '60ih godina prošlog stoljeća i zapatističkog ustanka 1994. godine, ozbiljnije susreće s povijesnom prilikom oživotvorenja ideja. Iako je povijest praktičnog anarhizma zapravo povijest izuzetno teških poraza i patnje, optimizam anarhističke (r)evolucije ne jenjava.

Društveni odnosi su već nekoliko desetljeća diljem svijeta utemeljeni na neoliberalnoj korporacijskoj dogmi i njenim ideološkim transnacionalnim globalnim organizacijama i institucijama, koje su pod zaštitom vlada. Iako se nastoji dokazati da je uloga suvremenih vlada bitno smanjena, upravo vlade provode (de)regulacijske (nad)nacionalne javne politike, kojima učvršćuju postojeće društvene i političke odnose, u čijem krojenju veliku ulogu imaju

“globalizatori” poput Svjetske trgovinske organizacije, Svjetske banke, Međunarodnog monetarnog fonda, G8 ali i “tvornica snova” u Hollywoodu ili globalne medijske korporacije poput Kabelske mreže vijesti, CNN. Kroz sve njih svojim politikama, uključujući i snažnu globalnu propagandnu mašineriju, manjina moćnika, svojevrsna novovjekovna “feudalna elita”, gomilanjem materijalnih vrijednosti i moći širi granice beskompromisnog iskorištavanja većine; nastoji nadzirati ljude, prirodu, proizvodnju, zalihe hrane i vode, nafte, usluge, trgovinu, pojedinačne živote, jednom riječju – sve. Postoje deseci tisuća onih koji u materijalnom smislu imaju sve što poželeva i milijarde onih, koji se svakodnevnu bore za mizernu nadnicu ili tek голу egzistenciju.

Anarhizam je danas vjerojatno jedina nekompromitirana politička filozofija, koja može balansirati u različitosti zahtjeva i strategija za društvenim promjenama mireći zahtjeve pojedinaca/ki i šire zajednice i to pojednostavljeno rečeno izravnim sudjelovanjem članova/ca zajednice, kolektiva ili neformalne skupine u odlučivanju, koje izražava otvoreni (r)evolucionarni naboj i podrazumijeva odgovornost kroz jasnu etičku orijentaciju.

PRAKSA BEZ TEORIJE = AKTIVIZAM KRATKOG DAHA?

Prije nego krenemo dalje u analizu anarhizma u okviru pokreta protiv neoliberalne globalizacije, nije na odmet još jednom podsjetiti, da anarhisti/ce nisu protiv globalizacije, posebice protiv globalne prakse univerzalnih ideja slobode, solidarnosti, uzajamnosti i pravednosti jer su od početka svog djelovanja shvatili da je samo globalnim povezivanjem slobodnih ljudi i njihovih zajednica moguće izgraditi svijet u kojem bi prvenstveno iščezle države i državni savezi, a s njima i nametnuti društveni odnosi vladajućih i podređenih. No, većinu onoga što danas vidimo od anarhizma u mreži za pravedniju globalizaciju, lakše je opisati kao osjećaj za anarhizam nego kao anarhizam per se. Novodobni aktivisti/ce, koji se smatraju anarhistima/cama, anarhizam shvaćaju kao decentraliziranu organizacijsku strukturu, utemeljenu na lokalnim anarhističkim skupinama, tiješnje povezanim skupinama afiniteta ili anarhističkim kolektivima. Upravo takvi organizacijski modeli i odnosi čine najvrijedniju stvar, koja se afirmirala u Seattleu (Morse, Stirin, 2004; 1). Tako su se nakon Seattlea ipak najviše razvijale skupine afiniteta, koje djeluju taktički, na ad hoc bazi i na određenom kratkoročnom zajedničkom cilju, za razliku recimo od kolektiva, koji su dugoročnije radili na novim oblicima društvene organizacije. Kada govorimo o skupini afiniteta, obično je riječ o manjoj autonomnoj skupini s tijesno povezanim pripadnicima/ama, koji unutar skupine ostvaruju punu suglasnost u procesu odlučivanja, a to podrazumijeva

protivljenje svakoj hijerarhiji, odbacivanje svih nametnutih autoriteta i sumnjičavost prema onima, koji se na bilo koji način nastoje prikazati kao predvodnici/e. Takve skupine neprijateljski su raspoložene prema državi i korporacijama, koje predstavljaju osovinu današnjih političko-ekonomskih sustava i društvenih odnosa, te se obično fokusiraju na borbu protiv jednog od izraženijih segmenata sustava dominacije i/ili kontrole. Često se takve skupine međusobno povezuju, a tada govorimo o "klasterima". Kao organizacijski oblik naravno i dalje se potvrđuju anarhističke federacije, u koje se radi lakše organizacije i koordinacije povezuju skupine, kolektivi i pojedinci/ke. Pojedine skupine se organiziraju izravno prema svojim potrebama i interesima, te nisu povezani s ostalima, što ih ponekad, zbog (samo)izolacije, isključuje iz pokreta. Australijski anarhistički autor Arthur J. Miller je takve skupine podijelio na anarhosindikalističke, zeleno-anarhističke, anarhofeminističke, antirasističke te antiglobalističke. Miller također razlikuje kooperative i anarhističke solidarne organizacije poput Anarhističkog crnog križa (ABC) i skupine za potporu zatvorenicima (ne samo nekima od najpoznatijih poput Mumie Abu Jamala ili Leonarda Peltiera, nego brojnim drugim anonimnim zatvorenicima), te skupinama solidarnosti s različitim borcima i ustaničkim skupinama (skupine za pomoć Palestini, Chiapasu, Čečeniji...). Kao posebnu skupinu Miller još navodi Black bloc. Dakle, anarhizam danas nije samo običan ideološki koncept, još jedan -izam, nego predstavlja različitosti ideja i organizacija, što nikako nije slabost, nego snaga jer odražava ideje većeg broja ljudi i nema nijedne elitističke organizacije ili vodstva. To u krajnjoj liniji otežava i posao državnom aparatu da usmjeri represivnu moć na određeni segment ili skupinu unutar anarhističkog pokreta. Anarhizam je vrlo široka kategorija, koja različitim ljudima različito znači, pa ponekad dovede i do istupa, koji štete anarhizmu. No, najveći dio anarhističkog pokreta bio je uvijek konstruktivan po pitanju izgradnje društvenih odnosa, što se kroz praktičan pristup rješavanju problema, umreženost u pokret na pokretima, različitost taktika i poslovičnu nepredvidljivost potvrđuje i danas kao vrlina anarhizma.

Ipak, neke od dobronamjernih kritika kažu da društvo budućnosti i dalje za nove anarhističke aktiviste/ce predstavlja pitanje bez odgovora (Epstain 2001; 1). No, to što nema razrađenog odgovora o društvu budućnosti, zapravo nije veliki nedostatak jer se promjene u društvu odvijaju postupno i nenasilno, malim pomacima, što ne isključuje dugoročno planiranje. Veći nedostatak mi se čini što aktivizam nerijetko nakon izvjesnog vremena presahne jer najčešće predstavlja tek kraći dio života neke osobe, onu famoznu "fazu buntovništva", najčešće na prijelazu iz kasnih tinejdžerskih u rane dvadesete godine. A aktivizam bez kontinuiteta nema puno smisla. Bilo bi zanimljivo analizirati gdje su sada i što rade aktivisti/ce iz Seattlea (30. studeni 1999.), Praga (26. rujan 2000.), Gotebroga (14.

lipanj 2001.), Genove (20. i 21. srpanj 2001.), Barcelone (14.-16. ožujak 2002.) ili nekog drugog poprišta masovnijih prosvjeda odnosno postoji li kontinuitet njihova djelovanja ili dolaze novi ljudi.

A spočitnuti nedostatak vizije, ako je to mana, djelomice može biti posljedica nezanimanja novodobnih aktera za dosadašnju anarhističku misao, koja se sustavno bavila promišljanjem društvenih odnosa na anarhističkim zasadama, koji su imali svoje sasvim konkretne praktične potvrde. Iz tih iskustava, bez obzira na drugačije povijesne okolnosti i svu tragiku, moguće je puno toga naučiti ili barem izbjeći nepotrebna lutanja i greške. Otklon od anarhističke ostavštine može se tumačiti i kao zaziranje od tradicionalnog anarhizma, koji često, a pogotovo unutar anarhosindikalizma, još i danas tvrdokorno živi isključivo u vremenu klasne borbe, što možemo vrlo lako vidjeti ako uzmemo u ruke bilo koju anarhosindikalističku tiskovinu. Dakle, često ostaje isključiv, iako bi se upravo anarhisindikalizam, koji je sazio početkom 20. stoljeća na Bakunjinovoj tradiciji, a drugu mladost zbog velikog oduševljenja samoupravljanjem doživio u antiautoritarnim pokretima u Europi i Americi '60ih godina prošlog stoljeća, mogao u izmijenjenim okolnostima pokazati kao dobar odgovor na dogmu neoliberalne globalizacije i zaustavljanja daljnjeg smanjivanja prava radnika, ne samo u trećem svijetu, nego ponovno u Europi i Sjedinjenim Državama. Naime, nakon urušavanja etatističkog bloka, pobjednička elita nastoji ukinuti socijalne pogodnosti, koje je bila prisiljena uvoditi zbog revolucionarnih sustavnih promjena nakon Prvog, a posebice nakon Drugog svjetskog rata. Stoga ne čudi što su se nove anarhosindikalističke skupine, koje između ostalog, ukazuje na opasnosti birokracije, tehnokracije i (de)centralizirane države, pojavile u bivšim etatističkim zemljama, primjerice Sloveniji i Srbiji, gdje su se tijekom povijesti tek sporadično javljale anarhističke ideje uopće. Doduše, ni danas to uglavnom nisu skupine koje proizlaze iz radničkog pokreta, nego je riječ o aktivistima bez industrijskog radnog iskustva, koji nastoje proširiti anarhosindikalističke ideje među radnicima/cama.

No, kada govorimo o tome što poslije, u većini novodobnih slučajeva ne teži se teoretskim raspravama ili traženju odgovora na suvremene izazove kroz teorijsko razumijevanje svih okolnosti, koje tu potrebu izazivaju, nego se djeluje izravno, bilo da je riječ o "internet caffeima" s besplatnim korištenjem interneta na nekoć odbačenim računalima, zatim o "free shopovima", u kojima ljudi po principu razmjene mogu uzeti ono što im treba i ostaviti nešto što im više ne treba ili je pak riječ o recikliranim imanjima, na kojima se organizira život zajednice u skladu s prirodom. Primjera, koji govore da društvene prakse mogu biti različite od onih, koje se čine općeprihvaćenima i stoga ne podložnima promjenama, naravno je

znatno više. Poseban segment, koji je neodvojiv od anarhističkog pokreta je umjetnost odnosno umjetnici/ce koji se kroz različite umjetničke izričaje, uključujući internet, ulične performance, video-art i slično, identificiraju kao anarhisti/ce, te kroz svoj pristup pridonose radikalnim društvenim promjenama. Naravno, da su anarhisti/ce prisutni/e i u ostalim porama suvremenog društva, nerijetko upravo u institucijama kulture, obrazovanja, znanosti i tome slično.

I dalje postoje dvije glavne tendencije unutar anarhizma, koje su se pojavile već sa Stirnerom odnosno s Bakunjinom i Kropotkinom i koje traže harmoniju između privatnog i javnog, individualnog i kolektivnog, itimnog i društvenog. Stirner je zagovarao individualistički anarhizam, suverenu opstojnost pojedinca, nihilistički egoizam kroz uzimanje slobode, a ne teženje za njom; Bakunjin je upozoravao na opasnosti centralizirane i hijerarhijske organizacije, birokracije i diktature, koje su bile potpuna suprotnost izravnoj demokraciji i međunarodnim radničkim organizacijama, dok je Kropotkin razvijao utopijsku viziju anarhokomunizma, naglašavajući važnost lokalnih zajednica, što je vodilo pokušajima stvaranja idealnog društva u izoliranim kolonijama, a to je pak dovelo do fokusiranja na korjenite izmjene životnih stilova, ali time i depolitiziranosti mnogih. Naravno, te osnovne tendencije nisu dijametralno suprotne, nego dopunjujuće jer su promjene odnosa u privatnoj, intimnoj sferi vezane uz široke i korjenite političke promjene. Tako jedno od glavnih pitanja ostaje treba li ideje anarhizma najprije provesti u sferi politike, kako bi se potom sloboda odrazila na pojedince/ke i kolektive ili obrnuto? Upravo traženje odgovora na ta pitanja dovodi do različitih strategija i taktika unutar anarhističkog pokreta.

Mnogi novi pripadnici/e anarhističnih skupina ili pristalice anarhističkih ideja možda ne znaju točno što su zagovarali Stirner, Proudhon, Bakunjin, Kropotkin, Goldman, Malatesta, Dolgoff, Bookchin ili netko drugi iz niza osoba, koje su tijekom 200 godina promišljale anarhizam, pa im se dogodi da Elisea Reclusa bez pardona smatraju ruskim revolucionarom (Global Uprising, 2001; 66), a Kropotkina lakoćom preimenuje u Kropotnika (DPH). Ali zato poznaju autor(ic)e, koji nisu izričito anarhistički – Chomskog, Shivu, Klein, Subcomandantea Marcosa, Zinna i stotine drugih, često potpuno anonimnih autor(ic)a tekstova u kojima se autentično opisuju različita suvremena iskustva u borbi protiv nepravedne globalizacije i pokušaji stvaranja društvenih odnosa, koji su izravno oprečni prevladavajućem potrošačkom mentalitetu. Na taj način barem prividno prevladavaju ideološke razlike unutar pokreta nad pokretima. To ne znači da u anarhističkom pokretu ne postoji interes za nastanak i razvoj anarhističke ideje ili za okolnosti u kojima se ona pojavljivala, ali može ukazati na to da se većina onih koji osjećaju simpatije za anarhizma u nedostatku relevantne anarhističke

teorije zadovoljava esejima ili kratkim, aktivističkim "instant" tekstovima, što je pak u skladu s postmodernizmom, informatičkom dobom i prebrzim stilom života, kojeg zapravo anarhizam kritizira.

S druge strane, čini se da su anarhisti/ce stare škole, koji su opsjednuti političkom teorijom, potrošili vrijeme, te da su ih zamijenili novi ljudi koji u različitim kooperativama, komunama, skvotovima i socijalnim centrima prakticiraju anarhizam. To ne iznenađuje jer mnoge tradicionalne anarhističke skupine i federacije gube vrijeme i energiju na isprazna prepucavanja poput onih o tome treba li trockistima dopustiti da sudjeluju na sastancima na kojima se raspravlja o političkim akcijama i je li s anarhističkog stajališta u redu podržavati slanje oružja ustanicima u nekoj od država zahvaćenih valom etničkog nasilja. Čini se kako trebamo anarhiste koji nisu opterećeni anarhizmom. Također, čini se da nema mnogo koristi od salonskih rasprava ma koliko akademske bile, ako nas u nedostataku suvremenih teorijskih radova steriliziraju, pogotovo kada nas stalno vraćaju unatrag, u vrijeme klasičnih anarhističkih tekstova i sasvim drugačijih okolnosti u kojima su ti radovi nastajali.

ANARHIZAM I MOĆ

Ako zanemarimo kraće tekstove i eseje u anarhističkoj periodici, unatoč sve brojnijim anarhističkim knjižnim sajmovima, ipak osjetno nedostaje suvremene anarhističke teorije današnjeg visokopolitiziranog društva, koju klasični anarhistički tekstovi ne mogu nadomjestiti. Oni mogu biti dobar temelj, iako različiti pristupi od individualističkog do kolektivističkog otvaraju više pitanje nego što daju odgovora, tako da većina klasičnih tekstova služi tome da danas ne moramo podgrijavati već otkrivenu toplu vodu. Pojedinci/ke i znatno fragmentiranije suvremeno društvo imaju različite želje, interese i ukuse, što se pokazuje i u krizi suvremene parlamentarne demokracije, koja postojećim sustavom odlučivanja već desetljećima ne može zadovoljiti potrebe većine, na čijoj biračkoj volji bi odluke bile legitimne. A modifikacije takvog sustava, u koje su uvijek prilagođene neoliberalnom konceptu dominacije i kontrole, i dalje se silom nameću, o čemu smo svjedoci ne samo u nekadašnjoj etatističkoj Europi nego i u tradicionalnim društvima i kulturama Azije, Afrike i Oceanije, nakon što je to brutalno provedeno u Srednjoj i Južnoj Americi. Suvremena država nije izgubila na svojoj važnosti jer je postala učinkovit servis za ostvarivanje ekonomskih interesa elite s vrha hijerarhijske piramide, ograničavajući političko djelovanje građana na četverogodišnje ili slične vremenske cikluse prakticiranja njihovog viđenja demokracija. Prihvatanjem nametnutih pravila demokratske igre, gotovo je

nemoguće kvalitetnije promijeniti postojeće odnose jer su mehanizmi za održavanje političkih sustava predoređeni za suzbijanje svake naznake ugrožavanja položaja elita.

Anarhizam kritizira autoritet i moć – “Moć korumpira, a apsolutna moć apsolutno korumpira.” – ali i zaključuje da društvo bez političke moći oličene u državi, još uvijek zadržava odnose utemeljene na moći. Pitanja moći je zapravo središnje u postojećim političkim sustavima i do sukoba dolazi kada se dovede u pitanje moć vladajućih. Anarhizam se, kao politička filozofija, vrlo protivi predstavničkoj moći, obnašanju moći u ime nekog drugog. Postavlja pitanje zašto i dalje svjesno predavati svoju moć onima, koji nas zaborave čim osvoje vlast, pri čemu često nema alternative i trud nije vrijedan odlaska na birališta. Zatvorenost i samodostatnost političkog sustava, koji zbog izlaska građana na izbore još uvijek ima legitimnost, potvrđuje slabost demokracije, sustava u kojem moć ima izabrana ili namještena manjina, da bi u praksi navodno zastupala većinu koja joj je prepustila moć. Ipak, dio ljudi je shvatio da njihov glas vrijedi sve manje, a novac korporacija u džepovima političara sve više. Rastuće razmimoilaženje između retorike političara i životnih uvjeta biračkog tijela izaziva pokretanje niza projekata na lokalnoj razini od debatnih klubova za rješavanje komunalnih problema i pokretanja community medija do građanskog neposlušna pa i otvorenih sukoba. A i dalje traju pokušaji stjecanja prava unutar sustava, kako bi se pokrenule političke i ostale reforme.

Politička moć ipak nije jedina moć, jer netko može biti potčinjen zbog svoje slabe tjelesne snage, pa nas anarhistička teorija uči da je moć jedan od osnovnih razloga za nasilje. Klasični tekstovi govore da anarhizam kratkoročno teži decentralizaciji političke moći država i vlada, kako bi dugoročno isključio sve odnose temeljene na moći, bilo da je riječ o ekonomskoj moći kroz materijalnu ovisnost, izravnoj fizičkoj, kroz državnu prisilu vojskom i policijom, do moći sustavnog kreiranja mišljenja u crkvama, školama i političkim strankama ili neku od kombinacija moći. Anarhisti/ce se već generacijama ne suprostavljaju samo moći nad ljudima, nego i nad ostalim živim bićima i prirodi. Iako možda ne pridaju dovoljno pozornosti anarhističkoj ostavštini, novi aktivistički naraštaji, skloni anarhizmu, ipak su svjesni da je upravo tradicionalna anarhistička teorija krvavo radila na izgradnji zajednica lišenih nametnutih društvenih odnosa zasnovanih na hijerarhiji i natjecanju i s te strane se ponosno pozivaju na iskustva revolucionara.

S druge strane imamo dio anarhističke scene okupljene oko protivnika rada Boba Blacka, primitivista i protivnika suvremene tehnologije Johna Zerzana, poetičnog cyber anarhista Hakima Baya ili čak “anarhokapitalista” Murraya Rothbarda. Tu se anarhizam uglavnom

shvaća kao životni stil, nadasve razigran i estetiziran te gotovo u potpunosti depolitiziran, a time i izložen brojnim kritikama, poput one Timothyja Ballasha, koji pristaše tih anarhizama naziva "McAnarhistima" jer "imaju puno više zajedničkog s pop kulturom, nego s tradicionalnim anarhizmom" (HR 3. program, 2002, 2. dio). Bookchin dodaje da "lifestyle" anarhisti zagovaraju elitizam, te između ostalog odbacuju društveni aktivizam i neposrednost (Bookchin, 1995; 60). Ipak, Black, Zerzan ili Bay pokušavaju ponuditi određene koncepte i teorije u anarhističkim nišama, kojih očito ima, jer nijedna teorija sama ne može odgovoriti na sve izazove, svaka teorija zapravo samo ograničava. No, u konačnici praksa bez teorije dugoročno ne ide, kao ni obrnuto, iako je u anarhizmu politička akcija danas daleko ispred političke teorije.

Dakle, ne zatvarati se u teorijske okvire, nego utvrđivati postignuto radi širenja perspektive, što je anarhizam kao ideju zapravo i održalo na životu nakon 1968. godine, bez obzira je li riječ o individualnim umjetničkim i kulturnim projektima, koji su se kreativnošću kao političkim aktom suprotstavljali 'mainstream' institucijama ili pak anarhopunk pokretu, koji je u mnogim krajevima svijeta, pa tako i u Hrvatskoj činio militantno aktivističko jezgro i prije pokreta nad pokretima. Bez obzira što se čini da je prakticiranje anarhizma otišlo ispred njegove filozofsko-političke i sociološko-antropološke kritike, anarhizam još uvijek predstavlja političku misao koja svojom intimnošću i društvenošću miri napetosti između pojedinca/ke i društva. To što pokret protiv neoliberalne globalizacije zapravo crpi moć iz jedinstva u svojoj različitosti nedvojbeno izvire iz anarhističke tradicije, koja je tome težila, te ga i dalje pokušava iz teorije pretočiti u praksu.

Anarhističku direktnu akciju danas naziremo u borbi za zaštitu pitke vode kao javnom dobru ili gradnji kvalitetnijih odnosa među ljudima, buđenjem povjerenja, solidarnosti i mutualizma, kao i traženjem odgovora na socijalna pitanja kao što su razlozi gubljenja prava radnika, smanjenja mirovinskih fondova, deregulacija usluga od prometa do zdravstva i obrazovanja, pri čemu ne treba zaboraviti vaninstitucionalno političko djelovanje, zbog kojeg se anarhizam razlikuje od većine ostalih dijelova mreže. Anarhistima/cama se smatraju antifa aktivisti/ce, radikalni ekolozi/ginje, zaštitari/nice životnja, neopagani/ce, boemi/kinje, radnici/ e, beskućnici/ce, pa čak i yuppie laissez-fair liberteri/ke... Još je više područja na kojima je anarhizam prisutan, a treba ga i širiti ako se želi ući u sve kapilare života. No, to se ipak samo kratkoročno može prepustiti aktivističkoj intuiciji jer kako se pokazalo, danas gotovo pet godina nakon Seattlea, čini se da polako izgubio se smisao i okopnila je snaga masovnog prosvjeda. Pogotovo nakon što smo se uvjerali da ni, primjerice, milijuni mirovnih prosvjednika/ca diljem svijeta nisu uspjeli odvratiti svoje vlade od postimperijalističkog

napada na Irak. Bez vjerodostojnog dokazivanja u svakodnevnom životu, anarhizam će se ponovno vratiti na rub društvenog života, unatoč milijunima ljudi diljem svijeta koji u pokretu nakon Seattlea vide stvarnu opreku postojećim neoliberalnim diktaturama, te su već prihvatili nehijerarhijsku, antiautoritarnu, proaktivnu strukturu, koja se zasniva na aktivnom anarhističkom pristupu svakodnevnom životu, koji izravno uređuju pripadnici/e društva. Stoga je poželjno da prepoznavanje bude obostrano i bez sektašenja i determinizama, zbog kojih su anarhisti/ce najčešće kritizirali marksiste i ostale ljevičare. Koliko god anarhizam prepoznaje snagu tog pokreta, nije nužno da oni koji su u njega uključeni bez prethodnih znanja o anarhizmu prepoznaju anarhističku ideju u provedbi ostvarivanja boljeg društva iz anarhističke filozofske perspektive. Naime, neka iskustva, prvenstveno u američkom radničkom pokretu, ali i u pokretima latinskoameričkih ili azijskih seljaka, pokazuju da su oni, koji nikada nisu čuli ni riječ o anarhizmu, bili puno bliži anarhističkoj ideji, nego neki deklarirani anarhisti/ce, što opet može ići u prilog onoj tezi o instinktu za slobodom.

Ako se zanemaruje teorijski rad, ne čudi što se anarhistički pokret doživljava kao antiintelektualistički (Kaplan, 2002; 3). Naime, rijetki su autori poput poststrukturalista i postmodernista Andrewa Kocha, Todda Maya, Lewisa Calla i Saula Newmana, koji promišljaju o suvremenom anarhizmu kroz pojmove moći, subjektiviteta i otpora, i donose zanimljiva razmišljanja, bez obzira na markisistička uporišta poststrukturalizma. To se posebice odnosi na pitanja nasilja, gdje poststrukturalist kritiziraju binarni pristup u anarhističkim i širim raspravama o (ne)ispravnosti nasilnog ili nenasilnog pristupa, jer nas, kako tvrde, takvo razmišljanje zapravo samo ograničava u izboru taktike. No, i uz njihov prilog, očito nedostaje tekstova koji iz anarhističke perspektive preispituju postignuto unutar anarhističkog pokreta, nego i sustavno govore o poremećenim političkim, gospodarskim i uopće društvenim odnosima, prvenstveno kako bi se potpuno pokazala stvarna uloga nacionalnih država i rekonfiguracija političkih monopola, ali i ukazalo na moguće alternative. Postoje mnogi autori, među kojima i Jordan, koji smatraju da aktivizam na neki način predstavlja i novi moralni temelj društva. No, moral je unatoč potkopanom kategoričkom imperativnu starine Kanta ipak previše rastezljiva kategorija, da bi je razvlačili i u ovom tekstu. Anarhizam je politička filozofija, koja uči da ljudi mogu biti ravnopravni partneri u nehijerarhičnom svijetu oslobođenom svake dominacije. No, nemoguće je pridobiti ljude za jednu ideju, ako pokret nema što ponuditi. I uz sve što se može ponuditi teško da će nekakva većina ljudi u Sinju, Zadru, Požegi, Zagrebu ili negdje drugdje ikada se zapitati, a kamoli prihvatiti da je moguć drugačiji svijet od onog kojeg poznaju i kojim se s pravom ili ne ponose. Dok većina u društvu – bez obzira je li to romska ili gay/lezbijiska/transspolna populacija, žene, osobe s posebnim potrebama,

poljoprivrednici, radnici, studenti i ostali – ne shvati da je marginalizirana i zatirana, te da su promjene moguće jer zakoni nisu nepromjenjivi i nije potrebno ponizno ispunjavati zapovjedi drugih ili trpjeti represiju zbog svojih stavova i izgleda, nemoguće je očekivati veći napredak. I pri tome je važnije da anarhist/ce ne odbacuju a priori ostale aktivisti/ce, nego da se potonji nužno samo svrstavaju pod crnu zastavu.

Ipak, mnogi se ne usude ili nisu sposobni aktivnije djelovati, prije nego što pred sobom vide razrađenu viziju budućeg društva. U nedostatku suvremenih teorijskih djela o anarhizmu, oni koje zanima teorijsko pokriće za događanja na terenu, izloženi su preživjelim marksističkim autorima i ostacima dokapitalizirane, nove ljevice, koji i dalje ne mogu izdržati bez toga da se ne pokušaju nametnuti pokretu kao avangarda. Dakle, nerijetko se unutar “pokreta nad pokretima” omalovažavaju anarhističke ideje i otvaraju rasprave o postanarhizmu, kako bi se ta ideja pokazala zastarjelom. I to unatoč tome što se anarhizam bez indoktrinacije kroz praksu pokazuje kao organizacijski prevladavajuća perspektiva u pokretu i potiče na razmišljanje, informiranje i obrazovanje. Da bi se taj odnos popravio, čini se prijeko potrebnim teorijsko i taktičko jedinstvo kroz konkretne aktivnosti anarhista/ica na lokalnoj razini i promišljanje o zahtjevnim pitanjima, koja se pojavljuju na globalnoj razini. Anarhizam u praksi naslanja se na taktiku, koja ovisi o specifičnim okolnostima, dok razrađena strategija kakvu primjerice imaju anarhisindikalisti ostaje po strani, djelomice i zbog toga jer mnogi pripadnici/ce pokreta ne vide više radništvo kao vodeću snagu društvenih promjena. Svako istinsko misaono djelovanje zahtijeva težak i mukotrpan rad, koji energičnim mladim anarhistima/kama oduzima dragocjeno vrijeme za aktivnosti. No, da nema aktivista/ki, koji se igraju na terenu, pitanje je bi li anarhisti/ke, koji se uzdaju u teoriju, ustali i učinili toliko za pokret koliko su u u općoj razigranosti to napravili anarhisti/ce – aktivisti/ce. Bez suvremenog ekološkog aktivizma, možda ne bi obrazloženja o štetnosti genetički preinačenih organizma na flyerima našli u svakom poštanskom sandučiću, a bez djelatnog angažmana antirasističkih, (anarho) feminističkih ili isto/transspolno usmjerenih aktivista/ica mnogi drugi ne bi mogli jasnije trasirati potrebu za ravnopravnošću. Bez dvojbe, i jedno i drugo, i aktivizam i teoriju je potrebno jačati i prilagoditi postojećim uvjetima.

ANARHIZAM BEZ STIGME - UTOPIJA?

Iako je prednost pokreta u različitosti taktika, takav pristup doveo je ponovno do stigmatizacije anarhizma i anarhist(ic)a, pri čemu su najeksponiranije bile akcije Blac bloca,

ali i svega što se navodno u okviru te taktike dogodilo nakon lipanjskih prosvjeda u Genovi 2001. godine. Ne samo da državne strukture u Italiji, uključujući i mainstream medije, talijanske anarhiste/ce bez razmišljanja smatraju izazivačima nereda, nego su praktično izopćeni iz cijele mreže jer ih se i unutar “pokreta nad pokretima”, smatra odgovornima za nasilje. Time je dio pokreta preuzeo retoriku vlasti, koja često priznaje, kako eto, razumije razloge prosvjeda, ali nikako ne odobrava metode. S druge strane vlast legitimizira i relativizira svoje postupke i zaboravlja na vlastitu nasilničku ulogu ne samo zbog ubojstva Carla Giulianija i brutalnog premlaćivanja desetaka aktivista/ca u Genovi, nego i zbog mnogih drugih žrtava policijskog nasilja, kao što su primjerice bila trojica prosvjednika, koje je tijekom demonstracija protiv privatizacije policija ubila u Papui Novoj Gvineji nekoliko dana prije G20 ili ustrijeljeni obespravljani seljaci u Južnoj Americi, Indiji, Africi...

No, samo se anarhisti/ce ni u 21. stoljeću ne mogu osloboditi negativnog imagea nasilnika/ca, unatoč tome što je anarhistički pokret u svojoj osnovi nenasilan. Zapravo je najviše osporavana taktika Blac bloca počela kao samoobrana, da bi postupno i posve odgovorno preuzela napadačku ulogu svjesnog uništavanja kapitalističke privatne imovine (David, 2002; 12,13), što je ishodište vlastima za kriminalizaciju, najprije anarhizma, a potom i cijelog pokreta. Naglašavanjem diskursa nasilja, vlast preko mainstream medija kriminalizira pokret, što je ujedno bio i jedan od razloga za pokretanje cijelog niza novih medija unutar pokreta od Indymedie do radijske meže Global audio project, koja se razvila u Italiji. No, pokušaj kriminalizacije anarhizma savršeno se uklapa u retoriku nakon 11. rujna 2001 i napada na tornjeve STO-a u New Yorku, nakon čega je pokrenut opći rat protiv neodređenog protivnika – terorizma, što je koš u kojeg vladajuće elite ubacuju sve što im ne odgovara. Anarhisti/ce s tradicionalno negativnim predznakom savršeno se uklapaju u takvu strategiju ciljeva “međunarodne protuterorističke koalicije”.

U cijeloj priči oko anarhizma danas i pokreta nad pokretima ostaje i dio koji govori da se unutar anarhističkog pokreta pojavilo razmimoilaženje oko postavljanja prema pokretu protiv neoliberalne globalizacije. Dok su se tradicionalni anarhisti, kao i mnogi anarhosindikalisti snažno poistovijetili s novim pokretom, nemali je broj anarhista/ca koji su zazirali od silnog broja nevladinih organizacija angažiranih unutar pokreta, zbog njihovog stvarnog mjesta u postojećem sustavu kojeg zapravo ne žele radikalno promijeniti. Dio anarhista/ica se protivio sudjelovanju u pokretu i zbog toga što se neoliberalnoj globalizaciji protive krajnje desničarske ili nasilne fundamentalističke religijske skupine, koje srećemo na masovnih prosvjedima protiv neoliberalne globalizacije.

Naravno, da treba zadržati kritički odnos prema skupinama, koje su pokazale neprijateljsko raspoloženje prema svima koji nisu s njima, što je na neki način dio borbe, ali nije potrebno ostale stvari preuveličavati jer je smisao u tome da budemo što učinkovitiji, a ne da gubimo energiju u prepucavanjima, ogovaranjima, psovanjima i sitnijim ili krupnijim pakostima prema onima, koje smo kao anarhisti/ke iz nekih razloga ili čak predrasuda etiketirali negativno, na što upozoravaju aktivisti starije generacije koje su to prošli. Politički snobizam je političko samoubojstvo (Kathy Fire 98:1987).

UMJESTO ZAKLJUČKA

Bez obzira na sve, uključivanjem u mrežu pokreta, anarhizam dobiva veliku priliku za obilježavanje 21. stoljeća. Dakle, nije ipak nije bilo upitno treba li sudjelovati, nego kako i s kojim ciljem. I tu dolaze do izražaja različitosti unutar anarhističkog pokreta, mada se može postaviti zajednički nazivnik, kada je u pitanju djelovanje unutar pokreta protiv neoliberalne globalizacije. Naime, pokazalo se da se uspješno radilo na uvođenju anarhističkih oblika organizacije, procesa donošenja odluka i akcija stvaranjem nehijerarhijske mreže decentraliziranih neformalnih koalicija, kojima su anarhisti/ce davali znatne impulse i njima privlačili nove ljude ne samo za anarhistički pokret, nego otpor uopće. I unatoč tome, što je borba usmjerena na postojeći gospodarski sustav iskorištavanja, anarhisti/ce su uspjeli/e zadržati u središtu i otvoreno suprotstavljanje i borbu protiv odluka nacionalnih vlada, koje se u većini zemalja u razvoju postavljaju kao regulatori privatnog biznisa i nevidljive ruke tržišta, te svojim odlukama pogoduju zahtjevima MMF-a, Svjetske banke i STO-a. Pojednostavljeno, anarhisti se protive državi jer ona štiti interese biznisa, prvenstvo bogate manjine, dok preostaloj većini ne dopušta otvorenu kritiku takvog sustava. Moć privatnih korporacija postoji samo zato što je brane bogato nagrađeni mehanizmi državne represije.

A panična represija pokazuje da anarhistički principi slobode imaju potencijal za ukidanje hegemonije predstavničke demokracije i kapitalističkih odnosa, te da nije riječ samo o visokoj simbolnoj razini anarhističkog pokreta mahanja zastavama i izvikivanjem slogana. Anarhizam je ideja, koja odbija umrijeti, priznao je čak i u neoliberalnom svijetu ugledni i priznati New York Times, a dok su anarhističke ideje o slobodi žive, povijest nije došla do svog kraja, kako bi to htjeli prikazati neoliberalni teoretičari raznih boja. I nema patetike kad pročitate – borba se nastavlja!

U Zagrebu, 25. listopada 2004.

LITERATURA

BLACK, Bob: "Anarchy After Leftism", C.A.L. Press, 1997.

BOOKCHIN, Murray: "Social Anarchism Or Lifestyle Anarchism - Un Unbridgeable Chasm", AK Press, 1995.

EPSTEIN, B: "Anarchism and the Antiglobalisation Movement",
www.monthleyreview.org/0901epstein.htm

GRAEBER, D: "The new Anarchists", New Left Review, Jan-Feb.2002 (61-73).

HEIDER, Urike: "Anarchism: Left, Right, and Green", City Lights Book, 1994.

JORDAN, T. "Activism - Direct Action, Hacktivism and the Future of Society", Reaction Books, 2002.

MARSHALL, Peter: "Demanding The Impossible - A History of Anarchism", Fontana Press, 1993.

MILLER J. Arthur: "In The Spirit Of Total Resistance - A Spark of Anarchist Resistance"
(Southern African Anarchism Online, www.zabalaza.net)

MORSE, C./SITRIN, M : "The Life - or Death - of Anti-Globalization Movement",
www.anarchist-studies.org, objavljeno 28.5.2004.

SHEEHAN, M. Sean: "Anarchism", Reaction Books (www.reactionbooks.co.uk) 2003.

SKIRDA, A: "Facing The Enemy - A History of Anarchist Organization from Poudhon to May 1968", AK Press, 2002.

STARHAWK: "Webs Of Power - Notes From the Global Uprising", New Society Publishers, 2002.

WARD, Colin: "Anarchy In Action", Freedom Press, 1973.

WOLF, R. Paul: "U obranu anarhizma", Ni dieu, ni maitre, 2001.

"Anarchist Studies", vol. 11/no. 1, 2003.

"The Anarchist Papers", ed: Roussopoulos Dimitrios, Black Rose Books, 2002.

"Anticapitalism - A Guide to The Movement", ed: Bircham E. And Charlton J, Bookmarks Publications Ltd, 2001.

"The Black Bloc Papers", comp: David&X (Green Mountains Anarchist Collective), Black Clover Press, 2002(?).

"On Fire - The battle of Genoa and the anti-capitalist movement", One Off Press, 2001.

"From Act Up to the WTO - Urban Protest and Community Building in the Era of Globalisation", ed: Shepard Benjamin & Hayduk Ronald, Verso, 2002.

"Global Uprising - Confronting the Tyrannies of the 21st Century", New Society Publishers, 2001.

"We Are Everywher - The Irresistible Rise of Global Anticapitalism", ed. Notes From Nowhere, Verso, 2003.

Iva Kraljević

MEDIJI

Diskusija o teškim i neugodnim istinama prvi je korak k smislenom djelovanju. Gdje strah od nepoznatog prijeti da nas imobilizira, istina nas osnažuje i potiče na djelovanje!

David C. Korten, When Corporations Rule the World

MEDIJSKA PIRAMIDA MOĆI

Opće karakteristike globalnog kapitalizma temeljene su na jačanju ekonomske i političke moći korporacija koje su iznikle kao dominantne vladajuće institucije na planetu, od kojih mnoge dotiču svaku zemlju svijeta te predstavljaju važnu "institucionalnu inovaciju" koja nadilazi barijere državnog suvereniteta i intervencionizma. Posljedica uzrokovana globalnim institucionalnim sistemom jest trostruka ljudska kriza: povećanje siromaštva, socijalna dezintegracija i uništenje okoliša.

Neoliberalizam kao teorijska baza globalnog kapitalizma više je od ekonomske teorije, on je također i politička teorija. Njegove su postavke temeljene na profitu per se, a on se prema Robertu W. McChesneyu ostvaruje kroz dominaciju koju je najlakše provesti upravo u okvirima reprezentativnih demokracija, ali pod uvjetom uspostavljanja kontrole nad demotiviranim, apolitičnim masama, nudeći lažnu političku kulturu zasnovanu na vrijednostima koje promiču korporacije.[1] Postavlja se pitanje: tko će preuzeti ovu odgovornu funkciju posredovanja između onih koji "stvaraju" i onih koji slijede, tko će kanalizirati nove poželjne vrijednosti i implantirati ih novoj potrošačkoj klasi? Kroz ovaj aspekt vidljivo je zašto je postojeći medijski sustav toliko važan za ostvarivanje neoliberalnog "projekta". Nakon što je stvorena nova baza za poslovne špekulacije i tržišnu ekspanziju globalnih korporacija koje su sve više u stanju krojiti politički i ekonomski profil na globalnoj razini, javila se potreba organiziranja, na isti način vođenog, medijskog prostora. Liberalizacija koja se do sada očitovala u trgovini doživjela je svoju realizaciju u sferi informacija. Deregulacija javnih službi, u koju spadaju i javni mediji, rezultat je tretiranja informacije kao robe. Poput Svjetske trgovinske organizacije (WTO), čije polje djelovanja ostaje uglavnom međunarodna trgovina, stvaranje institucije kao Međunarodno

Udruženje za Telekomunikacije (ITU) znači produženu ruku svjetskih trgovinskih institucija, koje će djelovati kao regulativa u procesu uspostavljanja strogo kontroliranog globalnog medijskog sustava, temeljenoga na korporacijskoj "prodaj po svaku cijenu" politici. Trgovina je slijepa za mnoge potrebe zdravog ljudskog društva, a često ohrabruje upravo suprotne principe i aktivnosti od onih fundamentalnih ljudskih interesa. Komentar kolumnista New York Timesa Thomasa Friedmana može poslužiti kao uvodna riječ u procesu iščitavanja jedne od temeljnih paradigmi kapitalističkih društava, a ta bi glasila da sve što ljudi trebaju činiti je uljuljkati se u udobnu naslonjaču, zašutiti i kupovati, a tržište i tehnologija će za njih činiti čuda.[2]

Ekonomsku i kulturnu globalizaciju je gotovo nemoguće zamisliti bez snažne podrške komercijalnog medijskog sustava koji čini sve ne bi li promovirao blagodati "slobodnog" svjetskog tržišta, te poticao jačanje poželjnih konzumerskih navika.

Vjerojatno najbolji način za razumijevanje međuovisnosti globalne kapitalističke ekonomije i globalnog komercijalnog medijskog sistema je razumijevanje uloge marketinga. Marketing je u ovom slučaju postao nepregledan, ali vrlo organiziran transmisijski prostor koji povezuje korporacijske proizvode i usluge s bezbroj tržišta diljem svijeta. Danas količina novca uložena u ovaj sektor višestruko premašuje onaj uloženi u proizvodni. U skladu s ovim, ne čudi podatak da korporacije danas troše dva put više novca na stvaranje korporacijski prijateljski nastrojenog potrošačkog publikuma od količine koje države svijeta odvajaju za obrazovne institucije i programe. Sve ovo doprinosi stvaranju globalne potrošačke monokulture, kojom je lako upravljati i manipulirati. Riječi Emilia Azcarraga, milijarderskog začetnika meksičke Televisiae to potvrđuju: "Mexico je zemlja skromnih, vrlo sjebanih ljudi, koji nikada neće prestati biti sjebani. Televizija ovdje ima obavezu unošenja šarenila u njihove živote, pružajući im bijeg od tužne stvarnosti i teške budućnosti." Proizvođači ovakvu vrstu simulacije stvarnosti, mediji su, posebice oni televizijski, stvorili moćan kanal za oblikovanje načina života čitavih zajednica. U stanju su kreirati način na koji živimo, kupujemo, djelujemo i razmišljamo. Da su stvari otišle predaleko potvrđuje primjer Coca-Cole, koja je ovdje samo jedna od stotinu korporacija koje se koriste istom ekspanzivnom politikom. Kulturalna kolonizacija drugo je ime za Coca-Coline marketinške poteze, koja je dosegla stadij gdje jedan proizvod može prodavati na isti način, koristeći se istim propagandnim modelom, istom ambalažom i istim porukama, a pritom polučujući isti uspjeh u SAD-u, Indiji, Japanu ili Europi. Coca-Cola je stvorila kult pića; napitak svih napitaka od malo zašećerene vode, nešto ugljičnog dioksida i mnogo, mnogo reklama koje pršte od mladosti, zabave i šarenila, upakiranih u krinku multikulturalnosti i tolerancije. Implikacije

koje ima ovakav propagandni scenarij u stvarnosti postaju fatalne za upravo tu šarenost tradicionalnih kultura, koje se ne uspijevaju oduprijeti valu nasrtljivih poruka, te vrlo brzo bivaju kolonizirane i pretvorene u samo još jedno tržište. Reklamiranje pića, cigareta, odjeće i drugih artikala daleko nadilazi njihovu vrijednost kao proizvoda po sebi. Ovdje se radi o vrlo podlom podvaljivanju čitavih kulturalnih i političkih sklopova koji slave kapitalizam i njegove vrijednosti. Medijski su konglomerati odigrali sudbonosnu ulogu u provođenju tzv. druge kolonizacije, one kulturalne, prodajući ideju o superiornosti zapadne civilizacije i bijelog čovjeka, devastirajući pritom sve one etičke i kulturne vrijednosti koje se ne mogu podvesti pod nju. Helena Norberg-Hodge, direktorica Međunarodnog udruženja za ekologiju i kulturu (ISEC), ističe neke od vrlo negativnih nuspojava ovakve politike. "...ljudi počinju odbijati svoje etničke i rasne karakteristike – počinju se sramiti onoga što jesu. Plavooke Barbie lutke i rahitični modeli s naslovnica modnih časopisa postale su standardom ljepote za žene cijelog svijeta. Danas imamo slučajeve sedmogodišnjih djevojčica u Singapuru koje pate od poremećaja u hranjenju zbog izgladnjivanja. Više nije teško naići ni na slučajeve da se azijske žene podvrgavaju brojnim plastičnim operacijama ne bi li ispravile kose oči...".[3] Neke su se Kineskinje isfrustrirane svojim prirodno nižim rastom odlučile na ekstravagandne operacije kako bi dobile koji centimetar više te se približile kultu visokih i gizdavih bjelolikih žena; dapače u Ministarstvu vanjskih poslova Kine to se od njih i zahtijeva kako se ne bi osjećale manje vrijednima (nižima) od diplomatkinja sa Zapada.

"Globalna monokultura opskrbljuje nas iluzijama dok uništava kulture, lokalne ekonomije i održivi način života", nastavlja Norberg-Hodge, "ona nikada neće moći većinu opskrbiti blještavim životom blagostanja kakvu obećava."[4] U ostalom, pitanje je koliko je istinski i želimo.

Cijelo to more informacija i slika pomno je odabrano i (pre)oblikovano, vodeći se interesima i političkim opredjeljenjima njihovih "vlasnika". U ovom slučaju vlasnike informacija čini nekolicina najbogatijih i najmoćnijih korporacija: General Electric, AT&T/Liberty Media, Disney, Time Warner, Sony, News Corporation, Viacom i Seagram, plus njemačka korporacija Bertelsmann.[5] Najnoviji podaci potvrđuju progresivan trend monopolizacije medija od strane najmoćnijih korporacija, a oni danas govore da svega šest globalnih korporacija posjeduje sve komercijalne mainstream medije u SAD-u.

Federalna komisija za komunikacije (Federal Communication Commission) je 1996. sastavila akt nakon čijeg je stupanja na snagu rasprodano preko 4.000 komercijalnih radio stanica. Kada je ovaj akt postao zakonom, korporacije su imale slobodne ruke kupovati medijske

kuće, bez ograničenja. Na taj je način jedna korporacija mogla postati vlasnikom onoliko medijskih firmi koliko si ih je mogla priuštiti. Povođenje "zlatnim" pravilom jednog od najutjecajnijih i najbogatijih medijskih magnata, Ruperta Murdocha, "Proširi se ili umri!", rezultiralo je uspostavljanjem monopola nad globalnim medijskim tržištem. On se, naime, može pohvaliti zavidnim dijapazonom tvrtki koje posjeduje: pet filmskih kompanija, 24 televizijske postaje, The London Times, the Sun, NY Post, preko 200 novina, te preko 600 periodičnih izdanja koja izlaze u dnevnim novinama, 18 magazina, 11 velikih kablovskih televizija u Europi, Americi i Japanu, nekoliko u Latinskoj Americi, devet izdavačkih kuća, multimedijalne korporacije, dio australske zračne kompanije Australian Airlines, pogon za proizvodnju papira, te jednu farmu ovaca.[6]

Nije potrebno upustiti se u dublju analizu medija da bi uočili neodoljivu sličnost između modela koji se koristi za prijenos reklamnih poruka i onog koji nam prenosi informacije kroz razne informativne programe. Bombardiranje hiperubrzanim, jednodimenzionalnim, vrlo kratkim izvješćima s morem slika koje "govore same za sebe", upakirane u senzacionalističke naslove i komentare. Jedan od primjera ovakve uređivačke politike je i dnevni list USA Today, za kojeg se može reći da je žrtvovao kvalitetu u korist kvantitete. U svojoj detaljnoj analizi ovih novina, Peter Pritchard ističe: "...novinarstvo za koje se u američkoj javnosti često dodaje opisni prefiks junk-food, pri čemu se misli na izostanak poruke u objavljenim člancima. Umjesto detaljnih članaka, u USA Today nalazimo kratke, lako i brzo čitljive priče, a čitave novine možemo pročitati u isto onoliko vremena koliko je obično potrebno za konzumiranje obroka u fast-food restoranu. Te novine potvrđuju želju jednog od svojih direktora koji je izjavio da USA Today moraju prodavati novine što bržim tempom".[7] George Ritzer kao jedan od najvećih nedostataka ovakvih McNovina navodi kraćenje duljih i složenijih tema na svega nekoliko odlomaka, te na taj način veliki dio sadržaja tih članaka, kao i izjava sudionika u događajima, biva drastično smanjen ili se u potpunosti izostavlja.[8]

U suprotnosti s time, izvješća o nasilju i kriminalu na ulicama dobivaju veliki publicitet, praćen senzacionalnim detaljima, insajderskim pričama, uključujući slike osumnjičenih kojima krivnja nije niti dokazana, te s detaljnim opisima počinjenih krivičnih djela. "Da li korporacijski kriminal dobiva toliko mjesta u medijskom prostoru?" pita se Chris Shumway. Koliko se zaista mediji bave temama korporacijskog nasilja počinjenog protiv ljudi (sweatshopovi, otrovni otpad, kršenje radničkih i ljudskih prava)? Da li nam mediji pružaju odgovor na pitanje kako se zaštititi od korporacijske tiranije, te odakle ovim predatorima tolika moć? Shumway nadalje smatra da je cijela stvar vrlo alarmantna, upravo iz razloga što

je po izvješćima FBI-a ulični kriminal u opadanju, što se ne bi moglo reći za onaj korporacijski ("čudno" da FBI ne izlazi u javnost sa statistikom o tome), te pogađa mnogo veći broj ljudi od potonjeg. Kao potkrepu, Schumway iznosi podatak kojeg su proveli u National White Collar Crime Centeru, a taj je da je jedno od tri američka kućanstva žrtva nekog oblika korporacijskog kriminala.[9] Kao bivši urednik i novinar profesor Robert Jensen ističe: "Novinari koji izvještavaju o gospodarskim temama, nisu kritičari sistema; u najboljem slučaju oni samo čuvaju njegove granice. Oni izvještavaju o kršenju zakona; ne bave se fundamentalnom istinom tih zakona." Schumway vođen svojim osobnim novinarskim iskustvom problematizira status novinara, čije su riječi vrlo često pod strogom prismotrom i uvelike sputane uredničkom politikom. Tome u prilog navodi podatke nedavna istraživanja pri Pew Research Centeru. Prema studiji, oko 25% anketiranih novinara izjavilo je da namjerno izbjegavaju priče od velikog značaja, dok gotovo isti broj tvrdi da "omekšava" priče kako bi bile u skladu s interesima njihovih poslodavaca. Njih 41% priznali su da ponekad čine oboje. Ova studija prije svega pokazuje da zbog hiperkomercijalizacije medija i pritisaka koje ona nosi, gotovo polovina ispitanika priznaje da su strah od ismijavanja i potencijalna opasnost koja može ugroziti karijeru faktori koji ih potiču na samocenzuru. Kako uopće kritički izvještavati, kada su ljudi koji bi najviše trebali biti pod povećalom javnosti, i to upravo posredstvom novinara, isti oni koji prijete otkazima i "progonstvom" s vrha piramide moći i koji se ponašaju kao da su mediji sami.

Moć se kreće u smjeru odozgo prema dolje, dakle od većinskog vlasnika, preko urednika, do novinara. Ovako striktno hijerarhiziran model sprečava razvijanje demokratskih vrijednosti unutar jedne radne sredine koja bi po svim pravilima trebala biti dovoljno otvorena na način da dopusti razvijanje suradnje i slobodu izvještavanja. Suprotno tome, novinari su vrlo često prisiljeni potpisati za njih vrlo nepovoljne uvjete, koji poslodavcu smanjuju rizik od "curenja" nepodobnih informacija. Evo kako glasi jedan od njih: "Zaposleni ne smiju davati nikakve izjave koje imaju veze s poslodavcem ili njegovim operaterima, službenicima, dioničarima, agentima, zaposlenicima, sponzorima ili bilo kojom njima pripadajućom mrežom, na način da aludiraju ili vrijeđaju ili imaju bilo kakvu tendenciju vrijeđanja ili reflektiraju nefavorizirajuće mišljenje o nadležnom ili pripadajućoj instituciji. " To bi značilo da se novinar/ka ne smije kritički ili s nepoštivanjem osvrnuti na instituciju, sponzore, itd. Drugim riječima, zabranjeno im je govoriti slobodno i kritički, uključujući i raspravljanje o nečemu što bi moglo imati negativne implikacije na instituciju, a to znači zabranu najosnovnijeg procesa prikupljanja podataka i istraživanja. Uostalom "zabranjeno im je objaviti bilo što bez znanja i dozvole institucije." [10]

Upravo zbog toga strukturu mainstream medija možemo shvatiti kao strukturu vrlo nalik onoj totalitarnih institucija.[11] Međutim, cilj mainstream medija odavno je prestao biti informiranje javnosti, da bi glavna pokretačka snaga postao novac. Upravo se zbog novca globalni medijski prostor vrtoglavo pretvorio u najmoćniju medijsku mašineriju koja postaje glasnogovornica korporacijske propagande, koja je javni medijski prostor iskoristila za plasiranje privatnih informacija, točnije reklamnih poruka. "Stvarnost postaje samo još jedna marketinška kampanja." [12]

Upravo iz ovog razloga novinari svoju karijeru počinju usmjeravati u druge sfere i na taj način žrtvuju svoje stavove, kritičko promišljanje te istraživačku strast za velike novce i prljavu igru. Svjesno preuzimaju odgovornost koju nosi titula plaćenih lažljivaca u svrhu promicanja politički i ekonomski najmoćnijih. Jedna od posljedica toga je "odgajanje" poslušne i indiferentne javnosti, koja uzima točno onoliko koliko joj se i nudi. Na taj se način javno mnijenje izolira od aktivnog sudjelovanja u donošenju odluka koje se tiču života ljudi. Međutim, ovakvo stanje stvari ne može biti opravdanje za ignoriranje problema i opasnosti koje prijete da progutaju i to malo građanske slobode preostale propisanim demokratskim pravilnicima i poveljama.

Veliki zamah na putu ostvarenja moći i bogatstva korporacije duguju agencijama za odnose s javnošću (u nastavku PR, od public relations). One su danas neodvojivi dio korporacijskog ali i državnog propagandnog sistema vođene krilaticom da je najefikasnija propaganda ona koja nije percipirana kao takva. Ova grana marketinške politike svoj razvojni proces započinje već početkom dvadesetog stoljeća, te je bitno vezana za razvoj socijalne psihologije koja ju je opskrbila najnovijim uvidima u psihologiju masa, modusima njezina funkcioniranja i ponašanja, te načinima kojima se može na nju utjecati. Teza koju je predstavila još krajem 19. stoljeća bazirala se na činjenicama da ljudi nisu vođeni racionalnim prosudbama ili bilo kojim namjernim aktom, već onim podsvjesnim, iracionalnim i instinktivnim. Jedan od prvih novinara ovakvoga profila, "čovjek s religioznom predanošću biznisu", Ivy Lee, tada predstavnik željezničke industrije te Stanford Oil kompanije, uvidio je potrebu za pretvaranjem "neposlušnih" masa u blagonaklono pasivno tržište, te je upozorio da mase sada "vladaju" i "ako nešto ne poduzmemo, ljudi će nam ugrabiti našu moć!". Stuart Ewen zaključuje da povijest korporacijske manipulacije kroz PR kampanje počinje kao odgovor na prijetnju postojećem sistemu od "napada" demokratskih vrijednosti, te potrebe da se stvori svojevrsna ideološka poveznica između interesa velikog biznisa i interesa obična američkog puka. Ova prijetnja demokracije ostvarivala se kroz razvoj radikalnih radničkih pokreta u Americi tijekom prvog desetljeća 20. stoljeća, koji su postali ozbiljna opasnost za sve veću

koncentraciju bogatstva u rukama korporacija. Bilo je to vrijeme organiziranja sindikata, štrajkova i sve većeg jačanja srednje klase. Jedan od prvih primjera efikasne propagande temeljene na "rekonstrukciji" istine koja ide u prilog bogatoj klijenteli odigrao se nakon masakra u Ludlowu, u južnom Koloradu, kada je Nacionalna garda ubila 14 rudara, njihove žene i djecu. John D. Rockefeller, koji je bio vlasnik tog rudnika, u to je vrijeme posjedovao i većinu energetske resursa u SAD-u. Ovaj je masakr izazvao bijes javnosti zbog toga što je Nacionalna garda djelovala kao privatna Rockefellerova vojska i hladnokrvno umorila nenaoružane rudare i njihove obitelji. Ovdje počinje nerazdvojno partnerstvo Ivy Leea i jednog od najbogatijih ljudi svijeta. Lee je krenuo s objavljivanjem informativnih letaka kojima je uvjeravao javnost da su požare podmetnuli sami rudari, te da su neki od sudionika pobune ionako imali vrlo lošu reputaciju. Leejeva uloga "plaćenog lažljivca" predstavlja bitan početak usavršavanja jednog novog modela manipuliranja javnim mnijenjem.

Jedan od ključnih trenutaka za američku marketinšku i PR industriju, ističe Ewen, bilo je pojavljivanje knjige Waltera Lippmana *Public Opinion* 1922. godine koja je postala prva sistematična studija metoda kojima si moćnici mogu priskrbiti podršku javnosti za svoje političke poteze. Lippman je svakako jedan od najutjecajnijih umova 20. stoljeća, koji je ujedno bio i savjetnik predsjednicima i mnogim utjecajnim ličnostima, od Wilsona, preko Nixona do Forda. Lippman je smatrao da vođa da bi bio efikasan mora razumjeti način na koji će proizvesti slike koje će se pojavljivati u glavama ljudi ne bi li pridobio njihovu podršku za određene akcije koje su mu u interesu. Simboli su moćniji od ideja. Ako ljudima date ideje, oni će međusobno o njima raspravljati, debatirati. Ali ako ih udarite simbolima samima, heterogenu masu mišljenja moći ćete pretvoriti u homogenu percepciju, odnosno homogenu volju. Ono što je Walter Lippman, tvorac termina proizvodnja pristanka, rekao 1920., kako je ključ uvjeravanja javnosti u intenziviranju osjećaja i degradaciji samog značenja, postalo je modusom funkcioniranja kojeg su prigrllile sve vladine i korporacijske agencije i pojedinci koji su se bavili očuvanjem reputacije i uklanjanjem potencijalne štete izazvane samovoljom i ignorancijom moćnika kojima je jedini cilj bio i ostao profit.[13] Još jedan od interesantnih primjera za uspješno obavljen posao u okviru PR-a koji navodi Ewen, slučaj je Edwarda Bernaya, koji je Lippmanovu teoriju javnog mnijenja stavio u službu što bolje prodaje, od sapuna do cigareta. Jedan od njegovih najvećih poslovnih uspjeha bila je promocija za američku duhansku kompaniju American Tobacco Company, gdje je doskočio jednom od "najvećih" problema onoga vremena: kako potaknuti žene da puše na javnim mjestima. Uz već postojeće kampanje koje su se sastojale od reklamnih oglasa u kojima su doktori savjetovali žene da je cigareta bolja od slatkiša, u svakom slučaju saveznik u borbi protiv suvišnih kilograma. Bernay se odlučio na vrlo razborit korak pristupivši grupi

feministkinja, bivših sufražetkinja, s teorijom o tome kako su cigarete zapravo mali falusni simboli, simboli muških prava da puše na javnim mjestima, dok za žene to ostaje zabranjeno voće. U skladu s tim, nagovorio ih je da u znak protesta promarširaju Petom Avenijom noseći zapaljene cigarete kao "baklje slobode". "Dakle, on uzima simbol muške moći, stavlja ga u ruke žena, natjera ih da marširaju, i odjednom cigareta prestaje biti samo duhan, ukus ili pušenje, ona postaje "sloboda." [14]

Danas je PR multimilijarderska industrija. Godine 1991., pedeset najuspješnijih PR kompanija u SAD-u odradilo je usluga u vrijednosti od 1,7 milijardi dolara. Cijela industrija upošljava preko 200.000 ljudi u više od 5.000 agencija, i to samo u SAD-u gdje broj ljudi koji rade u ovakvim kompanijama nadilazi broj zaposlenih u novinarskoj djelatnosti. [15] Sharon Beder, autorica knjige *Global Spin* posebno se bavi važnošću PR-a za korporacije koje imaju debele dosjee kad je riječ o uništavanju prirode kroz eksploataciju, kemijska i druga onečišćenja, te u novije vrijeme sve češćeg manipuliranje putem genetskog inženjeringa i biopiratstvom. Dovoljno je samo iznijeti podatak da je početkom devedesetih suma koju su korporacije izdvajale za usluge PR agencija bila 500 milijuna dolara, da bi se sredinom devedesetih ta cifra udvostručila zbog sve većeg pritiska javnosti i raznih grassroots organizacija za zaštitu okoliša. Time bi ne samo zataškali naneseu štetu izazvanu njihovom djelatnošću, te zaštitili sebe od "curenja" nepoželjnih informacija u javnost (ovo uključuje zataškavanje brojnih ekoloških incidenata koji su se desili kao posljedica kvara u procesima proizvodnje, odlaganju opasnog otpada, emisiji plinova iz industrijskih postrojenja itd.), već i kako bi u javnosti održavali reputaciju firme kojoj je očuvanje prirode praktički primarni cilj. Ne smije se zanemariti i činjenica da se tri četvrtine američke populacije javno deklarira kao "zeleni". Kako kaže jedan djelatnik takve agencije: "Lakše i jeftinije je promijeniti način na koji ljudi razmišljaju o stvarnosti, nego promijeniti stvarnost." [16] Nije rijetkost da PR firme kako bi uspješno obavile posao za svoju bogatu i nestašnu klijentelu formiraju grassroots organizacije u svrhu prikupljanja informacija, praćenja neprijateljskog kretanja, u ovom slučaju aktivista koji se bave zaštitom okoliša, te novinara koji se odmetnu pisati o problemima vezujući uz njih imena odgovornih. Beder iznosi podatak različitih istraživanja koja su pokazala da izjave za javnost (press release) čine bazu ili glavninu vijesti za oko 50% novinara, bilo da se radi o novinama s većom ili manjom nakladom. Valja imati na umu da su izjave za javnost u svojoj biti čiste reklame upakirane u formu vijesti, dakle na prvi pogled djeluju kao olakšavanje posla novinarskoj struci, pružajući im uvid u sve potrebne informacije, dok su u biti čista promocija interesa klijenta. Cijela stvar je dobila još jednu dimenziju početkom osamdesetih, kada se započelo s video izvještajima za javnost (VNR, video news release), tako da je ovaj negativan trend zahvatio i televizijski posredovane

informacije. Ovaj se potez PR agencija pokazao kao pun pogodak jer rezultati provedena istraživanja iz 1992. pokazuju da se većina Amerikanaca, njih čak 81%, informira upravo putem ovog medija.[17] Upravo su na ovaj način korporacije iskoristile izvješća za javnost, kako ne bi morali plaćati skupu minutažu za plasiranje marketinških poruka. Uostalom termin "izvješće za javnost" zvuči kompetentnije, te se samom sadržaju daje više kredibiliteta. U konačnici, sadržaj ostaje isti, samo je forma promijenjena, a sve opet u korist korporacija. Posljedica ovakve politike je intoksikacija medijskog prostora, nestajanje distinkcija između vijesti i propagande, laži i istine. Ovaj nas zaključak vraća na početak priče o korporacijskoj hegemoniji nad životima običnih ljudi, o kontroli načina na koji razmišljamo i živimo, pa tako i načina na koji kupujemo. Reklamiranjem svojih usluga i proizvoda oni čine više od toga – oni prodaju ideje koje mijenjaju ponašanja i stavove javnosti.

Nadalje bi se mogli upustiti u iznošenje tisuće primjera koji dokazuju da su korporacijski mediji ništa drugo do produžena ruka vojnog, političkog i ekonomskog sektora između kojih gotovo da ne postoje granice. Mediji ispunjavaju svoju funkciju pripremajući javnost za nove ratove, nove političke poteze i nove ekonomske reforme. Problem je jedino u tome što njihove distorzirane poruke dobivene destilacijom laži serviraju kao голу istinu. Od agencije Burson-Marsteller i raznih grupa za lobiranje koje su odigrale ključnu ulogu u promociji Sjeverno američkog sporazuma o slobodnoj trgovini (NAFTA) do propagandnih akcija kako bi se izbjegle sankcije naftnom divu Shellu i nigerijskoj vladi zbog odgovornosti za umorstva Ken Saro-Wiwe i osam Ogoni aktivista, princip je uvijek isti. Uzmimo za primjer Zaljevski rat koji se vrtoglavom brzinom dogodio u virtualnom prostoru CNN-ovih medijskih kanala, a u naše domove dolazio tek u formi nejasnih izjava Ministarstva obrane (Department of Defense). Slike koje smo dobivali o onome što se događalo u Iraku više su nalikovale video igricama nego stvarnom ratu u kojem ginu stvarni ljudi. Veliki doprinos tome dale su neposredno na početku Zaljevskog rata mobilizirane agencije za odnose s javnošću koje su trebale obaviti posao "potpomaganja Pentagonovog friziranja informacija" i u javnosti stvoriti klimu o nužnosti američkih vojnih intervencija. Jedna od unajmljenih tvrtki za odnose s javnošću bila je Hill & Knowlton. Taktika koju su primijenili bila je čista obmana. Naime, uvježbavali su mladu Kuvajćanku za svjedočenje pred Kongresom, gdje je iznijela strašne priče o brutalnosti iračkih vojnika koji su djecu izvlačili iz inkubatora i ostavljali "da umru na hladnom podu". Ova se strategija pokazala vrlo efikasnom u pridobivanju javnog mnijenja i stvaranja podrške ratu. Znakovito je da ovi iskazi nikada nisu činjenično dokazani, dok je identitet djevojčice koja je svjedočila ostao skriven. Tek se kasnije saznalo da se zapravo radilo o kćeri veleposlanika Kuvajta u SAD-u, koja u to vrijeme nije niti bila u Kuvajtu.[18]

Drugi nam primjer otkriva jednu od najvećih ironija NATO-ova blitzkriega protiv Jugoslavije 1999. u kojem je jedan od strateških ciljeva napada bila zgrada javne televizije, uz objašnjenje da je mašina za proizvodnju laži u službi Jugoslavenkog vojnog aparata. Istovremeno smo dobivali informacije koje su dolazile iz strogo kontroliranih izvora NATO stožera, koje su pak nekritički preuzimane od strane mainstream medija u zemljama NATO-a.[19]

Možda najslikovitiji primjer moći i kontrole koju izaziva organizirana medijska kampanja, ovoga puta pokrenuta od strane jednog državnog sistema, jest kreiranje specifičnog psihološkog ekvilibrijuma u SAD-u nakon 11. rujna. Rat koji se započeo medijskim spektaklom, zabijanjem dvaju aviona u tornjeve Svjetskog trgovinskog centra (WTC-a) i vojnu meku Pentagon, nastavio se odvijati u nekom virtualnom prostoru posredstvom strogo cenzuriranih slika, zbog čega ne začuđuje što u tim slikama nije bilo mrtvih, ranjenih i prognanih.

Riječ je o općoj mobilizacija medija i aparata propagande, koji su na najbrutalniji način iskoristili očaj, strah i tugu u svrhu stvaranja masovne mržnje prema svemu i svima koji pripadaju islamskom svijetu. Konačni rezultat bio je val patriotske histerije kojom je zadobivena podrška javnosti za osvajanje novih ratnih trofeja, za opravdavanje nasilja nad ljudima i rušilačke pohode "pametnim bombama". U ovakvim uvjetima jedan si arogantni vladar može dopustiti obznanjivanje ultimatumu svijetu: "Ako niste s nama, znači da ste protiv nas!"

Umjesto da propituju sistem, kritički se osvrćući na njega, mainstream mediji su postali glavne uzdanice istog, stojeći na isturenim linijama i braneći njegovu opstojnost.

Nakon iznesenih činjenica možemo samo zaključiti da je srušen još jedan mit o slobodi medija, slobodi kojom se diče društva s tzv. razvijenim demokracijama. A upravo je u tim razvijenim demokracijama u kojima je cenzura, inače klasična metoda totalitarnih sistema, deklarativno zabranjena, iznikla jedna mnogo suptilnija i "demokračićnija" metoda cenzure – manipulacija. Iako su meta i jedne i druge ljudi, za manipulaciju nije potrebna sila kojom bi se provodila, jer se zasniva na pristanku masa. Upravo su ovaj aspekt kontrole prigrlili korporacijski mediji i iskoristili kao oruđe i oružje za stvaranje apolitične i indiferentne javnosti. Uostalom, kako i sam Orwell piše: "Ako sloboda bilo što znači, ona znači pravo da se ljudima kaže ono što ne žele čuti."

Razumjeti agendu mainstream medija znači razumjeti taktičke poteze korporacija u svrhu

uspostavljanja informacijskog backgrounda koji će uroditi efikasnom manipulacijom. Kako bi započeli bilo kakav oblik konstruktivnog otpora postojećem stanju, trebamo naučiti jezik i simbole kojima se svakodnevno oblikuju slike u našim glavama. Andy Rowell, autor knjige *Green Backlash* naglašava: "Većina nevladinih udruga i aktivista ne shvaća na koji način korporacije manipuliraju njima putem PR kampanja. To je fundamentalna strateška greška." [20]

Sagledavajući postojeće stanje unutar dominantnih medijskih modela, uviđamo neprocjenjivu važnost stvaranja novog, prvenstveno moralnog ustrojstva medija. Dakle, analizirajući postojeću medijsku formu lako je zaključiti da samo promjena sadržaja ne znači mnogo. Pokušajmo razumjeti što se dešava s informacijom koja sadržajno odudara od prevladavajućeg medijskog mind seta i pokušava problematizirati npr. korporacijsko nasilje ili globalni otpor ratu. Privremeno, ona u postojećoj medijskoj formi dobro funkcionira i dopire do publike. Njezina je pozitivna strana ta što će publika naviknuta na ovu formu lako razumjeti njezin sadržaj, tako da je infiltracijska sposobnost taktike korištenja postojećih medijskih struktura važna i moćna. S druge strane, dotična je medijska forma sputava u smislu da je ta informacija i dalje upakirana u senzacionalistički, plitak i jednostran sustav. Dakle, ovdje ne smijemo stati. I sama se forma mora mijenjati, što naravno znači ne rekonstrukciju postojeće forme, već stvaranje jedne potpuno nove paradigme medijskog ophođenja. Ona u sebi treba sadržavati fundamentalne vrijednosne promjene, te od same publike zahtijeva kvalitativan pomak s pozicije pasivnog konzumiranja u poziciju aktivnog promišljanja primljenog sadržaja. Koliko god se ova prekretnica činila nedostižnom, u nastavku teksta bit će riječi upravo o nekim konkretnim primjerima koji pokazuju koliko smo blizu ideji o istinski slobodnim medijima.

MREŽA KAO AKTIVISTIČKO POLJE - STVARANJE ALTERNATIVNIH MEDIJSKIH KANALA

Obični ljudi se pojavljuju na vijestima samo na trenutke – kada ubiju nekoga ili kada oni sami umiru. Ovako dalje ne može... Odgovor ovom čudovišnom medijskom monopolu čini životni posao, politički projekt i svrhu nezavisnih medija: neka se istina sazna. Ona postaje sastavni dio otpora protiv laži.

Subcommandante Marcos

Koncept umreženih računala i komunikacije posredovane njima stvoren je prije nešto više od tridesetak godina, u vrijeme kada je današnje poimanje i uporaba osobnih računala bio čisti science fiction. Počeci Interneta, koji je u ono vrijeme više nalikovao svojevrsnom intranetu, nalazimo u obliku ARPANET-a, decentralizirane mreže kompjuterskih sustava u funkciji hladnoratovske (vojne) politike. Usporedo s vrtoglaviim razvojem računalne tehnologije, kreiranjem world wide weba 1993. započeta je revolucija u virtualnom prostoru informacija. Isprva neugledan i relativno težak za uporabu, ali ipak način da se povežu informacije, da bi u naredne četiri godine prerastao u najvažniji medij za javno izražavanje ikad kreiran, čija je eksplozivna ekspanzija bitno promijenila poimanje i korištenje Interneta. Danas je Internet horizontalno strukturiran sustav umreženih računala koja kreiraju, razmjenjuju i dijele milijune simbola, podataka i ideja. Upravo ovo horizontalno ustrojstvo "dozvoljava" čitav dijapazon sadržaja koji ga sačinjava.

S jedne strane svjedočimo procesu nastajanja virtualne inačice globalnog medijskog sustava, koji je uspješno transponirao vlastite vrijednosti koristeći se novim tehnologijama u svrhu učvršćivanja vlastite pozicije kreatora odnosa društvenih i političkih snaga. S druge strane, marketinška se industrija proširila Internetom poput raka zauzimajući strateške pozicije za nove medijske ratove. Ovo vodi k transformaciji "novog" medijskog ekvilabrijuma u smjeru uspostavljanja globalnog virtualnog hipermarketa u kojem možete kupiti doslovno sve; od knjiga, lijekarija za mršavljenje, igračaka i automobila do vulgarne zabave za pedofilske oči, odmora na Karibskim otocima te nekretnina. Armand Mattelart u svojoj knjizi *Networking the World 1794-2000* u Internetu vidi jedan novi put koji državi može pomoći pri izlasku iz krize: "...u naše vrijeme tehnologija nudi rješenja globalnih problema. Krajem sedamdesetih nacionalna je država napadnuta s dvije fronte: optužena je da je postala prevelika da bi rješavala male probleme ljudske egzistencije, te da je premala za rješavanje onih velikih... kao izlaz iz ovog dvostruko bezizlaznog stanja informacijska i komunikacijska mreža postala je rješenje." [22]

U vrijeme prije Interneta kakvim ga danas poznajemo vojno-tehnološka elita nije bila jedina koja se koristila ovim novim kanalima. Ljudi koji su sebe doživljavali kao kontrakulturnu i kontrapoličku protutežu mediokritetskoj paranoji tipa "neprijatelj nikada ne spava", sredinom osamdesetih su uronili u brisane prostore optoelektroničkog svijeta koristeći se kompjuterski posredovanom komunikacijom kroz prve inačice PeaceNeta, news groupa i tzv. Bulletin Boardova. UseNet je kreiran kako bi aktivistima omogućio nesmetan javni protok

ideja i razmjenu informacija bez obzira na fizičke granice. Danas UseNet znači opstojnost za 30.000 raznih newsgroupa, otvara prostor za razmjenu informacija svima, od kolekcionara antikviteta do radikalnih političkih grupa.

Osvrnimo se na Bilwetov Arhiv Medija u kojem navodi tri načina djelovanja onih koji odbijaju prihvatiti sljedeće stanje: "Spoznaja o postojanju dvaju paralelnih svijetova, svijeta medija i svijeta klasične stvarnosti uči nas da je sve što iz lokalnog okoliša završi na polju visoke tehnologije već unaprijed onespособljeno. S druge strane, jasno je da je svaka pozitivna akcija poduzeta na razini svakidašnje stvarnosti može samo pojačati želju da se sve ostavi kako jest. Tolerancija i ravnodušnost održavaju isti poriv – odvojiti vanjski svijet od one razine svijesti na kojoj se spoznaje povezuju s konzekvencijama. Informacija više nije oružje, nego arsenal u kojemu se trajno nalazimo." [23] Dakle ta tri načina otvaraju mogućnost djelovanja; unutar medija, protiv medija i izvan medija. Ovo prvo podrazumijeva ulaženje u medijsku stvarnost i "rastakanje medija prožimajući ih eksplozivnom tematikom". To bi značilo podvrgavanje postojećih medija drugačijim pravilima i strategijama "za obranu njihova stvarnosnog potencijala", napadajući između ostalog i "public relations dogmu". Takvi suvereni mediji, kako ih naziva Bilwet, više ne žele oblikovati i prisvajati određenu publiku, već joj pristupaju s pretpostavkom da publika u svojoj emancipiranosti ne vjeruje onome što dobiva od postojećih medija. Suvereni mediji žele ljudima učiniti dostupnim novooslobođeni medijski prostor, a njihov "cilj i legitimacija ne leže izvan medija, nego u ostvarivoj totalnoj dekontroli". Druga se opcija temelji na uspostavi privremenih autonomnih zona (TAZ) kojima je cilj izazvati "radikalni kratki spoj između paralelnih svjetova tako da se obnovi jedinstvo planete, makar na nekoliko trenutaka". Ovaj antimedijjski pokret želi uspostaviti novi odnos kategorija istine i laži, a sve u vjeri da je svaka informacija zapravo dezinformacija. Svojim sabotazama oni privremeno ukidaju komunikaciju posredovanu medijima i bilo kakvu transmisiju informacija medijskim kanalima, onemogućujući telefonske i elektronske komunikacije, kamere te ostala sredstva "svakodnevne represije", ubacujući, na primjer, viruse u računalne mreže. Interesantan primjer su aktivistički performansi, koji su usmjereni protiv sve frekventnijeg nadzora javnih prostora video kamerama. Kamere za nadzor s instaliranim programima koji su u stanju identificirati osobu povezujući se s policijskim bazama podataka, koje pružaju kompletan uvid tko se i gdje kreće, sve su uobičajenija pojava u javnim gradskim prostorima. Funkcija konstantnog nadgledanja javnih površina koju obavljaju tvrtke poput Earthcama dio su projekta "rata protiv terorizma" pod parolom "promatramo vas radi vaše osobne sigurnosti", nailazi na sve žešći otpor aktivista i aktivistkinja koji nastoje ometati rad ovakvih nadzornih punktova. Ova se antimedijjska gerilla služi medijima ne bi li ih "ukinula", odnosno onespособila. Ali po

Bilwetu njihova aktivnost nije usmjerena na medije same, već na ljude. Treću opciju čini izvanmedijsko djelovanje, za koju autor tvrdi da je nemjerljiva i nedostupna komentaru zbog svoje vječne preobrazbe. "Izvanmedijske operacije ne traže pozornost, a zadovoljene su time što zauzimaju vlastite svjetove". One za razliku od antimedija ne žele obnoviti društvo.

U nastavku ćemo prikazati na koji način suvereni mediji i antimediji razlažu medijske blokade stvarajući nove temelje za preustroj (su)odnosa informacija – pojedinac – stvarnost, doprinoseći jačanju solidarnosti, političke volje i društvene promjene.

Ako internet shvatimo kao moćno oruđe za realizaciju ovih ideja, uvidjet ćemo vrtoglavu transformaciju pozicije "vlasništva" informacije. Decentralizirana forma Neta onemogućuje zadržavanje i filtriranje sadržaja kroz jednoobrazni sustav informiranja na kojega se oslanjaju mainstream mediji. U najmanju ruku, ona ju bitno otežava. Ako društvene i političke odnose na međudržavnoj i međuljudskoj razini prenesemo u sferu Interneta, vidjet ćemo da se mnogi uspostavljeni odnosi moći mijenjaju te se otvaraju dosad nezamislivi prostori za operacionalizaciju i komunikaciju dosad marginaliziranih društvenih aktera.

U svojem eseju *Cyberwar is Coming!*, John Arquilla i David Ronfeldt[24] postavljaju polazišnu točku za istraživanje vojnih i civilno-vojnih aspekata informacijskog rata. "Prvi val" ratova bazirao se na borbi za teritorij, "drugi val" ratova vodio se za resurse i proizvodne kapacitete, dok će se "treći val" ratova voditi za pristup i kontrolu informacija. Dakle, ratovi u budućnosti bit će, kako kaže George J. Stein, informacijski ratovi[25]. Arquilla i Ronfeldt razlikuju dva osnovna modusa informacijskih ratova: netwar i cyberwar. Netwar ili mrežni rat se bazira na idejama i epistemologiji, točnije, na tome što se zna i kako se zna. Meta netwara je ljudski um i kao takav predstavlja mogućnost za strateški psihološki rat. Stein smatra da je Hladni rat imao sve karakteristike svojevrsne kostimirane probe za buduće netwarove: Radio Free Europe, The Cominform, Agence France Presse ili U.S. Information Agency nisu bili klasični primjeri propagande, "svaka mogućnost istine zamijenjena je virtualnom stvarnošću, a ona je značila informaciju koja proizvodi željeni efekt neovisno od svoje fizičke realnosti". Spomenuta publikacija *Cyberwar is Coming!* predstavlja važnu studiju dvojice analitičara RAND korporacije u kojoj je identificiran problem korištenja cyberspacea od strane grassroot organizacija kao novog područja za operatere zadužene za nacionalnu sigurnost. Terminom netwar ili mrežni rat označili su djelovanja autonomnih grupa, posebice aktere raznih socijalnih pokreta koji se služe informacijskim mrežama kako bi "koordinirali akcije utjecanja na državnu politiku i/ili borbe protiv nje". Ronfeldt nadalje ističe da "neki od najpredanijih korisnika novih komunikacijskih mreža i tehnologija,

pripadaju radikalnoj ljevici ili socijalnim aktivistima... ” koji se najčešće bave ljudskim pravima, mirom, zaštitom okoliša, radničkim pravima, zaštitom potrošača, imigrantima, te problemima rasne i rodne diskriminacije. Mrežni rat može uključivati, između ostalog, “političke i kulturalne subverzije, deceptije ili upletanje i ometanje rada lokalnih medija”. Da su Arquilla i Ronfeldt znali o čemu govore idu u prilog teze iznesene u istaživanju, da ovakvi mrežni ratovi mogu dovesti do pojave pravih kibernetičkih ratova, koje objašnjavaju kao vojne konflikte temeljene na posjedovanju informacija, njihovu rukovođenju i plasiranju. Nepunih godinu dana od objave ovoga profetskog djela, na prvi dan 1994., ujedno i dana stupanja na snagu Sjevernoameričkog sporazuma o slobodnoj trgovini (NAFTA)[26], započeo je ustanak stanovnika meksičke pokrajine Chiapas organiziranih u Ejercito Zapatista de Liberacion Nacional (EZLN). S jedne strane zapatistički pobunjenici predstavljaju iskonski otpor domorodačkih plemena koja se bore protiv kolonijalizma i eksploatacije, neumoljivih sila globalnog kapitalizma, zahtijevajući pravo na vlastitu zemlju i slobodu, vlastitu kulturu i običaje. S druge strane, desilo se ono neočekivano. Organizirani seljački pokret odabrao je strategiju koja se najmanje očekivala – informacijski rat. Izjava koja je poslana Internetom, da ukoliko Meksiko želi dočekati investicije u svojoj zemlji mora odkloniti i ugušiti zapatistički ustanak, koji je percipiran kao smetnja ostvarenju “slobodne trgovine”, izazvala je strahovit pritisak na meksičku i američku vladu. Meksička je korumpirana vlada činila sve kako bi protok informacija podvrgla strogoj kontroli, te je nastojala da sve slike odaslane javnosti budu upućene sa režimske Televisiae. Dakle, s jedne strane vojna represija, a s druge žestoka kontrola medija. Ubrzo nakon odluke tadašnjeg meksičkog predsjednika Salinasa da uputi oružane državne snage kako bi ugušile ustanak, Chiapas je svijetu putem Interneta uputio poziv u pomoć. Aktivisti i aktivistkinje cijeloga svijeta mobilizirali su snage umrežavajući svoju solidarnost i odlučnost pokrećući razne newsgroupe, liste za diskusiju i web stranice, koje su svakodnevno prenosile slike i misli iz Chiapasa. Uz logističku podršku lokalnog Internet providera La Neta, zapatisti i zapatistkinje su učinili nevažnima sve geografske i političke granice između Chiapasa i ostatka svijeta. Ubrzo je želja režima da u potpunosti izolira događaje i informiranje o njima propala. Aktivirali su se i brojni nezavisni novinari i novinarki, koji su se priključili nakon što su ih preplavili aktivistički faxovi i elektronska pošta koja je sadržavala fotografije i vijesti o borbi zapatističkog naroda protiv Salinasove samovolje. “Naše su riječi naše oružje!” poruka je koja je bila jača od oružja režimske meksičke vojske. Ovaj je pritisak uspio prisiliti meksičku vladu na pregovore te je ljude sačuvao od brutalnog masakra na koji se pripremala vojska.

Borba zapatista i zapatistkinja koja je vođena kako u virtualnom, tako i u fizičkom prostoru postala je jednim od najvažnijih primjera uporabe računalnih i komunikacijskih sustava od

strane grassroot socijalnih pokreta, te je začela sjeme jedne nove revolucije – elektroničke. Netwar je doživio svoju prvu zbiljsku realizaciju koja je inspirirala i pokrenula mnoge konstruktivne diskusije o novom obliku otpora novom svjetskom poretku. Međutim računalna komunikacija činila je samo jedan dio sofisticirane upotrebe elektroničke tehnologije. Zapatistički pokret solidarnosti aktivirao se i u produkciji videa, knjiga i brošura sačinjenih od sabranih interviewa, muzike, poezije... bilo putem CD-ROM-ova ili putem malih piratskih radio postaja. Zapatistički ustanak dokazuje važnost Interneta i korištenja nepreglednih prostranstava infosfere gdje se odnosi snaga vođa i vođenih, privilegiranih i potlačenih mogu vrtoglavo promijeniti. Informacijska revolucija, nastavlja Ronfeld, "...ukida i erodira hijerarhijsko ustrojstvo unutar kojeg djeluju institucije. Ona raspršuje i redistribuira moć, najčešće u korist onih koje često smatramo malim i slabijim igračima." Upravo zbog ovog ne čudi da brojni analitičari, poput onih iz RAND korporacije, ubrzano rade na razvoju strategija ne bi li se državni sistemi sačuvali od nove pošasti – cyber aktivizma.

Ovi događaji čine početak organiziranog djelovanja manifestiranog kroz elektronički građanski neposluh. Kao što smo vidjeli prethodno u tekstu, slični su pokušaji postojali i ranije, ali ovo su definitivno prvi koraci u omasovljavanju jedne produktivne strategije, koja će u narednom periodu postati glavno oružje brojnim aktivističkim grupama. Bit novih medija jest povezivanje ljudi, ideja i informacija, čiji bi protok i komunikacija bili doslovno nemogući zbog realnih fizičkih ograničenja.

Veliki poticaj rastakanju piramide moći, barem kad je riječ o posjedovanju informacija i tehnologije, daju i softwarei koji su razvijeni iz jednog potpuno drugačijeg poimanja vlasništva i slobode od one koju propagiraju korporacije i rigidne državne institucije. Oni ruše granice koje su nametnute patentima na intelektualno vlasništvo i raznim copyright sistemima zaštite kako bi se profit kontrolirano kanalizirao u određene povlaštene ruke. Razvijanjem freewarea i sharewarea[27] promijenjena je paradigma konkurencije i kompeticije, te je zamijenjena konceptom suradnje koji prestaje biti ekskluzivan, već inkluzivan. GNU Manifest, kojeg je napisao Richard Stallman na početku svog projekta stvaranja novog softwarea, sadrži bitne odrednice spomenute koncepcije: "Smatram da je zlatno pravilo ove priče da ako se meni sviđa određeni program moram biti spreman podijeliti ga s drugim ljudima kojima se također sviđa. Prodavači softwarea žele raskoliti korisnike time što zahtijevaju od svakog pojedinog korisnika da pristane na to da program ne smiju dijeliti s drugima. Ja odbijam na ovakav način razbiti solidarnost s drugim korisnicima." [28]

Govoriti o virtualnim prostorima novih elektroničkih revolucija, a ne spomenuti ulogu njegovih suverenih "vladara" doslovno je nemoguće. Stoga ću u nastavku govoriti o važnosti i značajkama jedne guerrillske (kontra)kulture koja se cyberspaceom koristi kao prostorom za protudržavne i antikorporacijski usmjerene aktivnosti. Inspiracija marginaliziranim junacima cyberpunk literature iz sredine osamdesetih kreirala je stvarni pokret koji je postao dijelom kompjuterskog podzemlja. "Uvjerjenje preneseno iz cyberpunk romana pokazuje politički i kulturalni konflikt u koji su uključeni cyberpunkeri: tehno-sistem koji napada sve više aspekata svakodnevnoga života. Biti subjekt unutar tog tehnosistema, živjeti na njegovim marginama i uvidjeti zavjere unutar njega, predstavlja bazu identiteta koji pripada cyberpunkerima." [29] Da cyberpunkeri spadaju pod definiciju socijalnog pokreta dokazuje i teza da je socijalni pokret mreža neformalnih interakcija između pojedinaca, grupa i organizacija čija je baza zajednički kolektivni identitet, uključenih u politički ili kulturni konflikt. [30] Cyberpunk je dakle društveni pokret sačinjen od specifičnih podgrupa, s često vrlo različitim interesima, dok su sami cyberpankeri usmjereni na poduzimanje subverzivnih radnji kako bi nanijeli direktnu štetu Sistemu. Oni vjeruju da raširena uporaba shema za kodiranje koje je vrlo teško "razbiti" omogućuje stvaranje "područja privatnosti" u koje Sistem ne može prodrijeti. [31] Ovi cyberaktivisti i/ili hacktivisti, kako se još nazivaju, okupljeni su često u neformalne grupe ili organizacije, od kojih su poznatiji "EFF" (Electronic Frontier Foundation - <http://www.eff.org>), "CCC" (ChaosComputerClub) koji djeluju u Njemačkoj (<http://www.ccc.de>), te "Hacktic" u Nizozemskoj (<http://www.hacktic.nl>). Ostali su okupljeni oko nekih E-zinova, koji su se razvili iz klasičnih punk fanzina, neki od njih su: Mondo2000, bOING-bOING, Wired, SF EYE, Phrack, 2600 Magazine i 21C.

Spomenimo teoriju medija koju daje Douglas Rushoff, a vrlo je popularna među cyberpunkerima: "Aktivisti danas medije vide kao ekstenziju živog organizma. Kao što ekolozi razumijevaju život na zemlji kao dio jednog cjelovitog biološkog organizma, medijski aktivisti gledaju na sferu podataka kao na cirkularni sistem za informacije, ideje i slike." [32] Ovakvo shvaćanje načina na koji funkcioniraju mediji postalo je poznato kao "informacijska ekologija". U svom esejističkom prikazu cyberpunk kulture *New Social Movement, The Media-Environment and Glocal Resistance*, autori govore o fenomenu koji se događa kada vijest jednom uđe u medijsku sferu. Ona, naime ulazi u proces ponavljanja i reciklaže, te može proizvesti neočekivano velike efekte. Jedna od bitnih karakteristika kibernetičkih punkera jest da njihova borba ostaje uglavnom u okviru sistema, te protiv njega koriste njegovo vlastito oružje. "Naš otpor može se definirati kao glokalan", ističu nadalje autori. Glokarno je inače termin koji su skovali Paul Virilio i drugi teoretičari društva, a

cyberpunkeri ga koriste kako bi okarakterizirali prirodu svoga otpora koji je istovremeno globalan i lokalan.

Vrlo je interesantna analogija koju daju autori, da "kao što se grupe za zaštitu okoliša brinu da okoliš ostane sačuvan od onečišćenja, eksploatacije, u metaforičkom smislu cyberpunk možemo shvatiti kao pokret koji se brine za onu drugu prirodu, media-sferu, kako bi bila sačuvana od onečišćenja i eksploatacije." Jedan od primjera koji potvrđuju ovu tezu jesu organizacija i podrška protesta protiv transporta nuklearnog otpada u Gorleben u Njemačkoj, kada je tamošnja vlada regrutirala svoje represivne ogranke koji su trebali cenzurirati radikalne web stranice koje su sadržavale informacije o direktnim akcijama aktivističkih grupa usmjerenih na sabotiranje transporta, a uključivale su podatke o blokiranju željezničke pruge kojom je prolazio teret. Jedna od spomenutih web stranica, navode autori, bila je i www.cyberhobbit.de/cyberpunk/%20 i www.xs4all.nl/~tank/radikal/. Vlada je ovu i slične stranice shvatila kao ozbiljnu prijetnju te je izvršila pritisak na Internet providere da instaliraju posebne filtere koji bi trebali prepoznati stranice s "inkriminirajućim" sadržajem, ne bi li ih se pravovremeno imobiliziralo. Cyberpunkeri su odgovorili masovnim prosvjedima protiv ovakve vrste cenzure te su omogućili pristup informacijama putem drugih servera. Kako se aktivisti, posebno oni koji se bave zaštitom okoliša, često susreću u istim medijskim "vodama" s onima cyber provenijencije pokazuje slučaj WELL-a (Whole Earth 'Lectronic 'Link system), koji je počeo s radom 1985. u San Franciscu kao svojevrsni informacijski sustav za mnoga ekološka pitanja. Danas je WELL prerastao u jednu od najpoznatijih zajednica unutar cyberspacea, te jedna od najčvršćih baza otpora unutar virtualnog svijeta. Dakle, možemo zaključiti da su metode kojima se koriste cyberaktivisti, cyberpunkeri i hacktivisti vrlo slične onima kojima se koriste socijalni aktivisti, bilo da se radi o direktnim akcijama ili uličnim prosvjedima. Jedina je razlika što operiraju u različitim okruženjima. Dok jedni blokiraju ulice, drugi blokiraju ili preusmjeravaju protok informacija. Gdje razna fizička ograničenja kao što su policijski kordoni priječe ili otežavaju realizaciju prosvjeda na ulici, prednost prosvjeda na Netu je neograničenost fizičkim prostorom i mogućnost realizacije planiranih akcija iz više mjesta odjednom, bez obzira na stvarnu udaljenost. Za cyberpunkere i druge gerilce virtualnog prostora ne postoji mjesto koje je predaleko niti postoje destinacije na koje oni, uz više ili manje napora, ne mogu stići. Komplementarna primjena direktnih akcija u stvarnom prostoru s onima u virtualnom može završiti s vrlo ozbiljnim posljedicama za atakiranu stranu.

Jedan od možda najboljih primjera direktnih akcija koje su se gotovo simultano odvijale na

ulici i u cybespaceu jesu demonstracije u Seattleu od 29. studenog do 3. prosinca 1999., za vrijeme sastanka Svjetske trgovinske organizacije (WTO). Dok su deseci tisuća ljudi na ulicama upozoravali na neprihvatljivu politiku jedne totalitarne globalne institucije koja je velikim dijelom odgovorna za stvaranje temelja korporacijske samovolje i jačanje globalnog kapitalizma, cyber aktivisti su u tišini virtualnih bespuća obavljali vrlo uspješne diverzije, koje su pridonijele prekidu sastanka u Seattleu. Organizacija koja je sponzorirala sastanak WTO-a izjavila je da je njihova web stranica na kojoj su se nalazili podaci o sudionicima, te teme sastanka, bila metom stotine ilegalnih pokušaja napada. Za vrijeme samog sastanka zabilježeno je više od 700 upada, te 54 direktnih pokušaja "rušenja" spomenute stranice. Ovo je primjer takozvanih sit-inova ili zaposjedanja pojedinih stranica u svrhu rušenja ili onesposobljavanja istih, čime je onemogućen protok i korištenje informacija na napadnutom siteu. Ove se akcije mogu usporediti s akcijama kao što su Reclaim the Streets u kojima aktivisti i aktivistkinje zaposjednu određeni fizički prostor, kao što su ulice, te tako, na primjer, sprečavaju kretanje automobila. Ono što se desilo 3. prosinca 1999. ukazuje na ranjivost sistema koji na prvi pogled izgleda u potpunosti nedodirljivo, što potvrđuju i misli Jeana Baudrillarda izrečene u tekstu Duh terorizma: "Što se sustav više ujedinjuje na svjetskoj razini, tako da će na koncu postojati samo jedna mreža, to postaje ranjivijim u jednoj točki (već beznačajni filipinski hakerčić uspjeva svojim prijenosnim računalom otposlati virus I love you, koji je diljem svijeta uništio čitave mreže)."[33] Naime, na ovaj je datum izvršena prava mala sabotaža koja je, bez obzira na činjenicu da je inicirana direktnom fizičkom akcijom, rezultirala pravom mrežnom lančanom reakcijom čiji je cilj bio usmjeren na prekid sastanka. Glasnogovornica WTO-a Liliane Rastello novinarka je nakon akcije izjavila: "Zbog sabotaže koju su izvele neidentificirane osobe, sjedište WTO-a u Ženevi ostalo je privremeno bez električne energije. Prema priopćenju kantonalne policije u Ženevi, malo poslije šest ujutro, dvije ili tri osobe uspjele su ući u trafostanicu smještenu tik do središnje zgrade i izazvati prekid struje. WTO je bio bez struje 45 minuta, no neka računala nisu radila ni nakon ukopčanja."[34]

Posebnost ove akcije je u tome što se sabotaža dogodila u Ženevi i to napadom na trafostanicu, dok se posljedica odrazila na računalnu mrežu WTO-a, koja je privremeno onesposobljena, a rezultat toga bila je nemogućnost regularnog odvijanja sastanka u Seattleu. Nešto više od godine dana kasnije, za vrijeme trajanja sastanka Svjetskog ekonomskog foruma u Davosu (WEF), u veljači 2001., hackeri su provalili u računalni sustav i ukrali većinu osobnih podataka uzvanika spomenutog događanja. Među "pokradenim" strankama bili su razni moćnici poput direktora Microsofta Billa Gatesa, Yassera Arafata, sekretara UN-a Kofia Annana, Medeline Albright te Shimona Peresa. Kompromitirajući

podaci uključivali su podatke o brojevima kreditnih kartica, brojeve osobnih telefona te podatake s osobnih dokumenata.

Neupućeni su u to vrijeme tvrdili da su se standardnoj postavi antiglobalista sada priključili i cyber antiglobalisti, ali podaci koji su dosad navedeni ne govore u prilog ovoj tezi. Novinar News Factor Networka, Tim McDonald pišući svoju kolumnu o cyberkriminalu zabrinuto obznanjuje da je cijeli incident izašao na vidjelo nakon što su hackeri poslali CD s 161 MB-om podataka ukradenih s forumovog web servera jednom švicarskom tjednom listu. CD se sastojao od 27.000 imena s e-mail adresama i telefonskim brojevima, te listu od 1.400 imena s pripadajućim brojevima kreditnih kartica, te raznim lozinkama uzvanika. Gore navedeni novinar, očito vidno uzbuđen zbog ovakvih antidržavnih istupa cyber vandala, iznosi službene podatke američke vlade da je samo u 1999. zabilježeno 22.144 incidenta usmjerenih protiv američkog Ministarstva obrane. Važno je istaknuti da svaki ovakav napad košta američku vladu 1,5 milijuna dolara, a količina novca koji je uložen za obranu od ovakvih napada premašuje 25 milijardi dolara.[35] Ovakvi upadi postali su toliko česti da je pomoćnik sekretara obrane Art Money prisustvovao Def Con, hackerskoj konvenciji održanoj u Las Vegasu 2000., ne bi li hackere uvjerio da se odreknu svoje "destruktivne" prirode i pomognu državi da se bori protiv svih oblika cyber nasilja kojim se koriste neprijatelji države. Komentar Oxblooda Ruffina, jednog od pokretača hacktivističke grupe Cult of the Dead Cow, govori dovoljno u prilog njihovoj nepomirljivosti spram sistema: "Mi ne radimo apsolutno ništa ilegalno", pozivajući se pritom na Opću deklaraciju o ljudskim pravima iz 1947., te jednu od njezinih bitnih stavki, a to je pravo na pristup informacijama.

Vođeni željom da informacije zaista prestanu biti privilegija povlaštene manjine i pokretanje inicijativa koje će omogućiti pristup informacijama što većem broju ljudi, neposredno prije početka sastanka WTO-a u Seattleu, na Internetu je osvanuo još jedan projekt formiran u obliku web stranice. 24. studenog 1999. u 16:45 odaslana je u javnost prva poruka "dobrodošli na Indymediu!",[36] koju su uputili novinari i volonteri Maffew and Manse. www.indymedia.org označila je početak organiziranog stvaranja još jednog grassroot medijskog otpora koji se u nepunih godinu dana rada proširio otvaranjem novih medijskih centara po cijelom svijetu. Kao što govori poruka dobrodošlice: "Otpor je globalan... a web dramatično mijenja odnos između korporacijskih i aktivističkih medija. S nešto jeftine opreme uspjeli smo postaviti website koji će postati konkurencija onim korporacijskim. Pripremite se da vas preplavi val aktivističkih medija iz Seattlea i cijeloga svijeta, koji će vam ispričati pravu priču o tome što se krije iza WTO-a..." Independent Media Center (IMC) nije bio prvi, ali dotad najorganiziraniji i najuspješniji u iznošenju "nove" istine o demokraciji

i svim njenim licima. IMC je pokrenut u suradnji raznih nezavisnih i alternativnih medijskih organizacija, te aktivista i aktivistkinja s ciljem da se jednim drugačijim medijskim pristupom poprate prosvjedi. Ovo je bio jedan od prvih projekata koji je trebao omogućiti praćenje događaja na ulicama, direktno od samih ljudi koji su sudjelovali u ovoj akciji. Uz Internet verziju IMC je objavljivao svoje novine, te aktivirao Internet i kratkodometnu radio stanicu.

Danas postoji 71 lokalni Independent Media Center, koji pokrivaju gotovo sve regije i kontinente, od Kanade preko Meksika do Nigerije i Indije, a upravo joj njezina decentraliziranost i horizontalno ustrojstvo dopuštaju nezavisnost svakog pojedinog lokalnog centra. Važnost Indymedie za proces jačanja nezavisne medijske mreže uvidjela je i autorica bestsellera No Logo Naomi Klein koja kaže: "Independent Media Centar čini mnogo više od razbijanja monopola korporacijskih medija u izvještavanju, oni kreiraju i ostvaruju nove medijske modele koji su jedinstveni u svom reflektiranju raznolike prirode jednog novog pokreta. Independent Media Centar je medij koji prelazi granice kao niti jedan medijski network prije."

Osim međunarodne Indymedie koja pokriva priče i novosti na međunarodnoj razini, lokalni su centri više orjentirani na specifičnu problematiku područja u kojem se nalaze. Velika prednost ove nove alternativne medijske mreže je sistem otvorenog pristupa za sve korisnike i korisnice koji u bilo kojem trenutku mogu na stranice staviti svoju priču, fotografije ili video, što daje veliku slobodu kreiranja sadržaja samih stranica. Dakle Indymedia u punom smislu odražava i podržava ideju medija od samih ljudi za ljude, ovdje ne postoji bilo kakav oblik posredovanja, cenzure ili filtriranja sadržaja kojim se pune stranice. Danas je IMC primjer zaista ujedinjenih napora stotine nezavisnih medijskih centara po cijelom svijetu koji misle i povezuju globalno, ali djeluju i mijenjaju lokalno. Indymedia posjeduje svoju nezavisnu radio inačicu, zatim sekciju koja proizvodi televizijski program putem satelita i posredstvom Freespeech nezavisne televizije, koja čini vrlo produktivnu alternativu klasičnoj kablovskoj i satelitskoj televiziji, dopirući do 9 milijuna domova u SAD-u emitiranjem svog programa 24 sata dnevno, sedam dana u tjednu. "The Independent Media Centar je grassroot organizacija predana korištenju medijske produkcije i distribucije kao oruđa promicanja i poticanja na društvenu promjenu, socijalnu i ekonomsku pravdu." [37] Ne čudi činjenica da su ovakvi centri od početka bili meta kako policije, tako i državnih vlasti.

Način na koji operiraju mainstream mediji u tzv. kriznim situacijama bio je jako dobro vidljiv

za vrijeme masovnih demonstracija u Genovi održanih u srpnju 2001. u kojima se u tri dana okupilo više od 300.000 ljudi iz cijelog svijeta povodom sastanka najbogatijih zemalja svijeta, koji sebe vole zvati G8. Vrlo važnu ulogu u stvaranju atmosfere straha i negativnog odnosa "običnih" ljudi prema događanjima u Genovi odigrali su upravo mediji poput CNN-a, koji je svakom slikom i svakom riječju sustavno intenzivirao napetost u samom gradu. Genova je bila sve što jedna takva televizijska kuća može poželjeti kao breaking news – krv, suzavac, nasilje, razbijanje. Tko, zašto i kako, to zaista nije bilo bitno, čime se u potpunosti banalizirao jedan iskaz neslaganja s aktualnom politikom najbogatijih zemalja svijeta. U ovakvom medijskom ozračju odjeknula je i vijest o brutalnom ubojstvu dvadesettrogodišnjeg Carla Giuliania. Žalosna je činjenica da se policijska odgovornost u ovom slučaju u medijima nije uopće problematiziralo. Zadnjeg dana demonstracija, kada su se ulice polako počele prazniti, a medijski se reflektori ugasi, izvršena je akcija talijanskih carabinieri s glavnom metom napada: sjedište IMC-a smještenog u prostorijama škole Diaz. Uz objašnjenje da se radi o "leglu terorista" i "skladištu oružja black bloca" brutalno su izmasakrirali sve koji su se tamo zatekli. No, fotografije krvavih zidova i demolirane opreme obišli su globus upravo najviše zahvaljujući aktivistkinjama, novinarima i volonterima Independent Media Centra, u čijim su se izvještajima nalazile najkrvavije pojedinosti i opisi fizički i psihički zlostavljanih i zatvorenih ljudi.[38]

Ovakva medijska kampanja pokrenuta od strane nezavisnih medija imala je vrlo ozbiljne implikacije na percepciju talijanske vlade, koja je u narednom periodu bila prozivana zbog nepotrebnog nasilja specijalaca spram mirnih prosvjednika i novinara. Ne treba spomenuti da je izvještavanje mainstream medija o ovom slučaju bilo totalno mutno i površno, ili je pak podržavalo policijsku teoriju o antiterorističkoj intervenciji i zapravo lokalizaciji anarho-terorističkog djelovanja. Ipak, zahvaljujući posebno video materijalu video aktivista IMC-a i angažmana brojnih civilnih grupa u Italiji i svijetu, neki od odgovornih su bili prisiljeni snositi posljedice za nasilje na ulicama Genove. Neopozive su ostavke podnijeli zamjenik načelnika Državne policije, načelnik antiterorističke policijske uprave te načelnik policijske uprave u Genovi, dok je sam premijer Berlusconi bio izložen vrlo negativnom publicitetu. U konačnici, o policijskoj se odgovornosti i brutalnosti u medijima jako malo govorilo, dok su slike o nasilnim demonstrantima, točnije podivljaloj masi, odaslane u svijet kao razglednica: iz Genove s ljubavlju! S druge strane konstanta koja je ostala nepromijenjena kako prije, pa tako i poslije Genove je ta da mainstream mediji bitno doprinose kriminalizaciji pokreta što je vrlo opasna poruka. Dakle, ako mislite drugačije desit će vam se ovo, jer malo tko da bi iskazao vlastito mišljenje želi biti brutalno pretučen ili ubijen metkom u glavu. Poruka je vrlo jasna: kad drugi put poželite činiti nešto slično, promislite triput!

Upravo zbog slučaja Genova i sličnih iskustava s drugih sličnih događanja, aktivisti i aktivistkinje frustrirani medijskim pristupom ovoj problematici nečesto se fizički obračunavaju s novinarima na terenu, razbijajući im kamere i fotoaparate.

Veliki doprinos liberalizaciji informacijske domene dale su brojne web stranice koje omogućuju jednostavan pristup vijestima iz cijelog svijeta, neopterećenih propagandnim filterima i blokadama. Corporatewatch i CorpWatch[39] samo su neke od stranica čija se domena interesa koncentrira uglavnom na politiku korporacija, njihov odnos prema ljudima, prirodi, radničkim pravima, te iznošenju na vidjelo brojnih afera i zločina koji bi inače bili zataškani i sakriveni od šire javnosti. Uz navedene sitove postoje i oni koji se ovom i sličnom tematikom bave više na teorijskoj razini. ZNet, Infoshop i AlterNet[40] daju svojevrsni znanstveno-teorijski backup, promišljajući društveno-političke aspekte globalizacije, njezine negativne tendencije, te nude različite alternative. Znet je danas prerastao u pravu malu arhivu osobnih promišljanja najeminentnijih mislilaca i teoretičarki našega vremena, pokrivajući teme medija, društva, ekonomije, anarhizma, itd.

U ovom kratkom i donekle pojednostavljenom pregledu postojećih nezavisnih medija koncentrirali smo se na one medijske forme koje se ostvaruju i djeluju kroz platformu koju čini Internet. U nastavku će biti riječi o dva vrlo važna segmenta alternativnih medija, za čiju realizaciju Internet kao manevarski prostor nije nužan.

MALE FREKVENCIJE VELIKOG OTPORA

Ako ne možeš komunicirati, ne možeš se organizirati, a ako se ne možeš organizirati, ne možeš uzvratiti udarac.

Stephen Dunifer[41]

Evo što jedan anonimni aktivist malog piratskog radija kaže o značenju piratskih radio stanica: "Piratska radio stanica nema koncesiju, ilegalna je, te svojim emitiranjem krši zakone države u kojoj je stacionirana. Razlog? Pa tko želi plaćati ogromne svote novca ne bi li dobio koncesiju kada svoj program može emitirati ilegalno i bez rukovođenja regulativama koje određuju programsku shemu, te svu silu uvjeta potrebnih za dobivanje koncesije?"

Pojačana aktivnost piratskih radio stanica zabilježena je u Velikoj Britaniji između 1964. i 1968., kada su brojni piratski radiji opstali zahvaljujući vrlo domišljatom triku. Naime, stacionirali su svoju skromnu radio opremu na brodove koji su se nalazili u međunarodnim vodama, te su na taj način vješto izbjegli jurisdikciju britanskog zakona koji zabranjuje djelovanje ilegalnih, odnosno radio postaja bez koncesije. Danas piratske radio stanice postoje posvuda, ali najviše ih ima u Njemačkoj, Velikoj Britaniji, Nizozemskoj i SAD-u.

Mnogo je vremena prošlo od 1920-tih kada su se u SAD-u počele pojavljivati prve radio postaje čiji je program bio u potpunosti zasnovan na neprofitnoj djelatnosti, a afirmirali su ideje i potrebe “običnih” ljudi. Međutim moć radio valova uskoro su uvidjeli oni najmoćniji te su odlučili iskoristiti njegovu dostupnost i rasprostranjenost za propagandu vlastitih ideja i ciljeva. Kao posljedica toga, koncesije za frekvencije dobivali su samo oni, po njihovim kriterijima, najpodobniji i najisplativiji, dok je većina skupina unutar društva bivala u potpunosti marginalizirana, a narod “najdemokračičnije” zemlje svijeta, čija je sloboda javnog izražavanja zagarantirana Prvim amandmanom američkog Ustava postala samo političkom parolom. Neposredna posljedica ovih radnji bila je gubitak mogućnosti i prostora koji bi ljudima dozvolio da se njihov glas čuje.

Upravo je ovakva ekskomunikacija i izolacija ljudi iz društveno-političkog života rezultirala rađanjem ideje o pokretanju vlastitih radio postaja koje će predstavljati radio od ljudi za ljude. Pojavom malih ilegalnih piratskih radio postaja sadržaj emitiran radio valovima ponovno je ispunjen bitnim temama i problematikom lokalnih zajednica. Ova je priča iznikla iz ideja “malih” ljudi koji su imali i imaju snage reći dosta jednoumlju i prepotenciji moćnika. Piratske radio stanice predstavljaju vrlo hrabar i organiziran projekt koncipiran na DIY[42] osnovi. Dakle, cijela ideja stvaranja malih lokalnih radio stanica pokrenuta je vrlo jednostavnom i “primitivnom” opremom, proizvedenom u kućnim radionicama, koja se sastojala od transmitera od svega nekoliko watta s dometom od par kilometara. Navest ću samo neke primjere koji su u desetak godina bili izvori inspiracije aktivistima i aktivistkinjama koji su bili odvažni krenuti u oslobađanje radijskih valova.

Mbanna Kantako, nezaposleni, slijepi afrički Amerikanac, započeo je s emitiranjem vijesti i muzike crnačke zajednice šest sati tjedno na jednowattnom, neregistriranom transmiteru iz svoje dnevne sobe. Njegov je signal imao doseg od svega jednu milju. U to vrijeme nije bio previše interesantan lokalnim i državnim vlastima, ali dvije godine kasnije, nakon što je emitirao vijesti o policijskoj brutalnosti nad obojenim građanima, šef policije prijavio je njegove aktivnosti federalnim vlastima. Nakon što je odbio prekinuti emitiranje bio je

kažnjen plaćanjem novčane odštete, te je tako stigao na Federalni sud. Odbijajući pojaviti se na suđenju slučaj je automatski izgubio. Represija lokalnih i državnih vlasti na Kantaka i njegovu obitelj od tada nije prestajala. Nakon što je za dlaku izbjegao hitac, njegova je žena konstantno odvođena na ispitivanja u policijsku postaju te je neko vrijeme provela i u zatvoru. Njegov je otpor, međutim, postajao sve glasniji. Nastavio je s beskompromisnim izvještavanjem o nasilju i genocidu nad crnim dijelom populacije, pozivao u svoje programe vodeće kritičare i protivnike nasilnog državnog aparata. Njegov je odgovor na sve veći pritisak bio još predaniji rad na ostvarenju svojih ciljeva. Od tada, Kantako emitira 24 sata dnevno, sedam dana u tjednu sa svog mobilnog transmitera. Inspiriran Kantakovim uspjehom, aktivist Stephen Dunifer započeo je s trosatnim dnevnim emitiranjem s 15-wattnog transmitera kućne proizvodnje. Programska koncepcija Free Radio Berkeleya sastojala se od vijesti o borbi običnih ljudi cijelog svijeta protiv svih oblika represije, izvješća o raznim lokalnim inicijativama i akcijama, institucionalnim i korporacijskim kršenjima ljudskih i radničkih prava, sindikalnim aktivnostima, diskriminaciji imigranata, siromašnih, beskućnika, političkih zatvorenika, te govore Ramone Africe, Malcoma X, Noama Chomskog i Mumie Abu-Jamala. Dunifer je u vrlo kratkom vremenskom periodu, kroz organiziranje raznih radionica o izradi vlastitih pokretnih kratkodometnih radio stanica, uspio okupiti snažan kolektiv koji je utemeljen na slobodi izražavanja i nehijerarhijskoj osnovi postao prototipom funkcioniranja medijskih projekata koji su sve više u stanju oponirati samovolji i jednoobraznosti mainstream medija. Ovo su samo neki od gotovo pionirskih podhvata preuzimanja odgovornosti za vlastiti život, koji su poslužili kao polazište mnogima kao što su na primjer AInfos internet servis, MicroRadio.Net, kojima je cilj transformacija medijskih dezinformacija i edukacija aktivista. Nije slučajno što s brutalnošću represivnog aparata ove ideje postaju moćnije i raširenije.[43]

Dok medijski gerilci piratskih radija promjenu grade riječima, video aktivisti i aktivistkinje se bore stvarajući slike. Već se sedamdesetih, popularizacijom video tehnologije koja je postajala sve dostupnija za korištenje i kupovinu, profilirala grupa revolucionarnih aktivista i aktivistkinja koji su video medij odlučili iskoristiti kao katalizator društvenih promjena. U tom je razdoblju oformljena vrlo popularna grupa pod imenom Top Value TV, koji su započeli s proizvodnjom antiratnih dokumentaraca, snimajući masovne prosvjede protiv rata u Vijetnamu.

Bitnu su ulogu odigrale i feministkinje koje su aktualne teme neravnopravnosti žena u društvu problematizirale kroz kratke filmove. U '80-tima, fenomen korištenja videa kao političkog oružja se omasovljuje, da bi u '90-tima poprimio značajke prave medijske

revolucije. Upravo ovom obliku aktivizma pripadaju zasluge za promicanje slobodarskih ideja i otkrivanje pravog lica policijskog i državnog aparata, te stvarnih posljedica korporacijske hegemonije. Spomenuli smo već u slučaju Genove kako ovakve i slične medijske strategije mogu utjecati na promjenu percepcije javnosti o nekom događaju usprkos žestokoj intoksikaciji slikama i značenjima upućenih od strane korporacijskih medija. Upravo ovakvi aktivistički video materijali pokazuju, između ostalog i najgoru brutalnost i nasilje policije prema ljudima koji su izašli na ulice izraziti svoje osnovno građansko pravo na okupljanje i izražavanje mišljenja. S druge strane, brojni dokumentarci pružaju pravi uvid u posljedice koje nosi globalni kapitalizam, posljedice koje nisu prezentirane u okviru programskih modela korporacijskih televizija, a ako i jesu, imenovanje odgovornih za takvo stanje redovito izostaje. Kao što ističe country glazbenik Utah Philips: "Zemlja ne umire, već je se ubija, a oni koji je ubijaju imaju imena i adrese." Ovakvi filmovi često posjeduju vrlo jaku poruku, te prozivaju odgovorne, uglavnom izbjegavajući generalizaciju krivnje za postojeće probleme. Jedna od velikih prednosti ovog medija je taj što operira slikama, a slike, koje "vrijede tisuću riječi", prelaze jezične barijere i prenose poruku ljudima bez obzira gdje se nalazili i koji jezik govorili. Bitna je činjenica što danas uz osnovnu opremu, dakle, video kameru i najosnovniju opremu za video montažu, svatko može na ovaj način izraziti svoje potrebe, ideje, brige i opredjeljenje. Iako distribucija ovih filmova jest problem, pošto će oni rijetko ili nikako imati priliku biti prikazani na komercijalnoj televiziji, Internet je opet taj prostor koji omogućava pristup većem broju ljudi. Glavna snaga video aktivizma leži u tome što uz malo truda može biti dostupan gotovo svima, međutim da bi se potakao ovaj pozitivan trend korištenja video medija, potrebno je dodatno osnaživanje i edukacija ljudi. Poticanje ljudi da se na ovaj način koriste tehnologijom dobar je put oslobađanja od nametnute predodžbe o tome da tehnologija pripada samo privilegiranim. Dobar primjer za takvu vrstu promicanja video aktivizma predstavlja aktivistička grupa Undercurrents, koja je u zadnjih nekoliko godina stvorila zavidan arhiv filmskog materijala, koji pokriva razne direktne akcije i ulične prosvjede. Danas su koncentrirani uglavnom na pružanje podrške lokalnim grupama sličnog profila, bilo kroz davanje praktičnih savjeta ili organiziranje edukacijskih radionica. Možda najzorniji primjer korištenja videa od strane marginaliziranih i izoliranih starosjedićkih plemena je slučaj Chiapas Media Project, koji je za cilj imao skupiti doniranu opremu za snimanje i montažu te je pokloniti zapatistima koji su bili pritisnuti totalitarističkim režimom meksičke vlade i imperijalističkim tendencijama globalnog kapitalizma. U vrlo kratkom vremenskom periodu skupljena je dovoljna količina potrebne opreme, te je zajedno s edukacijskim timom otišla za Chiapas. Ovaj je medijski projekt omogućio ljudima zarobljenima u vojnom obroču slanje slika s njihove okupirane

zemlje.

Važnu ulogu u promicaju ovog medijskog oružja odigrali su i Paper Tiger Television, video aktivistička grupa, koja se bori protiv korporativne medijske blokade već punih dvadeset godina, a svoje je dugogodišnje iskustvo, vještine i opremu podjelila s novom generacijom video aktivista i aktivistkinja. Whispered Media i Headwates Video Action Collective u zadnjih su par godina radili usko vezani za svoje lokalne zajednice i iznosili aktualne probleme vezane za njih. Indymedia je također vrlo važna kao baza za profiliranje i aktivnosti novih mladih snaga kao što su Big Noise i Guerrilla News Network.[44] Zasluga Indymedia je u tome što je uspjela povezati aktiviste i aktivistkinje koje rade u različitim grupama i različitim medijima, od novina, videa, fotografije i radija, koji danas čine jednu isprepletenu mrežu aktivnosti usmjerenu na kreiranje širokog dijapazona alternativnih medija. Međutim valja spomenuti i sve češću kritiku vezanu za ovu vrstu medijskog aktivizma, a ta je vrlo često izostanak pružanja šire slike o određenoj temi. Posebno ako analiziramo različite video dokumentarce koji se bave isključivo jednom uličnom akcijom ili prosvjedom ne pružajući uvid u politički i socijalni background u kojem se akcija zbiva. Upravo zbog ovog nedostatka, mnogi kritičari, pa i sami aktivisti i aktivistkinje diskreditiraju ovakvu medijsku formu. Usprkos tome, sve je više dokumentarnih radova koji po svim kriterijima odgovaraju pravim novinarsko-istraživačkim projektima, koji su pogotovo u televizijskom mediju postali prava rijetkost. S druge strane, vrlo često je slučaj da je upravo količina financijskih sredstava uložених u projekt od velike važnosti, jer pokrivanje raznih putnih i produkcijskih troškova proizvodnje dokumentarnog filma nadilazi mogućnosti velike većine ljudi koji se ovim poslom bave.

Ovim je tekstom izrečen pokušaj analize postojećeg stanja u medijima s obje strane "barikada". Kao što citat s početka priče ukazuje na potrebu propitivanja i razlaganja "neugodnih istina" kako bi opskrbljeni znanjima i uvidom u istinu krenuli u avanturu stvaranja novih mogućnosti i alternativa. Svjesni smo činjenice da je slika medijske scene danas poprilično pesimistična i nemotivirajuća, ali upravo razumijevanjem modela i mehanizama koji komercijalni medijski sustav održavaju na životu moguće je razoriti njegov egzistencijalni kod. Ovakvi medijski sistemi koji operiraju kroz metastazirane propagandne konglomerate laži uvukli su se u sve sfere društva, prijeteci totalnom kontrolom nad svim aspektima čovjekova života. Ali upravo zbog postojeće situacije danas smo u stanju iznijeti sintezu novih medijskih potencijala koji nisu pokrenuti inicijativama s vrha vertikale. Ovakve medijske akcije ne moraju tražiti svoje mjesto u okvirima postojećih i zadanih informacijskih sfera, one su sposobne stvoriti nove koordinate razvoja suvremenih medija. Upravo zbog

toga mainstream mediji ne mogu doživjeti transformaciju, niti možemo razmišljati o tome da svojim dobrim namjerama promijenimo pravila njihove igre. Njihova postojeća struktura zasnovana je vrlo rigidno i hijerarhijski, što u pravilu uvijek podrazumijeva odnose na relaciji privilegirani/potlačeni, ili u najmanju ruku neprivilegirani/privilegirani. Ovakva struktura isključuje većinu u korist manjine, te ju je nemoguće reformirati. Nezavisni mediji započeli su svoj razvoj utemeljen na potpuno suprotnom konceptu. Njihovo je ustrojstvo mrežno i horizontalno, te omogućava suradnju i uključivanje različitih ideja, ljudi i pristupa. Internet svakako bitno doprinosi afirmaciji ovakvih medijskih koncepata, međutim moramo biti svjesni činjenice da je broj ljudi koji se aktivno koriste ovim kanalima vrlo zanemariv, naime, manje od 3% ukupne svjetske populacije ima pristup Internetu. Približavanje tehnologije ljudima koji žive daleko od blagodatne informatizacije koju nudi Zapad velikim su dijelom omogućili aktivisti i aktivistkinje iz zemalja koje su ekonomski sposobne ljudima osigurati informatičku naobrazbu. Zahvaljujući ovoj pozitivnoj suradnji i pomoći, Chiapas je danas sve manje izoliran primjer. Sljedeći korak svakako mora biti edukacija i osnaživanje ljudi kako bi se ravnopravno priključili stvaranju novih inicijativa. Drugačiji svijet je moguć, a svi bi trebali imati pravo sudjelovati u njegovu kreiranju.

Prikazom postojećih medijskih alternativa dobili smo uvid u cijeli spektar mogućnosti koje nude, te međusobnu komunikaciju medijskih modela različitih provenijencija. Postojeća infrastruktura sve je konkretnija i definiranija čime je bitno olakšan proces regrutiranja novih strategija i ideja. Rezultat toga je postojanje mreže nezavisnih medija koji imaju potencijala osloboditi informacije od iskrivljenih filtera i laži, te omogućiti njihov brz i neposredovan put do ljudi.

Vrijeme je da se zapitamo je li slučajnost da je propagandna mašinerija mainstream medija najjača i najmoćnija upravo onda kada se radi o pozivima na mržnju, genocid i rat. Zastrašujuća je ustrajnost i uvjerljivost kojom nas mogu "natjerati" da se ubijamo. Za početak, probajmo zamisliti kako bi izgledala nešto drugačija koncepcija. Koncepcija koja bi od nas zahtijevala da aktivno sudjelujemo i svojim idejama gradimo medije koji će pozivati na mir, promjenu, slobodu i jednakost.[45]

veljača 2002.

BILJEŠKE

1 Robert W. McChesney, The New Global Media – It's a Small World of Big Conglomerates; iz knjige Rich Media, Poor Democracy, The Nation Company, L.P., 1999

2 Robert W. McChesney, Global Media, Neoliberalism, and Imperialism, Monthly Review, 2001. <http://www.monthlyreview.org/mrmedia.htm>

3 Helena Norberg-Hodge, The March of the Monoculture. The Ecologist, vol29.no3.May/June 1999. Ecosystem Ltd.

4 Isto.

5 Norman Solomon, Media Beat Idealism A Viable Alternative in Today's Media

6 Nuno Vaz, New Media and the New World Order. Greenpepper

7 Peter Pritchard, The Making of McPaper: The Inside story of USA Today. Kansas City, MO: Andrews, McMeel and Parker, 1987., Preuzeto od George Ritzer, Mcdonaldizacija društva. Naklada Jesenski i Turk, Zagreb 1999., str.113.

8 George Ritzier, Mcdonaldizacija društva. Naklada Jesenski i Turk, Zagreb 1999., str.24

9 Chris Shumway, News Media, Corporate Power and Democracy.
<http://chris.shumway.tripod.com/newsmedia.htm>

10 Isto.

11 Isto.

12 Agentur Bilwet, Arhiv medija. Autonomedia & Adilkno, Amsterdam 1997.

13 Public Relations: Corporate Spin and Propaganda An interview with Stuart Ewen. By David Barsamian. www.zmag.org

14 Isto.

15 Morris Wolfe citiran u Nelson 1989, p.17. preuzeto od Sharon Beder, Global Spin, Green Books, 1997.

16 Sharon Beder, Global Spin, Green Books, 1997.

17 Isto.

18 Mark Dery, Culture Jamming – Hacking, Slashing, and Sniping in the Empire of Signs. 1993., web.new.ufl.edu/~mlaffey/cultcover.html. Preuzeto iz Libra Libera, 09/2001.
Autonomna tvornica kulture – attack

19 By Edward S. Herman & David Peterson, The NATO-Media Lie Machine – “Genocide” in Kosovo? ZMagazin. www.zmag.org/zmag/zmag.cfm

20 Andy Rowell, Green Backlash: Global Subversion of the Environment Movement. Routledge, London and New York, 1996.

21 RESISTING THE LIE: The Zapatistas, Media & Globalization. Monthly media talk. http://www.yilmazguney.com/media/writings/the_lie.htm

22 Mattelart, Armand. Networking the World, 1794-2000. Translated by Liz Carey-Libbrecht, James A. Chen, and James A. Cohen. Minneapolis: U. of Minnesota, 2000

23 Agentur Bilwet, Arhiv medija. Autonomedia & Adilkno, Amsterdam 1997.

24 Cyberwar is Coming! Originally published in Comparative Strategy, Vol. 12, No. 2, 1993; 141-165. <http://www.rand.org/publications/MR/MR880/>

25 George J. Stein, INFORMATION WAR – CYBERWAR – NETWAR. www.infowar.com

26 NAFTA – North American Free Trade Agreement, Sjevernoamerički sporazum o slobodnoj trgovini, ratificiran 1. siječnja 1994.

27 Freeware i shareware su termini kojima se definiraju računalni programi koji nemaju copyrighta, te su kreirani s namjerom da se dijele, redistribuiraju i koriste bez ograničenja određenih patentnim pravima.

28 The GNU Manifesto. http://www.cs.utah.edu/dept/old/texinfo/emacs19/emacs_39.html#SEC390

29 New Social Movement, the Media-Environment and Global Resistance ©Cyberhobbit, 1997. <http://www.cyberhobbit.de/cyberpunk.htm>

30 Diani, Mario 1992: The Concept of Social Movement. In: Sociological Review. Vol 40, Nr.1 (Feb), 1-25.

- 31** Frank 27.03.97: Frequently asked questions alt.cyberpunk.
<http://www.knarf.demon.co.uk/alt-cp.htm>
- 32** Rushkoff, Douglas 1995: Media Virus. Frankfurt am Main: Eichborn. Original: Media virus. New York: Ballantine, 1994
- 33** Jean Baudrillard, Duh terorizma. Le Monde. S francuskog prevela Tatjana Tadić.
Preuzeto od Libra Libera, 09/2001. Autonomna tvornica kulture – attack
- 34** HINA, prenosi Vjesnik, Subota, 4. prosinca 1999.
- 35** Tim McDonald, Hackers Invade World Economic Forum. NewsFactor Network, February 5, 2001 <http://www.newsfactor.com/perl/story/7245.html#story-start>
- 36** eng. Indy, skraćeno od independent=nezavisan
- 37** www.indymedia.org
- 38** Dio teksta preuzet iz Anarhizam i mediji, Iva Kraljević, objavljenog u Zarezu 11.10.2001. broj 65
- 39** www.corporatewatch.org.uk, www.corpwatch.org
- 40** www.zmag.org, www.alternet.org, www.infoshop.org
- 41** Stefano Dunifer u interviewu s Ronom Sakolskyim (Free Radio Berkeley), preuzeto iz knjige Seizing the Airwaves – A Free Radio Handbook. Uredili Ron Sakolsky i Stephen Dunifer. AK Press, 1998.
- 42** DIY od Do It Yourself – uradi sam/a
- 43** Dio teksta preuzet iz Anarhizam i mediji, Iva Kraljević, objavljenog u Zarezu 11.10.2001. broj 65
- 44** U tekstu nisu spomenute sve postojeće video aktivističke grupe iz jednostavnog razloga što je njihov broj svakim danom sve veći, tako da ne raspolazem informacijama o radu svih grupa. Spomenute grupe samo su neke od trenutno najeksponiranijih, što nikako ne znači da je rad nenavedenih od manjeg značaja.
- 45** Dio teksta preuzet iz Anarhizam i mediji, Iva Kraljević, objavljenog u Zarezu 11.10.2001.

broj 65

Marko Strpić

ANARHIZAM U HRVATSKOJ U DRUGOJ POLOVICI 20. STOLJEĆA

Nakon nekoliko pokušaja pisanja povijesti anarhističkog pokreta na području bivše Jugoslavije (što je zemljopisno i povijesno često nužno zbog razumijevanja povijesnog, političkog, ekonomskog i kulturnog konteksta) postalo je sasvim jasno kako količina pisanog materijala, kao i svih ostalih podataka o postojanju anarhističkog pokreta nije dovoljna za jedan ozbiljniji rad na tu temu. Barem ne za veće istraživanje koje bi omogućilo što objektivnije stvaranje prikaza povijesti pokreta na ovim područjima. Većina dostupnog materijala je "razbacana" po različitim arhivima, nepovezana, te bi opsežno i ozbiljno istraživanje uzelo nekoliko godina. Vjerujem da će se takvo što i dogoditi, pa ovo neka bude mali prilog tom radu.

U ovom poglavlju se većim dijelom ograničavam na Hrvatsku tijekom posljednja dva desetljeća, zbog dostupnosti podataka, ali i zbog činjenice kako je postojanje anarhističkog pokreta (ili tek nastajanje istog) svojim većim dijelom ograničeno na osamdesete i devedesete, barem kada govorimo nekoj vrsti kontinuiteta.

DRUGI SVJETSKI RAT I RAZDOBLJE NAKON RATA

Tijekom Drugog svjetskog rata u Rovinju nastaje anarhistička partizanska jedinica koja djeluje na području Istre i čiji osnivači i pripadnici pripadaju generaciji anarhista koji su se vratili iz Španjolske, nakon građanskog rata i sloma revolucije. U drugim dijelovima Hrvatske se anarhizam ne razvija, već cijelu inicijativu preuzima komunistička partija, koja "monopoliziranjem" antifašističke borbe guši i zaustavlja sve ostale političke strane uključene u tu borbu, što je zapravo tek uvod u ono što slijedi nakon samog rata.

Govoreći o rovinjskoj grupi, teško je točno tvrditi kolika je bila grupa ili koliko je imala utjecaja na tom području. Činjenica kako je postojala može se pripisati tome što je Istra u to vrijeme bila pod Italijom i time se stvorila povezanost s talijanskim anarhističkim pokretom. Pred sam rat je to značilo otpor talijanskoj vlasti i fašističkom režimu, a tijekom Drugog svjetskog rata je preraslo u otvoreni sukob.

Nakon samog rata objavljeni su dokumenti koji odaju priznanje rovinjskim anarhistima zbog sudjelovanja u antifašističkoj borbi, međutim, uz jasno izraženu suzdržanost "s obzirom na njihovu anarhističku orijentiranost". Komunistička vlast si nije mogla dozvoliti podrivanje svog autoriteta kroz odavanje priznanja anarhistima i anarhistkinjama za sudjelovanje u ratu. Drugi podaci koji govore o djelovanju anarhista na tom području su vezani uglavnom uz njihov angažman u drugim zemljama, jer su često bježali pred talijanskim vlastima, a svako vraćanje na područje Istre značilo je zatvorske kazne.

U to vrijeme nisu postojale druge anarhističke organizacije, osim imanja u Duboviku kraj Slavanskog Broda, gdje je lokalni učitelj i anarhist Miloš Krpan još 1910. pokušao osnovati anarhističku komunu. Njegov pokušaj je propao, međutim, prema podacima koje dr. Kovačević iznosi u svojoj knjizi Radnički pokret na području Slavanskog Broda od 1870.-1914., na imanju je živjelo nekoliko ljudi iz Švicarske i Njemačke, koje je komunistička vlast protjerala 1945. godine.

Osim tih, drugih podataka o postojanju jasne, organizirane anarhističke djelatnosti nema. Zapravo, postoje neke naznake o postojanju anarhista i stvaranju pojedinih grupa, međutim, ostaje nejasno koje su bile djelatnosti, koliko dugo su grupe postojale i sl.

Nakon samog rata jača komunistička represija i svako političko djelovanje koje se događa izvan okvira partije je nemoguće, što je ujedno značilo i nestanak anarhističkog pokreta i anarhističke misli, sve do 1968. godine, čija su događanja tek "očesala" ova područja i time u maloj mjeri povećala interes za anarhističke ideje, međutim, ne u tolikoj mjeri da bi pokret zaživio. Šezdesetosmaška generacija je radije pozivala na reviziju socijalizma, nego na konkretne promjene, te je, pokušavajući klipsati za zapadom, pristala na Titova obećanja, čime je "bunt" zaustavljen. S druge strane, ubrzo nakon '68. se u zemlji počinju buditi težnje za nacionalnim osamostaljenjem, socijaldemokracija hvata maha i veliki protesti '71. godine odvođe društvena kretanja u drugom smjeru.

Istovremeno se u svijetu razvija teroristička aktivnost, proizašla iz najradikalnijeg dijela šezdesetosmaškog pokreta, ali i druge aktivnosti koje je u većoj mjeri moguće vezati uz anarhizam, s obzirom na malu ili nikakvu povezanost anarhizma i terorizma sedamdesetih. Jačanje interesa za anarhizmom na našim područjima je u sedamdesetima bilo vezano uglavnom uz akademski pristup, a aktivizam, u onom klasičnom smislu te riječi, nije postojao. Okupljaju se manje grupice koje diskutiraju o anarhizmu, o odnosu anarhizma i marksizma, sve se svodi na druženja, diskusije, stvaranje studija i objavljivanje nekoliko knjiga, uglavnom klasika anarhizma.

Naravno, takav pristup anarhizmu je nužno razumjeti kroz društveni i politički kontekst tog vremena. Naime, u doba velike represije i državne kontrole, gotovo da nije bilo moguće, osim u krajnjoj ilegali, govoriti o anarhizmu, javno ga propagirati ili provoditi neke akcije. Tako je ostao akademski pristup, pokretanje diskusija i organiziranje skupova, koji su često unutar sebe sadržavali povlačenje paralele između anarhizma i marksizma, kako bi se u očima vladajuće strukture stvorio privid o “ispravnosti” i “političkoj podobnosti” tog rada.

OSAMDESETE

U ranim osamdesetima interes za anarhističkim idejama je i dalje jak, međutim i dalje se ograničava na akademski pristup, sve dok ne dolazi do osnivanja prve (tada neformalne i bezimene) grupe u Zagrebu, koja predstavlja grupu prijatelja i prijateljica, studenata i studentica humanističkih znanosti. S jedne strane su pokazivali otpor prema svojim starijim istomišljenicima, akademski orijentiranim, no s druge strane je ipak postojala uska povezanost, zbog teorijske podloge i bliskosti stavova, pogotovo s krugovima koji su bili vezani uz časopis Praxis (koji tada više nije izlazio). Grupa se protivila represivnom i strogo kontroliranom komunističkom režimu, a glavni fokus djelovanja je bila podrška disidentima kojima se tih godina sudilo, borba za održavanje pobačaja legalnim, antimilitarizam, ekološka pitanja i feminizam. Sredinom osamdesetih grupa uzima ime T.T.B. (Train Toilet Band) i pod tim imenom izvodi nekoliko javnih performansa, od kojih je najzapaženiji bio “Prazne demonstracije”, koje su održane ispred zgrade HNK s praznim transparentima, govornikom koji ništa ne izgovara, dijeljeni su prazni letci i davane “prazne” izjave. Jedna od tih akcija se sastojala i od čitanja ustava Jugoslavije u tramvaju, što je pratio saksofon.

U proljeće 1986. grupa postaje veća i uzima ime Svarun (staroslavensko božanstvo sunca, svjetla i prirode). S obzirom na nehijerarhijski, neautoritaran, spontan i autonoman karakter grupe, Svarun se suočava s napadima drugih, službenih omladinskih organizacija, no nastavlja sa svojim radom. Prema izjavama jedne od sudionica u radu Svaruna, grupa je kroz svoje akcije okupljala oko 500 ljudi, iako je sama jezgra grupe, dakle, organizacijski dio, bio znatno manji.

U kasnim osamdesetima i početkom devedesetih grupa uzima ime Autonomija. Autonomiju osnivaju ljudi koji su činili jezgru aktivnosti prijašnjih godina, a kao osnovnu vrijednost grupe ističu slobodu, te se u svom osobnom opisu izjašnjavaju sastavnim dijelom tradicije alternativnog i slobodarskog pokreta. Sudeći prema izjavama osoba uključenih u Autonomiju

postoje dva viđenja primarne funkcije te grupe. S jedne strane je tvrdnja kako je bila riječ o primarno teorijskoj i diskusijskoj grupi, dok je s druge strane tvrdnja kako je Autonomija bila primarno akcijska grupa. No, iz dostupnih podataka ću slobodno zaključiti kako je i jedna i druga tvrdnja točna, a o omjeru jednog ili drugog možemo samo špekulirati. Devedesete godine Autonomija organizira demonstracije ispred kulnog alternativnog okupljališta OKC (Omladinski kulturni centar, današnji Atrij, u Teslovoj ulici). Demonstracije su održane zbog zatvaranja OKC-a za alternativnu kulturu i njegovog preusmjerenja i privatiziranja. Sljedeća akcija bila je koncert pod nazivom "Kontravizija" koji se dogodio istovremeno kada i Eurovizija u Zagrebu. Ubrzo nakon toga Autonomija prestaje postojati.

DEVEDESETE

Z.A.P.O./Z.A.P.

Početkom devedesetih, u vrijeme velikih političkih promjena i nakon nestajanja Autonomije, dolazi do određene pauze u anarhističkom djelovanju, no već 1991. nastaje Z.A.P.O. (Zagrebačka anarho pacifistička organizacija). Z.A.P.O. je osnovala grupa anarho punk ljudi, koji u svom prvom letku izjavljuju kako je "grupa nastala nakon što im je dosadilo piti u parku i kada su odlučili poduzeti nešto", što zapravo dobro ocrtava tadašnje stanje stvari. U trenutku kada nastaje Z.A.P.O. situacija u Hrvatskoj već jako "miriše" na rat i početak razaranja zemlje, pa grupa organizira svoju prvu javnu manifestaciju – antiratne demonstracije. Naravno, u trenutku kada na sve strane zveckaju oružje i rat samo što nije počeo ta akcija ima isključivo simboličan karakter, međutim, jedna je od rijetkih koje pokazuju kako i u takvom okruženju postoji protivljenje ratu kao rješenju tadašnjih društvenih problema.

Početak rata u ljeto 1991. je značio i manji opseg aktivnosti, dio ljudi odlazi iz zemlje, a ostatak grupe se početkom 1992. priključuje mreži Antiratne kampanje Hrvatske. Iste godine grupa počinje objavljivati svoj fanzin Comunitas (da, krivo je napisano, međutim, naziv je ostao takav), koji je u deset godina postojanja doživio petnaest brojeva i različite transformacije, ovisno o tome tko ga je uređivao, koliko je bilo suradnika i suradnica i što je u pojedinom trenutku bilo u interesu ljudi uključenih u rad grupe. Comunitas je uglavnom predstavljao individualne stavove članova i članica grupe, nikad nije njegovao kolektivno

mišljenje, a spoj vijesti, teorijskih tekstova ili osvrta na aktualna događanja ga je činio dovoljno šarenim pa je dobio podnaslov "ideološka svaštara za provokaciju mašte". Osim Comunitasa, Z.A.P.O. pokreće i newsletter Nećemo i nedamo, kao i njegovu englesku verziju Zaginflatch (skraćenica za Zagreb Information Potlach). Prva namjena ta dva, odnosno jednog dvojezičnog newslettera je bila razbijanje informacijske blokade koja je nastala na području bivše Jugoslavije. Ta prešutna zabrana protoka informacija, točnije, neinformiranje o tome što se događa u susjednim zemljama je uzrokovalo stvaranje temeljnog neznanja o "prvim susjedima" i stvorilo je odličnu podlogu za stvaranje predrasuda, kao i daljnje razbuktavanje mržnje. NiN i Zaginflatch su nastali kako bi informacije prelazile granice, barem kroz manje publikacije koje pokrivaju onaj alternativni, slobodarski dio društvenog života.

No, postupnim nestajanjem informacijske blokade, newsletteri mijenjaju svoju namjenu, prvo se sve više okreću lokalnim pitanjima, a zatim Nećemo i nedamo, bez nekog vidljivog razloga, prestaje izlaziti. Zaginflatch nastavlja s izlaženjem, i u vrijeme kada NATO bombardira Jugoslaviju postaje vrlo važan izvor informacija za širok krug ljudi. Naime, jugoslavenski režim je zabranio pristup svim stranim novinarima, tj. svim zapadnim novinarima, što je većem dijelu zapadnog svijeta značilo nedostatak informacija "iz prve ruke", pa su vijesti ovisile o sekundarnim izvorima. Jedan od tih izvora je bio Zaginflatch, koji je od prvog dana bombardiranja izlazio na dnevnoj bazi, a distribucija je organizirana putem e-maila, te su povremeno izlazile tiskane ili kopirane verzije na nekoliko jezika. Slobodna procjena je bila kako su tih dana newsletter čitale na desetine tisuća ljudi, što je do tada bila najveća čitanost.

Naravno, postojalo je još nekoliko razloga za tako intezivan rad na newsletteru – jedan od najbitnijih je bio taj što je represija koju je provodio Slobodan Milošević u vrijeme bombardiranja postajala sve jača, ukinuta su mnoga prava, ljudi su nestajali, a onaj mali broj anarhista i anarhistkinja se kao i mnogi drugi našao u direktnoj opasnosti, što zbog moguće mobilizacije (bilo je dosta dezertera), što zbog represije koja je tada vrlo lako nalazila svoje opravdanje. Izoliranost koju je režim uzrokovao samo je pogoršala situaciju, pa je ovaj oblik pomoći pokušao razbiti dio te izolacije komunikacijom.

Od svog nastanka, grupa je održavala više ili manje živu komunikaciju s grupama ili pojedincima i pojedinkama s područja bivše Jugoslavije. Ta komunikacija se uvijek bazirala na dvije činjenice – riječ je o susjednim zemljama i ne postoji jezična barijera, kao što je to čest slučaj s drugim zemljama, a prekid svake komunikacije je bio baziran na nacionalizmu

(prisutnom u svim zemljama). To nikada nije bio glavni fokus rada, već samo jedan mali dio. Tako je 1993. godine nastao i projekt "Preko zidova nacionalizama i rata" koji je bio zamišljen kao povremeno objavljivanje novina za koje pišu slobodari i slobodarke iz regije. Novine su nažalost doživjele samo jedan broj, a drugi broj je izašao kao sastavni dio Comunitasa, zbog nedostatka financija. Projekt je kasnije nastavljen u drugačijem obliku, prvenstveno kroz neke anarho punk aktivnosti.

Nakon rata u Hrvatskoj i BiH nastaje ideja organiziranja sastanka anarhista i anarhistkinja s područja bivše države, također motiviran već navedenim razlozima, ali i činjenicom kako je komunikacija i dotadašnja suradnja zahtijevala osobno upoznavanje. Prvi sastanak se događa u Mađarskoj u ljeto 1997. godine, ali zbog loše organizacije dolazi mali broj ljudi, no time cijela stvar ne propada pa se sastanak ipak održava. Na tom sastanku su sudjelovali i gosti iz Poljske i Mađarske. Sljedeći pokušaj se događa 1998., također u Mađarskoj i tada cijela stvar poprima oblik anarho punk piknika, što se možda može nazvati propalim pokušajem. Nakon ta dva pokušaja organiziranja anarhističkog skupa i određenog neuspjeha, ideja se gubi, ali ne nestaje u potpunosti. Razvojem ex-yu-a-liste, anarhističke e-mail liste, ponovo se javlja ideja o organiziranju jednog takvog skupa, ali ovaj put se kao odredište bira Bosna, točnije ekološko selo Zelenkovac, i organizacijski se sve bolje priprema. Skup se napokon održava u svibnju 2000. godine, kada dolazi stotinjak ljudi. Ta tri dana su bila ključna za donošenje nekih zaključaka oko dotadašnje komunikacije, ali i moguće buduće suradnje. Također, stvorena je podloga za razumijevanje stanja u pojedinim regijama, kao i stanje anarhističkog pokreta. Ukratko, stanje nije bilo sjajno. Osnovni problemi su bili vezani uz nejasnu sliku toga što se i kako želi postići, na vidjelo su izašli problemi vezani uz organizacijske sposobnosti i organizacijsko iskustvo, a ustrajavanje pojedinih učesnika i učesnica skupa na jačoj i konkretnijoj regionalnoj suradnji razvilo je jaku diskusiju na tu temu. Na kraju je bilo vrlo jasno kako je suradnja teško ostvariva i kako je glavna, ako ne i jedina spona nepostojanje jezične barijere. Naime, politički, društveni i kulturni kontekst se promijenio, ovisno o razvoju situacije u svakoj pojedinoj zemlji i time su promijenjene potrebe i interesi, što je značilo užu povezanost na drugačijim regionalnim razinama. Npr. pitanja vezana uz zbivanja u Sloveniji i Hrvatskoj su bila uže vezana uz odnose s Mađarskom, Austrijom, Italijom, pa čak i Češkom i Slovačkom, a manje sa zemljama s kojima smo donedavno bili unutar iste zajednice. Naravno, to nikako nije isključivalo mogućnost nastavka daljnje komunikacije i suradnje, ali na nešto realnijim osnovama, točnije, u manjoj mjeri od onoga što su pretpostavljala očekivanja pred sam sastanak.

S druge strane, sam skup je pokazao tek mali odmak od koncepcije koja je bila uobičajena – anarhizam jednako anarho punk – što je tijekom samog skupa doprinjelo stvaranju određene doze kaosa, nekoliko neizbježnih problema i odvratanje pažnje od onoga što je bila sama svrha skupa. Ipak, cijela stvar se može nazvati određenim uspjehom, iako zapravo nije imala onu dozu ozbiljnosti i učinkovitosti koja se očekivala.

No, vratimo se malo na povijest. Z.A.P.O. 1994. godine odlučuje promijeniti ime u Z.A.P. (Zagrebački anarhistički pokret) i to ime zadržava do danas. Do promjene imena dolazi nakon diskusija čiji je zaključak kako to ime bolje opisuje grupu, a dovoljno je široko kako bi pružilo okvir za različite stavove prisutne u grupi. Z.A.P. nikada nije bio formalna grupa i svojim neformalnim oblikom je uvijek služio kao okvir za djelovanje, predstavljao je svojevrsnu interesnu grupu koja se povećavala ili smanjivala, ovisno o potrebama, željama, interesima ili ideji o pokretanju neke inicijative. Organizacijski je zadržana velika doza spontanosti i improvizacije, što je imalo svoje prednosti i nedostatke. Prednost je bila njegovanje vrlo širokog koncepta slobode, a nedostatak je bio izostajanje jasnog postojanja grupe kojoj se netko može priključiti. Svatko je mogao biti Z.A.P., međutim, kako to nije uobičajen oblik organiziranja, malo tko je razumio ili prepoznavao tu koncepciju. Ono što je održalo Z.A.P. na životu je stalno postojanje “jezgre”, ne u hijerarhijskom smislu, već više u smislu održavanja minimuma aktivnosti koje su održavale, ako ne grupu, onda barem ime na životu. Broj ljudi koje je Z.A.P. okupljao u toj jezgri je varirao od dvoje do četrdeset.

Pokušaj stvaranja nešto jasnije strukture, točnije prostorne infrastrukture koja bi omogućavala okupljanje grupe je bilo pokretanje čitaonice u Tkalčičevoj ulici, gdje se tada nalazio ured Antiratne kampanje Hrvatske. Čitaonica je pokrenuta u ljeto 1995. godine. Bila je otvorena dva puta tjedno, a služila je kao prostor koji je pružao mogućnost posudbe na tisuće fanzina, magazina, novina i ponešto knjiga, te okupljalište. Čitaonica je bila otvorena do ljeta 1996. kada se ured ARK-a seli u novi prostor, gdje nije bilo prostora za daljnji rad.

Čitaonica se nakratko opet otvara 2000. godine, u prostoru Autonomne tvornice kulture, međutim, nakon poplave i zbog neodgovarajućeg prostora opet prestaje s radom.

Z.A.P. je proslavio svojih deset godina postojanja i time predstavlja jedinu grupu koja unatoč svojim usponima i padovima zadržava kontinuitet, no untaoč tome prestaje postojati 2001. godine. Tijekom tih deset godina Z.A.P. nije predstavljao jedinu anarhističku aktivnost u Zagrebu, o čemu se govori i u Comunitasu broj 6, jer u nedostatku jake anarhističke infrastrukture i uslijed brojčano slabog pokreta, anarhisti i anarhistkinje pronalaze druge načine kako bi se aktivirali. Tako se često “pronalaze” u raznim civilnim inicijativama zbog

poklapanja interesa, ali i konkretne mogućnosti aktivnog društvenog rada. Antiratne inicijative, antimilitarizam, ljudska prava, prigovor savjesti, zaštita prirode i sl. aktivnosti su koje su prepoznate kao zajedničke vrijednosti, pa se često događalo kako bi anarhistički pokret pronalazio svoj put djelovanja kroz druge grupe. Uostalom, ciljevi su se često poklapali, ovisno o trenutnim društvenim problemima.

KOLEKTIV OBRANA ISTINE

Kolektiv obrana istine nastaje 1998. godine kao grupa koja se bavi specifičnim djelovanjem, konkretnije zaštitom prava životinja. U vrijeme kada nastaje već postoje neke grupe koje se bave zaštitom životinja, međutim, riječ je uglavnom o grupama koje se brinu o pravima "društveno prihvaćenih" životinja, tipičnih "kućnih ljubimaca", što nikako ne zadovoljava potrebu za etičkim odnosom prema svim životinjama.

Tako se Obrana istine ne ograničava samo na zaštitu životinja od zlostavljanja i napuštanja, već kreće u širu kampanju koja aktualizira probleme vršenja eksperimenata nad (živim) životinjama, mesne industrije i neetičkih oblika prehrane, prodaje proizvoda koji sadrže sastojke životinjskog porijekla i sl. Po prvi put se radikalno govori o dominantnom odnosu ljudi nad životinjama i podređivanju cijelog životinjskog svijeta potrebama ljudi.

Kroz svoje akcije upozoravaju na te probleme, tiskaju na tisuće letaka, organiziraju demonstracije i video projekcije, a širu podršku dobijaju prvenstveno kroz akcije protiv nošenja krzna i promoviranje etičkog pristupa prehrani. S druge strane, nailaze na neslaganje zbog ponekad premilitantnog pristupa i radikalnog osuđivanja navika drugih ljudi, što se u pojedinim trenucima pokazalo kontraproduktivnim.

Ipak, stvaranjem ove grupe otvoren je put stvarnoj borbi za prava životinja, što je potaknulo mnoge druge na razne aktivnosti, a danas zbog toga postoji cijeli niz grupa koje ovim problemima prilaze kroz razne oblike djelovanja.

ANFEMA

Anfema (Anarhofeministička akcija) nastaje 31. listopada 1999. u Zagrebu, kada je organiziran prvi "susret vještica". Osnovna ideja tog susreta nije bilo stvaranje nove grupe,

međutim, nakon razgovora o potrebama i željama stvorena je grupa. Stvaranje Anfeme predstavlja pravo osvježanje na anarhističkoj, ali i feminističkoj sceni koja je kroz svoje dugogodišnje postojanje većim dijelom postala institucionalizirana. Izjava jedne od aktivistkinja starije generacije nakon osnivanja Anfeme govori puno o tome: "Bilo je i vrijeme da se pokrene tako nešto. Nama je nužna alternativa. Mi smo postale institucije." [op.a. misleći pri tome na postojeće feminističke grupe]

Tako je Anfema svojim nastankom pojačala problematiziranje pitanja žena unutar anarhizma, stvorila jednu jaču osnovu za feminističkim djelovanjem, ali je postala i praktična kritika dominantne feminističke prakse koja često (iako ne i uvijek) isključuje mogućnost sudjelovanja muškaraca u feminističkim aktivnostima, koja preuzima modele organizacije bazirane na hijerarhiji, autoritetu i dominaciji, te koja svojim institucionaliziranjem gubi na radikalnosti.

Ipak, Anfema ostaje ženska grupa, njene članice su mlade žene i zbog potrebe za ženskim prostorom stanje stvari ostaje takvo. To nikako nije isključivalo suradnju s muškim dijelom pokreta u organizaciji pojedinih akcija. Tako krajem 1999. godine grupa u suradnji sa Z.A.P.-om sudjeluje u organizaciji male manifestacije uoči parlamentarnih izbora. To ujedno predstavlja i prvu uličnu akciju u kojoj grupa sudjeluje.

Početkom 2000. godine objavljuju prvi broj fanzina WOMB i istovremeno promoviraju publikaciju Vruće gaćice, d.i.y. ginekološki priručnik.

U svom daljnjem radu objavljuju letak Voli svoje tijelo, a intezitet rada grupe se malo smanjuje tijekom 2001. godine, iako grupa nastavlja postojati.

U proljeće 2002., grupa organizira niz radionica za stjecanje tehničkih vještina, a radionice su bile isključivo za žene. Osnovna ideja je bila organizirati radionice o "muškim poslovima", kako bi se umanjila ta rodna podjela poslova, ali i stjecanje samih vještina, tako da polaznice radionica uistinu mogu obavljati pojedine poslove nakon završenog "tečaja". Popravak bicikla, sitotisak, ozvučenje prostora i rad za miksetom, rasvjeta...

Važnost postojanja Anfeme je nužno prepoznati u činjenici kako se po prvi put artikulira pitanje položaja žena unutar anarhističkog pokreta, stvara se prostor u kojem se žene mogu osjećati sigurno i gdje mogu jasno izraziti svoje stavove, te graditi identitet anarho-feminističkog dijela pokreta. Unatoč anarhističkom prepoznavanju problema rodne neravnopravnosti, unutar pokreta stvari nisu bile (niti još uvijek jesu) sjajne. Naime, često je

moguće susresti se s muškom dominacijom unutar grupa, na sastancima i drugim javnim događanjima, do čega naizgled dolazi sponatno, međutim, vrlo je jednostavno prepoznati o čemu je zapravo riječ. Često se radi o naučenom modelu “muškarci dominiraju, žene slušaju”, koji podjednako prihvaćaju žene i muškarci.

POKRET NEZASTUPANIH

Pokret nezastupanih nastaje uoči parlamentarnih izbora 2000. godine. Događanja koja su se zbivala tijekom 1999. godine su ocrtavala opću euforiju i snažnu vjeru u parlamentarni sustav, te je bilo gotovo nemoguće čuti kritike upućene na račun parlamentarne demokracije i izbora kao načina odlučivanja. Različite nevladine organizacije su pozivale građane na izbore, stvarane su razne koalicije i sve je bilo usmjereno na smjenu vlasti.

U tom trenutku nastaje Pokret nezastupanih, kao inteligentan i šaljiv, ali nadasve ozbiljan odgovor toj općoj euforiji.

Riječ je bila o raznim medijskim potezima, od raznih elektroničkih lista do tiskanja majici, a sve pod geslom “Ne želimo biti zastupani”. U sklopu te minijaturne kampanje nastaje ideja kako bi u izborni sustav bilo nužno uvesti “prazne stolice”, dakle, mogućnost da osobe koje ne žele biti zastupane glasaju za prazne stolice u parlamentu. Broj praznih stolica bi se određivao prema postojećem izbornom zakonu. Time se vrlo jasno pokazivala apsurdnost parlamentarne demokracije, kao i euforija vezana uz sam čin izbora, koji se u društvu prepoznaju kao jedina mogućnost političkog utjecaja svake pojedine osobe na ključne političke odluke o našim životima.

Pokret nezastupanih su činile razne stvarne i izmišljene grupe pa su se tako na popisu našle Crkva izbornog grijeha, Gobi - Građani organizirano bojkotiraju izbore i beru gobice, Z.A.P., Bad Taste, Monte Paradiso, Klub lječenih glasača i mnogi drugi...

Jedna od zgodnih incijativa, ali i još jedan pokazatelj apsurdnosti izbornog zakona bila je ideja o “Glasajte tri puta”, ponudi u organizaciji Croatia Airlines (naravno, to je bila samo jedna od duhovitih dosjetki). “Ponuda” je uključivala avionsku kartu Zagreb - Mostar - Munchen... Sve ostalo zakon je dopuštao.

Pokret nezastupanih je kasnije utihnuo, međutim, sigurno će se pojaviti najavom svih budućih izbora. Predsjednik Pokreta je Superman.

IPEG

IPEG (Inicijativa protiv ekonomske globalizacije) nastaje u proljeće 2000. godine kao ad hoc koalicija različitih grupa čiji je cilj bio organizirati demonstracije solidarnosti u isto vrijeme kada su se u Pragu događale demonstracije protiv sastanka MMF-a. U samim pripremama za demonstracije i tijekom velike medijske najave dolazi do široke medijske popraćenosti. Mediji su pratili rad i planove IPEG-a prvenstveno zbog aktualnosti trenutka u kojem je nastao, kada su velike demonstracije usmjerene protiv sastanaka institucija globalne moći postale česta praksa, ali su za većinu medija predstavljale dovoljno velik spektakl i senzaciju. Naravno, to je već u samom početku bila bitka koju je trebalo dobiti. IPEG je želio iskoristiti tu medijsku pažnju kako bi se razjasnio odnos prema nasilju, nenasilju, željama i ciljevima pokreta, a što je bilo najvažnije, bilo je nužno skrenuti pažnju medija s uličnog nasilja (koje je uvijek bilo simbolično i činilo je manji dio demonstracija) na konkretne alternative koje se nude i koje čine glavni dio rada samog pokreta. To nije bio lak zadatak s obzirom na "neatraktivnost" dugoročnog rada u lokalnim zajednicama, koji ne pruža sve ono čime ulični spektakl tijekom demonstracija puni stranice novina. Ipak, unatoč ponekom ignorantnom naslovu u novinama, novinari pokazuju razumijevanje za cijelu situaciju i medijska slika poprima vrlo pozitivan i objektivian oblik. Time je kampanja postigla mali uspjeh već u samom početku.

Sam početak rada je bio usmjeren prvenstveno na medijsku kampanju, jer je cijeli niz nejasnoća nastalih kroz prenošenje vijesti iz stranih medija stvarao informacijsku zbrku. Tako su nazivi poput "antiglobalisti" ili "protivnici globalizacije" morali biti prikazani kao netočni. Glavni slogan kampanje je bio "Za globalizaciju slobode, a ne korporacijske moći", što je već u samom početku jasno davalo do znanja kako nije riječ o protivljenju globalizaciji, barem ne jednom drugačijem obliku globalizacije. Ključni problem se javljao u mogućoj manipulaciji i različitom "svojatanju" pokreta. Ako se govori o protivljenju globalizaciji, tada govorimo o širokom spektru grupa s potpuno različitim polazištima. Ako govorimo o protivljenju ekonomskoj globalizaciji, kapitalizmu i jačanju centara moći, tada je sasvim jasno o čemu je riječ. Kada to ne bi bilo toliko jasno, ubrzo bi se cijela stvar mogla povezati s desnicom, koja se uistinu protivi globalizaciji, ali se zalaže za zatvaranje zemalja u male nacionalne zajednice, želi stvoriti čvršće granice, širi ksenofobiju i pokušava stvoriti izolaciju zemlje u kojoj djeluje. Ekstreman, ali vrlo tipičan primjer takvog pristupa su afganistanski Talibani, koji su unutar svoje borbe protiv globalizacije, a u svrhu zaštite vjerskog i

nacionalnog identiteta zabranili korištenje Interneta u svojoj zemlji!? Danas, kada je gotovo nemoguće zamisliti svijet bez globalne komunikacije i brzog protoka informacija, nevjerovatno je kako postoji takva mogućnost. Pokušaji talibanizacije nisu ograničeni samo na Afganistan ili islamske zemlje, već postoje i drugdje, što je vrlo opasno.

Uglavnom, medijska bitka je dobijena. Mediji su počeli govoriti o protivljenju ekonomskoj globalizaciji, korporacijama i kapitalizmu pa je takva promjena terminologije jasno pokazala kako kampanja postiže dio svog cilja.

Krajem rujna 2000. godine se događaju i same demonstracije. Mediji bruje o događanjima u Pragu, a uz to je jedna od glavnih vijesti događanje u Zagrebu i Splitu, gdje su također organizirane lokalne IPEG manifestacije. Relativno male demonstracije, popraćene predavanjima, radionicama, prezentacijama i besplatnom hranom su postigle svoj cilj. U Hrvatskoj se progovorilo o negativnostima koje donosi ekonomska globalizacija, razotkrivene su neke tajne koje korporacije vole skrivati, počelo se govoriti o mogućim negativnim posljedicama "strukturne prilagodbe" koja je upravo započela.

Nakon samih demonstracija, IPEG je nastavio postojati, međutim, kroz nešto drugačiji oblik djelovanja. Niz predavanja, video projekcija, prezentacija i promocija je činio glavni dio rada IPEG-a što se nastavilo kroz nekoliko mjeseci nakon same manifestacije. Nakon same akcije u rujnu 2000. godine nije stvorena jasna slika u kojem smjeru bi se IPEG trebao kretati pa je nastavak rada ostao na individualnim inicijativama pojedinih članova i članica koalicije. Tako je ostalo otvoreno pitanje hoće li ta inicijativa postati grupa koja će nastaviti sa svojim radom ili će pak to ime ostati samo ime koalicije koja je u određenom trenutku nastala kako bi organizirala jednu akciju.

DRUGAČIJI SVIJET JE MOGUĆ!

Inicijativa Drugačiji svijet je moguć! nastaje na vrlo sličan način kao i IPEG, isključivo zbog organiziranja istoimenog događanja u travnju 2002. godine. Ipak, u samoj organizaciji i načinu pripreme osjeća se određena vrsta odmaka u odnosu na događanja od prije dvije godine, što se može pripisati određenom iskustvu, ali i razvoju svijesti o nužnosti drugačijeg pristupa. Cijela manifestacija je trajala četiri dana i uključivala je dva dana konferencije na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu, na kojoj su govorili domaći i strani gosti, a koja je privukla velik broj ljudi (stotinjak ljudi svaki dan). Također, organizirana je i ulična

manifestacija, čiji je cilj bio upoznati ljude s postojećim alternativama ekonomskoj globalizaciji i svemu onome što prati istu. Naravno, tu nije izostao simboličan odlazak pred sjedište MMF-a u Hrvatskoj, što je bilo obilježeno iznimno velikim brojem policije, unatoč činjenici da je bila riječ o manjem skupu (u samoj povorci je bilo dvjestotinjak ljudi). Ono što je posebno zanimljivo za samu uličnu akciju je bio izniman interes širokog kruga ljudi, očita potreba za informacijama koje dolaze iz izvora drugačijih od onih koji su danas dominantni u društvu i sasvim je sigurno kako je ova manifestacija djelomično odredila sam način djelovanja pokreta.

Manifestacija je završila kako je i započela, sa dva dana manjih predavanja, što je ujedno predstavljalo i kraj same inicijative, unatoč ponovnom nastojanju jednog dijela uključenih da se iz te inicijative stvori grupa koja će djelovati pod tim imenom.

HRANA, A NE ORUŽJE

Hrana, a ne oružje nastaje u Zagrebu početkom 2002. godine, iako su se u prošlosti događale akcije pod istim imenom, no zapravo nikada nije došlo do stvaranja same grupe. Riječ je o projektu koji je nastao početkom osamdesetih u SAD-u kao sastavni dio antinuklearne kampanje pod nazivom "Food Not Bombs".

Osnovna ideja ove grupe je pokazati koliko hrane se bespotrebno baca (hrana koju pripremaju je prikupljena ili donirana), ali i direktnim djelovanjem pokazati solidarnost i pružiti pomoć najsiromašnijem dijelu društva.

Tjednim akcijama dijeljenja hrane na ulici (to su prvenstveno javni prostori gdje je protok ljudi velik) i povremenim sudjelovanjima na raznim drugim javnim manifestacijama su podijelili na tisuće toplih obroka, a svojim djelovanjem su potaknuli Z.A.F. i R.A.I. na slične akcije u Rijeci i Zadru. Time se aktivnost HNO-a pokazala nadasve prihvatljivom, jednostavno izvedivom i, nažalost, nužnom u našem društvu.

Osim na samo siromaštvo, kroz djelovanje ovog projekta se ukazuje i na druge društvene probleme, a već iz samog imena je jasno da se na vrlo direktan način skreće pažnja na pitanje naoružanja (kako na lokalnoj, tako i na globalnoj razini) i odnosa izdvajanja novca za socijalnu skrb i izdvajanja za vojne potrebe. Tako da uz sam socijalni karakter projekta značajno mjesto zauzima i politički.

KNJIGE ZA ZATVORENIKE

Knjige za zatvorenike je relativno nov projekt, nastao po uzoru na već postojeći Books To Prisoners, čiji je cilj stvaranje komunikacije između zatvorenika i ostatka društva od kojeg se u postojećem zatvorskom sistemu nalaze izolirani. Danas ne postoji razvijen sistem koji bi omogućavao zatvorenicima samoedukaciju, stjecanje znanja koje bi im omogućilo što lakše i brže uključivanje u svakodnevni život nakon odsluženja kazne, a mogućnost pozitivnog osobnog razvoja u zatvorima je svedena na minimum.

Projekt je pokrenut 2001. godine i u svega par mjeseci rada je prikupljeno preko tisuću knjiga, što kroz privatne donacije, što kroz donacije izdavača, pa je tih prvih tisuću knjiga donirano zatvorskoj knjižnici u zatvoru Lepoglava. Kada su knjige donesene u zatvor organiziran je i razgovor s zatvorenicima, mala književna večer, a mediji su vrlo pozitivno popratili ovu akciju. Takav pristup je ujedno učinio ovaj projekt različitim od sličnih projekta u drugim zemljama, jer tako direktna komunikacija sa zatvorenicima, odnosno odlazak u zatvor, razgovor, te vrlo otvorena ponuda za daljnu suradnju drugdje jednostavno ne postoji.

Naravno, riječ je o dobrom početku pa se sada projekt razvija dalje... Knjige za zatvorenike su time postale sastavni dio anarhističke povijesti na ovim područjima.

Z.A.F.

Zadarski anarhistički front predstavlja vjerojatno "najmlađu" grupu unutar anarhističkog pokreta u Hrvatskoj, iako možda najaktivniju na lokalnoj razini. Svojim čestim uličnim akcijama, koje su prvenstveno informativnog karaktera, kao i komunikacijom s lokalnim medijima, Z.A.F. je zasigurno stvorio određeni imidž i prepoznatljivost u Zadru. Osim toga, od samog nastanka grupe objavljuju zidne novine "Solidarnost i sloboda", koje su s objavljivanjem šestog broja doživjele i klasičnu formu, dakle, format sličniji novinama.

Tu je i njihova internet stranica [www.solidarnost.mahost.org], zapravo jedina domaća, uistinu aktivna anarhistička stranica, barem što se tiče aktualnih informacija.

R.A.I.

R.A.I., odnosno Riječka anarhistička inicijativa nastaje krajem 2001. godine, kao interesna grupa okupljena oko manifestacije protiv militarizacije Učke, točnije, protiv postavljanja radara na samu Učku. Sudjeluju u organizaciji demonstracija protiv postavljanja spomenutih radara i to u koaliciji s vrlo šarenim krugom grupa koje djeluju na tom području (zanimljivo je bilo vidjeti planinare, punkere, ekologe i sve ostale na istom mjestu). Na samim demonstracijama koje su se održale u Opatiji sudjeluje nekoliko stotina ljudi (brojka varira između 300 i 500), što uzrokuje pravu medijsku buru oko cijelog slučaja i širi interes javnosti za cijelo pitanje.

Već u veljači 2002. godine, R.A.I. se priključuje Anti-NATO demonstracijama u Zagrebu, koje su se dogodile u organizaciji Z.A.P.-a, što je zapravo značilo direktno nadovezivanje na kampanju pokrenutu u Rijeci i okolici.

Priključuju se i ostalim manifestacijama (Drugačiji svijet je moguć!, Ne NATO!), a u Rijeci organiziraju i nekoliko manjih uličnih akcija i dijeljenja letaka.

MOVEMENT FOR ANARCHY

Movement for Anarchy je anarhistički Internet projekt, baziran u Hrvatskoj, no zbog engleskog jezika i vrlo širokog članstva, možemo ga nazvati međunarodnim projektom. Osnovna ideja ovog projekta je dokumentiranje kretanja unutar anarhističkog pokreta, prikaz osobnog ili grupnog rada pojedinih aktera samog pokreta, ali i otvaranje nekih diskusija relevantnih za sam pokret. Riječ je o opsežnoj arhivi koja se kontinuirano proširuje, a kao takva predstavlja dobar izvor informacija za nekoga tko zna puno ili ne zna baš ništa o samom anarhizmu i temama bliskim anarhizmu. Tako na adresi www.anarchy-movement.com, anarhizam dobija svoj sustavan prikaz kroz cijeli niz imena, pojmova i tekstova, otkrivajući ponekad neke nepoznate činjenice o vezi anarhizma i pojedinih osoba, događaja i sl.

Jedini "problem" vezan uz ovaj projekt je to što su svi tekstovi na engleskom jeziku, što ga prvenstveno čini međunarodnim projektom i daje mu određenu prednost na Internetu, međutim, s obzirom na to da je smješten u Hrvatskoj, ipak nema onu lokalnu važnost koju bi mogao imati.

RECIKLIRANO IMANJE

Možda je odmah nužno naglasiti kako projekt Recikliranog imanja ne treba nužno shvatiti kao strogo ideološki profiliran projekt, unatoč činjenici da ga možemo (da ne kažem moramo) uvrstiti u pregled anarhističkih projekata, odnosno, projekata bliskih anarhizmu ili barem važnih za sam pokret.

Projekt je idejno nastao tijekom 2000. godine, no zapravo je direktna posljedica ranijih različitih pokušaja i nastojanja stvaranja autonomnih, često skvotiranih, zona u urbanim sredinama, koje bi predstavljale samoodržive i samoorganizirane oaze unutar društva. To se pokazalo nedostatnim, točnije, pokazalo se kako je postizanje samoodrživosti lakše izvedivo u ruralnim sredinama, a istovremeno je osigurana i dugotrajnost projekta.

Početkom 2001. godine se obavljaju prve pripreme i iste godine kreću sami radovi na imanju u Vukomerićkim Goricama, nadomak Zagreba. Ruralna sredina u kojoj se broj stanovnika kontinuirano smanjuje je dobila nove stanovnike, čija pojava je u početku izazvala čuđenje, prvenstveno zbog svog izrazito urbanog izgleda, jer je mahom bila riječ o ljudima koje se lako može identificirati kao dio raznih subkultura. Drugi razlog začuđenosti lokalnih ljudi nije manje važan, jer nekonvencionalan izgled je pratio i potpuno nov način izgradnje i principa rada na imanju, odnosno na izgradnji same kuće. Stara turopoljska kuća, koja je doslovno reciklirana i time spašena od daljnjeg propadanja je postavljena na zemljište, a kao poseban dodatak (u trenutku kada ovo pišem taj dio još uvijek nije realiziran) na kuću dolazi staklenik koji stoji na podrumu (tj. temeljima) izgrađenom od starih automobilskih guma. Ideja gradnje je tako vezana uz recikliranje svega onoga što se u suvremenoj civilizaciji smatra otpadom, dok se istovremeno pazi da sama gradnja i način na koji se izvodi ima višestruku namjenu. Tako, recimo, postavljanje staklenika, kao sastavnog dijela kuće, predstavlja višestruku korist – s jedne strane, staklenik skuplja energiju i time se kuća djelomično grije, dok istovremeno služi i kao prostor za uzgoj hrane, ali i za boravak. Isti princip se pokušava primijeniti na svaki pojedini segment na imanju, tako da iskoristivost prostora, resursa i uloženog rada bude što potpunija i sa što manje negativnog utjecaja na prirodu.

Kako je cijeli projekt jedan veliki društveni i tehnološki eksperiment, postoji i cijeli niz drugih aktivnosti kojima se pokušava postići maksimum u razvoju samoodrživosti. Jedan od važnih eksperimenata je izgradnja pasivnog solarnog kuhala koje radi isključivo uz pomoć

sunca, odnosno svjetlosti dobivene od sunca, a sastoji se od tri elementa – stare satelitske antene, alu-folije i noseće konstrukcije. Pasivno solarno kuhalo reflektira svjetlost u jednu točku i time stvara veliku toplinsku energiju, čime omogućava najnormalnije kuhanje, baš poput bilo kojeg drugog konvencionalnog kuhala. Naravno, s jednom razlikom – ovo kuhalo ne troši ništa i izuzetno je jeftino proizvesti ga kod kuće (kao i u ostalim aktivnostima, opet je riječ o reciklaži).

Uzgoj hrane također predstavlja bitan dio projekta, prvenstveno zbog neovisnosti samog imanja, kao i zbog razvoja permakulture, koja je osnovni princip tog uzgoja. Permakultura predstavlja “imitiranje” prirode i zapravo je jedan od najprihvatljivijih oblika uzgoja hrane, pogotovo kada govorimo u kontekstu što manjeg ljudskog utjecaja na samu prirodu, te omogućava suživot s prirodom, a ne njeno modificiranje.

Važnost Recikliranog imanja ne treba gledati samo u činjenici da ono predstavlja direktnu mogućnost alternativnog oblika življenja za jedan krug ljudi, već i u tome da kroz svoj razvoj i eksperimentiranje postaje centar za razvoj (i širenje) alternativnog graditeljstva, obnovljivih izvora energije, permakulturnog uzgoja hrane, samoorganizacije života, recikliranja i suradnje lokalne zajednice.

Tijekom postojanja ovog projekta važnu činjenicu predstavlja visoka razina suradnje između različitih ljudi, društvenih skupina i institucija, čime sam projekt prelazi granicu vezivanja uz jednu subkulturu, kako je to često slučaj s ostalim projektima, te polako, ali sigurno stvara svoje mjesto u društvu.

Također, važno je napomenuti da slični projekti počinju s radom i drugdje u zemlji...

DOSTA JE RATOVA!

Akcija i inicijativa Dosta je ratova! predstavlja zasigurno nasjmasovniju akciju koju možemo povezati s anarhističkim pokretom i anarhističkim idejama na ovim područjima, iako nije riječ o isključivo anarhističkoj inicijativiji. Možda se upravo u tome krije njena važnost i vrlo jasno razdvajanje na građanski i anarhistički otpor.

Ideja za stvaranje ove inicijative nastaje u trenutku kada SAD najavljuje početak rata protiv Iraka, a svijet je na nogama i protivi se još jednom ratnom sukobu koji bi mogao uzrokovati strašna razaranja i velik broj žrtvi. Osnovna ideja DJR je bila organizirati demonstracije

protiv rata, isti dana kada će se to dogoditi u cijelom svijetu, 15. veljače 2003. godine. Nakon što je upućen poziv grupama, pojedincima i pojedinkama koji bi mogli biti zainteresirani za takvu manifestaciju (riječ je o vrlo širokom političkom spektru), na prvom okupljanju se nalaze grupe za zaštitu ljudskih prava, feminističke grupe, anarhističke... I tu nastaje prvi problem – zbog nekih ideoloških neslaganja, dio anarhista i anarhistkinja odustaje od sudjelovanja u daljnjem radu inicijative, no drugi dio ih ostaje.

Akcija se zato odvija u dva dijela – prvi “službeni dio” se događa na glavnom zagrebčakom trgu i od tamo kreće povorka. “Neslužbeni”, samo anarhistički dio, sastavljen od dvjestotinjak ljudi, okuplja se u parku u Ilici i od tamo kreće prema “službenom dijelu”. Nakon malo pregovaranja s policijom i šetnje kroz Ilicu, demonstracije se spajaju u jedne i povorka od desetak tisuća ljudi kreće prema ambasadi SAD-a. Bujne, šarenile i antiratne parole prošle su kroz grad, a sve skupa je odjeknulo glasnije nego što se bilo tko od organizatora nadao. Naime, očekivano je od 500 do 1.000 ljudi, u najboljem slučaju. Ipak, društvo je pokazalo da protivljenje ratu može doći i prije nego što je rat uopće počeo, koliko god bila riječ o simboličnom protivljenju ratu.

Isti dan su održane antiratne manifestacije u Splitu, Rijeci, Zadru, Slavonskom Brodu, Osijeku i mnogim drugim gradovima...

D.I.Y. KULTURA

U devedestima je važno mjesto unutar anarhističkog pokreta zauzela d.i.y. kultura, kojom je dominirao punk, tj. anarho punk, prvenstveno kroz postojanje muzičke i fanzinske scene, koja je bila prožeta političkim idejama i anarhističkim oblikom organizacije. Zapravo se može reći kako je d.i.y. kultura uvelike oživjela anarhistički pokret u Hrvatskoj, stvarajući “podzemnu”, underground infrastrukturu čije je postojanje omogućilo promišljanje i artikuliranje jasnih političkih stavova.

Početak rata je prekinuo kontinuitet d.i.y. scene, međutim, nije sve nestalo, niti je to značilo kraj. Ponovno oživljavanje scene možemo vezati uz 1992. godinu kada se pokreću novi fanzini i bendovi, koji čine zametak nove scene i komunikacije. Već 1993. se pojavljuje još nekoliko fanzina i bendova, što je kulminiralo prvim Monte Paradiso festivalom u Puli, gdje se po prvi put okupljaju akteri novonastale scene. Ubrzo nakon toga kreće pravi mali “bum”, od fanzina do bendova, no prvenstveno fanzina. Tijekom sljedećih par godina broj fanzina na

sceni se kreće između 40 i 100 (iako ukupan broj fanzina koji su izlazili u tom razdoblju prelazi brojku od 150), što je stvorilo široku komunikacijsku i distribucijsku mrežu, omogućilo upoznavanje ljudi, bolju povezanost i organiziranost.

O samoj d.i.y. kulturi bi se mogla napisati posebna knjiga i smatram kako je to zaslužila, međutim, ovdje ju samo spominjem, jer koliko god njena povezanost s anarhizmom bila uska u pojedinim trenucima, s druge strane je riječ o sceni koja često vodi svoj "zaseban život" i njeguje neke svoje specifične vrijednosti. U tome možda leži i problem s kojim se ta scena često susreće – štiteći svoj identitet i vrijednosti, često je bila sklona getoiziranju same sebe, zatvaranju, a to je uzrokovalo dobre i loše posljedice. S jedne strane je opstao taj autonomni identitet i način djelovanja, s druge strane je bila (i još uvijek je) često nerazumljiva nekome tko nije dio te scene.

SKVOTIRANJE

Skvotiranje je kao praksa u zemljama zapadnog svijeta uvijek imalo jak odjek na ovim područjima i služilo je kao inspiracija različitim grupama za slične pokušaje. S druge strane, u Hrvatskoj skvotiranje postoji već dugi niz godina, ali ne postoji svijest o tome kako je tu riječ o skvotiranju, niti postoji infrastruktura koja bi to podržala. Tako u ovom trenutku samo u Zagrebu postoji oko 1.300 skvotiranih stanova, a ta brojka uključuje samo stanove u vlasništvu grada. Pitanje je koliki je taj broj ako mu se pribroje stanovi u privatnom vlasništvu.

Dakle, praksa skvotiranja iz nužde postoji, no ne postoji ono što bi se moglo nazvati političkim skvotiranjem. Jedno ne isključuje drugo, naravno, samo što je pokušaja tog političkog skvotiranja bilo svega nekoliko i svaki je ubrzo završio izbacivanjem iz prostora ili napuštanjem prostora iz različitih razloga.

Prvi pokušaji političkog skvotiranja se događaju 1994. godine, kada u Zagrebu ljudi okupljeni oko Z.A.P.-a, ali i šire unutar d.i.y. scene kreću u skvotiranje Kuglane, prostora koji se nalazio iza glavnog autobusnog kolodvora. 7., 8. i 9. listopada te godine su bili dani najavljeni za otvaranje Kuglane, što je zapravo značilo ulazak u prostor i brzo osposobljavanje. Velik odaziv ljudi je ubrzao uklanjanje ogromnih količina smeća, prozori su zatvoreni daskama, izgrađena je bina... Ideja je bila stvoriti slobodni kulturno-socijalni centar. Već drugi dan postojanja se održava prvi koncert, gostuje bend iz Ljubljane, jer je

vijest o skvotiranju privukla tadašnje skvotere iz Metelkove, a koncert prekida policija. Unatoč zabrani okupljanja u tom prostoru, nekolicina ljudi ostaje tamo, a vlasnici prostora u suradnji s gradskim vlastima organiziraju ubrzano rušenje. Medijska buka koja se diže oko cijelog slučaja još neko vrijeme aktualizira problem nepostojanja sličnog prostora u gradu, no i to je brzo utihnulo.

Istovremeno, tj. ubrzo nakon toga u Splitu se događaju dva pokušaja skvotiranja. S jedne strane se za nekoliko manifestacija otvara Dom omladine, nikad dovršeno ogromno zdanje i dobija ime Art skvot, a jedan dio mlađe punk generacije skvotira bivšu vojarnu i otvara skvot Menza. Nakon nekoliko održanih koncerata i rave partyja oba prostora prestaju funkcionirati.

U Požegi 1997. godine je skvotirano staro skladište, čiji se opstanak osigurava dogovorom s vlasnikom o tome kako neće tražiti izbacivanje dok ne odluči prenamijeniti prostor. U pomalo kaotičnoj i hedonističkoj atmosferi prostor se preuređuje i tijekom nekoliko mjeseci postojanja u njemu se održava nekoliko koncerata, služi kao okupljalište uglavnom punk scene i time postaje skvot koji se najduže održao.

U Zagrebu se 1999. godine opet skvotira i ovaj put je riječ o pogonu bivšeg Taxi remonta, kompleksu od nekoliko zgrada. Unatoč nekoliko pokušaja da se prostor dovede u funkciju, uslijed nesuglasica, sukoba i drugih problema prostor postupno prestaje funkcionirati.

Jedini prostor koji je skvotiran i koji se održao duži niz godina je tvrđava Monte Paradiso, koja se uglavnom koristiti za organiziranje festivala, a skvotirana je postupno. U početku je bila otvorena i korištena je za festival, a postupnim uređivanjem je dobila ključ i time je potpuno preuzeta. Dogovor s gradom je osigurao dugoročan opstanak, što zapravo znači prvi pravi uspjeh u skvotiranju.

Što je zapravo razlog neuspjeha u skvotiranju u Hrvatskoj, barem kada je riječ o političkom skvotiranju? Čini se kako je svim ovim projektima zajedničko to što nije postojala jasna vizija toga što se želi postići s prostorom, često je dolazilo do sukoba sa susjedima, grupe koje su ulazile u skvotiranje su bile prevelike kako bi se brzo i jednostavno dogovorile oko zajedničke ideje o prostoru, postojao je nedostatak organizacijskog iskustva, skvotiranje ne bi bilo pripremljeno već bi prevelika doza spontanosti stvorila više problema nego koristi, a možda je najgore od svega što bi suočavanje s prvim većim problemima uzrokovalo pad interesa za daljnim angažmanom. U diskusijama koje su se vodile tijekom devedestih je nekoliko puta problematizirano i pitanje na koji način se vidi skvotiranje i potreba za njim.

Naime, često je bio slučaj da se ulazi u pokušaj skvotiranja zbog stvaranja mjesta koje bi služilo kao okupljalište i prostor za zabavu jednog specifičnog dijela društva (gotovo nužno je tu bila riječ o subkulturni). To u načelu nije loša ideja, međutim, često se moglo čuti kako do toga nije dolazilo zbog nužde, već zbog mnogih drugih razloga, što je značilo kako se moglo očekivati brzo odustajanje od cijelog pokušaja zbog problema koji su se pojavljivali. Također, često je kao uzor korišteno iskustvo iz zapadnih zemalja pa se "preko noći" željelo postići nešto što je drugdje građeno kroz nekoliko desetljeća i nekoliko generacija skvoterskog pokreta.

ZA KRAJ...

Anarhistički pokret u Hrvatskoj ima svoju tradiciju i povijest, no nema kontinuitet, ako ne uzmemo u obzir posljednjih desetak godina, kada se po prvi put javlja mogućnost kontinuiranog rada i postojanja grupa koje rade na razvoju anarhističkih ideja i projekata. Tu treba uzeti u obzir kako je izostankom kontinuiteta svaka nova generacija anarhista i anarhistkinja bila suočena s tim da mora krenuti od početka, što je uvelike usporilo razvoj cijelog pokreta. Ipak, posljednjih desetak godina otvara neke mogućnosti, pogotovo zbog činjenice kako se po prvi put dokumentira učinjeno, stvara se infrastruktura koja može pružiti dobru osnovu za daljnji razvoj. Naravno, opet je riječ o novom početku, no ovaj put je sve skupa otišlo korak dalje. I to je ono što otvara razne mogućnosti.

travanj, 2004.

LITERATURA

ADILKNO, Squatting Beyond the Media - Cracking the Movement, Autonomedia, New York, 1994.

A Herstory of the Revolutionary Cells and Rote Zora: Armed Resistance in West Germany, Pirate Press, Sheffield.

Allen, B., NAFTA - Auto Restructuring and Mexico's Maquiladora Zone, u Black Flag, No. 210/1997.

Anderson, S. E., and Medina, T., In Defense of Mumia, Writers and Readers, New York, 1996.

Arnold, S., Urban Ecocity Visions, u Car Busters, No.6/1999.

Barrot, J., Fascism-Antifascism, Pirate Press, Sheffield, 1992.

Bayer, O., Anarchy & Violence, Elephant Editions, London, 1986.

Bekken, J., IWW not Anarchist, u: Industrial Worker, No.93/1996; 2 & 4.

Berkman, A., ABC of Anarchism, Freedom Press, London, 1992.

Bertolo, A., Subverzivna mašta ili o anarhijskoj utopiji, u Revija za sociologiju, No. 4/1990; 613-626.

Bey, H., Immediatism, AK Press, Edinburgh & San Francisco, 1994.

Black, B., Anarchy after Leftism, CAL Press, Columbia - SAD, 1997.

Bobbio, N., Desnica i ljevica, Feral Tribune, Split, 1998.

Bonano, A., M., Critique of Syndicalist Methods, Elephant Editions, London, 1979.

Bonano, A., M., From Riot to Insurrection, Elephant Editions, London, 1988.

Bonano, A., M., Armed Joy, Elephant Editions, London, 1997.

Bookchin, M., Otvoreno pismo ekološkom pokretu, u Revija za sociologiju, No. 1-2/1984;

121-128.

Bookchin, M., *Social Anarchism or Lifestyle Anarchism*, AK Press, Edinburgh & San Francisco, 1995.

Bookchin, M., *Re-enchanting Humanity*, Cassell, London, 1995.

Booth, S., *Irrationalists*, u *Green Anarchist*, No. 51/1998; 11-12.

Brixton Squatters Aid, *Nightmare on 13th Street*, BSA, London, 1995.

Brown, L., S., *Does Work Really Work?*, u *Kick it Over*, No. 35/1995; 14-17.

Buenaventura Duruti i njegovi prijatelji, *Torpedo*, Kraljevo, 1996.

Cappelletti, A.J., *Anarhistička ideja*, Germinal, Trst, 1997.

Chomsky, N., *Secrets, Lies and Democracy*, Odonian Press, Tucson-Arizona, 1994.

Chomsky, N., *The Prosperous Few and the Restless Many*, Odonian Press, Tucson-Arizona, 1994.

Chomsky, N., *The Zapatista Uprising*, u *Black Flag*, No. 205/1994; 16-18.

Chomsky, N., *What Uncle Sam Really Wants*, Odonian Press, Tucson-Arizona, 1996.

Chomsky, N., *Doctrines & Reality*, u *Black Flag*, No. 211/1997; 20-23.

Chomsky, N., *Doctrines & Reality part 2*, u *Black Flag*, No. 212/1997; 18-21.

Cogswell, D., *Chomsky for beginners*, Writers and Readers, New York, 1996.

Comfort, A., and Sampson, R., *War Delinquency and Power*, PPU, London, 1990.

Connor, N., R., *Demarchy: It's not Anarchy*, u *Kick it Over*, No. 31/1993; 31-34.

Consent or Coercion, Fred Woodworth, Tucson, 1995.

COINTELPRO - *The Danger We Face*, Unidentified Anarchist publishing

Corr, A., *Anarcho-Spatialism - Towards an Egalitarian Land Tenure*, u *Kick it Over*, No. 34/1994; 19-23.

Doe, J., Anarchist Farm, III Publishing

Do or Die – Voices from Earth First, Brighton, No. 5/1995.

Do or Die – Voices from Earth First, Brighton, No. 7/1997.

Do or Die – Voices from Ecological Resistance, Brighton, No. 8/1999.

Drakulić, S., Kritika oružjem: od nove ljevice do neostaljinizma, u Revija za sociologiju, No. 3-4/1980; 173-182.

Dubreta, N., Socijalna ekologija u djelu Murraya Bookchina, Zagreb, 1996.

Educating who about what? The Circled 'A' and Its Parasites, Black Economy Books, Manchester, 1996.

Fenn, R., The Spirit of Revolt, Rowman & Littlefield, New Jersey, 1986.

Food not Bombs, Barnackle Books, Melbourne, 1998.

For an Anti-Authoritarian Insurrectionist International, Elephant Editions, London, 1993.

Friends of MOVE, 25 Years on the Move, FOM, UK, 1996.

Gedicks, A., The New Resources Wars, South and Press, Boston, 1993.

Going underground... ...for animal liberation.

Goldman, E., Članci, pamfleti, eseji, ZAP, Zagreb, 1999.

Guérin, D., Anarhizam, Naprijed, Zagreb, 1980.

Harper, C., Anarchy – A Grafic Guide, Camden Press, London, 1986.

Indić, T., Fabbrijeva kritika diktature i revolucije (pa i Oktobarske), u Revija za sociologiju, 1-2/1984; 129-140.

Katsiaficas, G., The Subversion of Politics, Humanities Press, New Jersey, 1997.

Kurtović, O., Komuna Cecilia – društveni eksperiment, u Revija za sociologiju, No. 4/1990; 665-670.

- Mailer, N., *Vojske noći, Zora*, Zagreb, 1971.
- Malatesta, E., *Fra Contadini - A Dialogue on Anarchy*, Elephant Editions, London, 1990.
- Malatesta, E., *Anarchism and Violence*, Stormy Petrel & ACF, London, 1995.
- Malatesta, E., *Anarho-komunistički program*, Radenik, Beograd, 1998.
- Mannheim, K., *Ideologija i utopija*, Nolit, Beograd, 1968.
- Martin, B., *Nonviolent Struggle and Social Defense*, WRI, London, 1991.
- McKay, G., *Senseless Acts of Beauty*, Verso, London, 1996.
- McKay, G., *D.I.Y. Culture - Party & Protest in Nineties Britain*, Verso, London, 1998.
- Michels, R., *Sociologija partija u suvremenoj demokraciji*, Informator, Zagreb, 1990.
- Mintz, F., *Anarhizam jučer i anarhizam danas*, u *Revija za sociologiju*, No. 1-2/1984; 109-120.
- New Economy Under Construction - LETS*, u *Green Paper*, No. 3/1998.
- Nikolić, R., *Anarhistička kritika marksističkih koncepcija o državi*, u *Revija za sociologiju*, No. 1-2/1984; 89-98.
- Oklobdžija, M., *Anarhistička organizacija pokreta i društva*, u *Revija za sociologiju*, No. 1-2/1984; 99-108.
- Oklobdžija, M., *Anarhizam na prijelazu stoljeća*
- Orwell, G., *Kataloniji u čast*, August Cesarec, Zagreb, 1983.
- Ostergaard, G., *Resisting the Nation State*, Peace Pledge Union, London, 1991.
- Palavršić, J., *Gerila na asfaltu - kronika političkih nasilja u Italiji 1 & 2*, CIP, Zagreb, 1988.
- Pirumova, N., *Bakunjin, Otokar Keršovani*, Rijeka, 1975.
- Poll Tax Riot - 10 Hours That Shock Trafalgar Square*, ACAB Press, London, 1990.
- Porcu, P., *Against Technology*, u: *Insurrection*, No. 5/1988; 6-8.

- Price, W., Revolutionary Anarchism: Part of the Left?, u Love and Rage, No. 8/1991; 15.
- Priča Miguela Garcie, ZAP, Zagreb, 1997.
- Purchase, G., Anarcho-Syndicalism, Technology and Ecology, u Kick it Over, No. 35/1995; 22-26.
- RATGEB, Contributions to the Revolutionary Struggle Intended to be Discussed, Corrected and Principally Put into Practice Delay, Elephant Editions, London, 1990.
- Richards, V., Lessons of the Spanish Revolution, Freedom Press, London, 1995.
- Rizman, R., Anarhizam i marksizam, u Argumenti br. 1/1978.
- Rooum, D., Individualist anarchism is class-struggle anarchism, u Freedom, No. 2/1992; 2.
- Rubin, J., Do It, Simon and Schuster, New York, 1970.
- Rubin, J., We are everywhere, Harper and Row, New York, 1971.
- Rühle, O., The Struggle Against Fascism Begins With the Struggle Against Bolshevism, Elephant Editions, London, 1990.
- Sampson, R., Society Without the State, Peace Pledge Union, London, 1985.
- Sampson, R., Tolstoy - on the causes of war, PPU, London, 1992.
- Schleuning, N., The Abolition of Work and others Myths, u Kick it Over, No. 35/1995; 18-21.
- Singer, P., Oslobođenje životinja, Ibis, Zagreb, 1998.
- Sorel, G., Revolucija i nasilje, Globus, Zagreb, 1980.
- Star, K., Our Time Has Come...and Gone, u Love and Rage, No. 4/1992; 8.
- Stevenson, W., Bormannova braća idu dalje, OOUR IRI Vjesnik, Zagreb, 1977.
- Stirner, M., Jedini i njegovo vlasništvo, CKD SSO, Zagreb, 1976.
- Sve što ste oduvijek željeli znati o anarhizmu...ali ste se bojali pitati, ZAP, Zagreb, 1997.
- Tadić, Lj., Anarhizam i socijalna teorija, u Revija za sociologiju, No.1-2/1984; 69-78.

Tellez, A., Sabate - Guerilla Extraordinary, Elephant Editions, London, 1985.

Tellez, A., The Anarchiste Resistance to Franco, KSL, London, 1994.

Teodori, M., Historijat novih ljevica u Evropi, Globus, Zagreb, 1979.

The Angry Brigade 1967-1984, Documents and Chronology, Elephant Editions, London, 1985.

The Friends of Durruti - Towards a Fresh Revolution, ACF, London, 1995.

Wakefield, S., and Grrrt, Not for Rent, Evil Twin Production, Amsterdam, 1996.

Ward, C., Anarchy in Action, Freedom Press, London, 1988.

Watson, D., Beyond Bookchin, Autonomedia - Black & Red - Fifth Estate, New York & Detroit, 1996.

Vukov, T., Utopija slobodne volje Noama Čomskog, u Revija za sociologiju, No. 4/1990; 681-687.

Korištene novine, časopisi, fanzini i internet stranice

Za novine, časopise... grupa ili organizacija koje su prestale s radom stoji napomena. Također postoje izgledi da se neke od priloženih adresa više ne koriste.

ALF - Supporters Group Newsletter

Anarchy - A Journal of Desire Armed, časopis na anarho-primitivističkim pozicijama

Angry People - for a Strong United Working Class

Animal People

Black Fist, časopis anarhističkog kolektiva

Black Flag - for Anarchist Resistance, časopis anarhističkog kolektiva

Car Busters, časopis protiv kulture automobila; www.antenna.nl/eyfa/cb

Class War

Comunitas, anarho fanzin ZAP-a (Zagrebački anarhistički pokret);
www.geocities.com/CapitolHill/Lobby/9946

Counterculture, novine Anarho Punk Federation

Direct Action, časopis Solidarity Federation (dio IWA-e); e-mail:
ManchesterSF@scandrac.demon.co.uk; www.gn.apc.org/SolFed

Freedom – Anarchist Fortnigtly, novine u kojima se razvija anarhistička teorija i raspravlja

Green Anarchist – for the Destruction of Civilisation Green Paper, ekološki časopis s
praktičnim savjetima Industrial Worker, novine IWW-a

Insurrection, časopis u kojem se razvija insurekcionizam

Kick it Over, anarhistički časopis s posebnom temom u svakom broju

Kontrapunkt, anarho-punk fanzin; www.kontrapunkt-online.org

Love and Rage – A Revolutionary Anarchist Newsmonthly Organise – for revolutionary
anarchism, časopis ACF (sada AF); <http://burn.ucsd.edu/~acf/>

Peace News – for nonviolent revolution; e-mail: peacenews@gn.apc.org;
www.gn.apc.org/peacenews

Profane Existence – making punk a threat again, anarho-punk časopis (više ne izlazi);
www.profaneexistence.com

Road Breaker, newsletter o anti-M11 akciji

Subversion, novine kolektiva koji se poziva na class war komunizam (više ne izlaze);
www.geocities.com/Athens/Acropolis/8195

Undercurrents, video o direktnim akcijama i underground vijestima i događanjima; e-mail:
underc@gn.apc.org; www.undercurrents.org

Dražen Šimleša

Rođen 1976. u Bjelovaru. Diplomirao, magistrirao i doktorirao na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zaposlen je na Institutu društvenih znanosti Ivo Pilar u Zagrebu. Glavno područje njegova rada su globalizacija, permakultura, ekonomija i održivi razvoj. Trenutno na Institutu vodi trogodišnji projekt iPRESENT – Installation Project for REsearch about Social ENTrepreneurship. Autor je brojnih knjiga i znanstvenih studija. Koordinator je programa Centar znanja za društveni razvoj – područje održivog življenja i razvoja permakulture u udruzi Zelena mreža aktivističkih grupa (ZMAG). Upravitelj je Zadruga za dobru ekonomiju.

Objavio: *Dobra ekonomija* (2016); *Ekološki otisak : kako je razvoj zgazio održivost* (2010); *Kako potrošiti svijet : mala škola ratova za resurse* (2008, 2013); *Zeleni alati za održivu revoluciju* (s Brunom Motikom, 2007); *Četvrti svjetski rat : globalni napad na život/Drugačiji svijet je moguć : priče iz našeg dvorišta* (2006, 2008); *Snaga utopije : anarhističke ideje i prakse u drugoj polovici 20. stoljeća* (2000, 2011).

Biblioteka Online

knjiga 84

Dražen Šimleša

SNAGA UTOPIJE

anarhističke ideje i akcije

u drugoj polovici 20. stoljeća

treće, izmijenjeno izdanje

© 2011 Dražen Šimleša

© za elektroničko izdanje: Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, 2011, 2015, 2016

Izdavač

Društvo za promicanje književnosti
na novim medijima, Zagreb

Za izdavača

Aleksandra David

Urednici

Krešimir Pintarić
Dario Grgić

Suradnici

Goran Ivanović, Iva Kraljević,
Robert Posavec, Marko Strpić

Fotografija

snimljena tijekom blokade prometa
2002. godine u Argentini

ISBN 978-953-7669-33-1 (HTML)

ISBN 978-953-345-048-3 (EPUB bez DRM)

ISBN 978-953-345-049-0 (PDF)

ISBN 978-953-345-050-6 (MOBI)

Prvo izdanje

Što čitaš?, Zagreb, 2000.

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu

Grada Zagreba i Ministarstva kulture Republike Hrvatske.